

Boiko V. M.
Braicevskii Iu. S.
Iașenko B. P.

GEOGRAFIA

Nivel standard

**Manual pentru clasa a 10-a
a instituțiilor școlare de învățământ mediu general
cu limba română/moldovenească de predare**

*Recomandat
de Ministerul Învățământului
și Științei din Ucraina*

Cernăuți
„Bukrek”
2018

УДК 911(075.3)
Б77

Перекладено за виданням:

Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П.
Географія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. –
К.; Ірпінь : ТОВ «Видавництво «Перун», 2018. – 256 с. : іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.05.2018 № 551)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П.

Б77 Географія (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти з навч. рум./молд. мовами / В. М. Бойко, Ю. С. Брайчевський, Б. П. Яценко ; пер. з укр. – Чернівці : Букрек, 2018. – 256 с. : іл.

ISBN 978-617-7663-11-8

УДК 911(075.3)

ISBN 978-966-97783-9-0 (укр.)
ISBN 978-617-7663-11-8 (рум./молд.)

© Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П., 2018
© ТОВ „Видавництво „Перун”, оригінал-макет, 2018
© Видавничий дім „Букрек”, переклад, 2018

DRAGI ELEVI!

În clasa a 10-a veți studia cursul „Geografie: regiuni și țări”, care vă va ajuta să realizați cât de diversă este lumea înconjurătoare. Veți afla caracteristicile generale ale hărții politice, populația și economia regiunilor lumii, veți studia mai profund trăsăturile vieții unor țări. Datorită acestui curs, veți putea înțelege mai bine cauzele împărțirii țărilor în bogate și sărace, de ce unele state se dezvoltă mai repede decât altele, veți putea să comparați popularea, hărțile etnice și economice ale Europei, Asiei, Africii, Americii și Oceaniei, să sesizați particularitățile regionale și locale ale proceselor și interacțiunilor globale.

Prin dobândirea cunoștințelor despre țări veți obține abilitatea de a vedea particularitățile și de a înțelege contextul socio-geografic unic al fiecărui teritoriu pe harta lumii și acest lucru vă va ajuta să vă orientați mai bine în procesele complexe ale politicii, economiei și culturii mondiale.

Autorii

§ 1. CE STUDIAZĂ CURSUL „GEOGRAFIE: REGIUNI ȘI ȚĂRI” ȘI ÎN CE MOD

- Amintiți-vă, ce studiază geografia socială.
- Prin ce se manifestă procesele globalizării în lume?

CE STUDIAZĂ CURSUL „GEOGRAFIE: REGIUNI ȘI ȚĂRI”. Cursul „Geografie: regiuni și țări” analizează dezvoltarea socială a teritoriilor și a **locațiilor geografice** din lume din punct de vedere al studiului geografic al țărilor. **Studiul geografic al țărilor** este o ramură a geografiei sociale, care studiază teritoriile în ansamblu (țări și regiuni), ca mediu pentru viața și activitățile oamenilor, trăsăturile populării și adaptării acestora, organizarea socială și politică, și dezvoltarea economică. Încercările științifice ale studiului țărilor vizează sistematizarea și generalizarea datelor despre natură, compoziția teritoriului, caracteristicile populației și culturii ei, cele mai importante trăsături ale economiei, organizarea socială și politică, relațiile externe.

Călătorie în cuvânt

Locația geografică este un sistem teritorial-economic, teritorial-politic sau un alt sistem (sat, oraș, raion, județ, țară, regiune) cu populație, economie, rețele de transport, mișcări politice ale societății etc.

Obiectul cercetării sunt țările ca elemente principale ale structurii vieții economice și politice a lumii, precum și gruparea lor regională. Fiecare țară și teritoriu sunt unice ca urmare a combinării specifice a componentelor naturii și a mediului socio-geografic. Identificarea, descrierea și explicarea caracteristicilor regionale ale teritoriilor este sarcina principală a studiului de cercetare a țărilor.

Cele mai importante sunt resursele economice disponibile și factorii de dezvoltare: aprovizionarea cu resurse terestre și minerale, cantitatea și calitatea resurselor de muncă, nivelul acumulării capitalului intelectual, eficiența sistemului de stat de administrare și management la diferite niveluri. Acestea din urmă depind în mare măsură de starea culturii țării sau regiunii: caracteristicile unităților etnice ale oamenilor, situația religioasă, mentalitatea națiunilor, nivelul de dezvoltare al literaturii, artei și multe altele. În același timp, starea mediului este determinată și de particularitățile istorice ale economiei statului, de evenimentele politice interne și de corelația dintre forțele politice și situația geopolitică în relațiile sale cu lumea exterioară.

REGIUNILE LUMII. Hărțile statelor și popoarelor lumii sunt atât de diverse, încât este practic imposibil să acoperim și să sistematizăm simultan toate mozaicurile vieții socio-culturale, economice și politice. Prin urmare, este necesar să se identifice regiunile care acoperă grupuri de țări cu caracteristici comune ale dezvoltării economice, organizării politice și sociale etc. Deci, distingem **regiuni socio-geografice** după anumite părți ale lumii (conform clasificării ONU) – Europa, Asia, America, Africa și Oceania. În cadrul acestora există **subregiuni** mai mici, cu o anumită unitate geografică și un destin istoric comun. După cum se poate observa din tab.1, cea mai mare regiune a lumii după

Tabelul 1

**Suprafața și populația
principalelor regiuni ale lumii** (a. 2017)

Regiunea	Suprafața*		Populația	
	mln. km ²	%	mln. persoane	%
Întreaga lume*	149,0	100	7600	100
Europa (cu teritoriul European al Rusiei)	10	7	741	10
Asia	44,5	30	4463	59
America	42,5	28	1002	13
Africa	30,3	20	1225	16
Oceania	8,5	6	40	0,5

* Teritoriul uscat, împreună cu Antarctica, care cuprinde aproximativ 9 % din suprafață.

Călătorie în cuvânt

Globalizarea este procesul de unificare și interpătrundere economică, politică și culturală globală, precum și unificarea – orientarea către un sistem unic; transformarea unui anumit fenomen într-un fenomen planetar, ceva ce se referă la întregul Pământ.

Lumea în spațiu și timp

Cum „funcționează” globalizarea?

Cele mai populare smartphone-uri iPhone sunt produse de corporația americană Apple Inc. Cu toate acestea, geografia reală a producției componentelor sale acoperă Statele Unite, Canada, Mexic, Brazilia, Marea Britanie, Franța, Germania, Finlanda, Italia, Spania, Ungaria, Japonia, Republica Coreea, Taiwan, Thailanda, Vietnam, Malaesia, Filipine, India etc. Asemănător funcționează aproape toți producătorii de electronică, echipamente informatice, automobile, nave și aeronave, software etc.

suprafața teritorială și după numărul populației este **Asia**.

Această regiune este situată pe un continent cu **Europa**. Limita dintre ele, așa cum este marcată pe harta fizică, este percepută destul de relativ pe harta politică a lumii. **America** acoperă două continente – America de Nord și America de Sud. Aceasta, împreună cu **Oceania** – cea mai mică regiune – se numește *Lumea Nouă*, spre deosebire de *Lumea Veche*, care este Europa, Asia și Africa. **Africa** este o regiune ale cărei granițe coincid cu continentul. Acesta cuprinde țări independente tinere, majoritatea în curs de dezvoltare. **GLOBALIZAREA – TENDINȚA DEZVOLTĂRII LUMII MODERNE**. Dezvoltarea modernă a civilizației mondiale este strâns legată de răspândirea relațiilor capitaliste ca bază a producției sociale.

Progresul capitalismului a dus la o creștere a volumelor de producție și, în consecință, a apărut necesitatea în piețe de vânzări extinse. Acest lucru a determinat creșterea rapidă a comerțului internațional și apariția diviziunii geografice internaționale a forței de muncă, care unesc țările și continentele lumii într-un singur organism economic, punând începutul globalizării. În lumea de astăzi, globalizarea a îmbrățișat nu numai comerțul, ci și cultura, politica, arta și alte sfere ale vieții. Elementele sale sunt economia globală și piața mondială, organizațiile internaționale și dreptul internațional, corporațiile transnaționale (CTN), cultura globală, așa-numitele valori general umane etc.

Globalizarea este facilitată de procese precum circulația internațională a capitalurilor, dezvoltarea transportului internațional, apariția tehnologiilor moderne de comunicații și rețele. Un important „motor” pentru aceasta este turismul internațional, care simplifică comunicarea între oameni, promovează înțelegerea reciprocă. Dispar barierele condiționate de distanțare, de diferența dintre limbi și culturi. Globalizarea este un factor în formarea unei societăți postindustriale. O consecință indispensabilă a globalizării este „dizolvarea” treptată a frontierelor

de stat, pierderea rolului guvernului în gestionarea fluxurilor de bunuri, servicii, capital și informații. Prin urmare, studiile regionale acordă o mare atenție problemelor globalizării, în special impactul mediului global, tendințelor majore ale organizațiilor internaționale și CTN asupra dezvoltării țărilor și regiunilor, formarea unei hărți moderne economice, politice și socio-culturale a lumii.

SEMNIIFICAȚIA STUDIULUI ȚĂRILOR. În lumea modernă, studiul țărilor este o știință sistemică care îndeplinește un rol cognitiv și constructiv. Elevii, stăpânind cunoștințe despre particularitățile diferitelor țări și despre viețile popoarelor, vor cunoaște lumea și își vor forma propria imagine geografică.

Semnificația practică a studiului geografic al țărilor constă în identificarea trăsăturilor unice ale unui teritoriu sau ale unei locații geografice, spre a înțelege mai bine contextul vieții sociale pentru o gamă largă de specialiști. De exemplu, de ce în *SUA* există o atitudine negativă față de programele de protecție socială de stat, în timp ce în majoritatea țărilor Europei protecția socială a cetățenilor de către stat este o normă socială.

Studiile geografice ale țărilor, care, simultan cu diferite cercetări ale unei sau altei țări studiază și cultura, istoria și limba sa, deservește lingvistica. În domeniul relațiilor economice și politice internaționale studiile țărilor reprezintă un instrument important pentru asigurarea eficienței și competenței în relațiile internaționale. Dezvoltarea intensivă a turismului a cerut necesitatea studiului turistic al țărilor. Studiul militar al țărilor oferă informații socio-geografice complexe privind starea economică, militară și altor forțe ale unui posibil inamic.

SURSE ALE CUNOAȘTERII. Cantitatea de informații geografice, inclusiv istoria locală, acumulate de omenire, este imensă. Este imposibil să o colectați într-un manual sau într-o culegere. Pentru a obține rezultatele dorite în regiunile de studiu și în țările lumii, trebuie de folosit diferite surse de cunoaștere. Desigur din cursul de geografie, studiat în clasele anterioare, știți deja că aceste surse sunt hărțile geografice, lucrările științifice, literatura științifică și populară, cărțile de referință și enciclopediile, periodicele (ziarele, revistele de specialitate). Cu toate acestea, principala problemă aici este prospețimea și fiabilitatea informațiilor. În timpul pregătirii publicațiilor de tipărire sunt posibile să fie depășite chiar și cele mai recente informații.

Astăzi, Internetul este cea mai mare sursă de cunoaștere despre lumea din jurul nostru. Există multe site-uri din rețea care conțin informații diverse despre țări. Unul dintre cele mai accesibile este *Wikipedia* – o enciclopedie universală multilingvă online. Tema geografiei și a locurilor lumii în ea este una dintre cele mai populare prin numărul de accesări.

Călătorie în cuvânt

Constructiv creativ, ceea ce creează condiții pentru o muncă ulterioară, poate fi baza unor soluții (de exemplu, o propunere constructivă).

Des. 1 Surse tipărite

Des. 2 Internet-surse cu informații despre țări

O sursă actualizată și fiabilă de informații pentru toate țările din întreaga lume este *The World Factbook*. CIA (*World Directory of CIA*). Este o bancă de date cu caracter autoritar privind istoria, geografia, demografia, sistemul de stat, economia, transportul în state și în organizațiile mondiale, informații actualizate săptămânal. Este completată de „Hărțile regiunilor lumii”, „Steagurile țărilor lumii”, „Harta politică a lumii” etc. Materialele site-ului vor ajuta la pregătirea unei înștiințări competente pentru ocupație sau o prezentare despre orice țară din lume.

Lucrul cu diverse surse de cunoștințe va ajuta să se extindă perspectiva cunoștințelor, la dezvoltarea culturii și gândirii și dezvoltarea abilităților de muncă independent creatoare, care în viitor vor fi necesare în toate sferele de activitate.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Ce cunoștințe credeți că veți obține prin studierea cursului „Geografie: regiuni și țări”?
 2. Care este obiectul studiului geografic al țărilor?
 3. Ce este globalizarea? Care sunt consecințele sale?
 4. Denumiți și afișați regiunile lumii pe hartă. În care dintre ele este țara noastră? Care este cea mai mare după suprafață și populație?
 5. Explicați rolul constructiv al studiului de țară.
-
- 6*. Sursele cunoașterii regionale pot fi și operele literare artistice. Dați exemple de opere din cele studiate la orele de literatură universală sau din biblioteca dumnevoastră de acasă, care ar conține anumite informații geografice despre o anumită țară din lume.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Folosind internet-sursele „Cartea mondială a CIA”, aflați, ce informații se conțin despre țara noastră. Evaluați, dacă cu adevărat informația acolo este „proaspătă”.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

§2. HARTA POLITICĂ MODERNĂ A LUMII

- Amintiți-vă, ce reflectă harta politică a lumii.
- Ce țări ale lumii aparțin „Grupului marilor șapte”(G-7) și „Grupului marilor douăzeci”(G-20)?

OBIECTE ALE MAPEI POLITICE A LUMII. Știți deja că noțiunea de „hartă politică a lumii” înseamnă literalmente o hartă geografică unde sunt marcate granițele țărilor și capitalele acestora, iar în sens figurat, este tocmai diversitatea informațiilor despre fenomenele și procesele politice care apar în mod constant în diferite părți ale planetei. Principalele obiecte ale hărții politice a lumii sunt statele și teritoriile dependente. O categorie separată de obiecte este apa (zona de apă) oceanelor și mărilor.

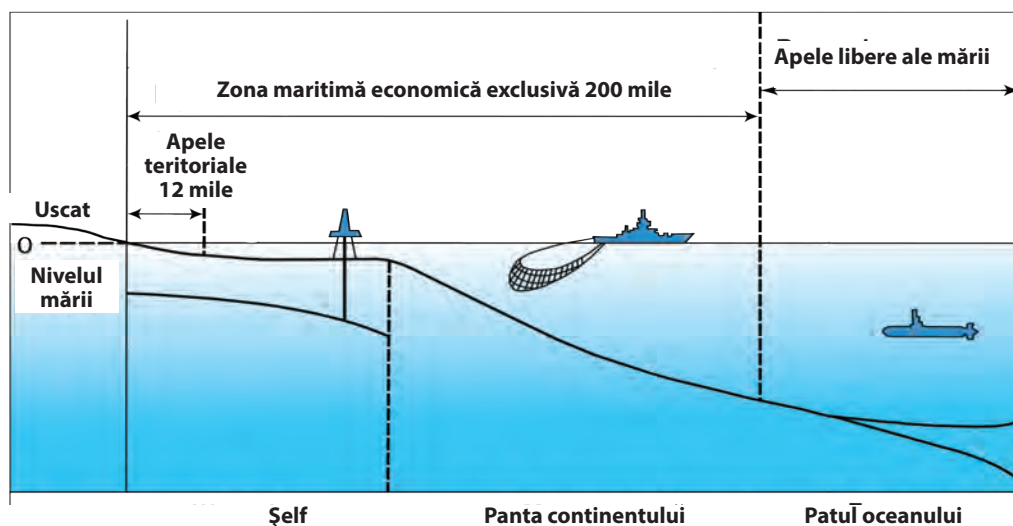
Teritoriul este o parte din suprafața uscatului de pe Pământ, cu resurse naturale și create ca urmare a activității umane, care au anumite limite spațiale și o locație geografică. **Țară** – un teritoriu cu frontiere definite și populație, care poate fi stat separat (adică să aibă suveranitate – independență) sau dependent de alt stat.

În viața de zi cu zi, țara este adesea percepută ca un sinonim al **statului** – un teritoriu suveran pe harta politică a lumii.

Statul este o țară independentă cu un anumit teritoriu, economie și putere politică în ea. Statul este principalul purtător de drepturi și responsabilități în relațiile internaționale. Principala caracteristică politică a statului este suveranitatea sa – dreptul exclusiv de a-și stabili în mod independent politicile interne și externe fără intervenția forțelor externe. Pentru a o asigura, statul creează mai multe sisteme: legislativ, executiv, judiciar și monetar, creează servicii vamale, agenții de securitate, forțe armate naționale etc. Fiecare stat deține un teritoriu limitat de granițele terestre și maritime. Teritoriul statului include uscatul cu subsol, apele interne și teritoriale, precum și spațiul aerian deasupra uscatului și al apei. **Apele teritoriale** este o fâșie a apelor în mări, golfuri și strâmtori cu o lățime de 12 mii marine (aproximativ 22,2 km) de la linia țărmului de pe continent și insule. În conformitate cu legea dreptului internațional, teritoriile statelor sunt intangibile, iar granițele lor sunt imuabile.

Astăzi, pe harta politică a lumii, există 193 de state membre ale ONU, care sunt considerate participanți suverani în relațiile internaționale. De asemenea, un stat cu suveranitate recunoscută universal, dar în calitate de observator ONU este *Vaticanul*. O serie de țări și teritorii ale lumii au o **recunoaștere limitată** (nerecunoscute sau parțial recunoscute) – suveranitatea sau granițele lor teritoriale nu sunt recunoscute integral sau parțial de alți membri ai comunității internaționale. Recunoaștere limitată au țările care fac parte din ONU (*Israel, Coreea de Nord* și altele), și, de asemenea, teritoriile statelor auto-proclamate a căror formare este legată de o încălcare a dreptului internațional (*Republica Kosovo, Sahara Occidentală, Abhazia, Osetia de Sud, Cipru de Nord* și altele).

Pe harta politică a lumii există, de asemenea, **teritorii dependente** sub controlul politic sau militar al unuia dintre statele suverane. Cea mai răspân-

Des. 3 Apele teritoriale și zona economică exclusivă a statului

dită formă istorică a acestor teritorii au fost **coloniile** – teritorii în care puterea politică a fost controlată de țara metropolitană.

În sec. al XIX- XX-lea sistemul colonial mondial a fost extins pe cea mai mare parte a lumii. Teritoriile dependente moderne sunt teritorii detașate de partea principală a statului, care nu au suveranitatea lor, dar nu sunt unități administrative complete în statul care le controlează. De exemplu, *orașul Gibraltar (Marea Britanie)*, *Insulele Mariane de Nord (SUA)*, *Tokelau (Noua Zeelandă)*.

Apele libere ale mării se află în folosința comună a tuturor țărilor și popoarelor, inclusiv țările interioare care nu au acces direct la acestea. Toate au dreptul la liberă navigație de comerț și militară, zbor liber peste mare. Statut aparte are **zona economică maritimă exclusivă**, adiacentă frontierelor statului care are acces la mare. Este o zonă de apă care se întinde pe o rază de 200 de mile în larg și cu adâncimi de 500 de metri de șelf și de pantă a continentului. Acesta este sub controlul țării de coastă, care are dreptul exclusiv de a desfășura activități economice acolo (pescuit, extragerea materiilor prime minerale etc.) și permite astfel de activități altor țări pe baza acordurilor economice. (des. 3).

Antarctida este un teritoriu neutru demilitarizat, care nu poate fi folosit ca bază militară sau acțiuni de război, unde există principiul libertății cercetării științifice și fiecare țară își poate trimite expedițiile științifice acolo.

SISTEMUL DE STAT. Sistemul de stat al țării este o modalitate de organizare a puterii politice pe teritoriul său. Componentele sale sunt formele de guvernare și ale structurii de stat.

După forma guvernării țările lumii sunt împărțite în republici și monarhii. În **republică**, organele supreme ale puterii (legislative, executive și judiciare) sunt alese într-o anumită ordine pentru o anumită perioadă. În prezent, republici sunt mai mult de $\frac{3}{4}$ din numărul total de state din lume.

În funcție de particularitățile formării guvernului și de împărțirea puterilor între ramurile puterii, se disting republici de tip prezidențial, parlamentar și mixt.

În **republicile prezidențiale**, ramura executivă este condusă de președinte ales prin vot popular (de exemplu – SUA). În **republicile parlamentare**, parlamentul definește compoziția și șeful guvernului, și îi controlează activitățile (de exemplu, Germania, Italia, Ungaria, Republica Cehă, Slovacia, India). Postul președintelui în astfel de republici, ca regulă, este de caracter pur ceremonial. Realul șef de stat aici este șeful guvernului – premierul, cancelarul și alții. **Republicile mixte** (prezidențial-parlamentare sau parlamentar-prezidențiale) prevăd repartizarea împuternicirilor între președinte și parlament cu privire la formarea și controlul activității guvernului. Astfel de forme de guvernare au Franța, Polonia, Rusia, Lituania, România și altele.

În **monarhii** suprema putere de stat, integral sau parțial, este concentrată în mâinile șefului statului – monarhul și este de cele mai multe ori moștenită. În lume au mai rămas 31 de state cu o formă monarhică de guvernare. Printre acestea distingem **monarhii absolute** în care puterea conducătorului este nelimitată, și **monarhii limitate**, în care funcționează în același timp constituția și lucrează parlamentul de lucru (ele se numesc monarhii constituționale sau parlamentare). Monarhii absolute sunt *Emiratele Arabe Unite (EAU)*, regatul *Arabia Saudită*, statul papal *Vatican*. Ultimele două sunt totodată și **monarhii teocratice**, în care puterea politică aparține clerului și capului bisericii. Cele mai multe monarhii limitate sunt în Europa (regatul *Marii Britanii*, *Belgia*, *Olanda*, *Suedia*, *Spania*) și în Asia (regatul *Thailandei*, sultanatul *Malaeziei*, *Japonia* în frunte cu imperatorul). O formă specială de guvernare au **țările-participante din Comunitatea Națiunilor** – o organizație formată acum de state independente, care au făcut parte din *Imperiul Britanic*. Modelul de guvernare al acestor țări se bazează pe exemplul Marii Britanii. Acestea sunt **democrații parlamentare** cu guverne subraportate parlamentului. De fapt, șeful statului este premierul, dar oficial – regina Marii Britanii. Acestea sunt *Canada*, *Australia*, *Noua Zeelandă* și altele.

Călătorie în cuvânt

Republică în traducere din limba latină înseamnă *lucru public*.

Călătorie în cuvânt

Monarhie în traducere din limba gracă înseamnă *singur conducător*, **monarhie teocratică** – *puterea lui Dumnezeu*.

FORME DE GUVERNARE

Republică

Prezidențială
Parlamentară
Mixtă:

- prezidențial-parlamentară;
- parlamentar-prezidențială

Monarhie

Absolută (nelimitată)

- teocratică

Limitată

- constituțional-parlamentară

Democrație parlamentară

Des. 4 Forme de guvernare

Călătorie în cuvânt

Unitar tradus din latină înseamnă *integrat, omogen*; **federație** – *asociere, uniune*.

Sistemul de stat este o organizarea administrativ-teritorială a statului. Se cunosc două forme ale acestuia – unitar și federativ.

În **statele unitare**, conducerea se desfășoară dintr-un centru (capitală), există o singură constituție pentru întregul teritoriu, există un sistem unificat de organe supreme de putere și un domeniu juridic. Divizarea administrativ-teritorială a țării (regiuni, provincii, departamente etc.) contribuie la realizarea administrației de stat la nivel local. Cele mai multe țări ale lumii sunt unitare.

Federația – un stat alcătuit din unități teritoriale autoguvernale (sau autonome) – republici, state, provincii, terenuri. Fiecare dintre ele are anumite elemente de suveranitate (propria capitală, organe legislative, executive, autorități judiciare și constituție), dar ele există în cadrul sistemului federal de guvernare și legislație. În lume există 27 de state federale. Exemple de federații din Europa sunt *Austria, Belgia, Germania, Elveția, Rusia*; în America – *SUA, Canada, Mexic, Argentina, Brazilia*; în Asia – *India, Malaezia, EAU*. De asemenea federație este și *Australia*.

TIPURILE DE ȚĂRI DUPĂ NIVELUL DEZVOLTĂRII. În conformitate cu particularitățile dezvoltării socio-economice din lume țările sunt de diferite tipuri. Cea mai răspândită este clasificarea ONU, în care se disting țările dezvoltate economic, țări cu economie de tranziție și țările în curs de dezvoltare.

Din grupul celor **dezvoltate economic**, fac parte țările cu economii de piață dezvoltate, cu o structură modernă echilibrată, integrate pe deplin în economia mondială, au indicatori înalți de dezvoltare economică și de standarde de viață ale populației. Acest grup cuprinde 36 de țări (des. 5). Printre acestea se numără **cele mai dezvoltate țări economice** – „**Grupul marilor șapte**” (**G-7**) – *SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Canada*. Împreună ele produc mai mult de 45% din PIB mondial. De coordonarea deciziilor liderilor acestor state depind direcțiile importante de dezvoltare a proceselor economice mondiale.

Particularitatea dezvoltării socio-economice a țărilor **cu economie de tranziție** este moștenită din structura sistemului socialist de relații economice, și sunt la etapa de reformare și punere în aplicare a reglementării pieței. Aceste țări au rate scăzute de dezvoltare economică, dar spre deosebire de țările în curs de dezvoltare au dezvoltat o mai bună infrastructură și forță de muncă calificată, ceea ce le permite în perspectivă să compenseze diferența cu țările cu economii de piață dezvoltate.

Restul țărilor lumii aparține grupului de **țări în curs de dezvoltare**. În cele mai multe cazuri, acestea sunt caracterizate prin târzia industrializare, prin poziția periferică în diviziunea internațională a muncii (specializare în materii prime, semifabricate și produse de tehnologie scăzută care forței de muncă intensivă), infrastructura insuficient dezvoltată, calitatea relativ scăzută a resurselor umane. În cele mai multe cazuri, acestea sunt țări cu un trecut colonial. Cu toate acestea, un număr de țări în curs de dezvoltare au realizat o creștere economică rapidă și după mai mulți indicatori calitativi și cantitativi

Tabelul 2.

Tipurile țărilor lumii

DUPĂ NIVELUL ECONOMIC ȘI SOCIAL DE DEZVOLTARE*		
Dezvoltate economic	Țări cu economie de tranziție	Țări în curs de dezvoltare
În Europa: EU-28 În America: SUA, Canada În Asia: Japonia În Oceania: Uniunea australiană Noua Zeelandă	Fostele republici sovietice: Belarus, Moldova, Rusia, Ucraina, Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan. Fostele state socialiste ale Peninsulei Balcanice care nu au aderat la UE: Albania, Bosnia și Herțegovina, Macedonia, Serbia, Muntenegru	Alte țări ale lumii, în special: - țările exportatoare de combustibil: Venezuela, Emiratele Arabe Unite, Iran, Brunei și altele; - cele mai sărace țări ale lumii: Afganistan, Republica Centrafricană, Republica Democrată Congo, Cambodgia și altele; - țări cu foarte mari datorii: Bolivia, Burkina Faso, Somalia și alții.

DUPĂ NIVELUL VENITURILOR (PNB anual pe persoană, dol. SUA)			
cu venituri mari	cu un venit mediu ridicat	cu venit mediu scăzut	cu venituri mici
> 12 615	4 086 – 12 615	1 036 – 4 085	< 1 035

* Metodologia tipologică a țărilor din cadrul Departamentului pentru Afaceri Economice și Sociale a Națiunilor Unite.

sunt aproape de țările dezvoltate (de exemplu, *Singapore, Republica Coreea*). Aparte printre acestea și unele țări în tranziție se face distincția în subgrupe – **țări exportatoare de combustibil, țările cel mai puțin dezvoltate, țările cu datorii mari** etc. Paralel sunt grupate țările după nivelurile PNB pe cap de locuitor (tab. 2).

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Ce obiecte se disting prin caracteristicile politico-teritoriale pe harta politică a lumii?
 2. Gândiți-vă dacă orice țară poate fi considerată un stat. Este oare fiecare stat o țară? Argumentați răspunsul.
 3. Care sunt țările cu o recunoaștere limitată? Dați exemple de astfel de țări.
 4. Prin ce republica ca formă de guvernare diferă de monarhie? Ce tipuri de republici distingem? Dați exemple de diferite republici.
 5. Care sunt tipurile de monarhii din lume? Dați exemple.
 6. Ce este un sistem de stat? Care sunt formele sale?
 7. Care sunt tipurile de țări în ceea ce privește dezvoltarea economică?
-
- 8*. Povestiți despre caracteristicile sistemului de stat din Ucraina: forma guvernării și sistemul de stat. Din ce categorie de țări face ea parte după nivelul de dezvoltare economică?

CAPITOLUL I

EUROPA

Tema 1. CARACTERISTICA GENERALĂ A EUROPEI

Tema 2. ȚĂRILE EUROPEI

Studiind acest capitol:

- **veți obține idei despre** schimbările cantitative și calitative în harta politică a Europei, subregiunile și țările care aparțin acesteia, perspectivele de extindere a relațiilor economice ale Ucrainei cu țările europene;
- **veți afla** mai multe despre zonele de extracție a resurselor minerale, exploatare forestieră, cele mai mari zone industriale, porturi maritime, aeroport-hub-uri, centre financiare, orașe mondiale în Europa, specializarea internațională a țărilor europene;
- **veți învăța** să distingeți formele de guvernare și structura teritorială a țării, să caracterizați procesele demografice și urbanistice în ele, elementele sectoarelor terțiare, secundare și primare ale economiei, pentru a alcătui caracteristicile economico-geografice complexe ale țărilor;
- **veți dezvolta capacitatea** de a evalua rolul UE și NATO în regiune, de a compara efectele pozitive și negative ale globalizării în economia și cultura Europei, de a calcula asigurarea cu resurse, de a concluziona cu privire la cauzele dezvoltării economice inegale a țărilor, de a citi hărți tematice, de a folosi surse online pentru a găsi informațiile necesare;
- **veți dobândi competențe** în domeniul științelor naturale și economice, informațional-digitale, de inițiativă și antreprenoriat, sociale și civice, percepere în sfera conștientizării culturii și ecologiei, capacitatea de a organiza activitățile sale de cunoaștere și învățare.

§3. SUBREGIUNILE EUROPEI ȘI CARACTERISTICILE POLITICO-GEOGRAFICE ALE LOR

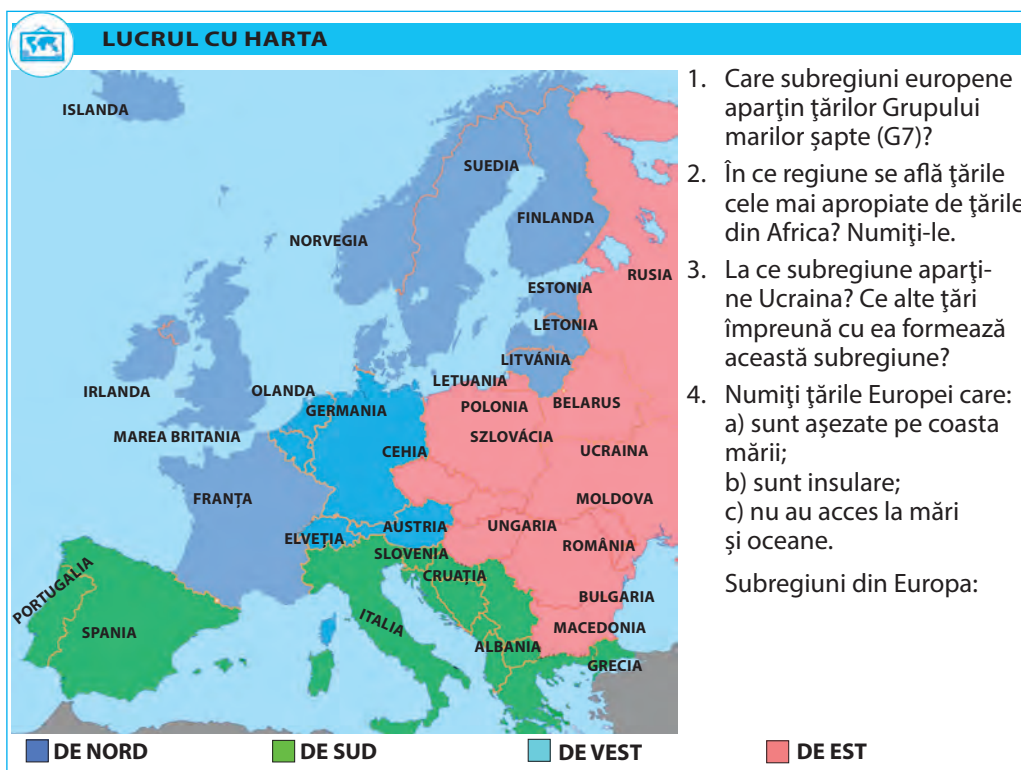
- Amintiți-vă, unde trece granița dintre Europa și Asia.
- Ce forme de conducere și de organizare a statului există?

Europa este unul dintre leagănele civilizației, regiune veche de explorare economică, unde au apărut primele republici, primele forme de democrație, s-a format tradiția parlamentarismului, s-a răspândit creștinismul. În Europa a început modernizarea socială: s-au pus bazele statului modern, s-a format modelul economic capitalist, au avut loc o serie de revoluții științifice și tehnologice, s-au răspândit principiile drepturilor omului, lucru care a devenit treptat principala prioritate a guvernului de stat. În același timp, evenimentele politice, economice și civilizatoare au fost însoțite de numeroase conflicte și confruntări. Europa a devenit arena principală a celor mai sângeroase două războaie mondiale. Astăzi este unul dintre centrele de conducere ale puterii economice și politice mondiale, unde majoritatea țărilor sunt state democratice cu standarde sociale ridicate ale vieții, cu industrie și transport dezvoltate, agricultură intensivă, servicii multisectoriale.

AȘEZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ. Europa este o regiune socio-geografică situată în vestul Eurasiei. Malurile sale sunt spălate de apele Oceanului Arctic din nord, Oceanul Atlantic – în vest și Marea Mediterană – în sud. *Marea Mediterană* și *Strâmtoarea Gibraltar* despart Europa de Africa. În același timp, Marea Mediterană a fost de mult o zonă de contact a Europei, Africii și Asiei: pe mare aveau loc contactele comerciale, religioase și politice între regiuni.

Față de alte regiuni ale lumii, Europa acoperă o suprafață relativ mică (7% din suprafața uscatului), numai Oceania este mai mică. Lungimea Europei de la nord la sud – 4300 km, de la vest la est – 5000 km. O caracteristică a Europei este contactul cu linia de coastă, datorită căreia majoritatea țărilor din regiune au acces la mări și oceane. Distanța medie de la mare este de 300 km. Cinci țări europene sunt insulare. Frontierele țărilor europene care se întind ca granițe naturale și așezarea învecinată a majorității acestora nu creează obstacole semnificative în calea dezvoltării legăturilor economice și culturale.

COMPONENȚA REGIUNII ȘI HARTA SA POLITICĂ. Harta politică a Europei este extrem de complicată și dinamică. Ea numără 54 de unități, dintre care 43 au teritoriile de bază, situate complet în granițele Europei. Trei state – Rusia, Kazahstan, Turcia – sunt țări transcontinentale, ale căror teritorii se află în Europa și Asia. Majoritatea cercetătorilor consideră *Rusia* ca țară europeană, deoarece modernizarea acesteia a avut loc într-un context european. În schimb, Kazahstanul și Turcia după trăsăturile istorice, economice și de civilizație aparțin Asiei. În același timp, *Cipru* este considerat al Europei, în ciuda faptului că această țară aparține din punct de vedere fizic și geografic Asiei. Cipru este membră a UE și 77% din populația sa o constituie grecii ciprioți care

Des. 5 Subregiunile Europei

Tabelul 3
Împărțirea regională a Europei

Subregiunea	Țările
De vest	Austria, Belgia, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Olanda, Germania, Franța, Elveția
De nord	Marea Britanie, Danemarca, Islanda, Irlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Norvegia, Suedia, Finlanda
De sud	Albania, Andorra, Bosnia și Herțegovina, Vatican, Grecia, Spania, Italia, Macedonia, Malta, Portugalia, San Marino, Serbia, Slovenia, Croația, Muntenegru
De est	Belarus, Bulgaria, Polonia, România, Slovacia, Republica Cehă, Ungaria, Ucraina, Moldova, partea europeană a Rusiei

istoric tind să aibă un spațiu geopolitic european. Cea mai mare țară din Europa, care se află în întregime în granițele ei, este *Ucraina* (603,7 mii km²), cea mai mică este *Vaticanul* (0,44 km²).

În Europa, se disting patru subregiuni (tabelul 3, des. 5). Dintre cele 54 de obiecte ale hărții politice a Europei, 45 sunt state suverane, 3 sunt state nerecunoscute, iar 6 sunt teritorii dependente. Cel mai vechi stat european modern este Republica *San Marino* fondată încă din anul 301, – țară pitică cu o suprafață de numai 61 km², situată în granițele Italiei; cel mai tânăr este *Muntenegru*, care și-a proclamat independența față de Serbia numai în anul 2006. Statut de state nerecunoscute sau formațiuni statale parțial recunoscute au *Republica Kosovo*, *Re-*

publica Turcă a Ciprului de Nord (Ciprul de Nord), Republica moldovenească a Transnistriei (Transnistria). Ele nu au recunoaștere internațională și nu sunt membre ale ONU.

O serie de zone din Europa și insulele înconjurătoare au statut de zone dependente. De ele aparțin, în special, *Gibraltar* (teritoriul din sud la periferia Peninsulei Iberice), *Akrotiri și Decelia* pe insula Cipru, insulele *Guernsey și Jersey* în strâmtoarea La Manche, *insula Man* în marea Irlandeză (ce depind de Marea Britanie), *Insulele Feroe* (sunt sub Controlul Danemarcei).

SISTEMUL DE STAT. Astăzi, în Europa, marea majoritate a țărilor sunt **republici parlamentare** – *Italia, Germania, Slovacia, Ungaria, Elveția* etc. **prezidențiale** – *Belarus, Cipru*. Exemple de **republici mixte** sunt *Lituania, Polonia, Portugalia, România, Rusia, Ucraina, Franța*.

Singura **monarhie absolută** și, în același timp, **teocratică** din Europa este statul papal *Vatican*, în care puterea politică aparține clerului și capului bisericii. Majoritatea monarhiilor europene sunt **constituționale**, adesea sunt numite **democrații parlamentare**. Acestea sunt principatele *Andorra, Liechtenstein, Monaco* și regate *Belgia, Marea Britanie, Danemarca, Spania, Olanda, Norvegia, Suedia*, și *Marele Ducat Luxemburg*.

Prin sistemul de stat, majoritatea țărilor europene sunt unitare. În același timp, există șase **state federale**: *Austria, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Germania, Elveția, Rusia*.

SCHIMBĂRI PE HARTA POLITICĂ A EUROPEI. Una dintre principalele caracteristici ale hărții politice este dinamicitatea sa (variabilitatea), în ciuda încercărilor constante de stabilizare a frontierelor și de prevenire a noilor conflicte regionale. Principalele transformări pe harta politică sunt legate de modificările în configurația frontierelor de stat, a sferelor de influență geopolitică a statelor de conducere, integrarea internațională și dezintegrare. Cele mai semnificative schimbări în harta politică a Europei în ultimele decenii au fost legate de **prăbușirea sistemului socialist**, însoțită de desfacerea *URSS, Republica Socialistă Federativă Iugoslavia (RSFI) și Cehoslovacia*, precum și unificarea *Germaniei*. Prăbușirea fostei *RSFI* a fost cea mai controversată și a fost urmată de o serie de confruntări armate sângeroase. Ultima etapă a acestui proces a fost separarea Kosovo de Serbia și formarea *Republicii Kosovo*, parțial recunoscută. Destrămarea Uniunii Sovietice a fost mai puțin dramatică, dar procesul de formare a statelor într-un șir de foste republici sovietice a fost însoțit de conflicte, în urma cărora s-au format unele republici nerecunoscute pe teritoriile *Moldovei, Georgiei și Azerbaidjanului*. Cele mai multe dintre acestea au fost menținute de serviciile secrete și forțele armate ale Federației Ruse, care urmărește astfel să mențină influența geopolitică în fostul spațiu sovietic.

La fel de importantă a fost și activizarea **integrării europene**. În anul 1993 Comunitatea Europeană a devenit Uniunea Europeană (UE), care în 1995 s-a extins la 15 țări, în 2004 – la 25, în 2007 – la 27 și în 2013 – la 28 de țări participante. Integrarea europeană este primul, și foarte ambițios, exemplu de refuz voluntar al multor țări dezvoltate și mature politic de la o parte a suveranității naționale pentru a atinge interesele comune ale cetățenilor din toate țările participante – pace, prosperitate economică, respectarea drepturilor omului

și a principiilor democratice de guvernare. În același timp, cu fiecare extindere a UE, devine mult mai dificil să răspundem în mod eficient la astfel de provocări urgente ale timpului nostru, cum ar fi terorismul, presiunea migrației și stagnarea economică a unor state membre. Drept urmare, devin populare în rândul populației mișcările eurosceptice. Astfel, în anul 2016, locuitorii *Mării Britanii* au votat într-un referendum ieșirea țării din UE.

Călătorie în cuvânt

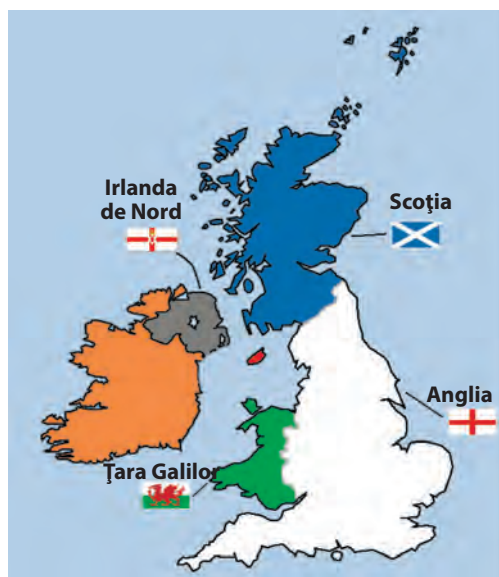
Separatism tradus din latină înseamnă *separa-re* – dorința de izolare.

Lumea în spațiu și timp

Țara Bascilor

Basconia este o regiune istorică și culturală în sud-vestul Franței și în nordul Spaniei. Acesta este teritoriul așezării tradiționale a bascilor, unde limba, cultura și tradițiile basce sunt larg răspândite. Ca națiune individuală, ei tind spre o asociere politică a celor trei zone ale lor de trai – Regiunea Autonomă a Bascilor și Navarra în Spania și Țara Bascilor din Franța.

Des. 6

Mișcări separatiste în Marea Britanie

O problemă acută pentru țările europene este intensificarea mișcărilor separatiste. **Separatismul** este o activitate politică care vizează separarea unei comunități etnice, culturale, religioase sau de altă natură din partea principală a țării. În formele lejere, mișcările separatiste cer drepturi separate pentru comunitatea sa sau autonomie parțială.

Cea mai acută manifestare a separatismului are loc în regiunea autonomă a **Spaniei** – *Catalonia*, al cărui parlament în anul 2017, conform rezultatelor referendumului, a proclamat independență față de regat. Ca răspuns, guvernul spaniol a recunoscut aceste acțiuni drept ilegale, contrare constituției țării, iar

Tabelul 4

Exemple de mișcări separatiste în Europa

Țara	Regiunea mișcării separatiste
Marea Britanie	Irlanda de Nord, Țara Galilor, Scoția
Spania	Catalonia, Andaluzia, Țara Bascilor
Franța	Țara Bascilor, Bretania, Insula Corsica și altele
Italia	Padania (nordul Italiei), Veneția, Tirolul de Sud
Germania	Bavaria
Belgia	Valonia, Flandra
Bosnia și Herțegovina	Zonele de reședință a bosniacilor, sârbilor, croaților
Serbia	Cosovo

problema rămâne nesoluționată. În același timp, sentimentul separatist există și în celelalte regiuni spaniole – *Țara Bascilor, Andaluzia, Insulele Baleare și Insulele Canare*.

Risc ridicat de separare există și în **Marea Britanie**. Aspirațiile de a se retrage din componență – a *Scoției și Irlandei de Nord* – au devenit deosebit de acute după rezultatele referendumului britanic privind retragerea din UE. Scoția și Irlanda de Nord doresc să rămână parte a Uniunii Europene, care le-a întărit și mai mult sentimentul separatist specific. Probleme cu păstrarea integrității teritoriale are și **Belgia**. Țara cuprinde două comunități majore – *Flandra și Valonia* ce au diferențe culturale, entice și istorice, și vorbesc limbi diferite – franceza și flamanda (care se aseamănă cu olandeza).

Focare potențiale de separatism sunt în Franța, Italia, Germania, Polonia, Republica Cehă și în alte țări.

TIPURILE ȚĂRILOR. În ceea ce privește dezvoltarea economică, țările Europei aparțin la două tipuri principale – **dezvoltate** și **cu economie în tranziție** (tabelul 5). Cheia acestei diviziuni este PIB pe cap de locuitor, ponderea relativă a sectorului terțiar în structura economiei, precum și indicele dezvoltării umane.

Tabelul 5

TIPURILE ȚĂRILOR EUROPEI DUPĂ NIVELUL DEZVOLTĂRII ECONOMICE

Dezvoltate economic		
Țările Grupului marilor șapte	Germania, Franța, Marea Britanie, Italia	Au economii puternice cu produsul intern brut mai mult de 1,5 trilioane dol. SUA fiecare. Ele joacă un rol decisiv în economia globală.
Țările din UE-15 (care au aderat până în anul 1995 inclusiv)	Austria, Belgia, Marea Britanie, Grecia, Danemarca, Irlanda, Spania, Italia, Luxemburg, Olanda, Germania, Portugalia, Finlanda, Franța, Suedia	În vremurile de divizare a Europei în două sisteme aparțineau capitalistului. În general, ele au indicatori socio-economici mai mari comparativ cu noii membri ai UE care au aderat după 2004.
Țările din UE-13 (care au aderat după anul 2004)	Bulgaria, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Croația, Republica Cehă	Fostele republici baltice ale URSS, 8 țări post-socialiste, precum și două state insulare. Aceste țări au înregistrat progrese sociale semnificative, dar au un nivel relativ scăzut de dezvoltare comparativ cu UE-15.
Alte țări dezvoltate ale Europei	Islanda, Norvegia, Elveția	Ei au un standard ridicat de trai, dar din pricina particularităților de participare la DIM, au refuzat să intre în UE. Sunt membri ai AELS.
Țări pitice	Andorra, Vatican, Liechtenstein, Malta, Monaco, San Marino	Prin nivelul de trai ele aparțin țărilor dezvoltate economic din lume, totuși, datorită dimensiunilor lor extrem de mici, ele au o structură îngustă a economiei și un PIB mic în termeni absoluți.

Țările cu economie de tranziție		
Fostele republici sovietice din Europa (cu excepția țărilor baltice)	Belarus, Moldova, Ucraina, Rusia	Au indicatori relativ scăzuți de dezvoltare socio-economică și probleme de reformare și restructurare a economiei după prăbușirea URSS.
Țările post-socialiste din Peninsula Balcanică (afară de cele incluse în UE)	Albania, Bosnia și Herțegovina, Macedonia, Serbia, Muntenegru	Ele au indicatori relativ mici ai dezvoltării socio-economice și probleme structurale ale economiei, care se află în stadiul reformării

Țările aflate în tranziție sunt țări europene, care sunt reconstruite din punct de vedere structural de la modelul de reglementare planificată a economiei la economia de piață. Dacă în anii 1990 acestui grup i-au aparținut toate țările post-socialiste, după un curs cu succes al reformelor politice și economice, un număr de țări est-europene și baltice au aderat la UE și acum fac parte din grupul celor dezvoltate din punct de vedere economic.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Folosind harta, caracterizați poziția economică și geografică a Europei.
 2. Care sunt caracteristicile hărții politice a Europei? Dați exemple de state suverane, teritorii dependente și formațiuni de stat nerecunoscute. Arătați-le pe hartă.
 3. Politologul britanic Vernon Bogdanor a numit monarhul constituțional „un suveran care domnește, dar nu conduce”. Cum înțelegeți o astfel de declarație?
 4. Ce formă de guvernare are Ucraina? Care este forma de organizare statal-teritorială a țării noastre?
-
- 5*. Din ce tip de țări după nivelul dezvoltării economice face parte Ucraina? Ce alte țări împreună cu ea formează acest grup? Care sunt particularitățile dezvoltării acestor țări?

TEMĂ PENTRU DISCUȚIE

Discutați despre efectele pe care separatismul le poate avea asupra statului și a oamenilor. Formați două grupuri care susțin și argumentează, diferite puncte de vedere: a) beneficiile separării; b) consecințele negative ale separării.

§ 4. PROCESELE DE INTEGRARE ȘI ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE

- Amintiți-vă, ce este globalizarea și integrarea.
- Membru al căror organizații internaționale este Ucraina?

PROCESELE DE INTEGRARE. În lumea modernă, practic nici o țară nu poate supraviețui în condiții de izolare economică. Procesul de deschidere a granițelor pentru comerț, precum și unirea capacităților tehnologice, de producție și financiare ale țărilor se numește **integrare economică**. Istoria sa datează din epoca marilor descoperiri geografice, când țările europene au început să dezvolte o rețea de legături comerciale cu coloniile lor de peste mări din America, Asia și Africa.

De la mijlocul secolului al XX-lea. Europa a devenit un fel de „laborator de integrare mondială”, prezentând exemple fără precedent de coeziune economică și politică. Integrarea europeană este cel mai ambițios și mai mare proiect integrativ din lume. La început inițiatorii unificării Europei și-au stabilit un obiectiv – de a uni țările europene sub conducerea organelor supranaționale, care ar împiedica începerea unui nou război în regiune și ar ajuta Europa să vorbească cu o singură voce în politica internațională. Și, din moment ce acest proiect a fost incompatibil cu valoarea suveranității naționale, unificarea a început din domeniul de aplicare al așa-numitei politici joase, adică prin integrare economică.

Astfel, în 1952 a fost înființată *Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului*, în 1957 *Comunitatea Europeană a Energiei Nucleare și Comunitatea Economică Europeană*, care ulterior au fuzionat într-o singură entitate. În 1993, a fost creată **Uniunea Europeană (UE)** – o asociație de integrare politică și economică a țărilor Europei, care combină caracteristicile unei organizații internaționale și ale statului. De la formarea comunităților și, ulterior, a UE, au existat mai multe etape de expansiune (tab. 6).

Lumea în spațiu și timp

În afara UE

UE nu include toate țările Europei. În afară rămân Elveția, Norvegia, Liechtenstein și Islanda. Dar aceste țări sunt membre ale Asociației Europene a Liberului Schimb (AELS), care a fost înființată în 1960, în timp ce Islanda, Liechtenstein și Norvegia fac parte din Spațiul Economic Unificat – o organizație care unește piețele acestor țări cu toate țările UE.

Tabelul 6

Etapele extinderii UE

Anul asocierii	Țările
1952	Germania, Franța, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg (țările care au fondat primele comunități);
1973	Marea Britanie, Irlanda, Danemarca
1981	Grecia
1986	Spania, Portugalia
1995	Austria, Finlanda, Suedia
2004	Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Ungaria, Slovenia, Letonia, Lituania, Estonia, Cipru, Malta
2007	Bulgaria, România
2013	Croația

Astăzi, asociația are 28 de state membre. Însă, în anul 2016, *Marea Britanie* și-a anunțat intenția de a se retrage din componența uniunii. UE reprezintă aproximativ 24% din PIB-ul mondial și mai mult de 45% din investițiile mondiale. Țările acestei asociații sunt în comun acord cu principalele direcții ale politicii economice, de mediu și sociale. De asemenea, ele arată unele progrese în dezvoltarea unei poziții coordonate privind provocările geopolitice actuale, inclusiv conflictul Ucraina-Rusia. UE oferă asistență financiară pentru țările și regiunile aflate în criză, acordă o atenție considerabilă programelor de dezvoltare socio-economică pentru a sprijini regiunile înapoiate. Timp de mai bine de o jumătate de secol, comunitățile europene au trecut de la comerțul liber la o uniune economică completă. În cadrul UE a fost creată o monedă comună – euro, care a înlocuit monedele naționale ale celor 19 țări participante (*Zona euro*). UE și-a înființat propria legislație, care are mai multă putere în temeiul legislației naționale. Conducerea generală este exercitată de trei organe principale: *Comisia Europeană*, *Consiliul de Miniștri al UE* și *Parlamentul European*. Organe separate sunt *Curtea Europeană* și *Consiliul UE*, care unește liderii țărilor membre. O realizare importantă a integrării europene este crearea **spațiului Schengen** – spațiu unic de migrație, care reunește 26 de țări, inclusiv 22 de state membre ale UE (cu excepția *Mării Britanii, Irlandei, Ciprului, României, Bulgariei* și *Croației*); și *Liechtenstein, Norvegia, Islanda* și *Elveția*. În acest spațiu, controlul frontierelor este înlăturat, iar cetățenii pot traversa liber frontierele. Există, de asemenea, dreptul la locuri de muncă libere în oricare dintre aceste țări. Acordul Schengen este considerat cel mai mare succes al integrării europene, deoarece contribuie cel mai mult la convergența culturală a persoanelor din diferite țări.

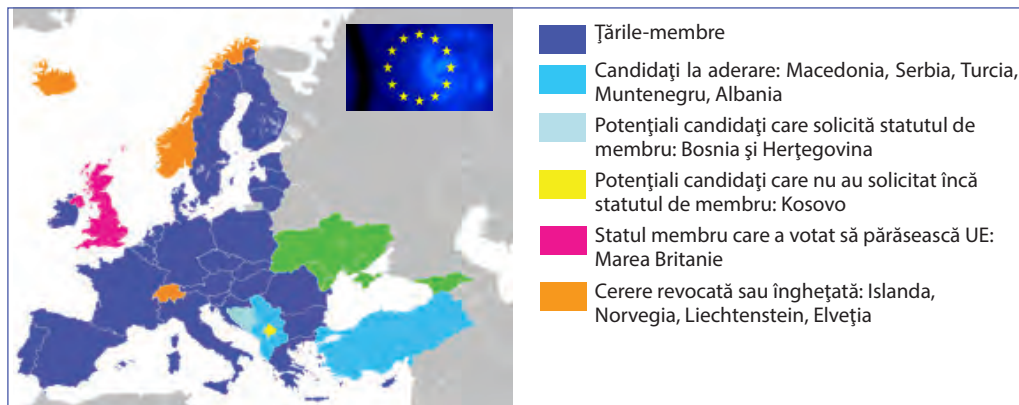
Aderarea la UE a fost declarată un obiectiv strategic al politicii externe a *Ucrainei*. Avantajele integrării în această organizație sunt bine ilustrate

Lumea în spațiu și timp

Acordul Schengen

Acesta este acordul privind eliminarea controlului vamal al pașapoartelor dintre țările Uniunii Europene, semnat în 1985 de șapte state europene din orașul Schengen, situat în Luxemburg, în apropierea triplei frontiere a Luxemburgului, Germaniei și Franței. Acordul a intrat în vigoare după 10 ani.

Des. 7 Harta schematică a UE

pe exemplul fostelor țări socialiste din Europa, care au putut într-un timp scurt să-și reconstruiască economiile lor și să îmbunătățească dezvoltarea socio-economică și de asemenea să îmbunătățească calitatea guvernării. În același timp, aderarea la UE, în special aderarea la spațiul Schengen, va duce probabil la o ieșire și mai mare a tinerilor ucraineni de vârstă activă. O formă importantă de integrare este apariția unui număr de organizații internaționale. Acestea sunt create pentru a coordona activitățile, a rezolva disputele, a combate problemele globale și regionale.

În 1949, 10 state (*Belgia, Marea Britanie, Danemarca, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Franța și Suedia*) au format **Consiliul European**. Aceasta este o organizație cu sediul la *Strasbourg* (Franța) ce asigură respectarea drepturilor omului, principiilor democrației, statul de drept și promovează, de asemenea, cultura europeană. În prezent, aproape toate țările europene (*Ucraina – din 1995*), cu excepția Belarusiei și a Vaticanului, sunt membrii săi. Principalele domenii ale activității sale sunt crearea abordări comune și standardelor legislative care să protejeze democrația, ajutând la lupta împotriva diferitelor forme de discriminare (practici de tortură, rasism, circulația ilegală a persoanelor), protecția limbilor minoritare, promovarea schimburilor culturale dintre țări și așa mai departe. Putem spune că această organizație produce normele vieții politice și legale în Europa.

ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE DE SECURITATE. În Europa, s-au format două organizații internaționale de securitate sau blocuri militare-politice.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, NATO, de asemenea, cunoscut sub numele de Alianța Nord-Atlantică – o uniune militară-politică a 29 de țări din Europa și America de Nord, ce s-au angajat cu eforturi

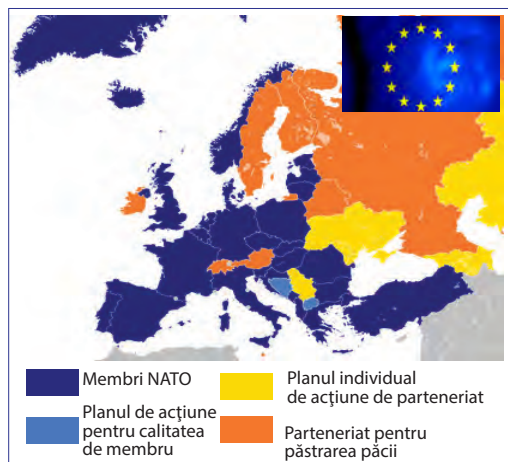
Călătorie în cuvânt

NATO – în engl. *North Atlantic Treaty Organization*, se traduce – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord.

Tabelul 7

Țările-membre NATO în Europa

Des. 8 Țările-membre NATO în Europa

Anul aderării	Țara
1949	Țările fondatoare Belgia, Danemarca, Marea Britanie, Islanda, Italia, Canada, Norvegia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, SUA, Franța
1952	Grecia, Turcia
1955	Germania
1982	Spania
1999	Polonia, Ungaria, Republica Cehă
2004	Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovenia, Slovacia
2009	Albania, Croația
2017	Munte negru

comune de a apăra orice țară membră a alianței în caz de atac militar (tab.7). NATO joacă un rol deosebit de important în sistemul european de securitate.

Fondată în 1949 ca o măsură de precauție împotriva posibilei agresiuni militare a URSS în Europa, în perioada „războiului rece”, Alianța Atlanticului de Nord nu a efectuat nici o operațiune militară. În anii 1990 trupele sale au participat la acțiunile militare din *Kuweit*, *Bosnia și Herțegovina*, *Kosovo*; în anii 2000 – în *Afganistan*, operațiunile anti-piraterie din golful Aden Bay și altele. Principala putere a acestei asociații constă în potențialul semnificativ militar, politic și economic al țărilor membre. Oponenții potențiali se tem să intre într-o confruntare deschisă cu un bloc de țări avansate din punct de vedere economic și tehnologic, cu avantaje atât în domeniul tehnologiilor militare, cât și în posibilitățile de influență economică. O particularitate NATO este rolul disproporționat al SUA, atât în ceea ce privește potențialul forțelor armate, cât și costurile nevoilor alianței. Adesea, o astfel de situație este tratată ca un defect în Europa. Cu toate acestea, se oferă țărilor europene posibilitatea de a cheltui mai mult pe propria dezvoltare economică și socială, în timp ce Statele Unite sunt garantul securității militare. Poate una din cea mai mare realizare a NATO este faptul că, de mai bine de jumătate de secol, nu a existat nici un conflict militar între membrii săi. Convergența și posibila aderare la NATO reprezintă una dintre prioritățile politicii externe a *Ucrainei*. Sub condiția prealabilă a aderării la Alianță, Ucraina ar fi în afara influenței geopolitice a Rusiei. Cu toate acestea, în viitorul apropiat, această aderare este puțin probabilă, deoarece intrarea în această organizație nu poate avea loc când o țară are dispute teritoriale cu vecinii săi. Prin urmare, aderarea Ucrainei la NATO nu este posibilă până la rezolvarea conflictului cu Rusia în estul Ucrainei și restabilirea integrității sale teritoriale. În același timp, Ucraina trebuie să-și reformeze propriile forțe armate. Rusia, care se poziționează ca moștenitor al influenței geopolitice a URSS, se opune extinderii NATO spre est și neagă categoric posibilitatea Ucrainei de a se alătura.

Alianța, din punctul de vedere al Federației Ruse, este percepută ca un bloc agresiv, spre deosebire de care în 1992 a fost creată **Organizarea Tratatului de securitate colectivă (OTSC)**. Astăzi ea include *Rusia*, *Belarus*, *Armenia*, *Kazahstan*, *Kârgâzstan* și *Tadjikistan*.

PROCESELE GLOBALIZĂRII. Europa este acum pe deplin implicată în procesele de globalizare. În această regiune, există patru țări ale “Grupului Marilor Șapte”, puternice centre financiare globale – Londra, Paris, Frankfurt am Main, Milano etc.), sunt concentrate sediile principalelor CTN din lume. Rolul unui centru financiar, tehnologic și politic condiționează, în general, un efect benefic asupra globalizării pentru țările europene, în special în ceea ce privește acumularea de capital și furnizarea unei game largi de produse la prețuri competitive. Astăzi, asociația UE este cel mai ambițios proiect de integrare nu numai în Europa, ci și în lume. În același timp, globalizarea are și o serie de amenințări. Astfel, transferul producției industriale către țările „ieftine” duce la o creștere a șomajului în Europa. Deseori, producătorii europeni nu fac față concurenței de piață cu bunurile importate mai ieftine, în special din producția țesăturilor, îmbrăcăminte, produselor agricole etc. Prin urmare, țările recurg la restricții comerciale de protecție.

Procesul de „dizolvare” a granițelor economice este însoțit de o creștere a migrației internaționale a persoanelor și de schimbul de informații, care implică treptat globalizarea culturală. **Globalizarea culturală** este formarea ideilor, valorilor, tendințelor artistice universale, care se răspândesc în lume și înlocuiesc tradițiile locale ale vieții culturale. Cultura globală ia adesea elemente ale tradițiilor diferitelor popoare ale lumii. De exemplu, elementele culturii culinare globale au fost pizza italiană, burgerii americani, sushi japonezi și altele asemenea. Europa răspândește religiile asiatice – budismul și islamul, iar îmbrăcămintea de est devine populară. În același timp, globalizarea culturală cauzează de multe ori și rezistență – mișcări naționaliste și izbucniri de neacceptare a limbii, comportamentului, modului de comunicare, culturii în general.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Oferiți exemple de globalizare în literatură, muzică, cinematografe și alte domenii.
 2. Cum considerați, de ce Europa este numită figurativ „laboratorul de integrare mondială”.
 3. Cu ce scop a fost creată UE? Ce reprezintă astăzi această uniune a țărilor?
 4. Care este esența acordului Schengen? De ce este considerat cel mai mare succes al integrării europene?
 5. Ce știți despre Consiliul Europei? Care sunt direcțiile principale ale activității sale?
 6. Confirmați cu argumente sau infirmați ideea că NATO este „armata lumii civilizate”.
-
- 7*. Încercați să prognozați efectele pozitive și riscurile aderării Ucrainei la UE.

TEMĂ PENTRU DISCUȚIE

Folosiți surse suplimentare de informații și aflați mai multe despre NATO și perspectivele aderării Ucrainei la acest bloc. Împărțiți-vă în două grupuri care argumentat susțin poziții opuse: a) beneficiile aderării; b) consecințele negative ale apartenenței.

PETRECEȚI UN STUDIU

Procesele de integrare și dezintegrare în Europa

1. Cercetați schimbările care au avut loc pe harta politică a Europei în ultima jumătate de secol, pe baza informațiilor conținute în manual și surse suplimentare: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_world_map_changes
2. Care schimbări pot fi considerate integraționale și care – procese dezintegraționale? (vezi [https:// europa.eu/europeanunion/about-eu/eu-in-brief_en](https://europa.eu/europeanunion/about-eu/eu-in-brief_en))? Faceți concluzie, în ce perioadă au predominat procesele de integrare și în ce perioadă cele de dezintegrare.
3. Ce factori, după opinia dumneavoastră, determină aceste procese pe harta Europei.

§5. CONDIȚIILE NATURALE ȘI RESURSELE

- Amintiți-vă, ce șesuri mari se extind în Europa și ce munți se află pe teritoriul său.
- În care centură geografică se află Europa? Ce tipuri de climă s-au format acolo?
- Ce grupuri de resurse minerale distingem după criteriul utilizării?

Condițiile naturale ale Europei sunt foarte diverse. Există vulcani activi și gheizere, tundră rece și taiga măreață, vârfuri de munte cu zăpadă și subtropice mediteraneene calde. În general, pentru viață și dezvoltare economică, condițiile fizice și geografice sunt destul de favorabile.

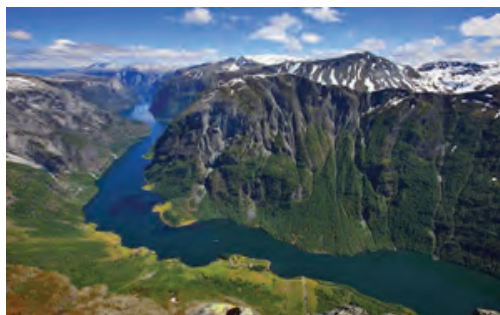
RELIEFUL. Înălțimea medie a suprafeței Europei este de aproximativ 300 m deasupra nivelului mării. Cu toate acestea, aproape 70% din înălțime este mai mică de 200 de metri și doar 6% mai mare de 1000 m. Această distribuție de înălțimi ajută la libera populare și indică o lipsă de obstacole serioase pentru construirea conexiunilor de transport terestru. După cum puteți vedea, câmpiile domină în Europa. Cea mai mare se întinde în Europa de Est și așa și se numește – *Câmpia Est-Europeană*, în granițele sale se află mai multe țări (*Belarus, Ucraina, Moldova* și câte o parte din *Polonia* și *Rusia*). Câmpiile sunt răspândite și în partea de nord a Europei de Vest. Mai înspre sud se află *câmpiile Dunării Mijlocii* (Austria, România, Serbia, Ungaria, Croația) și *Dunării de Jos* (România, nordul Bulgariei). Relieful de câmpie este tipic și Finlandei, Suediei. Știți deja că în perioadele geologice trecute, din cauza vremii reci, Eu-

ropa de Nord era acoperită de ghețari. Mișcându-se, masele uriașe de gheață au adus pe câmpii bolovani uriași, au săpat depresiuni, au format depozite glaciare – morene și roci lustruite. Rezultatul glaciațiunii vechi sunt și **fiordurile** – golfuri înguste, adânci, cu maluri abrupte de mare, care taie malurile vestice ale *Peninsulei Scandinave*. Ele s-au format ca urmare a inundării mării adâncite de ghețari a văilor și depresiunilor fluviale.

Cel mai înalt punct al Europei – *Elbrus* (5642 m) în *Munții Caucazieni* – este situat în partea de sud a părții europene a Rusiei. Dacă nu luăm în considerare Caucazul ca teritoriu, granița cu Asia, atunci cel mai înalt punct poate fi considerat *Monblan* în *Alpi* (4809 m), la granița dintre Franța și Italia. Centura structurală alpică (lanțurile muntoase *Pirinei, Alpi, munții Apenini, Dinari, Stara Planina, Rodopi, Carpații, munții din Crimeea*

Des. 9. Câmpia Est-Europeană (Ucraina)

Des. 10. Fiord (Norvegia)

și Caucaz) este cea mai mare barieră de înălțime din Europa. Aceste regiuni sunt zone active seismic. Cea mai mare frecvență a cutremurelor se observă în Peninsulele Apenina și Balcani și în Caucaz. Zona vulcanică activă – *insula Islanda*, este o crustă tânără a suprafeței pământeste, în care există numeroase gheizere și vulcani. În Franța, Germania, Republica Cehă se extinde o serie de lanțuri muntoase de înălțime medie și mică, majoritatea de vârstă hercinică (*Vosgii, Pădurea Neagră, Masivul Renan, Pădurea din Turin-gia*, etc.). Pe peninsula scandinavă, se află *munții Scandinavi*. Gama vechilor munți helieni din *Ural* este granița estică a Europei.

Des. 11. Alpi (Elveția)

Des. 12. Vulcan în Islanda

CLIMA. Condițiile climatice ale Europei sunt favorabile pentru trai. Cea mai mare parte se află în zona temperată. Europa se află sub influența vânturilor din vest. Săturați de umiditate de deasupra Oceanului Atlantic, acestea provoacă climat destul de umed, cu veri racoroase și ierni relativ calde în regiunea de vest. Vremea acolo este adesea tulbură însoțită de ceață. Deplasându-ne spre est și sud, nivelul de umiditate scade treptat. *Curentul Atlanticului de Nord* atenuază în mod substanțial clima caldă, astfel încât iarna, în special în Marea Britanie și în țările scandinave, este relativ caldă. Acest lucru permite să conducă gospodăria mai departe spre nord decât alte regiuni ale lumii. În nordul Europei, regiunile extreme nordice ale Norvegiei, Finlandei, Rusiei intră în zona subarctică, iar insulele – în centurile climatice arctice. Clima este rece și severă. În același timp peninsulele din sudul Europei (Iberică, Italică, Balcanică) se află în zona subtropicală. Acolo s-a format un tip mediteranean de climă, care este considerat cel mai confortabil pentru viață.

Condițiile climatice nefavorabile pentru Europa sunt inundații periodice și inundații din cauza precipitațiilor excesive. În același timp, regiunea de sud a Ucrainei și a Rusiei suferă adesea de secetă în timp de vară. La amenințări fizice și geografice se includ și efectele încălzirii globale, care, pe de o parte, pot duce la inundarea zonelor mari (de exemplu, jumătate din teritoriul Olandei este sub nivelul mării).

APELE INTERIOARE. Cea mai bogată în ape interioare este Europa Occidentală și de Nord, deoarece există o cantitate mare de precipitații (peste 1.000 mm/an).

Râurile din Europa fac parte din bazinele a două oceane – Atlantic (*Dunăre, Nipru, Rin* și altele) și Înghețat de Nord (*Dvina de Nord, Mezen, Pechora* și altele), și de asemenea bazinul intern Aral-Caspic (*Volga* și altele). Acestea se

Des. 13. Dunărea (Ungaria)

Des. 14. Lacul Geneva (Elveția)

încarcă în cea mai mare parte din ploi și din apele de la topirea zăpezii. *Dunărea* (2857 km) este al doilea mare râu din Europa, după *Volga*, și traversează teritoriul a zece state. În fiecare an, peste 50 de milioane de tone de mărfuri sunt transportate pe Dunăre. O importantă arteră de transport a regiunii este

Record mondial

Cel mai lung râu din Europa este *Volga* (3.531 km), care își are începutul de pe dealul Valdai și se varsă în Marea Caspică. De-a lungul cursului, curge prin teritoriul Rusiei.

În sudul Europei, râurile sunt relativ puține, ele nu îngheață în timpul iernii și în mare parte se hrănesc din apa de ploaie. În gospodării sunt importante pentru irigarea terenului în perioada uscată de vară.

Record mondial

Cel mai mare lac din Europa este Ladoga (Rusia). A fost format ca urmare a adâncirii de către un ghețar a golului tectonic. Adâncimea maximă este de 230 m.

Rinul. Portul Rotterdam la gura sa pentru mult timp a servit drept „poarta de transport” a Europei. Râurile din nordul Europei, deși sunt mereu pline cu apă, sunt foarte scurte. În canalele lor există multe trepte și cascade, iar fluxul este foarte furtunos. Aceste râuri nu pot fi folosite pentru transportul maritim, ci sunt o sursă de energie electrică ieftină.

Cele mai multe **lacuri** sunt situate în nordul Europei, care s-a aflat sub influența glaciării cuaternare. Numeroase lacuri mici și mari ocupă acolo golurile săpate de ghețar. Zone mari ocupă acolo și mlaștinile. Lacurile pito-rești sunt situate în Alpi (des. 14). Di-

versitatea peisagistică a Europei se datorează bogatului său potențial turistic și recreațional.

RESURSELE NATURALE. Europa este bogată în resurse minerale diverse. Cele mai multe dintre ele sunt de importanță regională, iar unele dintre ele – mondială (tabelul 8). Cu toate acestea, rezervele lor sunt în mare parte epuizate, deoarece această regiune a fost prima care a intrat în industrializare. În adâncul Europei există aproximativ 20% din rezervele de cărbune dovedite de lume, 17% din zinc, 13% din plumb și 7% din cupru. Restul tipurilor de minerale sunt încă și mai mici. Prin urmare, industria europeană depinde de importul atât de combustibil, cât și de energie și de materii prime de minereu.

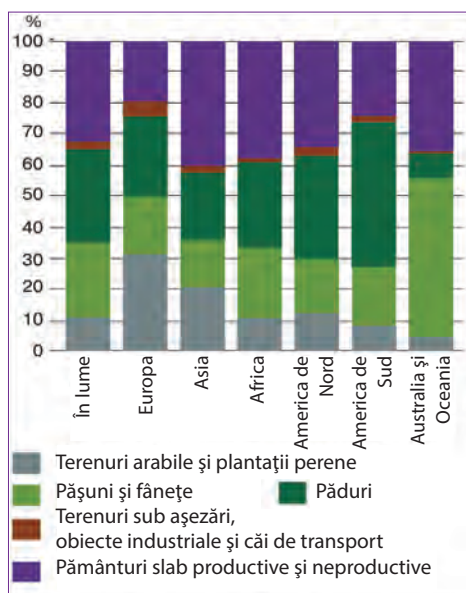
Asigurarea cu materii prime minerale a țărilor din Europa nu este la fel. **Bazinele de cărbune** sunt concentrate într-o bandă care se întinde din *Marea Britanie*, prin nordul *Franței*, sudul *Belgiei*, *Germania (Ruhr și Saar)*, *Republica Cehă (Ostrava)* și *Polonia (Silezia Superioară)*. Depozitele mari de cărbune sunt în *Ucraina (Donbass)* și *Rusia*. Cea mai mare **regiune de petrol și gaze** din Europa este zona de șelf a *Mării Nordului*, care cu trei pătrimi alimentează necesitățile țărilor europene în combustibil. Petrolul și gazele naturale sunt extrase de *Marea Britanie*, *Norvegia* și *Olanda*. În curbură Carpaților și în zona Mării Negre, extrage petrol *România*. S-au găsit minereuri de petrol în sudul *Italiei* și în *Grecia*.

Rezerve bogate de **minereu de fier** (peste 60% din minereu în stâncă) sunt în zona scutului Baltic și în Munții Scandinaviei (în *Suedia*), precum și în *Franța*, *Germania*, *Luxemburg*, *Marea Britanie*, *Ucraina* și *Rusia*. Sunt descoperite depozite mari de **minereuri de cupru** din *Silezia de Jos* din *Polonia*. Acolo există și alte **metale neferoase** – argint, nichel, cobalt, plumb, zinc. Minereuri de metale neferoase, în special bauxită, cupru, cromit, polimetalice, mercurul, se extrag în lanțurile muntoase din *Alpi*, *Pirinei*, *Apenini* și *munții din Peninsula Balcanică*. Bogate sunt depozitele de resurse nemetalice – materii prime pentru industria chimică, metalurgie, industria construcțiilor și alte industrii. Deci, importanță mondială au stocurile de sare de rocă din *Polonia* și săruri de potasiu din *Germania* și *Franța*, și fosforite în *Rusia*. Există depozite de sulf nativ (*Polonia*, *Ucraina*), grafit (*Republica Cehă*). În general, Silezia de Sus, Marea Nordului, Scandinavia sunt principalele zone de extragere a resurselor minerale în Europa.

Europa se situează pe ultimul loc printre regiunile lumii în funcție de mărimea fondului funciar, dar la categoria terenurilor prelucrate (32%) – pe primul loc (des. 15). Cota terenurilor sub pășuni este mai mică decât indicele mediu mondial (23%), iar ponderea terenurilor sub pădure este mai mare. În Europa, mai mică decât în alte părți ale lumii, este partea terenurilor neproductive

Resursele minerale ale Europei

Resurse	Țări	
	Valoarea mondială	Valoarea regională
Combustibile și energetic		
Cărbune	Rusia, Polonia, Marea Britanie, Germania, Ucraina	România, Bulgaria, Serbia
Petrol	Rusia	Marea Britanie, România, Norvegia
Gaz natural	Rusia, Norvegia	Marea Britanie, Olanda, România
Minereuri (metalice)		
Minereu de fier	Rusia, Ucraina, Suedia, Franța, Marea Britanie	România, Spania
Minereu de mangan	Ucraina	Bulgaria, Rusia
Minereu de cupru	Polonia, Rusia	Bulgaria
Minereuri semi-metalice	Rusia, Spania, Bulgaria, Portugalia, Polonia	Bulgaria
Bauxită	Rusia, Grecia	Franța, Croația
Minereuri de mercur	Spania	Italia
Minereuri de uraniu	Rusia, Ucraina	Franța, Germania

Des. 15. Structura fondului funciar al lumii și a regiunilor sale

(16%) și cea mai mare parte a terenurilor în construcție – 5%.

Un rol important în dezvoltarea economică îl joacă **resursele acvatice**. În ciuda cifrelor ridicate ale stocurilor (aproximativ 1,5 milioane km³), Europa se simte lipsită de apă proaspătă, consumul ei în industrie și agricultură fiind printre cele mai ridicate din lume. În funcție de mărimea potențialului hidroenergetic, Europa se situează pe penultimul loc între alte regiuni ale lumii, însă după gradul de dezvoltare, care este de 70%, este pe primul loc. Hidroresurse puternice sunt deținute de *Franța, Norvegia, Rusia, Suedia*.

Europa are rezerve semnificative de **resurse forestiere**. Cândva, practic, întreaga zonă era acoperită de păduri cu predominanță de lemn tare. În Evul Mediu și în epoca modernă aproape toată pădurea din câmpie a fost distrusă. Pă-

durile naturale sunt păstrate în principal în munți, precum și pe Peninsula Scandinavă. Pădurea este un avantaj major, în special în *Finlanda*, în care recoltarea și prelucrarea lemnului constituie o parte semnificativă a economiei naționale. Este important ca, simultan cu tăierea pădurilor, să fie plantați copaci noi. Deci, de la mijlocul secolului al XX-lea, majoritatea țărilor europene au început să restaureze plantațiile forestiere. Prin urmare, în ciuda densității mari a populației, a terenurilor prelucrate și a parcelei fondului funciar utilizat pentru construcții, suprafața pădurilor din Europa este în creștere. În afară de furnizarea de lemn, pădurile artificiale realizează, de asemenea, funcții de ameliorare și recreație.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Descrieți relieful Europei. Arătați pe harta fizică cele mai mari câmpii și lanțuri montane.
 2. Folosind hărțile climatice tematice, dovediți că climatul Europei este favorabil vieții umane și activității economice.
 3. Priviți harta fizică a Europei și gândiți-vă care țări din cauza caracteristicilor sale naturale sunt numite în mod figurativ „țara de foc și gheață”, „țară fiordurilor”, „țară celor o mie de lacuri”, „atelierul de lemn din Europa.”
 4. Priviți pe des. 15 structura fondului funciar din Europa. Comparați-l cu structura fondului funciar al lumii.
 5. Unde sunt concentrate resursele forestiere din Europa? Cum se foloseasc ele?
-
- 6*. Locuitorii țărilor din nordul Europei spun în glumă: „Avem apă – chiar să te umpli, pietre – chiar să te uci și pădure – nespuse de multă!” Gândiți-vă la cauzele naturale ale unui astfel de set de „bogații” în nordul Europei.

§6. POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE DEMOGRAFICE

- Amintiți-vă, ce etape (faze) se disting în conceptul de tranziție demografică.
- Ce este mișcarea naturală și mecanică a populației.
- Ce tipuri de migrație a populației deosebim după durată și motive?

MIȘCAREA NATURALĂ A POPULAȚIEI. După numărul populației (742 de milioane de persoane), Europa se situează pe locul trei în lume după Asia și Africa. Aceasta este un pic mai puțin de 10% din populația Pământului. Cele mai populate state sunt *Rusia* (doar 95 de milioane de oameni din partea europeană), *Germania* (82 milioane), *Marea Britanie* (65,7 milioane), *Franța* (64,7 milioane), *Italia* (59,4 milioane). *Vaticanul* este cea mai mică țară după populație, 800 de locuitori – clerul și angajații sunt implicați în sferele de servicii și administrare. Schimbarea populației se datorează mișcării sale naturale și mecanice. Știți deja, că prin mișcarea naturală se înțelege procesele de natalitate (*N*) și mortalitate (*M*), care determină rata de creștere naturală a populației (*CN*) (în promile ‰) – numărul de persoane pe mia de locuitori).

Formula mișcării naturale a populației
 $N - M = CN$ (‰), unde

N – natalitatea
M – mortalitatea
CN – creșterea naturală

Țările europene au trecut *a treia etapă a tranziției demografice*, atunci când avea loc reducerea treptată a natalității, asociată cu urbanizarea în ele, conștientizarea statutului social al femeilor (dorința de independență financiară și punerea în aplicare profesională), și de nevoia de planificare familială condiționată economic. În secolul al XX-lea rata de creștere naturală în țările europene a scăzut și s-a egalat cu ratele de deces. Aproape echilibrată situația dintre nașteri și decese este caracteristică pentru *a patra etapă a tranziției demografice*. Astăzi ea a ajuns în țările din Europa cu un nivel ridicat de dezvoltare socială și economică. Cu un nivel suficient de ridicat de suport material și îngrijire medicală fiabilă, mortalitatea infantilă a fost redusă la un nivel minim și speranța de viață a crescut. Cele mai multe familii tind să nu aibă mai mult de 2-3 copii

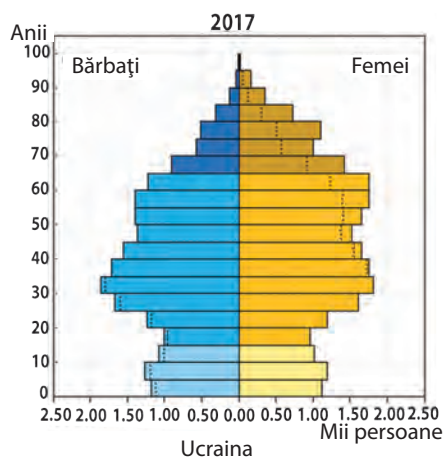
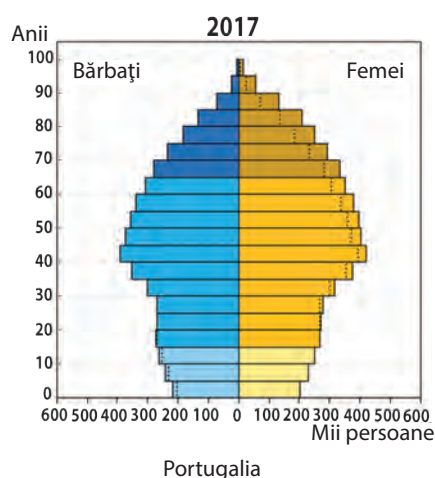
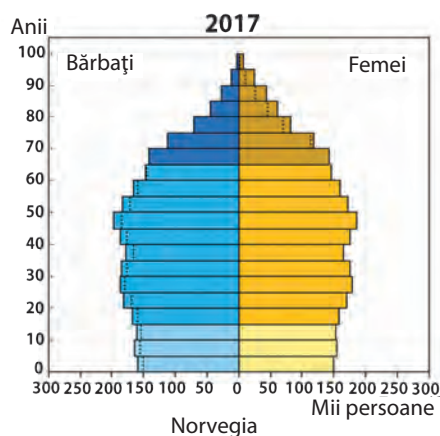
(doi copii înlocuiesc demografic pe părinții lor, creșterea populației va fi posibilă numai în cazul în care vor fi trei sau mai mulți copii în familie). În a doua jumătate a secolului al XX-lea într-o serie de țări dezvoltate din Europa (*Austria, Italia, Germania* etc.) a fost observată depopularea – declinul natural al

Tabelul 9

Creșterea naturală a populației țărilor Europei,
(a. 1995 – 2020¹)

Perioada	Țara			
	1995 – 2000	2005 – 2010	2010 – 2015	2018 – 2020
Belarus	0,9	1,8	1,6	1,6
Grecia	1,0	1,1	-1,2	-3,0
Italia	-0,6	-0,3	-1,6	-2,4
Lituania	-1,7	-4,3	-3,0	-3,8
Moldova	1,3	-1,2	-0,4	-1,7
Germania	-1,1	-2,0	-2,4	-2,5
Norvegia	3,3	3,8	3,7	4,1
Rusia	-5,7	-3,7	-0,4	-1,3
Ucraina	-6,4	-5,9	-4,1	-4,4
Europa	-1,3	-0,5	-0,1	-0,7

¹2018–2020 – date prognozate.

Des. 16 Piramidele de vârstă și gen din țările Europei

populației (criza demografică). Extrem de gravă este criza demografică din *Belarus, Moldova, Rusia, Ucraina*. Natura proceselor demografice în țările europene poate fi văzută din datele din tab. 9.

Un rol important în reglementarea populației îl are politica demografică – măsurile luate de guvern pentru stimularea sau limitarea ratei natalității. Astfel, în majoritatea țărilor europene în care problema depopulării este acută, guvernele recurg la diferite programe de sprijin social și material pentru familiile mari.

STRUCTURA SEXUALĂ ȘI DE VÂRSTĂ. După cum știți deja, raportul dintre diferitele grupe de vârstă se reflectă sub forma piramelor de vârstă sexuală. Această diagramă specifică oferă o imagine completă a situației demografice actuale și a potențialului resurselor de muncă ale țării. În Europa, în general, proporția tinerilor sub 14 ani este de 15,5%, la vârsta de 15-64 ani – 67%, în grupa de vârstă mai mare 65 și peste 17,5%. În general, la 100 de femei revin 96 de bărbați. În același timp, există diferențe semnificative în structura vârstei sexuale în diferite țări (des. 16).

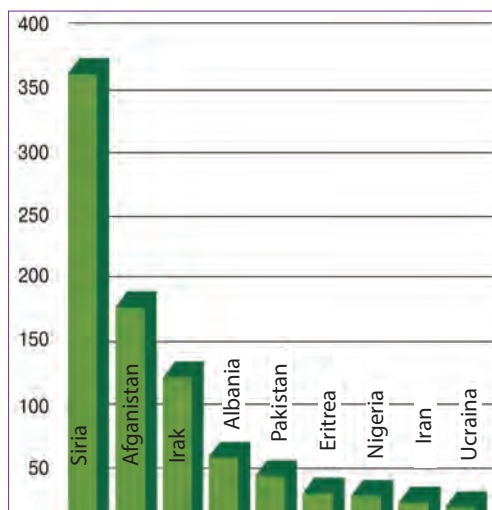
În general, Europa dispune de resurse de forță de muncă, însă în unele țări ele lipsesc și se acoperă deficitul migrantilor.

MIȘCAREA MECANICĂ. Mișcarea mecanică (migrația) – mișcarea populației în spațiu – afectează semnificativ populația și plasarea acesteia. Unele tipuri de migrații sunt obișnuite pentru viața cotidiană (de exemplu, *pendulare*), în timp ce altele caracterizează o anumită perioadă istorică (migrația în masă din Europa în America în sec. XIX-XX sau extinderea urbană din cauza afluxului populației rurale). Anumite tipuri de migrații au un efect pozitiv asupra situației economice și sociale din țară. Astfel, mobilitatea forței de muncă este cheia pentru egalizarea disproporției dezvoltării – persoane cu vârstă de lucru se mută din zonele cu șomaj ridi-

cat în zonele în care există o cerere de forță de muncă. Pe de altă parte, ieșirea în masă a persoanelor din regiunile cu depresie poate duce la crearea zonelor nelocuite și apariția așa-numitelor așezări fantomă – așezări, în care practic nu au mai rămas locuitori permanenți. Acest fenomen este tipic orașelor mici din vechile regiuni industriale ale *Marii Britanii* (Anglia de Nord).

Cu toate acestea, în zilele noastre atenția publicului se concentrează asupra migrațiilor **externe** (internaționale). Începând cu epoca Marilor Descoperiri geografice, Europa a fost regiunea tradițională a emigrării populației în America. Cu toate acestea, din secolul al XX-lea s-a creat un decalaj puternic la nivelul dezvoltării sociale și economice a Europei și Americii de Nord pe de o parte, și a țărilor în curs de dezvoltare decolonizate, pe de altă parte. De aceea, țările europene din regiuni de origine a migranților au devenit regiuni a direcționării lor. Cele mai dorite pentru migranți sunt țările socialmente bogate din Europa de Vest și de Nord – *Germania, Austria, Suedia* și altele. În același timp, cel mai mare număr de migranți nimeresc în țările europene care au un regim simplificat de migrație pentru unele țări în curs de dezvoltare, în special pentru fostele lor colonii. Deci, *Franța* este un fel de „poartă” pentru migranții din Africa de Nord și de Vest, *Marea Britanie* – din Asia de Sud, *Spania* – din America Latină. Regiunile de origine ale imigranților sunt în majoritate țările din Africa și Asia. De asemenea, s-a format direcția de migrație „est-vest” – migrația oamenilor din fostele țări socialiste în țările UE. Astfel, în secolul al XX-lea au existat schimbări radicale în direcția fluxurilor migratorii globale.

Imigrația în masă în țările europene provoacă o serie de contradicții sociale. **Migrația** economică este tipul dominant, adică căutarea unor condiții mai bune de trai și de muncă. În același timp, standardele de viață occidentale au fost în mare parte realizate printr-un compromis între angajatori și guverne cu privire la salariile ridicate. Dar un nivel ridicat al salariilor face ca producția să fie mai puțin competitivă. Prin urmare, angajatorii sunt interesați de forță de muncă ieftină oferite de imigranți, iar populația locală vede în imigranți o amenințare a standardelor sale de viață, așa încât trebuie să accepte salarii mai mici sau să rămână

Des. 17. Țările de origine ale solicitanților de azil din țările UE, mii de persoane (2015)

Record mondial

Numărul total al refugiaților din Siria de la începutul războiului din 2011 este de aproximativ 11 milioane de persoane, doar în anul 2015, aproximativ 350 de mii de sirieni s-au adresat serviciilor de migrație ale țărilor UE cu o cerere de acordare a statutului de refugiați. Asigurarea unui număr atât de mare de migranți cu tot ceea ce este necesar și, în plus, integrarea lor în comunitățile locale, este o sarcină complicată pentru guvernele țărilor europene.

în șomaj. Alte aspecte sensibile din punct de vedere social sunt contradicțiile culturale. În locurile de rezidență compactă, care sunt în mare parte orașele mari, imigranții caută să se țină în comunitățile lor etnice. Modul lor de viață, nu tipic pentru Europa, dau adesea impresia că cultura imigranților o interferează pe cea locală. În mediul lor există un nivel ridicat de crime și probleme sociale. Odată cu răspândirea terorismului islamic internațional, comunitățile musulmane sunt adesea percepute de locuitorii locali ca periculoase. În consecință, presiunea publică forțează guvernele europene să restrângă fluxul străinilor. Aceasta, la rândul său, duce la răspândirea imigrației ilegale – intrarea persoanelor în țară ocolind regulile de imigrare (sub forme diferite: de la turism fictiv, până la transportarea imigranților ilegali ascunși în containere de marfă). Problema refugiaților este deosebit de dificil de rezolvat. Conform dreptului internațional, populația civilă, care se află în mijlocul unui conflict armat sau care se confruntă cu hărțuire sau discriminare de regimurile aflate la guvernare în țară, are dreptul la azil politic și statut de refugiat în străinătate. În același timp, adesea sub masca refugiaților în țările europene dezvoltate, încearcă să pătrundă migranți economici. Problema refugiaților este deosebit de agravată în cazul conflictelor armate active, atunci fluxurile lor pot ajunge la sute de mii și milioane de oameni. Prin urmare, criza migrației este una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă Europa modernă. În fiecare an, Europa primește fluxuri mari de imigranți de muncă, în marea majoritate din țările care au fost cândva colonii de metropole europene. Astfel, în ultimii ani, numărul imigranților rezidenți în UE era de aproximativ 10% din totalul populației. În viitorul apropiat, situația demografică din Europa va fi complicată. Migrarea fluxului de forță de muncă din alte regiuni va contribui la depopularea și îmbătrânirea populației, ceea ce va încuraja guvernele să facă politici demografice mai eficiente.

STRUCTURA ETNICĂ ȘI LINGVISTICĂ. Harta modernă a Europei a fost formată pe baza mai multor nuclee culturale și istorice. În special, impact asupra istoriei etnice a regiunii au avut culturile popoarelor celtice și germanice, culturile mediteraniene elenistică și romană, cultura slavă în Europa Centrală și de Est. Sudul Europei, o lungă perioadă de timp a fost influențat de popoarele din Africa de Nord și de cultura turcă a Imperiului Otoman.

Pe harta modernă etnico-lingvistică a Europei domină limbile **familiei indo-europene**, în special, *grupurile germane, romane, celtice, baltice și slave*. Familia indo-europeană include și *limbile greacă și albaneză*. În granițele moderne ale Ungariei, Estoniei, Finlandei, în nordul părții europene a Rusiei sunt răspândite limbile grupului fino-maghiar din **familia uralică**. Majoritatea țărilor europene sunt monolingve, dar există state cu mai multe limbi oficiale. De exemplu, *Belgia* are trei limbi oficiale (olandeză, franceză, germană), *Elveția* – patru (germană, franceză, italiană și retoromană). În unele țări, există limbi locale ale grupurilor etnice care nu au propria lor statalitate, cum ar fi limbile catalană, bască și galiciană în *Spania*, limba galeză și scoțiană – în *Marea Britanie*, rusa – în *Slovacia și Ucraina*. Cea mai frecvent utilizată în limbajul de zi cu zi în Europa este germana. În afară de Germania, limba are statut oficial în *Austria, Belgia și Elveția*. Engleza, franceza și germana au un statut special de limbi „procedurale” în organele de conducere ale UE.

STRUCTURA RELIGIOASĂ. *Creștinismul* este religia dominantă în Europa. Protestantismul predomină în Europa de Nord, catolicismul în Europa de Sud (cu excepția *Greciei*, în care domnește ortodoxia); în Europa de Est atât protestantismul, cât și catolicismul sunt larg răspândite; în Europa de Vest – catolicismul și ortodoxia. În unele țări (Albania, Bosnia și Herțegovina) domină – *islamul*.

Într-o serie de țări europene, relațiile interetnice și interreligioase sunt cauza tensiunilor sociale. De exemplu, în *Belgia* continuă conflictul între Flandra și Valonia, în *Marea Britanie* rămâne nerezolvată problema în Irlanda de Nord, și nu sunt stabilite întrebările drepturilor autonome din Scoția și Țara Galilor, în *Spania* actuală rămâne problema bascilor. Relațiile religioase pe Peninsula Balcanică sunt tensionate.

PLASAREA POPULAȚIEI. Caracteristică Europei este nivelul înalt de explorare a teritoriului și de densitate mare a populației – o medie de 100 de persoane/km². În același timp, plasarea sa este neuniformă. Astfel, aglomerarea urbană din *Germania*, *Olanda*, *Belgia*, zonele *Londrei* și *Parisului*, cu o densitate de până la 5 mii persoane/km², contrastează cu zonele agricole relativ slab populate din *Bulgaria*, *România*, *Polonia*, regiunile nordice ale *Suediei* și *Finlandei* (1-2 persoane/km²). Între țări cea mai mică densitate a populației este în *Islanda* (3 persoane/km²), cea mai mare – în *Monaco* (18 550) și *Vatican* (1800).

Europei îi este caracteristic un nivel ridicat de *urbanizare* – în orașe locuiesc aproximativ 70% din populație. Șapte țări – *Monaco*, *Belgia*, *Malta*, *Islanda*, *Luxemburg*, *Olanda* au mai mult de 90% din populația urbană. Încă în opt țări, această cifră depășește 80% (*Danemarca*, *Suedia*, *Andorra*, *Finlanda*, *Marea Britanie*, *Franța*, *Norvegia*, *Spania*). Cel mai scăzut nivel de urbanizare îl au țările: *Liechtenstein* (14%), *Bosnia și Herțegovina* (40%), *Moldova* (45%). Habitatul cel mai urbanizat din Europa este așa-numita *Banana albastră* – o fâșie de aglomerări urbane, care se întinde de la sudul Marii Britanii până în nordul Italiei, cuprinzând orașele *Leeds*, *Liverpool*, *Manchester*, *Birmingham*, *Londra*, *Amsterdam*, *Haga*, *Rotterdam*, *Bruxelles*, *Anvers*, *Düsseldorf*, *Köln*, *Frankfurt*, *Luxemburg*, *Stuttgart*, *Strasbourg*, *Zurich*, *Torino*, *Milano* și *Genova*. Urbanizarea are forme spațiale diferite. Marea majoritate a centrelor mari de afaceri, financiare și industriale formează nucleul în jurul căruia se dezvoltă **aglomerația urbană** – un spațiu urban unic creat prin fuziunea dintre orașul principal și o serie de orașe satelit. Exemple tipice sunt *Marea Londră*, *Parisul*, *Moscova*. În unele cazuri, astfel de aglomerări monocentrice se îmbină și devin polinucleare. Astfel sunt *Rin-Ruhr* în Germania (unește orașele Köln, Dortmund, Dusseldorf; populația – 115 mln. de locuitori); *Randstad* din Olanda (*Amsterdam*, *Rotterdam*, *Haga*, *Utrecht*; 7 mln. de persoane); *Diamantul flamand* în Belgia (*Anvers*, *Bruxelles*, *Gent*, 5,5 mln. de persoane) etc. Cele mai mari aglomerări urbane cu o populație de peste 10 milioane de persoane sunt numite **megalopolisuri**.

Procesele moderne de urbanizare din Europa dobândesc forme destul de

Călătorie în cuvânt

Megalopolis în traducere din greacă înseamnă oraș extra mare.

Des. 18. Fâșia urbanizată a Europei „Banana albastră”

complexe. Astfel, creșterea orașelor și formarea aglomerărilor apare adesea sub forma de **suburbanizare** – „răspândirea” suburbiilor în jurul centrelor de afaceri. Ea este destul de răspândită în Europa de Vest. Expansiunea zonelor suburbane necesită dezvoltarea unui sistem eficient de transport care să permită unui număr mare de persoane să depășească zeci de kilometri zilnic pentru a ajunge acasă de la locul de muncă și invers. Spațiile urbane mari combină o rețea de autostrăzi de mare viteză și conexiuni feroviare. În același timp, disconfortul călătoriilor

zilnice lungi pentru a ajunge la lucru este compensat de un habitat mai calitativ de trai.

Din cauza supraîncărcării orașelor mari, deteriorarea condițiilor de mediu și niveluri ridicate de stres în țările dezvoltate din Europa se urmărește o retragere a populației din ele spre zonele rurale. Acest proces se numește **urbanizare rurală** – mutarea populației urbane cu transferul formelor urbane de trai în mediul rural.

Una dintre cele mai controversate forme de dezvoltare urbană este **gentrificarea** – reconstrucția și restaurarea zonelor vechi și neatractive. De obicei, acest proces are loc în acele părți ale orașului care se află într-o stare de declin. Gentrificarea implică demolarea clădirilor vechi cu valoare scăzută a pieței și construcția altora noi cu infrastructură modernă. Sectoarele gentrificate devin zone atractive pentru afaceri și pentru trai. Cu toate acestea, rezidenții locali sunt în cele mai multe cazuri nevoiți să plece, deoarece costul la noile imobile pentru ei este inaccesibil. Deoarece în zonele defavorizate locuiește populația cea mai săracă, reconstrucția infrastructurii urbane poate duce la creșterea numărului de persoane fără adăpost. Prin urmare, gentrificarea cauzează adesea proteste publice în masă și este o sursă de tensiune socială. În Europa, acest proces este răspândit în vechile orașe industriale – *Londra*, *Manchester* (Marea Britanie), *Berlin* (Germania), *Barcelona* (Spania) și altele.

În Europa, care este unul dintre cele mai importante centre ale economiei mondiale, au apărut mai mult așa-numitele **orașe mondiale** (sau **globale**) – centre de conducere financiară, de afaceri și politice, care determină natura fluxurilor globale de bunuri, servicii și capital. Aici se află sediile centrale ale CTN, firmelor care oferă servicii de afaceri internaționale, celor mai mari burse, și de asemenea, aici se primesc deciziile politice de importanță internațională. Cele mai importante orașe mondiale din Europa sunt *Londra* și *Paris*. Cu un rang puțin inferior sunt *Frankfurt am Main*, *Milano*, *Amsterdam*, *Bruxelles*, *Moscova*, *Varșovia*, *Dublin*, *Zurich*, *Viena*, *Stockholm*, *Luxemburg*, *Barcelona*.

DIASPORA UCRAINEANĂ. Etnicii ucraineni sunt destul de răspândiți în țările europene. Cea mai numeroasă diasporă ucraineană se află în *Rusia* (circa 1,9 mln. persoane), *Moldova* (442 mii), *Belarus* (159 mii), *Republica Cehă* (54 mii)

și România (51 mii); de la 10 până la 15 mii de persoane sunt în Portugalia, Letonia, Polonia, Franța, Estonia, Germania, Lituania, Marea Britanie, Slovacia.

Formarea diasporei europene s-a datorat mai multor factori, inclusiv frontierele care nu corespund granițelor etnice, deportările, emigrările politice. Zeci de mii de ucraineni au rămas în Europa de Vest în timpul celui de-al doilea război mondial ca prizonieri. O tendință modernă a devenit emigrarea de muncă în țările Europei.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. În ce etapă a tranziției demografice sunt țările Europei? Ce procese demografice sunt caracteristice pentru această etapă?
2. Analizați tabelul 9 și aflați în ce țări creșterea naturală în ultimele decenii: a) e stabil negativă; b) s-a schimbat de la pozitiv la negativ; c) a crescut.
3. Ce politici demografice trebuie să facă guvernele țărilor depopulate? Ce tipuri de migrații sunt distribuite în prezent în Europa? Care sunt consecințele acestora?
4. Limbile cărei familii lingvistice predomină pe harta modernă lingvistico-etnică a Europei? La ce grup de limbi și familii aparține limba ucraineană?
5. Prin ce suburbanizarea este diferită de urbanizare? Există asemenea procese în Ucraina?
6. Ce caracteristici ar trebui să aibă un oraș ca să fie numit mondial? Dați exemple de orașe mondiale în Europa. Arătați-le pe hartă.

7*. Doriți ca zona voastră de trai să fie supusă centricării? Argumentați răspunsul.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Analizați piramidele de sex și vârstă (des.16). „Citiți” cât mai multe informații despre caracteristicile demografice ale țărilor:

grupa 1 – Portugalia; grupa 2 – Norvegia; grupa 3 – Ucraina.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Utilizați serviciul Internet – contorul populației în timp real (<http://www.worldometers.info/worldpopulation>) și aflați:

- 1) care a fost creșterea naturală a populației din lume pentru ziua curentă;
- 2) mergeți la secțiunea „Top 20 țări cu cea mai mare populație”: care sunt țările din Europa pe această listă?
- 3) accesați secțiunea „După regiune”; din lista dată, selectați Europa și dincolo de aceasta – populația subregiunilor: care dintre ele este cea mai mare după numărul de populație? Aflați de ce;
- 4) în secțiunea „După regiune” din listă, selectați „Țările Europei după număr de populație”: denumiți primele 10 țări europene pentru acest indicator; aflați locul Ucrainei în această listă.

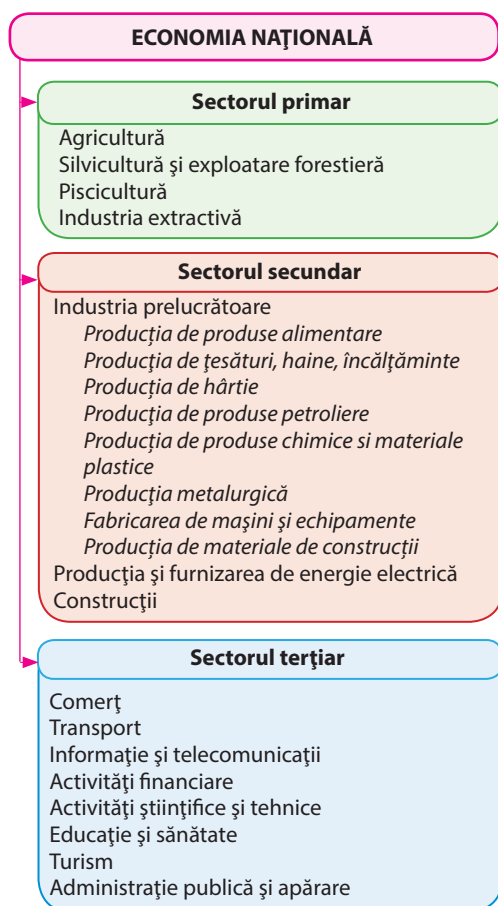

§ 7. PARTICULARITĂȚILE ECONOMIEI ȚĂRILOR. SECTORUL PRIMAR AL ECONOMIEI

- Amintiți-vă, la ce tipuri de nivele de dezvoltare economică aparțin țările din Europa.

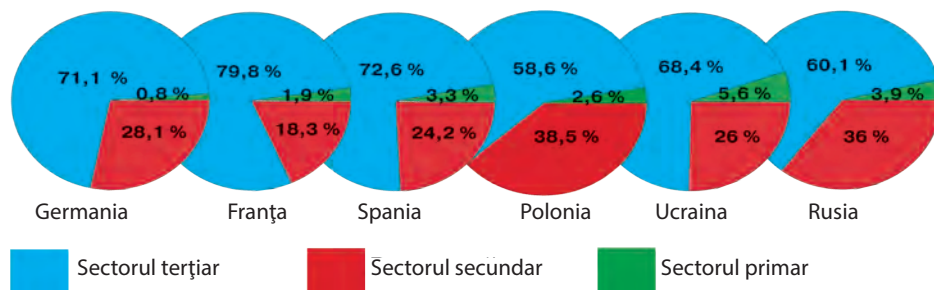
PARTICULARITĂȚILE ECONOMIEI. Europa este unul dintre cele mai importante centre de creștere economică din lume. Aici a început industrializarea, dezvoltarea economiei capitaliste, introducerea în producție a progresului științific și tehnologic. După reconstruirea economiei ruinate în timpul celui de-al doilea război mondial, europenii s-au concentrat pe construirea unei societăți de bunăstare. Nivelul de trai al celor mai sărace segmente ale populației din țările dezvoltate din Europa este foarte ridicat în comparație cu alte regiuni ale lumii, în special cu țările în curs de dezvoltare.

Des. 19. Componenta economiei după sectoare și tipuri de activități

Factorii de specializare internațională a țărilor europene dezvoltate sunt reducerea rolului resurselor naturale în ele, precum și mărirea rolului de capital, tehnologie și acces pe piață. Avantajul economic al unor țări este disponibilitatea formată încă în perioada colonială a rețelelor de materii prime și comercializare cu țările în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină. În schimb, formarea specializării țărilor cu economie în tranziție mai mult depinde de resursele naturale, potențialul resurselor de muncă și de investiții. Un factor important de creștere economică în acest grup de țări este combaterea corupției și crearea unui sistem juridic eficient, care sunt condiții prealabile pentru atracția investițiilor străine. După cum știți, componentele economiei sunt: sectorul primar, secundar și terțiar, fiecare dintre care acoperă o serie de industrii (des. 21).

În structura ocupării forței de muncă și PIB a majorității țărilor europene, sectorul primar joacă un rol relativ mic. În același timp, dezvoltarea sa este o garanție a unei producții industriale stabile în condițiile turbulențelor pe piețele internaționale și securitate alimentară. În plus, pentru unele localități pescărești mici, pescuitul și

Des. 20. Structura economiei unor țări ale Europei pe sectoare,%

agricultura pot fi principala sursă de venituri. După structura sectorială a economiei se poate vedea (des. 22) că țările europene sunt după diferite stadii de dezvoltare: **industriale** (cele cu o pondere mare a sectorului secundar – 25-50% și sector primar moderat – 3-20%) și **post-industriale** (cu foarte mare pondere a sectorului terțiar – mai mult de 70% și extrem de scăzut sectorul primar – până la 2%). În prezent, industriale sunt țările din Europa de Est, postindustriale – cele din Europa de Vest.

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ. Pentru o lungă perioadă de timp industria extractivă a stat la baza dezvoltării industriale în Europa, asigurând economia cu resursele energetice necesare și cu materiale de construcții. În același timp, globalizarea economiei mondiale a dus la creșterea concurenței pe piața materiilor prime. Prin urmare, extracția de volume de materii prime minerale din Europa este în continuă scădere, iar geografia lor nu reflectă întotdeauna geografia anumitor stocuri minerale. Importanța primară este furnizarea de materii prime energetice, principalii consumatori ai cărora este industria (electricitate, rafinare, metalurgie), transportul și producția de produse chimice, locuințele și serviciile comunale.

În ciuda epuizării semnificative a rezervelor europene de combustibil, extracția sa continuă să joace un rol semnificativ în specializarea unui număr de țări. Astfel, opt state europene se numără printre cei douăzeci de lideri principali ai extracției de **cărbune** (tab. 10). *Germania* este lider în producția de cărbune brun, în timp ce cândva celebrele *bazine de extracție a cărbunelui Ruhr și Saar* și-au epuizat stocurile. Cele mai mari depozite descoperite de cărbune între țările care se află în întregime în Europa, le are *Ucraina* (32 mlrd. tone) și *Polonia* (19 mlrd. tone). Cele mai mari bazine de cărbune sunt *Donbas* în Ucraina, *Silezia de Sus* în Polonia, continuarea căruia este bazinul *Ostrava-Karvina* în Republica Cehă. Cu excepția *Rusiei*, unul dintre cei trei lideri mondiali în ceea ce privește extracția petrolului, gazelor naturale, rezervele acestor tipuri de

Tabelul 10

Țările-lideri la extracția cărbunelui în Europa (a. 2017)

Țara	Extracția mln. tone	Locul în lume
Rusia	385	6
Germania	176	8
Polonia	131	9
Republica Cehă	46	14
Ucraina	42	15
Serbia	38	17
Grecia	33	19
Bulgaria	32	20

Tabelul 11

Țările-lideri la extracția petrolului în Europa (a. 2017)

Țara	Extracția mii barili/zi	Locul în lume
Rusia	11257	3
Norvegia	1969	14
Marea Britanie	999	19
România	504	28

Tabelul 12

Țările-lideri la extracția gazelor naturale în Europa (a. 2015)

Țara	Extracția gazului, miliarde m ³	Locul în lume
Rusia	635	2
Norvegia	109	7
Olanda	47	17
Marea Britanie	41	20

Tabelul 13

Țările-lideri la extracția minereului de fier în Europa (a. 2015)

Țara	Extracția mln. tone	Locul în lume
Rusia	101	5
Ucraina	67	7
Suedia	25	11
Norvegia	3,4	25
Austria	2,3	29

Tabelul 14

Țările-lideri la extracția minereului de bauxită în Europa (a. 2017)

Țara	Extracția mln. tone	Locul în lume
Rusia	5,3	8
Grecia	2,1	11
Bosnia și Herțegovina	0,8	14
Ungaria	0,3	19

combustibili, și, prin urmare, și volumul producției lor în Europa este destul de limitat. Cele mai mari zone de extracție de petrol și gaze din Rusia sunt provinciile de petrol și gaze: *Nord-Caucasiană*, provincia *Siberiei de Vest* și *Volga-Ural*. Cel mai productiv bazin de petrol și gaze direct în Europa este bazinul *Mării Nordului*, iar principalele țări producătoare de **petrol** – *Norvegia*, *Marea Britanie*, *Danemarca*. De asemenea, în curs activ se exploatează zăcămintele de petrol și gaze în zona de șelf a *Mării Mediterane* și a *Mării Negre* (*România* și *Italia*). Ceva mai mari sunt rezervele europene de **gaze naturale**, care, de asemenea, sunt concentrate, în principal, în *bazinul Mării Nordului*. Lideri în producerea acestui tip de combustibili sunt *Norvegia*, *Olanda*, *Marea Britanie*.

Extracția minereurilor de metale feroase este concentrată, în principal, în estul Europei. Cele mai multe **minereuri de fier** extrag Rusia (*Anomalia magnetică Kursk*, *zona de minereu Kola* și *Ural*) și Ucraina (*bazinul Krivâi Rih*). Pe *Peninsula Scandinavă*, cea mai mare parte a minereului de fier este exploatată de *Suedia* și *Norvegia* (tab. 13). De mare importanță au fost cândva depozitele de minereu de fier în *Franța* (*Lorraine*) și la periferia *Luxemburgului*. Cu toate acestea, datorită conținutului relativ scăzut de fier în rocă și costurilor de producție ridicate, aceste bazine nu sunt utilizate în prezent. Din aceleași motive, extracția minereului de fier a scăzut semnificativ și pe *Peninsula Scandinavă*. Întreprinderile metalurgice din majoritatea țărilor europene se reorientează spre materii prime importate mai ieftine. Europa este destul de săracă în **minereurile de mangan**. Singura țară producătoare de mangan în cantități mondiale este *Ucraina* (*depozitele din Nikopol* și *Velikotokmansk*).

Regiunile miniere de **metale neferoase** sunt țările *Europei de Est*, *Peninsulele Scandinave* și *Balcanice*. În Rusia, majoritatea minereurilor de metale neferoase sunt exploatate în partea asiatică și în *Ural*. Ex-

cepția este **bauxita** (materie primă pentru producția de aluminiu), producția pe scară largă a cărora duce spre *Peninsula Kola* și spre *creasta Tyman*. Materie primă de aluminiu se produce și în alte țări (tab. 14). Geografia țărilor producătoare de **minereuri de cupru** este mai largă. În *Rusia*, cantitățile de bază sunt extrase în partea asiatică a țării. Plasarea minereurilor de cupru în *Silezia de Jos* oferă Poloniei locul al nouălea în lume și al doilea în Europa pentru extracția lor. Cuprul este extras și în alte țări (tab. 15). Importanța mondială în Europa are și extracția minereurilor polimerice. *Suedia*,

Polonia și *Irlanda* se numără printre primii zece lideri mondiali în producția de **minereu de plumb** și printre primii douăzeci – în producția de **zinc**. Mineruri de plumb sunt extrase în mod activ și în *Macedonia*, *Bulgaria*, *Grecia*; zinc – *Finlanda*, *Spania*, *Portugalia*, *Macedonia* și *Grecia*. Rezervele de **metale prețioase** în Europa sunt nesemnificative. Argintul este extras în *Polonia*, *Suedia*, *Finlanda*; aurul – în *Suedia*, *Bulgaria*, *Spania*.

Țările europene sunt bine aprovizionate cu **materii prime nemetalice**. Astfel, producătorii mondiali de **sulf** sunt *Germania*, *Franța*, *Polonia*, *Italia*, *Spania*, *Finlanda* și *Olanda*. *Germania* ocupă locul patru în lume la extracția de **sare de rocă**. Producătorii mari de sare sunt, de asemenea, *Marea Britanie*, *Italia*, *Ucraina*, *Polonia*, *Spania*. Depozitele de **săruri de potasiu** sunt dezvoltate în *Rusia*, *Belarus*, *Germania*, *Spania* și *Marea Britanie*. *Italia*, *Spania* și *Portugalia* sunt exportatori de **marmură** renumiți în lumea întreagă.

AGRICULTURA. Europa are un nivel ridicat de dezvoltare a agriculturii atât prin condiții agro-climaterice favorabile, cât și prin niveluri ridicate de sprijin tehnologic al producției. În majoritatea țărilor europene dezvoltate, performanțele sale productive se realizează printr-un nivel ridicat de automatizare, introducerea realizărilor științifice moderne cu privire la descoperirea de noi culturi mai productive și rasele de animale, creșterea artificială a fertilității solului, lupta contra dăunătorilor și buruienilor.

Pentru regiunea europeană, este caracteristică dominația creșterii animalelor asupra cultivării plantelor. Creșterea plantelor în plasamentul său este adesea supusă necesităților de furnizare a hranei pentru animale. Specializarea agriculturii are particularități regionale. Astfel, țările **Europei de Nord** sunt specializate în producția de lapte și creșterea culturilor furajere. *Danemarca* – unul dintre cei mai importanți producători de produse lactate, nu numai în Europa, ci și în lume. În *Marea Britanie* și *Irlanda*, în același timp cu creșterea de bovine și porcine este răspândită și creșterea ovinelor și s-a păstrat producția comercială de lână. În câmpiile zonei temperate din **Europa de Vest** și **de Est**, se răspândește agricultura diversificată. În creșterea animalelor predomină bovinăritul și porcinaritul, în culturi – cultivarea de cereale (grâu, orz, secară, porumb). Cea mai mare cantitate de cereale este furnizată de *Franța*, dintre principalii producători de grâu face parte și

Tabelul 15

Țările-lider de extragere a cuprului în Europa (a. 2015)

Țara	Extracția mln. tone	Locul în lume
Rusia	732	7
Polonia	427	9
Bulgaria	108	19
Suedia	83	22
Portugalia	82	23
Serbia	34	29

Ucraina. Producători mari de sfeclă de zahăr sunt *Franța, Germania, Polonia*. Cultivarea cartofilor este bine dezvoltată în *Franța, Germania, Polonia și Belarus*. În regiunile muntoase ale zonei alpine, predomină creșterea animalelor pastorale pentru lapte. Un tip special de agricultură s-a dezvoltat în **sudul Europei** – regiunea mediteraneană, cunoscută pentru producția de fructe, struguri, măslina, tutun și culturi de ulei. Creșterea păsărilor și cultivarea legumelor sunt răspândite peste tot în Europa. Situate în zonele suburbane, ele servesc nevoile alimentare ale orașelor mari.

Tendința actuală în Europa este răspândirea agriculturii organice – creșterea plantelor și reproducerea animalelor fără utilizarea de îngrășăminte artificiale, furaje, erbicide, insecticide, inginerie genetică și așa mai departe. Producția trebuie să se bazeze în întregime pe mecanismele naturale. Costul acestor produse este extrem de ridicat, dar la populație crește cererea de alimente naturale și ecologice.

SILVICULTURA. Dezvoltarea silviculturii se datorează, în general, caracteristicilor naturale și geografice. În condiții de dezvoltare economică ridicată în Europa resursele forestiere naturale s-au păstrat, în principal, în nord sau în zonele montane, unde condițiile climatice sunt nefavorabile pentru locuit și agricultură. Suprafețe mari de păduri în *Rusia, Norvegia, Finlanda și Suedia* fac parte din zona de pădure de nord (zona Taiga). În același timp, de la mijlocul secolului al XX-lea un număr de țări europene urmăresc în mod activ o politică de restabilire a pădurilor, atât industriale, cât și protejate. Cele mai mari succese au fost obținute de *Germania și Franța*. În ambele țări, procentul zonelor de acoperire a pădurilor depășește 30% din teritoriu. În funcție de volumul de lemn disponibil pentru prelucrare, aceste țări au depășit Suedia și Finlanda. De asemenea, și *Polonia*, care pune în aplicare, politica de extindere a pădurii, a întrecut Finlanda.

Valorile industriale au, în principal, rasele de conifere, caracterizate prin maturizare rapidă. Cu scop de rezervate se restaurează și pădurile foioase, inclusiv de fag și stejar. În general, spre deosebire de restul lumii, unde zonele forestiere continuă să scadă, în Europa de câteva decenii, se observă o creștere.

PISCICULTURA. Partea pescuitului industrial și a acvaculturii, în principal, alcătuiesc un mic procent din PIB și ocuparea forței de muncă în cele mai multe țări europene. Excepția este *Islanda*, în care pescuitul și ramurile conexe de prelucrare a fructelor de mare reprezintă mai mult de 27% din PIB-ul național și sunt lideri în economie. În mod tradițional, pescuitul, prelucrarea peștelui și creșterea lui sunt importan-

te industriei economice și de ocupare a forței de muncă în *Norvegia*. Aproximativ 7% din exporturile norvegiene reprezintă produse pescărești. Valoarea pescuitului ca principală sursă de venit pentru comunitățile locale este menținută în țările de pe coastă. În cea mai mare parte – în *Italia, Spania, Grecia, Marea*

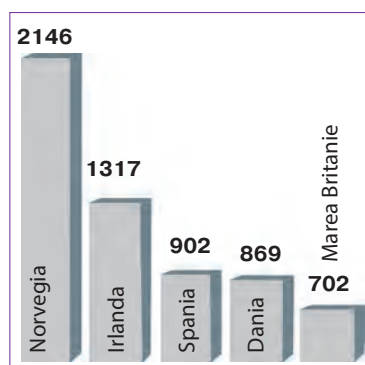
Tabelul 16

Țările-lideri după rezervele de lemn în Europa (a. 2015)

Țara	Volumul mln m ³
Germania	3 663
Franța	2 597
Suedia	2 390
Polonia	2 190
Finlanda	2 099

Britanie, Germania, Danemarca. Principalele zone ale pescuitului industrial pentru Europa sunt sectoarele centrale și de est ale *Oceanului Atlantic*.

Acvacultura devine tot mai populară în rândul țărilor maritime din Europa. Valoarea industrială a pescuitului artificial crește în *Norvegia, Spania, Marea Britanie, Franța, Italia și Grecia*. Ele produc, în special, pește și moluște, iar creșterea crustaceelor și a algelor are o semnificație minimă.

Des. 21. Țările-lideri după volumul de pește pescuit (a. 2015)

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Analizați diagrama structurii economice a țărilor din Europa (des. 21) și determinați ce fel sunt ele după nivelul de dezvoltare (industriale sau postindustriale). Argumentați răspunsul.
2. Ce factori determină specializarea agriculturii în diferite subregiuni ale Europei? Dați exemple după modelul: factor – producție – țări lider.
3. Datorită cărui fapt Germania și Franța au depășit liderii tradiționali – Suedia și Finlanda, în ceea ce privește lemnul disponibil pentru stocare?
4. Arătați pe hartă țările europene specializate în pescuit.

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Evaluați asigurarea țărilor cu petrol. Asigurarea cu resurse se calculează ca raportul dintre cantitatea rezervelor resursului (C) și extragerea lui (E) pentru un an ($A = C : E$) pentru numărul de ani, pentru care sunt resurse suficiente cu volumul actual anual al extragerii sale, sau în cantitate de resurse (în tone), în calculul pe o persoană ($A = C : N$, unde N este numărul populației). Folosind datele din tabelul 17, calculați: a) pentru câți ani țara va avea rezerve suficiente de petrol, cu condiția ca volumele existente ale extragerii sale anuale să fie păstrate; b) ce cantitate de rezerve de petrol explorate revine pe cap de locuitor din țară. Determinați țara care este cea mai bine asigurată cu petrol pe cap de locuitor.

Rezervele totale și producția de petrol (a. 2016)

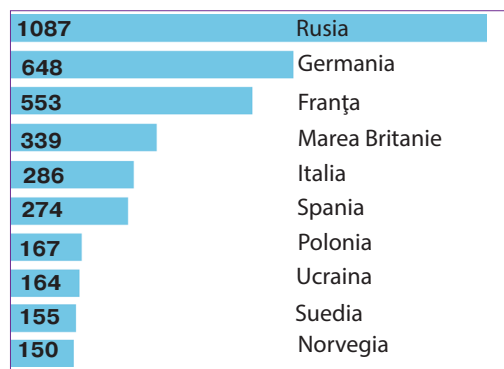
Țara	Rezerve în total, mln. tone	Rezerve pe cap de locuitor, tone/persoană	Volumul anual de extragere, mln. tone	Populația, mln. persoane	Pe câți ani este aprovizionată țara
Norvegia	800		90,4	5,1	
Marea Britanie	400		47,5	63	
Danemarca	100		6,9	5,6	

§ 8. SECTORUL SECUNDAR AL ECONOMIEI

- Amintiți-vă, care producții aparțin sectorului secundar.
- Cu ce combustibile minerale proprii, resurse metalice și nemetalice sunt aprovizionate țările europene?

PRODUCȚIA ȘI FURNIZAREA ENERGIEI ELECTRICE. Cunoașteți deja că electroenergetica asigură producerea energiei electrice, transmiterea, distribuția și vânzările către consumători,

Des. 22. Țările-lideri în producția de energie electrică în Europa, mii gigaWh-oră (a. 2016)

satisfăcând nevoile producției materiale și gospodăriilor. Între țările europene, în primii zece lideri mondiali în producția de energie electrică se numără: *Rusia*, *Germania* și *Franța*. Capacitatea de producere a energiei electrice din *Ucraina* este proporțională cu a țărilor precum *Polonia* și *Suedia* (des. 22).

Electroenergia termică este liderul atât în lume, cât și în Europa. Ponderea sa în producția totală de energie electrică este cea mai mare (în des. 26 priviți indicatorul total al tuturor tipurilor de combustibil). În *Rusia*, *Germania*, *Ucraina*, CET sunt

amplasate lângă bazinele de cărbune, pe rutele de transport al cărbunelui și petrolului sau în apropierea consumatorului. În același timp, în *Italia* acestea sunt concentrate pe litoral, orientându-se asupra combustibililor importanți. Aproape toată energia electrică este produsă de CET în *Polonia* (folosind cărbune propriu) și *Olanda*, cel mai mult – în *Rusia* și *Marea Britanie*.

Dezvoltarea **energiei nucleare** în Europa este controversată. Dacă se respectă normele tehnologice, energia atomică este una dintre cele mai puțin dăunătoare pentru mediu și este cea mai rentabilă. În același timp, problema stocării pe termen lung a deșeurilor nucleare o face nesigură pentru mediu pe termen lung. Dar tocmai în Europa se află statele cu cea mai mare parte a centralelor nucleare (CEN) din sectorul furnizării de energie. În *Franța*, *Slovacia*, *Ucraina*, *Belgia* și *Ungaria* ea depășește 50%.

Sarcina prioritară a guvernelor în majoritatea țărilor europene este reducerea utilizării combustibililor fosili și creșterea ponderii surselor regenerabile de energie. Deci, unele țări europene au rezerve mari de hidroenergie, astfel încât acestea sunt dominate de hidrocentrale. În special, în *Norvegia*, centralele hidroelectrice (CHE) oferă mai mult de 95% din necesarul de energie electrică al țării, *Islanda* – 73%, *Austria* și *Elveția* – aproximativ 60%. Tendința actuală este dezvoltarea energiei eoliene. Câmpurile generatoarelor eoliene au devenit obișnuite în peisajele suburbane din țările europene. CEE asigură producția de energie electrică în *Spania* până la 21%, iar în *Marea Britanie* și *Germania* – aproximativ 9%. O serie de țări europene au la scară industrială și energie

solară, în ciuda limitărilor legate de ciclurile zilnice și de schimbarea stării atmosferei. De exemplu, *Italia*, pe baza CES, acoperă 7,5% din nevoile proprii de energie electrică, *Germania* – 6,7%, *Marea Britanie* și *Spania* mai mult de 3%. Bioenergia acoperă o serie de industrii – de la arderea deșeurilor menajere solide până la producerea de biocombustibili de origine vegetală (etanol, motorină). Cele mai mari succese din acest domeniu au obținut *Germania* și *Franța*. Țările UE își pot spori succesul în ceea ce privește îmbunătățirea eficienței energetice și conservarea energiei.

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI. Europa a fost prima dintre celelalte regiuni ale lumii care a pășit pe calea industrializării, ceea ce a schimbat

calitativ progresul său economic și social. Dezvoltarea industriei prelucrătoare a determinat puterea economică a Europei de-a lungul secolelor XIX-XX. Și deși la începutul secolului XXI o serie de industrii s-au mutat în țări cu forță de muncă mai ieftină (în special în Asia), unele dintre ele au determinat în continuare specializarea internațională a statelor europene.

Capacitatea industrială a Europei este inegală. Liderii în producția industrială sunt *Germania*, *Marea Britanie*, *Italia*, *Franța* (des. 24). Aceste state sunt în mod semnificativ înaintea altor țări europene, urmate de *Spania* și *Irlanda*, care acum câteva decenii au aparținut țărilor capitaliste cu dezvoltare medie. Cu toate acestea, în cazul în care indicatorii de producție industriale sunt puși în corelație cu populația, în prima linie, alături de *Germania* apar țările mici avansate din Europa – *Irlanda*, *Austria*, *Danemarca*, *Suedia* și *Finlanda*. Industria de prelucrare în aceste țări depinde, în mare măsură, de piețele externe, deoarece produsele lor sunt axate în principal pe exporturi. *Rusia*, *Elveția* și *Norvegia* au rate ridicate de dezvoltare a industriei prelucrătoare. O caracteristică importantă a industriei în Europa este orientarea pe producțiile de înalte tehnologii și științe. Prioritatea este crearea parcurilor industriale (a se vedea în § 9).

METALURGIA. Pe parcursul ultimei jumătăți de secol, cota europeană în producția de metale mondiale a scăzut substanțial, dar dezvoltarea metalelor feroase și neferoase rămâne o prioritate în economia multor țări din regiune. În **metalurgia feroasă**, în ceea ce privește volumul producției de oțel, UE ocupă locul doi în lume după China. Cei mai mari dintre producătorii săi sunt *Rusia* (locul 5 în lume), *Germania* (7), *Ucraina* (10), *Italia* (11), *Franța* (14), *Spania* (15). În **metalurgia neferoasă**, topirea **aluminiului** la nivel mondial este caracteristică pentru *Rusia* (a doua în lume după China). Poziții de frunte în Europa au *Norvegia*, *Islanda*, *Germania*, *Franța*. Cei mai mari

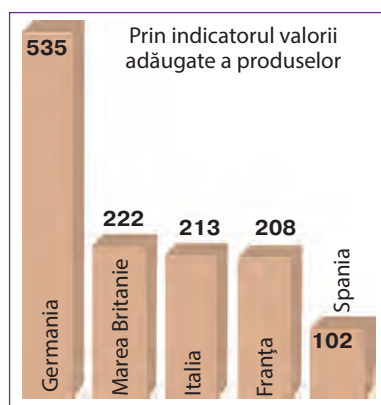
Record mondial

Turbinele eoliene sunt situate în zona de coastă a mărilor. Dintre toate parcurile eoliene mondiale situate pe mare, 88% se află în 10 țări europene: Marea Britanie, Germania, Danemarca, Țările de Jos, Belgia, Suedia, Finlanda, Irlanda, Spania și Norvegia. Majoritatea câmpurilor de turbine eoliene marine sunt situate în Marea Nordului.

Des. 23. Parc eolian marin (Olanda)

Des. 24. Țările-lideri din Europa în industria prelucrătoare, mln. euro (a. 2015)

producători europeni de **cupru** sunt *Rusia* (locul 7 în lume), *Germania*, *Polonia*, *Belgia*, *Spania* și *Bulgaria*.

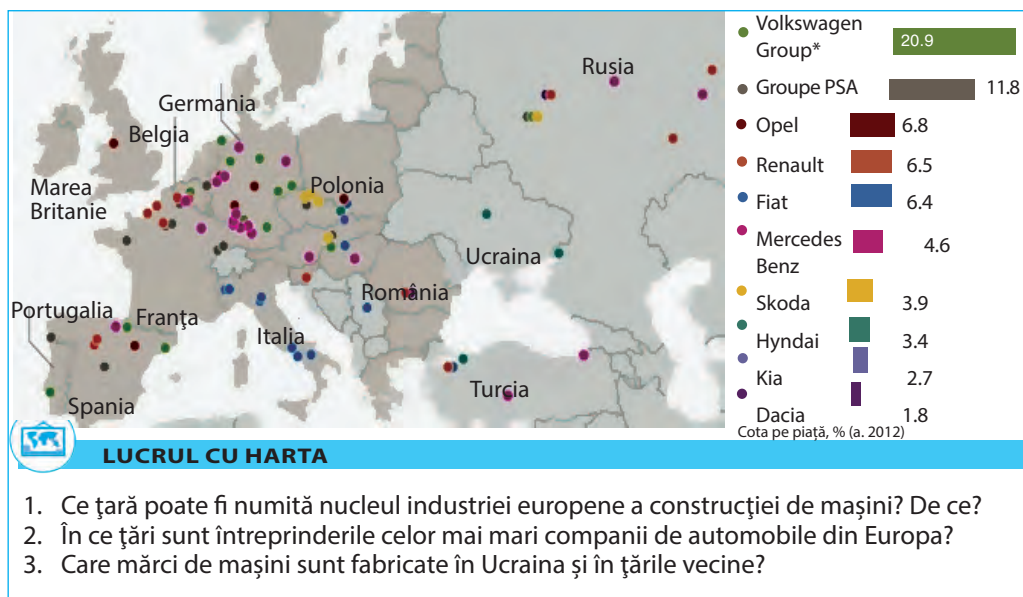
CONSTRUCȚIA DE MAȘINI. În Europa, practic este produsă întreaga gamă a construcției mașinilor – de la echipamente industriale grele la nave tehnologice moderne și imprimante 3D. Și dacă producția constructoare de mașini intensivă a forței de muncă abandonează din ce în ce Europa, atunci producția de tehnologie înaltă și intensitate științifică – continuă să se concentreze în zonele sale industriale. Ramurile de specializare internațională a țărilor europene sunt industria auto, aerospațială, producția echipamentelor și dispozitivelor industriale, echipamente electronice și informatice, aparatele de uz casnic etc.

Europa are toate semnele de nucleu al **industriiei auto** din lume. Prin numărul de mașini produse, regiunea este a doua, înainte fiind numai Asia de Est.

Europa este patria multor mărci de automobile renumite în lumea întreagă, printre care și cele de prestigiu. Numeroase companii de automobile mari au sedii în Europa – *Volkswagen*, *Daimler*, *BMW* în *Germania*; *Fiat* – în *Italia*; *Renault*, *Grupul Peugeot Citroen* – în *Franța*. Producția de automobile este în majoritatea țărilor europene. Liderul este *Germania* (tab. 18). Dintre țările postsocialiste, tradițiile acestei producții le-au avut *Republica Cehă*, *Rusia* și *Ungaria*. În zilele noastre, datorită transformărilor socio-economice de amploare și îmbunătățirii climatului investițional, s-a format o industrie auto puternică din *Slovacia* și *Polonia*.

Industria aerospațială – ramura de specializare în construcția de mașini europene. UE este lider mondial în producția de aeronave civile și elicoptere, motoare de avioane și echipamente. Principalele țări producătoare sunt *Franța*, *Marea Britanie*, *Germania* (des. 24). Cele mai mari corporații din Europa sunt deținute de *Airbus* (*Eirbas*, *Aerobus*) – cu producție de aeronave civile și militare, elicoptere, nave spațiale. Corporațiile aerospațiale sunt un exemplu viu de cooperare industrială internațională. De exemplu, *Airbus* are sediul central în *Franța*, capacități de producție se află în mai multe orașe din *Franța*, *Germania*, *Spania*, *Marea Britanie*, *China* și *Statele Unite ale Americii*. Fabricile europene de asamblare finală a avioanelor se află în *Toulouse*, *Hamburg* și *Sevilla*. Producția aerospațială este dezvoltată, de asemenea, și în *Rusia* (*Corporația cosmică de rachete „Energia”*, *centrele cosmice în numele lui M.V. Hrunicev* și „*Progres*” și altele) și *Ucraina* (*compania „Pivdenmaș”* în or. *Nipru* și „*Antonov*” la *Kiev* și *Harkiv*), care l-au moștenit din epoca sovietică.

În domeniul **construcțiilor navale** în ultimele decenii, Europa și-a slăbit semnificativ poziția în lume. În prezent, întreprinderile europene de construcții navale reprezintă doar aproximativ 1,6% din comenzile navale ale lumii. Principalele șantieri navale europene se concentrează asupra punerii în aplicare a noilor tehnologii, în special, crearea de vehicule ecologice, sisteme avansate de

Des. 25. Întreprinderile construcțiilor de mașini din Europa

control și nave militare. Liderii sunt *Marea Britanie, Norvegia, Franța, Italia, Olanda, Germania, Rusia*.

INDUSTRIA DE PRODUSE CHIMICE ȘI PRODUSE PETROLIERE.

Industria de produse chimice este o ramură de specializare în Europa. În secolul al XX-lea a avut loc reorientarea sa de la chimia de bază, pe baza zăcămintelor proprii de cărbune, potasiu și sare de rocă, spre **chimia sintezei organice** bazată pe prelucrarea petrolului și a gazelor naturale. Acum datorită realizărilor în **producția de polimeri** – materiale plastice, cauciuc, fibre sintetice – în folosință largă intră tehnologiile de imprimare 3-D. Lider incontestabil în producția chimică în Europa este *Germania*. Pozițiile de frunte ocupă de asemenea *Franța, Marea Britanie, Spania, Belgia, Olanda*.

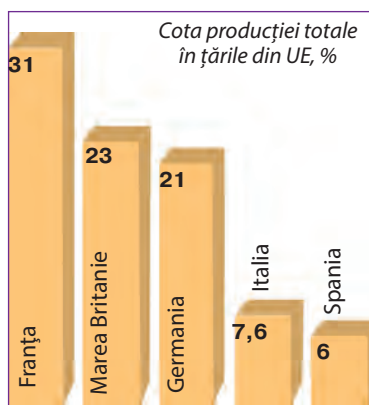
Farmaceutica are, de asemenea, o dezvoltare prioritară. Țările-lideri în farmaceutică sunt – *Elveția și Franța*. În locația sa, industria chimică se orientează spre rafinare și este atrasă de terminalele de petrol din porturi și conducte. Întreprinderile s-au acumulat în gurile râurilor *Tamisa, Sena, Rin, Elba, Ron*.

Folosind petrol și gaze naturale, **industria de rafinare a petrolului** asigură nevoile transportului, locuințelor și serviciilor comunale, precum și o serie de industrii cu combustibil și furnizează materii prime pentru industria

Tabelul 17

Țările-lideri la fabricarea automobilelor în Europa (a. 2016)

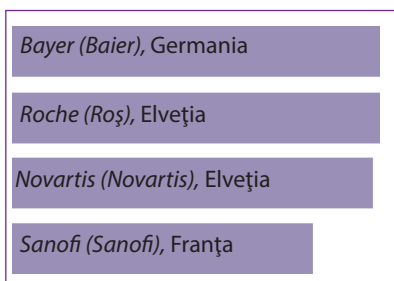
Țara	Fabricarea mln. bucăți	Locul în lume
Germania	6,06	4
Spania	2,89	8
Franța	2,08	11
Marea Britanie	1,82	13
Republica Cehă	1,35	15
Rusia	1,30	16
Italia	1,10	19
Slovacia	1,04	20

Des. 26. Țările-lideri din industria aerospațială din Europa (a. 2015)

chimică. Cele mai mari rafinări europene sunt în *Olanda, Rusia, Franța, Belgia, Marea Britanie și Germania*. Întreprinderile tind spre orașele-porturi cu terminale petoliere, cu conducte, precum și locuri de extracție directă a materiilor prime.

PRODUCȚIA ȚEȘETURILOR, ÎMBRĂCĂMINTEI ȘI ÎNCĂLȚĂMINTEI. Cu industria textilă și producția de croitorie a pornit revoluția industrială din Europa. În secolele XVIII-XIX industria textilă a determinat forța economică a regiunii. Cu toate acestea, în secolul al XX-lea producția de țesături, haine, pantofi s-a aflat într-o criză prelungită, deoarece acestea necesită un consum mare de muncă, și în producția de masă cu salarii ridicate a produselor lor în Europa ar fi fost necompetitive pe piețele mondiale. De aceea, ea a fost reorientată. În primul rând, s-a înfăptuit schimbarea producției în masă cu un volum redus de mare valoare, care este dominată de întreprinderi mici, cu până la 50 de lucrători. În al doilea rând, țările europene se specializează în producția de materiale noi de tehnologii înalte, fabricate din materiale artificiale, care sunt utilizate atât în industrie (constructoare de automobile, aerospațială, etc.), cât și pentru bunuri de larg consum (îmbrăcăminte specială și de călătorie, produse de igienă etc.). Această producție este mai predispusă către zonele care combină întreprinderile chimiei de sinteza organică și centrele de cercetare. În Europa, liderii la fabricarea țeseturilor sunt *Italia, Germania, Marea Britanie*; îmbrăcăminte – *Italia, Germania, Franța*; pantofilor – *Italia, Spania, Germania*.

Des. 27. Companiile chimice europene, care sunt cele mai mari din lume în ceea ce privește veniturile din vânzări, mld. dolari SUA (a. 2016)

PRODUCȚIA ALIMENTARĂ. Producția alimentară este bine dezvoltată în toate țările europene. O puternică piață internă și tehnologiile moderne împreună cu agricultura dezvoltată creează condițiile optime pentru dezvoltarea sa.

Germania, Olanda, Italia, Franța, Belgia, Polonia sunt lideri în producția și exportul de **produse din carne**; în produse din **pește** – *Norvegia și Marea Britanie*; **prelucrarea legumelor și fructelor** – *Marea Britanie și Germania*, **lapte** – *Germania, Rusia, Franța, Marea Britanie, Spania, Danemarca, Olanda, Elveția*.

REGIUNILE INDUSTRIALE DE BAZĂ. Industria din Europa este neuniform localizată.

De la Nord la Vest, chiar până în sudul Europei, din Marea Britanie până în nordul Italiei se extinde o fâșie de dezvoltare industrială, care coincide cu aglomerarea „Banana Albastră”. Acolo sunt o serie de regiuni industriale majore formate de-a lungul timpului cu producții specializate: *Marele London* în Marea Britanie; *Rin-Ruhr* în Germania; *Ile de France* în Franța. Aceste regiuni au o

specializare complexă multidisciplinară. Acestea combină producția tradițională (cum ar fi textilele și construcțiile navale în Marea Britanie sau industria oțelului în Luxemburg și Belgia), cu ingineriile moderne de înaltă tehnologie, produselor chimice și petroliere și fabricarea de produse de consum.

Răspândită este și reindustrializarea – schimbarea specializării și reînnoirea tipurilor de producție învechite în vechile regiuni industriale. În Europa ea se axează pe tehnologia vechii producții și pe răspândirea celor mai recente tipuri de industrii, în special ingineria de precizie, biotehnologie, produse farmaceutice etc. În Europa de Est, cele mai mari regiuni industriale sunt: *Silezia* pe teritoriul Poloniei și parțial în Republica Cehă ce se specializează în metalurgia feroasă și neferoasă, construcții de mașini, industria chimică; *Nipru* în Ucraina; *Rusia Centrală*, *Ural* în Rusia. Aceste regiuni industriale formează „axa centrală” a dezvoltării Europei.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Dați exemple de țări europene ce au cea mai mare cotă de energie electrică produsă, centrale nucleare, centrale hidroelectrice, centrale eoliene.
2. Ce tendințe sunt tipice dezvoltării energiei electrice în țările din Europa?
3. Cum s-a schimbat dezvoltarea metalurgiei în Europa în ultima jumătate de secol? Denumiți țările care sunt lideri în producția de oțel, aluminiu, cupru.
4. Care sunt particularitățile dezvoltării industriei chimice a țărilor europene?
- 5*. Ce factori au dus la producția în ansamblu a industriei constructoare de mașini, care au devenit ramuri ale specializării internaționale în țările europene foarte dezvoltate?

LUCRARE PRACTICĂ

Caracteristică comparativă a structurii producției industriale a două țări europene mici, dezvoltate economic (la alegerea elevilor)

1. Folosind harta economică a Europei, comparați structura producției a două țări europene mici dezvoltate economic, de exemplu, Norvegia și Olanda sau Islanda și Belgia.
2. Aflați dacă țările au aceeași producție industrială.
3. Prin ce producții se deosebesc economiile lor? Ce factori au influențat dezvoltarea acestor industrii în fiecare țară?

PETRECEȚI UN STUDIU

Energia electrică regenerabilă în Europa: particularitățile și diferențele regionale

§9. SECTORUL TERȚIAR AL ECONOMIEI

- Amintiți-vă, ce activități aparțin sectorului terțiar.
- Care sunt tipurile de transport?

După cum știți, sectorul terțiar al economiei cuprinde forme nemateriale de activități, adică cele care furnizează servicii (priviți des. 21 de la pagina 37). Astăzi sectorul terțiar se dezvoltă rapid, întrecând agricultura și industria, și determină trecerea țării spre etapa de dezvoltare post-industrială. În țările dezvoltate din Europa, sectorul terțiar a devenit principala sursă a PIB și a ocupării forței de muncă: în *Franța, Grecia, Marea Britanie, Belgia și Danemarca*, cota sa este mai mult de 75% din PIB. Valoarea sectorului neproductiv pentru economiile europene este dificil de exagerat. Multe tipuri de servicii nu necesită o investiție mare, așa că anume în acest domeniu, s-a creat cel mai mare număr de întreprinderi private (magazine, cafenele, ateliere, saloane de coafură, studiouri de design etc.), în special medii și mici, care permite depășirea șomajului cauzat de dezindustrializare și mutarea producției industriale în țările „ieftine”.

COMERȚUL INTERNAȚIONAL. Europa concentrează cele mai mari volume de comerț internațional. În comerțul mondial, ponderea sa în exportul de mărfuri este de 38%, iar în comerțul cu servicii – circa 45%. *Uniunea Europeană*, ca piață regională, care face parte din piața mondială a bunurilor și serviciilor, a implimentat pe teritoriul său o zonă comercială liberă. Acest lucru a permis țărilor UE să crească schimbul de bunuri și servicii. Fluxurile interstatale de mărfuri *Germania – Franța, Germania – Italia, Germania – Olanda, Franța – Olanda, Franța – Belgia* sunt cele mai mari din lume după volume. În secolul al XX-lea lideri mondiali în comerțul exterior au fost țările dezvoltate economic din Europa – *Germania, Franța, Olanda, Marea Britanie, Italia*. Dar în prezent ele au fost întrecute de China și SUA.

Cei mai mari parteneri comerciali externi ai Ucrainei în UE sunt *Germania, Polonia, Italia, Ungaria, Franța, Spania*, precum și *Belarus*. Principalul partener în operațiunile de export-import în sectorul serviciilor rămâne *Rusia*, și de asemenea *Germania, Marea Britanie, Elveția, Cipru, Belgia, Estonia, Austria, Franța, Polonia și Olanda*.

TRANSPORTUL. Europa are unul dintre cele mai avansate sisteme de transport din lume, în care toate tipurile de comunicații sunt caracterizate de tehnologii avansate.

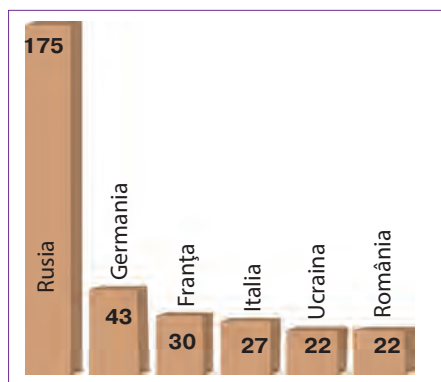
Transportul feroviar în Europa joacă un rol principal în transportul mărfurilor, de tonaj mare, pe uscat, pe distanțe lungi. De asemenea, este utilizat pe scară largă în traficul regional de călători, asigurând călătorii rapide și confortabile. Lungimea totală a căilor ferate din Europa (cu excepția Rusiei) este semnificativ inferioară marilor țări ale lumii (SUA, China, India). Printre primii zece lideri mondiali pe acest indicator se află *Rusia* (a doua în lume) și *Germania* (des. 32). În același timp, țările europene sunt lideri incontestabili în lume în ceea ce privește densitatea feroviară și au una dintre cele mai ridicate rate de electrificare a căilor ferate din lume. În mai multe țări, trenurile moderne dezvoltă o viteză de peste 270 km/h. Dimensiunea compactă a multor

țări europene și mobilitatea ridicată a populației, precum și lipsa controlului la frontierele din zona Schengen, determină popularitatea căilor ferate pentru traficul de pasageri transfrontalier. În același timp, în unele țări, în special în Europa de Est, există o problemă de modernizare și extindere a rețelei feroviare.

Principalul avantaj al **transportului auto** este manevrabilitatea acestuia și confortul pentru uzul privat. Standardul înalt al vieții în țările dezvoltate din Europa condiționează unul dintre cele mai înalte nivele din lume ale automobilizării populației – media în UE este de 573 mașini/1000 locuitori (comparați, în *Ucraina* – 202). Odată cu introducerea unor containere standardizate, a sporit importanța mașinilor și în transportul de mărfuri. Dezvoltarea unei rețele rutiere de înaltă calitate este o sarcină prioritară. După aderarea la UE au fost îmbunătățite în mod semnificativ drumurile din sudul și estul Europei.

Transportul maritim este principalul mijloc de transport al unui număr mare de mărfuri, în special între regiuni îndepărtate. Progresele tehnologice în domeniul construcțiilor navale și navigației au făcut posibilă minimizarea riscurilor asociate cu furtunile pe mare, iar navele mari de tonaj și folosirea așa-numitelor **steaguri ieftine** fac transportul maritim cel mai ieftin. Porturile europene au un nivel ridicat de echipament tehnologic și sunt echipate pentru acceptarea celor mai diverse mărfuri, prin terminalele pentru descărcarea de petrol și produse petroliere, gaz lichefiat, mărfuri în vrac. Dar, în special, un curs rapid de dezvoltare cunosc porturile de containere, echipate pentru descărcarea, sortarea și congestionarea de containere pe căi ferate și camioane. Cele mai mari mari porți portuare ale Europei sunt *Rotterdam* (Olanda), *Antwerpen* (Belgia) și *Hamburg* (Germania).

Acestea depășesc în mod semnificativ alte porturi europene, atât în ceea ce privește traficul de containere, cât și în tonajul total de marfă (des. 29).

Des. 28. Țările-lideri ale Europei după lungimea căilor ferate, mii km

Lumea în spațiu și timp

Masina electrică și bicicleta

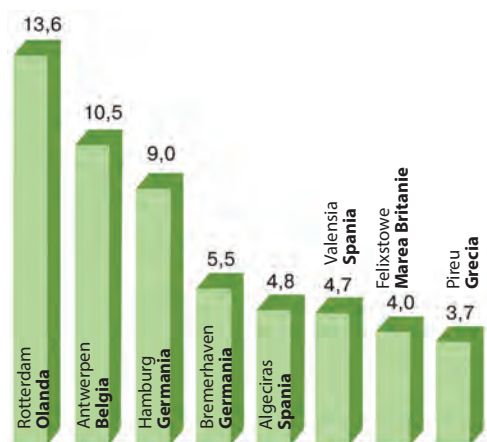
În Europa, utilizarea mașinilor electrice în orașe devine din ce în ce mai populară, precum și refuzul voluntar de la automobile pentru distanțele scurte. O alternativă este adesea o bicicletă.

Lumea în spațiu și timp

Steagul confortabil

Navigarea sub steag confortabil sau ieftin înseamnă înregistrarea de către companiile de transport maritim în țări cu rate scăzute de impozitare portuară, taxe scăzute și un nivel minim salarial întărit prin lege.

Des. 29. Cele mai mari porturi de containere din Europa, mln. TEU¹ (a. 2017)

¹ TEU (echivalentul a douăzeci de picioare) este o unitate pentru evaluarea traficului porturilor de containere. Corespunde volumului util al unui container metalic standard cu o lungime de 6,1 m și o lățime de 2,44 m.

Călătorie în cuvânt

Hub (în engleză hab – butuc – partea centrală a părții rotative a mecanismului, în sens figurat – centrul activității) – în aviație, nod de transport cu schimbarea pasagerilor și mărfurilor.

1218	Rusia
539	Germania
464	Franța
460	Marea Britanie
231	Suedia
187	Ucraina
150	Spania
148	Finlanda
129	Italia
128	Republica Cehă

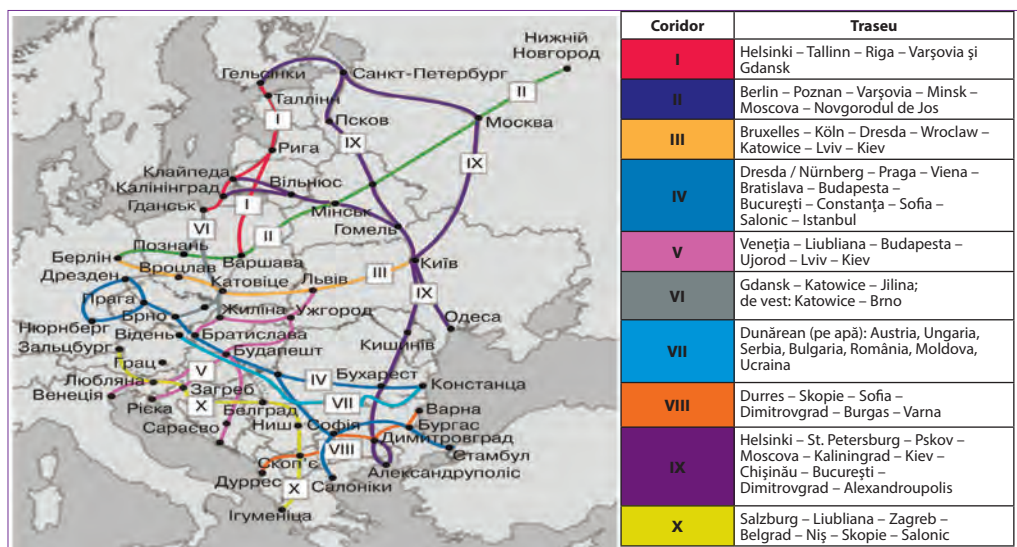
Des. 30. Țările din Europa cu cel mai mare număr de aeroporturi

Transportul regulat de pasageri pe mare, la distanțe lungi, a încetat practic, cedând locul aviației. În schimb, sunt utilizate pe scară largă traversarea cu feribotul pe distanțe scurte și transport maritim de croazieră pentru a obține plăcere de la călătoriile pe mare.

Transportul aerian are o mai mare importanță pentru transportarea pasagerilor. Este cel mai rapid și cel mai manevrabil pentru transportul atât în număr mare, cât și mic de oameni pe distanțe medii, mari și foarte mari. Europa are o rețea destul de densă de aeroporturi. Cele mai multe aeroporturi au *Rusia* (locul al cincelea din lume), *Germania*, *Franța* și *Marea Britanie*. Organizarea spațială actuală a transporturilor aeriene este construită în jurul nodurilor de transport aerian numite **hub**-uri, aeroporturi interconectate, reunind toate regiunile lumii. Fiecare hub se conectează cu aeroporturile regionale și locale mai mici. Prin hub-uri se strecoară principalele trafici de pasageri la nivel mondial. Cele mai mari aeroporturi din Europa, de o importanță mondială sunt: *Heathrow* (Londra, Marea Britanie) – 76 mln. de persoane/an, *Roissy-Charles de Gaulle* (Paris, Franța), *Schiphol* (Amsterdam, Olanda), *Frankfurt* (Germania). Transportul de mărfuri pe calea aerului este foarte scump și, de obicei, se transportă cu avionul doar mărfuri urgente atunci când alte moduri de transport nu sunt posibile din cauza lipsei de timp.

Cele mai multe conexiuni de pasageri și de marfă din Europa sunt combinate în rețeaua integrată a nodurilor de transport conectate la autostrăzi. Cele mai mari noduri de transport din

Europa sunt orașele în care sunt situate principalele porturi aeriene și maritime. Acestea nu sunt numai puncte de convergență a diferitelor trasee, dar, de asemenea, puncte în care fluxurile de mărfuri și de pasageri schimbă tipurile de transport. Unul dintre principalele centre de transport din Europa – *Rotterdam*

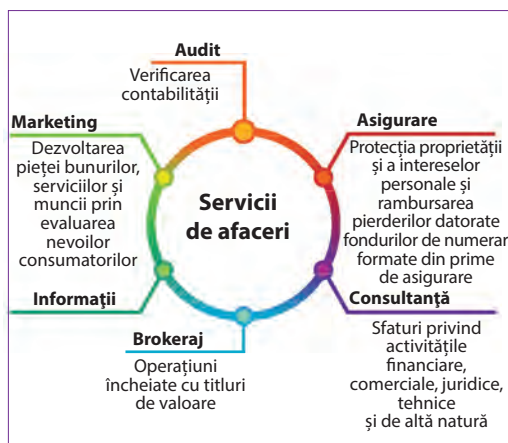
Des. 31. Rețeaua de coridoare de transport în Europa

(Olanda), situat la gura Rinului și conectează zonele îndepărtate ale Europei cu porturile de pe tot globul.

În UE se creează o **rețea unică de transport, TEN-T**. În același timp, continuă crearea **coridoarelor de transport** care trebuie să asigure o comunicare neîntreruptă între vest, est, nord și sudul Europei (des. 31). Unele dintre ele trec pe teritoriul Ucrainei. Țara noastră este implicată activ în formarea unui sistem integrat de transport în Europa, în special înființarea **coridorului de transport Eurasiatic TRACECA (Europa – Caucaz – Asia)**. Succesul integrării sistemului de transport din Ucraina în rețeaua europeană depinde în mare măsură de modernizarea infrastructurii interne de transport.

SERVICII FINANCIARE ȘI DE AFACERI. Serviciile financiare au cea mai mare influență asupra formării specializării internaționale a țărilor europene. În ciuda concurenței din partea țărilor Asiei de Est, în special, China și Japonia, regiunea europeană rămâne una dintre marile centre ale lumii de concentrare a capitalului. În Europa se află 8 sedii dintre cele mai mari 20 de bănci din lume, cu active de peste 1 trln. dol. SUA (*HSBC, Barclays, Marea Britanie, BNP Paribas, Credit Agricole, Franța, Deutsche Bank, Germania și altele*). Regiunea a format o rețea de centre financiare majore de importanță mondială, care joacă un rol important în redistribuirea fluxurilor globale de capital – *Londra* (primul loc în lume), *Zürich și Geneva* (Elveția), *Frankfurt* (Germania), *Luxemburg*.

Europa este, de asemenea, specializată în diferite tipuri de **servicii de afaceri** (des. 32). Orașele cu o concentrație mare de companii care furnizează astfel de servicii sunt „centre de conducere” care determină natura, geografia, structura producției internaționale, a comerțului și cooperării, sunt numite **mondiale** (sau **globale**). Orașe mondiale din Europa sunt: *Londra, Paris, Milano,*

Des. 32. Tipurile serviciilor de afaceri

Călătorie în cuvânt

Start-up (din limba engleză *startup* – lansare) companie recent formată care își construiește afacerea pe baza inovației, care nu a intrat încă pe piață și are resurse limitate.

științifice și de proiectare, și e stabilit un acces mai ușor la credite pentru proiecte de tehnologie start-up.

În Europa, printre zecile de parcuri științifice cele mai cunoscute sunt: *Cambridge* (Marea Britanie), *Sophia-Antipolis* (Franța), *Zurich* (Elveția), *Munchen* (Germania), *Copenhaga* (Danemarca), *Turku* (Finlanda) și altele. Centrele de inovare europene sunt specializate, în principal, pe dezvoltarea biotehnologiei, sectorului IT, a tehnologiei calculatoarelor și, de asemenea, a farmaceuticii.

RECREAȚIE ȘI TURISM. Bogăția resurselor de agrement, patrimoniul istoric și cultural la nivel mondial, combinate cu un nivel ridicat de infrastructură de turism și o lungă tradiție de ospitalitate, fac Europa o regiune atractivă pentru a vizita atât în scopuri informative, cât și pentru recreere. Regiunii europene îi revin 50% din toate călătoriile și 37% din veniturile totale din turismul din lume (a. 2016). Aici se află cinci dintre cele mai mari zece țări după vizitele turistice – *Franța* (mai mult de 80 de milioane de turiști în fiecare an) *Spania*, *Italia*, *Marea Britanie*, *Germania*.

În Europa s-au format **zone de agrement** deosebite. Astfel, peisajul unic și condițiile climaterice de coastă ale Mării Mediterane și Mării Negre conduc la dezvoltarea **zonelor climaterice de agrement pe litoral** în *Spania*, *Franța*, *Italia*, *Croația*, *Muntenegru*, *Grecia*, *Bulgaria* și *Ucraina*. Acestea sunt completate de monumente arheologice din antichitate și Evul Mediu. Separat sunt distinse **zonele de agrement ale țărmurilor Oceanului Atlantic** (*Portugalia*, *Spania*, *Franța*), a **Mării Nordului** și **Mării Baltice**. Renumite în toată lumea sunt **stațiunile montane climatice și de schi** din munții *Alpi*, *Carpați*,

Moscova, *Frankfurt*, *Madrid*, *Varșovia*, *Amsterdam*, *Bruxelles*, *Dublin*, *Zurich* și altele (a. 2016).

ȘTIINȚA. În țările dezvoltate ale Europei la direcțiile prioritare de dezvoltare aparține și înființarea **tehnoparcurilor** (parcuri științifice), – centre de activități educaționale, științifice, de explorare și producție, care permit cu costurile de organizare și de transport minime să se creeze modele experimentale de produse moderne de înaltă tehnologie și necesare pentru a le pune în aplicare în producția de masă. Din punct de vedere organizatoric tehnoparcul este un teritoriu, cu infrastructura proiectată, care combină compact laboratoarele special echipate și complexe de producția experimentală, de educație, de birouri și ansambluri rezidențiale cu toate tipurile de servicii sociale necesare. De obicei, acolo există regimuri fiscale favorabile pentru activitățile legate de proiectele

Balcani, Munții Scandinavi și Caucaz. În țările Europei de Vest și de Est s-a format **zona de distribuție a resurselor balneologice** legate de depozitele de apă minerală (*Republica Cehă, Ungaria, România, Germania, Elveția, Austria, Ucraina*).

Disponibilitatea globală, împreună cu unele dintre cele mai înalte standarde de servicii din lume, contribuie la dezvoltarea **turismului de afaceri** în marile orașe europene. Principalele orașe turistice din regiune – *Londra și Paris*, ocupând locul al doilea și al treilea în lume, dar și *Barcelona, Amsterdam, Milano, Roma* sunt, în același timp, cele mai importante centre de turism de afaceri din lume.

Europa nu este doar o regiune de direcționare a fluxurilor turistice internaționale, ci și regiunea de origine a lor. Datorită nivelului ridicat de trai, o mare parte din populația țărilor dezvoltate are posibilitatea de a călători în străinătate. Deosebit de răspândite, sunt călătoriile cognitive, printre studenți și vârstnici. Liderii în numărul de turiști sunt *Germania, Marea Britanie, Franța, Olanda, Italia*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. De ce dezvoltarea sectorului terțiar are o mare importanță pentru orice țară și pentru țările dezvoltate din Europa – în special?
 2. Ce schimbări au avut loc în clasamentul de lideri mondiali în comerțul exterior, în special exporturile de servicii, de la începutul secolului al XXI-lea comparativ cu secolul al XX-lea?
 3. Denumiți factorii care au cauzat una dintre cele mai ridicate niveluri mondiale de automobilizare a populației din țările dezvoltate din Europa.
 4. Priviți desenul 31. Ce coridoare de transport se întind pe teritoriul Ucrainei?
 5. Ce orașe sunt numite mondiale? Dați exemple de astfel de orașe în Europa. Arătați-le pe hartă.
-
- 6*. Care dintre țările europene ați dori să le vizitați? De ce?

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

În Rusia funcționează 1218 aeroporturi, în Republica Cehă numai 128. Calculați câte aeroporturi revin la un milion de locuitori în ambele țări. În ce țară acoperirea cu aeroporturi este mai mare? De câte ori?

CĂUTAȚI PE INTERNET

Folosind surse de internet (<https://uk.wikipedia.org/wiki/startp>), aflați mai multe despre start-up-uri: de ce finanțarea pentru dezvoltarea proiectului în prima fază se numește 3F (din engl. friends, family and fools – prieteni, familie și stupizi), iar cea de-a doua – investiții angelice. Dați exemple de start-up-uri care au devenit renumite la nivel mondial, precum și proiecte de start-up de succes în Ucraina.

§ 10. GERMANIA

Poziție geografică

Europa de Vest
Spălată de Marea Baltică și
Marea Nordului. Locație strategică
de-a lungul intrării în Baltica

Sistemul de stat

Republica parlamentară.
Federație

Condiții și resurse naturale

Clima este temperată
maritimă și continentală.
Relieful este în mare parte de șes,
în sud - Alpii bavarezi.
Râurile – Rin, Weser, Elba, Dunărea.
Resurse – cărbune, minereu de fier,
uraniu, săruri de potasiu; forestiere.

Populația

A doua după mărime
în Europa (după Rusia).
Populația urbană – 76%.
Cele mai mari orașe sunt Berlin,
Hamburg, München.

Republica Federală Germania

Sectorul terțiar

Servicii financiare,
de afaceri, servicii IT, sfera de
cercetare și dezvoltare, turism.

Sectorul secundar

Construcții de automobile
și nave maritime, industria
aerospațială, producția electrică
și electronică, optica, industria
chimică, metalurgia.

Sectorul primar

Extracția cărbunelui,
a sărurilor de potasiu.
Agricultura: predomină creșterea
animalelor (bovine, porci, păsări);
cartofi, grâu, orz, sfecla de zahăr,
fructe, legume.

Economia

Țară post-industrială. Face
parte din Grupul marilor șap-
te. Cea mai mare din Europa după
mărimea PIB și a cincea în lume.

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. După mărimea teritoriului, Germania este a șaptea în Europa (după Rusia, Ucraina, Franța, Spania, Suedia și Norvegia) și a doua după numărul populației (după Rusia). Este una dintre cele mai dezvoltate țări din Europa și din lume. În 2017 s-a plasat pe locul cinci în lume, atât după mărimea PIB, cât și din punct de vedere al producției industriale, înainte aflându-se China, SUA, India și Japonia (tab. 18). Germania este principalul motor economic al Uniunii Europene și unul dintre cele mai influente state politice ale ei.

Tabelul 18

Germania în lume și în regiune

Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	357 mii km ²	7	64
Populația	82,6 mln. locuitori	2	19
PIB	4,15 trln. dol. SUA	1	5
PIB pe cap de locuitor	50,2 mii dol. SUA*	12	27
Volumul producției industriale	982 mlrd. dol. SUA	1	4
Indicele dezvoltării umane	0,926	3	4

* După paritatea puterii de cumpărare.

După doilea război mondial, economia germană a fost aproape complet distrusă, ea a fost reconstruită în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Atunci țara a fost împărțită în două părți – *Republica Federală Germania (RFG)* și *Republica Democrată Germană (RDG)*. Orașul Berlin, care era în cadrul RDG a fost împărțit în două părți – partea estică și Berlinul de vest (zonă sub controlul forțelor de ocupație din SUA, Marea Britanie și Franța), care era o parte din RFG,

Lumea în spațiu și timp

în RDG. Integritatea statului german a fost restaurată abia în anul 1990. Astăzi, Germania este o republică parlamentară federală, care include 16 state federale, fiecare dintre acestea având propria constituție și o autonomie destul de largă în soluționarea problemelor interne. Formal, șeful statului este președintele, dar el are doar funcții reprezentative. De fapt, statul este condus de cancelarul federal.

CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE. Germania se află în zona temperată și este influențată de vânturile vestice umede, care condiționează clima maritimă în vest, iar în est – temperată continentală cu ierni și veri reci, noroase și umede. Relieful este în mare parte plat: în nord – scăzut, în centru – ridicat. În sud, se înalță *Alpii Bavarezi*. Cele mai multe râuri importante – *Rin, Weser, Oder, Elba* – curg spre nord; *Dunărea* – spre est. Din când în când, țara suferă de ploi torențiale și inundații.

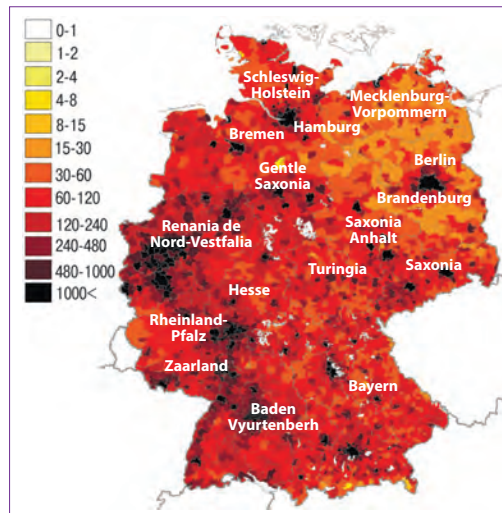
În general, Germania dispune de resurse agroclimatice favorabile pentru dezvoltarea agriculturii. O varietate de zăcăminte minerale (cărbune, minereu de fier, cupru, nichel, uraniu, potasiu), în mare parte sunt epuizate. Resursele forestiere sunt restaurate prin creșterea suprafețelor de pădure. **POPULAȚIA.** Teritoriul Germaniei este bine dezvoltat și dens populat. Gradul de urbanizare este ridicat – mai mult de 76%. Densitatea medie a populației este de 237 persoane/km², însă plasarea sa în țară este inegală. Zonele cele mai dens populate – zonele urbane aglomerate – *Berlin-Brandenburg* (aproape 3900 de persoane/km²), *München* și *Hamburg*. Cel mai puțin populate sunt regiunile din nord-est (80 persoane/km²), unde domină tipul rural de populare (des. 33). *Aglomerarea Rin-Ruhr* (*Koln, Dusseldorf, Bonn, Dortmund, Hesse*), cu o populație de 10 milioane de oameni este una dintre nucleele metropolei europene „Banana albastră“.

Cancelarul federal

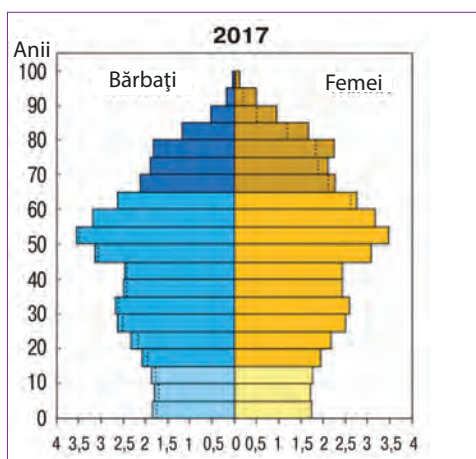
Din 2005, Angela Merkel ocupă postul de cancelar federal al Germaniei. Deține un rang în sectorul chimiei cuantice. Ea și-a început cariera politică în 1989 pe valul proceselor de unificare din Germania. Acum, A. Merkel poate servi drept exemplu al succesului feminin în politica internațională – ea este considerată una dintre cele mai influente figuri politice din Europa și din lume.

Berlin – capitala, cel mai mare oraș din Germania

Des. 33. Densitatea populației din Germania (a. 2016)

Des. 34. Piramida de vârstă și gen a Germaniei

O caracteristică a Germaniei este că cu rate relativ ridicate de urbanizare și densitatea populației, nu există orașe mari, cum ar fi Tokyo, New York sau Londra. Țara are doar patru orașe cu o populație de peste 1 milion de persoane – *Berlin* (3,6 milioane), *Hamburg*, *Munchen*, *Köln*. Dar, în zonele dens populate domină grupuri de zeci de orașe cu o populație de peste 100 de mii de locuitori. Acest model de populație se explică prin faptul că Germania a fost formată prin combinarea a 39 entități de stat, fiecare dintre acestea având capitala sa.

În Germania, din anii 1970 mortalitatea a depășit rata natalității, ceea ce este o problemă foarte ascuțită a depopulării (-3 ‰), dar politica demografică a fost schimbată. Deci, dacă până acum cele mai mari beneficii sociale pentru naștere le primeau familiile nevoiașe, acum guvernul a stimulat rata natalității în rândul femeilor care au un nivel ridicat de educație și a direcționat ajutor substanțial pentru familiile din clasa de mijloc. Astăzi, situația demografică s-a îmbunătățit datorită creșterii ratei natalității și a fluxului de imigranți (+4 ‰). Germania are unul dintre cele mai înalte standarde de trai din lume. Medicina este bine dezvoltată acolo, iar guvernul este preocupat de faptul că serviciile sociale de bază, în special educația și îngrijirea medicală, să fie accesibile tuturor cetățenilor. Speranța de viață estimată la naștere este de 81 de ani.

Germania este o țară uninațională – etnicii germani reprezintă mai mult de 90% din populație. Mari sunt grupurile imigranților din Turcia și Polonia (2,4%). De asemenea pe teritoriul Germaniei trăiesc și alte grupuri etnice.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Germania este una dintre cele mai dezvoltate țări din Europa și din lume. Dovediți sau respingeți această declarație.
2. Numiți și arătați pe hartă țările vecine cu Germania. Aflați: a) la ce tip de țări aparțin ele după nivelul de dezvoltare economică; b) dacă sunt toate membre ale UE; c) dacă fac toate parte din zona Schengen.
3. Care sunt caracteristicile plasamentului populației în Germania? Ce rol joacă terenurile federale în dezvoltarea sistemului de populație?
4. Afișați pe hartă cele mai mari aglomerări urbane. Ce orașe-milionare acoperă ele?
5. Ce rol a jucat politica demografică în rezolvarea problemei depopulării populației?
- 6*. Descrieți procesele demografice din Germania după piramida vârstei sexuale (des. 34). Ce ipoteze privind caracteristicile dezvoltării socio-economice ale țării pot fi făcute conform acestor date?

§ 11. GERMANIA (CONTINUARE)

- Amintiți-vă, căru tip de țări după dezvoltarea economică aparține Germania.
- Există în jurul vostru bunuri fabricate în Germania? În ce ramură industrială ele au fost produse?

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Economia Germaniei este cea mai mare din Europa și cea de-a cincea ca mărime din lume. Factorii care determină locul țării în diviziunea internațională a muncii sunt o lungă istorie a industrializării, o înaltă calitate a resurselor de muncă, o concentrare mare de capital, un potențial semnificativ științific și tehnologic inovator. Un rol important în prosperitatea economică a țării îl joacă un mediu politic și juridic favorabil, în special, instituții legale eficiente și un nivel scăzut de corupție, care promovează influxul de investiții interne și externe.

Germania este un exemplu viu al unei economii postindustriale. Ponderea PIB în sectorul terțiar reprezintă 70%, pentru industrie – 29%, agricultură – 1%. **SECTORUL TERȚIAR.** Germania este specializată în furnizarea de **servicii financiare** și **de afaceri** internaționale. Cinci bănci germane se numără printre cele mai mari o sută din lume. *Deutsche Bank (Doice Banc)* este pe locul 14 în lume în ceea ce privește activele și are reputația de una dintre cele mai de încredere bănci de investiții internaționale. *CTN Allianz (Allians)* – una dintre cele mai mari din lume în domeniul serviciilor de asigurări și al finanțelor. *Frankfurt am Main* este principalul centru financiar al țării. Aici se află una dintre cele mai mari burse de pe glob *Bursa de fonduri Frankfurt*. Importanță mondială au și expozițiile și târgurile care se desfășoară la *Hanovra, Berlin și München*.

Record mondial

Corporația germană SAP în domeniul dezvoltării software și al industriei IT – este una dintre liderii mondiali.

Dinamic se dezvoltă servicii IT, logistice (legate de transport, depozitare și prelucrare a oricărui produs), servicii de comunicare, cercetare și dezvoltare, industria creativă. **Industria creativă** – activități legate de crearea și utilizarea practică a ideilor, cunoștințelor și informațiilor creative, inovatoare. Acestea sunt: designul, publicitatea, publicarea, arhitectura, muzica, cinematograful, literatura, meșteșugurile populare, moda, televiziunea și radio, jocurile pe calculator etc. Germania are o educație, o cultură, o îngrijire medicală și servicii pentru consumatori.

Turismul este componenta esențială a economiei germane. Germania este a șaptea țară din lume în ceea ce privește vizitele turistice. *Berlinul* unul dintre cele mai mari centre muzeografice din Europa și din lume, unde turiști sunt atrași încă și de evenimentele de afaceri și de divertisment de scară internațională. În muzeele din *München, Köln, Dresden* sunt expuse diferite opere de artă. Cel mai mare număr de turiști străini vizitează *Bavaria*, care are o largă rețea de stațiuni de schi din *Alpii Bavarezi*. Sistemul sanitar balnear din Germania numără sute de stațiuni cu ape curative termale și minerale (des. 35). Pe piața internă a turismului, pe lângă cele amintite mai sunt populare și *Saxonia*

Des. 35. Baden-Baden este cea mai mare stațiune balneară din Europa de Vest

Des. 36. Trenul rapid german "Intercity Express"

Inferioară și Mecklenburg-Pomerania, unde ei se pot relaxa de la ritmul rapid de viață al centrelor de afaceri. Veniturile din turism aduce anual țării aproape zece miliarde de euro, iar împreună cu tipurile de servicii însoțitoare aduc până la 4,5% din PIB-ul german.

Datorită nivelului înalt de dezvoltare a **transportului**, Germania a devenit una dintre principalele autorități de reglementare a traficului de tranzit de mărfuri și pasageri în Europa. În ceea ce privește densitatea traficului, ocupă poziții de lider în lume. Toate tipurile de transporturi sunt la fel de bine dezvoltate în țară. Principalul rol în transportul intern de persoane și de mărfuri îl are **transportul rutier**. Autostrăzile de înaltă calitate duc spre cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Cartea de vizită a **căilor ferate** germane este trenul de pasageri de mare viteză de comunicare la distanță „Intercity Express” care se deplasează cu o viteză de 300 km/h.

Transportul aerian în Germania servește sute de aeroporturi și zeci de stații de elicoptere. Aeroporturile din *Frankfurt* și *München* sunt noduri de tranzit de clasă mondială. *Compania aeriană Lufthansa* este a patra din lume în ceea ce privește veniturile totale, a zecea după volumul de pasageri și una dintre cele mai bune la servicii de calitate. **Flota marină** asigură legăturile comerciale externe ale țării. Cele mai mari porturi sunt *Hamburg* (al doilea în Europa după *Rotterdam*, Olanda) și *Bremen*. Particularitatea sistemului de transport german este transportul intern fluvial bine dezvoltat, cu o pondere de aproximativ 20% în transportul de mărfuri. Prin acest indicator, înaintea Germaniei se află doar SUA. Calea principală de navigație este *Rinul*, care, prin teritoriul Olandei, conectează principala regiune industrială a Germaniei cu *Rotterdamul*, unde marfa este încărcată de pe navele maritime pe cele de râu. De asemenea, a fost creat un sistem de canale navigabile: *Rin-Ems-Veser* ce conectează *Ruhrul* cu Marea Nordului; *Canalul Mijlociu German (Rin-Oder)* a unit toate râurile din nord într-o singură rețea de transport; *Rinul-Main-Dunăre* este o rută trans-europeană care leagă bazinele *Mării Nordului* și *Mării Negre*.

SECTORUL SECUNDAR. Industria, deși oferă mai puțin de o treime din PIB-ul țării, joacă un rol decisiv în specializarea sa internațională. Împotriva tendinței generale de migrare a producției industriale în „țările ieftine” din Asia, Germania păstrează pe teritoriul său un potențial industrial semnificativ. Principalul avantaj care nu migrează industria în afara țării, este legătura di-

rectă între centrele de cercetare și cele de construcție și inginerie și laboratoarele de producție. Produsele fabricate în Germania sunt, în mare măsură, de realizare tehnologică avansată și necesită un nivel ridicat de calificare a forței de muncă. Nevoia de muncă relativ ieftină este parțial acoperită de fluxul de migranți de muncă. Germania este unul dintre cei mai importanți producători mondiali de oțel, ciment, produse chimice, automobile, mijloace de transport, optice, echipamente, unelte electronice, produse alimentare și băuturi, nave, textile.

Des. 37. Portul german din Hamburg – porțile maritime ale Europei

Principala specializare a industriei este **ingineria mecanică** diversificată. Germania este unul dintre liderii mondiali în **fabricarea automobilelor**. Cei mai mari producători de autoturisme, camioane și autobuze sunt companiile *Volkswagen Group*, *Daimler AG*, *BMW*, *Audi*, ale căror unități de producție sunt situate în mai multe centre industriale (des. 44). Cele mai puternice uzine sunt în *Wolfsburg* (*Volkswagen*), *Stuttgart* (*Mercedes-Benz*), *München* (*BMW*), *Ingolstadt* (*Audi*), *Köln*. De o tehnologie înaltă este **producția aerospațială**. Corporația aeriană *Airbus* (*Aerobus*) – principalul concurent al gigantului aerian american „Boeing”. Principalul atelier de asamblare este situat în *Hamburg* (avioane „Aerobus” din familiile A-320, A-330, A-350 și A-380). De asemenea, sunt produse aeronave militare, elicoptere, care ajung în armatele țărilor membre ale NATO. Cele mai mari centre sunt *Augsburg*, *Kassel*, *München*, *Stuttgart*. Centrele de **construcții navale** sunt *Hamburg*, *Bremen*, *Kiel*. Industria de inginerie din Germania este specializată în **producția opticii** (optică, microscopie, instrumente de măsurare etc.) cu ajutorul nanotehnologiilor. Cel mai puternic producător de astfel de produse este CTN Charles Zeiss (Carl Zeiss), centrele – *Oberkochen*, *Yen*. **Industria electrotehnică** și **electronică** creează o gamă largă de produse atât pentru aplicații industriale, cât și pentru piața de consum: motoare, turbine, mașini, unelte, echipamente de birou, aparate electrice de uz casnic. *Bosch* – unul dintre cei mai importanți producători de mașini, scule electrice și aparate electrice de uz

Des. 38. Plasarea ingineriei de transport în Germania

Des. 39. Atelierul de asamblare al companiei Airbus în Hamburg

casnic din lume, precum și companiile Siemens. Întreprinderile lor principale se află în *München, Berlin, Frankfurt pe Main*.

Industria germană este, de asemenea, specializată și pe **producția chimică**. Țara produce o gamă extrem de largă de produse chimice de bază și organice. Principalele concerne germane *BASF* și *Bayer* domină piața mondială, intră în primii trei giganți chimici. *BASF* produce chimicate pentru nevoile construcțiilor și industriei, cauciucul

artificial, materialele plastice, îngrășămintele, produsele petrochimice. Producția *Bayer* – acizi, îngrășăminte, cauciuc artificial și fibre, produse farmaceutice care au câștigat faima mondială. Principalul centru teritorial este Valea Rinului, cele mai mari centre – *Ludwigshafen, Leverkusen, Köln, Halle, Leipzig, Berlin*. Acolo se produc polimeri, lacuri, vopsele, produse chimice de uz casnic.

Metalurgia feroasă a Germaniei, care odată se baza pe propriile depozite de cărbune coxic din *Ruhr* și *Saar* și depozitele de minereu de fier, s-a transferat la combustibil importat și materii prime. Acum centrul său principal rămâne *Ruhr*. Cele mai mari centre sunt *Duisburg*, în care minereul de fier importat este transportat pe Rin și portul *Bremen*. Producția de oțel are un grad înalt de echipament tehnologic. CTN ThyssenKrupp este unul dintre cei mai mari producători de oțel și produse laminate din lume. În ciuda lipsei de minereuri proprii pentru **metalurgia neferoasă**, Germania face parte din grupul de producători mondiali de frunte, de plumb și zinc (*Eisleben, Düsseldorf*). **Energetica** este concentrată din ce în ce mai mult pe petrol, gaze și surse alternative de energie (centrale electrice eoliene și solare, consum de biocombustibili). Germania intenționează să abandoneze treptat centralele nucleare, care reprezintă 18% din totalul producției de energie electrică.

SECTORUL PRIMAR. Baza **industrii miniere** în Germania, pentru o lungă perioadă de timp a fost extragerea de cărbune în *bazinul Ruhr*, dar acum majoritatea exploatărilor miniere sunt închise din cauza rentabilității scăzute și a impactului asupra mediului. În același timp, Germania deține poziții de lider în lume pentru producția de cărbune brun. Își menține importanța extracția sării de potasiu.

Agricultura reprezintă mai puțin de 1% din PIB-ul țării și 2,4% din angajați. În același timp, este foarte productivă și poate acoperi 90% din necesitățile țării în produsele alimentare. Pentru dezvoltarea sa, Germania are o combinație favorabilă de climă și sol. Majoritatea terenurilor agricole sunt în proprietate privată. Sunt răspândite atât fermele mici, cât și mari. Gradul ridicat de urbanizare din țară și veniturile ridicate ale populației au cauzat prevalența **creșterii animalelor** – 4/5 în structura costului producției agricole. În creșterea bovinelor s-au dezvoltat atât direcția lapte-carne, cât și carne-lapte. Creșterea porcilor și păsărilor de curte sunt de asemenea răspândite. **Producția de culturi** este specializată în cultivarea cartofilor, cerealelor (grâu, orz, seca-

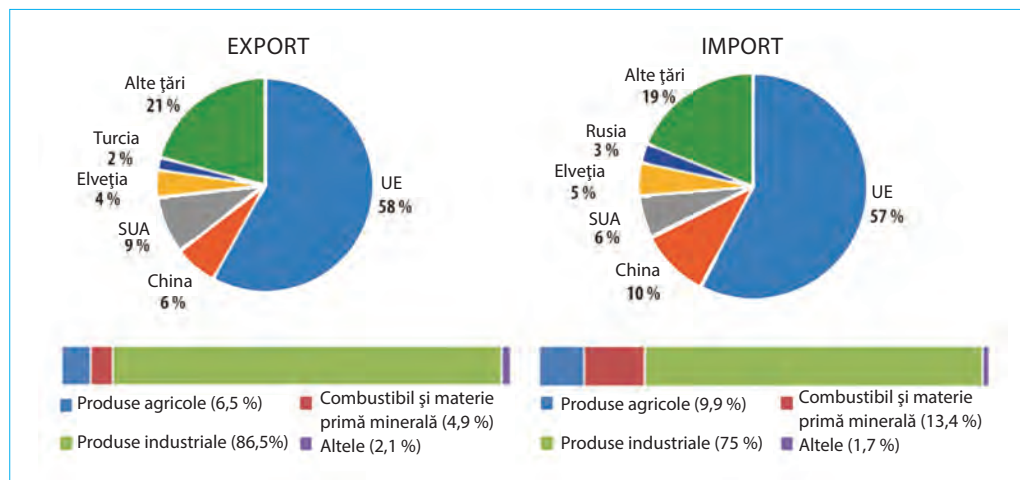
ră), sfecei de zahăr. Principalele zone ale răspândirii sale sunt zonele de câmpie din nordul și estul Germaniei. Renumite în viticultură și producția vinului sunt zonele din văile râurilor Mosela, Saar și Ruwer (*Renania-Palatinat*) și producția de hamei în *Bavaria*, care este renumită pentru fabricarea berii. În jurul marilor orașe s-au format zone de pomicultură și de creștere a legumelor.

Dezvoltarea **silviculturii** este una din prioritățile politicii de stat. În ciuda nivelului ridicat de dezvoltare economică, agriculturii intensive și industriei dens situate, aproximativ 30% din teritoriul țării este acoperit de pădure, și este în continuă creștere. Germania acoperă acum două treimi din nevoile sale de lemn, cu resurse proprii. O parte din ea merge chiar și pentru export.

Organizarea spațială a economiei germane se caracterizează printr-un grad înalt de dezvoltare pe întreg teritoriul ei. Concentrație deosebită a industriei au mai multe regiuni: **Ruhr**, cu centrele în **Duisburg, Essen, Dortmund, Bochum**; **aglomerările München, Stuttgart, Hanover**; **pământurile Saxonia și Saxonia Anhalt** cu centrele în **Dresda, Leipzig, Halle**; și **Schleswig-Holstein** (cândva cel mai puțin dezvoltată, iar acum – unul dintre liderii în domeniul energiei din surse regenerabile, singura în țară care acoperă integral necesitățile sale energetice prin folosirea energiei eoliene, solare și biocombustibili).

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. În ceea ce privește atât exporturile, cât și importurile, Germania ocupă primul loc în Europa și al treilea în lume după China și SUA. În structura comerțului cu bunuri domină produsele industriale. Principalele produse de **export** sunt automobilele, echipamentele, produsele chimice, produsele farmaceutice, echipamentele electronice și electrice, metalele, cauciucul și plasticul (des. 40). După exportul de capital, Germania ocupă al doilea loc din lume după China, și al patrulea în exporturile de servicii (afaceri, finanțe, transporturi) după SUA, Marea Britanie și China.

În același timp, Germania **importă** o gamă extrem de largă de produse datorită pieței imense capabile de plată. Importanța de frunte are importul de com-

Des. 40. Structura și direcția comerțului exterior cu mărfuri din Germania

bustibil, materii prime pentru industrie, metale, electronică, precum și produse agricole, în special cereale, legume și fructe.

Dezvoltarea legăturilor economice bilaterale cu Germania este o sarcină importantă pentru *Ucraina*. Astăzi Germania este unul dintre cei mai mari parteneri comerciali ai noștri din UE. Germania reprezintă 3,4% din totalul exporturilor ucrainene și aproape 11% din importurile de bunuri (a. 2015). Cooperarea cu instituțiile financiare și de investiții germane este foarte importantă. Volumul investițiilor străine directe din Germania în economia ucraineană este de 1,8 miliarde de dol. SUA (4,6% din totalul investițiilor străine). Fundația germană pentru cooperare juridică internațională oferă asistență organizațională și consultativă în dezvoltarea institutelor juridice din Ucraina.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Care sunt caracteristicile dezvoltării economice moderne ale Germaniei?
 2. Dați exemple de servicii care determină specializarea internațională a Germaniei.
 3. Mulți germani renumiți au contribuit la îmbogățirea spirituală și științifică a omenirii. Creați panglici de nume cunoscute de scriitori, compozitori și muzicieni germani, oameni de știință, atleți și alții. De care sector al economiei aparțin activitățile lor?
 4. Pe baza căror resurse în țară se dezvoltă turismul?
 5. Care sunt tipurile de transport care joacă un rol important în transportul: a) pasagerilor; b) mărfurilor. Arătați pe hartă cele mai mari porturi și aeroporturi.
 6. Numiți producțiile de construcție a mașinilor, datorită dezvoltării cărora Germania se află printre liderii mondiali. Care sunt produsele sale?
 7. Pe producția căror produse se specializează industria chimică?
 8. Ce factori au dus la predominarea creșterii animalelor în structura costului producției agricole? Denumiți domeniile specializării sale.
 9. Folosind harta economică a Germaniei, arătați zonele cu cea mai mare concentrare a industriei. Ce centre industriale mari acoperă acestea?
-
- 10*. Folosind diagramele din des. 40, povestiți despre compoziția și direcția comerțului exterior cu mărfuri din Germania.

CĂUTAȚI PE INTERNET

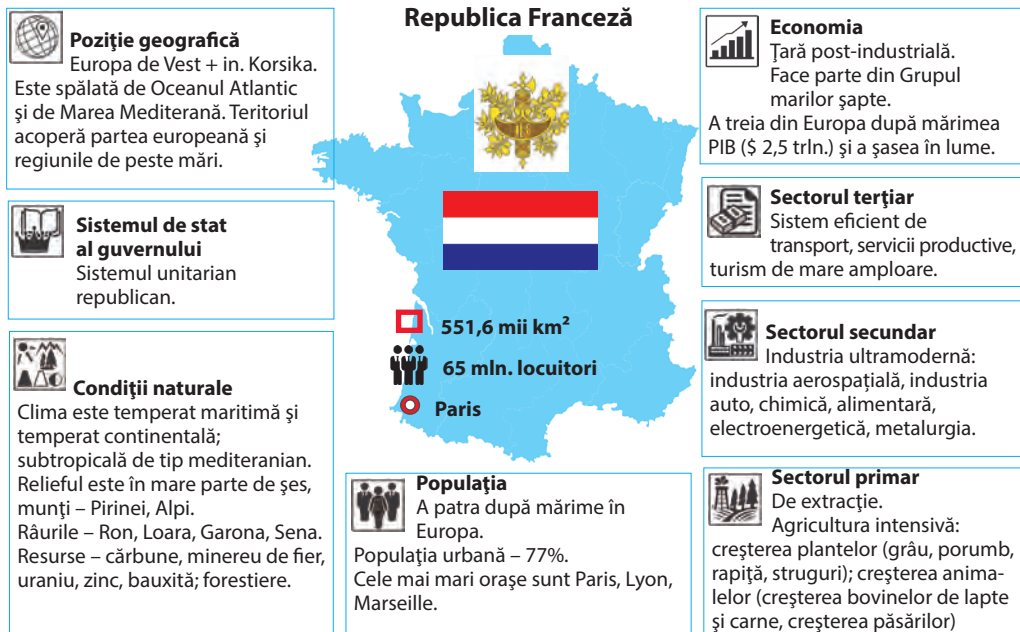
Concernul Grupului Volkswagen produce mașini de 12 mărci. Prin utilizarea surselor de internet, aflați ce mărci de automobile, vehicule, camioane și microbuse sunt produse de acest concern.

PETRECEȚI UN STUDIU

**„Noua față” Ruhr – dezvoltare post-industrială:
orașele „verzi” în loc de peisaje sombre**

§ 12. FRANȚA

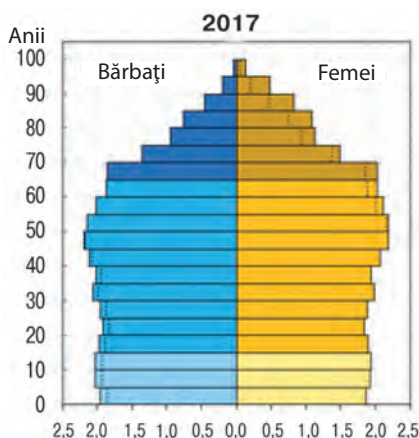

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Locația convenabilă a Franței la intersecția căilor maritime și terestre internaționale încă din cele mai vechi timpuri a consolidat poziția sa economică, a contribuit la dezvoltarea economiei, creșterea comerțului și a relațiilor culturale cu alte țări. Franța – a treia după mărimea teritoriului din Europa (după Rusia și Ucraina) și după mărimea PIB (după Germania și Marea Britanie), și a patra din punct de vedere al populației (după Rusia, Germania și Marea Britanie). Este unul dintre fondatorii comunităților de integrare europeană. Franța a contribuit semnificativ la dezvoltarea civilizației mondiale. Ideile filosofilor francezi au constituit baza instituțiilor moderne de stat și juridice. Imperiul colonial francez ca dimensiune a fost al doilea după Marea Britanie. După al doilea război mondial economia franceză avea nevoie de restaurare și modernizare, și chiar în primele decenii după război, țara a ajuns în prim-plan nu numai în Europa, ci și în lume, în fața concurenței acerbe din partea SUA și Japoniei. Franța este, în prezent, pe poziția a șasea din lume după mărimea economiei

Tabelul 19

Franța în lume și în regiune

Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	551,6 mii km ²	3	42
Populația	62 mln. locuitori	4	22
PIB	2,5 trln. dol. SUA	3	6
PIB pe cap de locuitor	38,5 mii dol. SUA	15	22
Volumul producției industriale	445 mlrd. dol. SUA	4	10
Indicele dezvoltării umane	0,897	12	21

Des. 41. Piramida de vârstă și gen a Franței

și are unele dintre cele mai înalte standarde de trai (tab. 19).

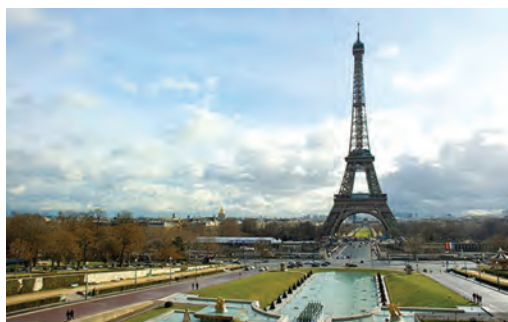
Teritoriul Franței este alcătuit din partea europeană sau **metropola franceză** (teritoriul principal continental și *insula Corsica*), precum și o serie de **regiuni de peste mări** (*Guadelupa, Martinica, Guyana Franceză, Reunion, Mayotte*) și **comunități de peste mări** (*Polinezia Franceză, Wallis și Futuna etc.*). Prin urmare, este posibil să se găsească diferiți indicatori ai suprafeței și ai populației Franței: partea sa europeană are o dimensiune de 551,6 mii km² și are peste 65 de milioane de locuitori, împreună cu posesiunile de peste mări – 672,4 mii km² și peste 67 de milioane de locuitori.

POPULAȚIA. Densitatea populației în Franța este de 116 persoane pe km². Prin acest indicator, aceasta aproape de două ori cedează Germaniei. Aproape 1/6 din totalul populației trăiește în *aglomerația Pariziană (cartierul Ile-de-France)*. În general, mai densă este populația în nordul țării și bazinul Rhone din sud. Cele mai mari orașe sunt *Paris (12,5 mil. persoane), Lyon, Marsilia, Toulouse, Bordeaux*. Populația urbană este de 77%.

Situația demografică din Franța se deosebește de contextul general al Europei Occidentale. Aceasta este una dintre puținele țări dezvoltate cu o creștere naturală pozitivă a populației. Pe baza prevalenței natalității asupra mortalității populației, țara se mărește în fiecare an în o medie cu 200 de mii de oameni. Marea majoritate a locuitorilor din țară sunt francezi (85%), care provin de la triburile celtice romanizate (gali). La periferia țării locuiesc corsicanii, catalanii, bascii, bretonii și alsacienii, care se deosebesc prin identitatea lor culturală. Franța modernă este atractivă pentru imigranți. Printre cetățenii săi s-a format un număr de grupuri etnice, inclusiv italieni (aproximativ 5 milioane de persoane) cei proveniți din Africa (peste un milion de oameni) și comunitățile de armeni și turci.

Limba franceză este limba oficială, dar la nivele de comunicare în viața de zi cu zi în țară se folosesc o serie de limbi regionale breton, occitană, catalană, bască, flamandă (dialect olandez) alsaciană (dialect german) și altele. În același timp, limba franceză este vorbită nu numai în Franța. În peste 400 de ani de istorie a imperiului colonial ea s-a extins mult în afara Europei, iar acum are statut oficial în 29 de țări și este una dintre cele șase limbi oficiale ale ONU. Țările și teritoriile unde se vorbește limba franceză – ele în lume sunt peste cincizeci – se numesc **francofone**.

SECTORUL TERȚIAR. Franța s-a mutat în faza post-industrială de dezvoltare. Sectorul terțiar al economiei reprezintă 79% din PIB-ul țării, secundar – 19,4%, primar – 1,6%. Principalii factori care determină locul țării în diviziunea internațională a muncii sunt localizarea economică și geografică favora-

Des. 42. Turnul Eiffel este un simbol al Franței, cel mai vizitat monument din lume

Des. 43. Cartierul Paris-la-Defense este cel mai mare cartier de afaceri din Europa

bilă, nivelul ridicat de concentrare a capitalului, posesia tehnologiilor avansate de producție și calitatea ridicată a resurselor de muncă.

Franța este una dintre principalele țări turistice din lume, vizitată anual de peste 82 de milioane de vizitatori. Există 37 de monumente ale Patrimoniului Mondial UNESCO pe teritoriul Franței. În afară de aceste monumente istorice și culturale mondiale, vizitatorii sunt atrași de stațiunile de pe litoralul *Rivierei Franceze*, stațiunile de schi ale **Alpilor**, numeroase stațiuni balneare și turismul verde din mediul rural, care este în creștere rapidă în întreaga țară. Principala atracție turistică a Franței și capitală turistică din toată Europa este *Parisul* (în fiecare an, este vizitat de peste 15 milioane de persoane). Orașe populare sunt, de asemenea, *Lyon*, *Nisa*, *Bordeaux*.

Franța – unul dintre cele mai importante **centre financiare** internaționale. Băncile franceze – *BNP Paribas* (*BNP Paribá*), *Credit Agricole* și *Société Generale* – se numără printre cele mai mari bănci din lume. În *Paris* activează una dintre cele cinci ramuri ale *bursei de valori pan-europene Euronext*. *Compania Axa (Exa)* – cea mai mare din lume în asigurare și servicii de investiții (este un bine cunoscut brand de asigurare și în Ucraina). În imediata apropiere a Parisului este cel mai mare cartier de afaceri special conceput din Europa – Paris-la-Defense.

Pentru activitatea de **cercetare științifică** și **de construcții**, Franța cheltuiește aproximativ 2,3% din PIB. Țara este cunoscută ca un centru mondial de tehnologii de producție, utilizate în medicină, energie nucleară, industria aerospațială, sectorul IT și altele. *Parcul industrial Sofia Antipolis* este unul dintre cele de frunte din Europa. Franța este una dintre principalele țări – participanți ai Organizației Europene pentru Cercetare Nucleară CERN. Parcul tehnologic din

Record mondial

Sofia Antipolis – cel mai mare parc industrial din Franța și Europa, aici se găsesc centre de cercetare și laboratoare, sedii centrale și unități de producție a 1400 de companii care activează în domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor, multimedia, medicină, biochimie, agronomie, energie, dezvoltare balansată. În special, acesta conține biroul european al consorțiului W3C, care dezvoltă standardele tehnice ale World Wide Web (WWW) – „păianjenul mondial”.

Des. 44. Trenurile de mare viteză – „cartea de vizită” a sistemului de transport francez

put să dezvolte **căile ferate** de mare viteză, în prezent trenurile circulă cu viteză de până la 320 km/h. În țară sunt câteva zeci de **porturi maritime**, cele mai mari – *Havre* și *Marsilia*. Infrastructura de transport aerian numără câteva sute de aeroporturi cu terenuri de aterizare dure. *Aeroportul Charles de Gaulle*, la periferia Parisului, este un nod aerian de o importanță mondială. *Compania Air France* deservește 150 de rute internaționale în 83 de țări ale lumii.

SECTORUL SECUNDAR. În ciuda faptului că **industria** reprezintă mai puțin de o cincime din PIB, Franța este una dintre cele mai importante puteri industriale ale lumii. În ceea ce privește producția industrială, se situează pe locul patru în Europa și pe al zecelea în lume. Franța este specializată în producția de telecomunicații, aerospațiu, echipamente energetice și electronice, textile și îmbrăcăminte, produse alimentare, mașini, nave militare și de cercetare, produse farmaceutice.

Des. 45. Centrala nucleară din Moselle (Franța)

mare. Guvernul Franței lucrează la creșterea rolului surselor regenerabile de energie, în special al energiei solare, eoliene, geotermale. Deci, la gura *râului Rans*, a fost construită prima centrală electrică de mare din lume.

Una dintre direcțiile de lider în **ingineria mecanică** este **industria aerospațială** cu centre în *Paris* și *Toulouse*. Se produc aeronave civile și militare, elicoptere și sateliți spațiali. Franța aparține liderilor mondiali în domeniul industriei auto: în fiecare an se produc aproximativ 2 milioane de mașini. Cele mai mari centre sunt *Paris*, *Montbéliard*; cele mai puternice concerne sunt *PSA* (unește *Peugeot* și *Citroen*) și *Renault (Reno)*. Principalele **fabrici de nave** sunt

Grenoble este unul dintre cele mai importante în microelectronică și nanotehnologii din lume.

Sistemul de transport al Franței este unul dintre cele mai bune și mai dense din Europa și din lume. Rețeaua terestră are o structură radială centrată la *Paris*, care este legat prin automagistrale cu orașele mari ale țării. **Transportul rutier** ocupă poziții de conducere, este preferat pe distanțe scurte. Franța, printre primele a înce-

Baza **electroenergeticii** este utilizarea energiei atomice. În funcție de ponderea producției de energie electrică la centralele nucleare, Franța ocupă primul loc în lume (72%). Țara este, de asemenea, un lider global în dezvoltarea tehnologiilor de stocare a deșeurilor nucleare. În centralele hidroelectrice, cele mai multe fiind situate pe râurile de pe versanții Alpiilor, se produce 12% din energia electrică. Datorită lipsei propriilor materii prime energetice (petrol și gaze naturale), cota CTE nu este

Record mondial

situate în *Saint-Nazaire*, *Brest* și *Toulon*. Țara este unul dintre liderii în domeniul construcțiilor navale militare.

Puternică este poziția Franței în domeniile **industrii chimice** moderne, în special în producția de materiale sintetice – cauciuc, plastic, fibre de sticlă etc. Acestea tind spre terminalele de petrol ale principalelor porturi și conducte de petrol și gaze. Cele mai mari centre de producție chimică sunt *Parisul*, *Marsilia* și *Havre*. Printre cele mai mari corporații – este *Total* specializată în producția de petrol și gaze, rafinarea petrolului și industria petrochimică. *Compania Michelin* face parte din primele trei companii importante producătoare de anvelope auto. Un domeniu important de specializare internațională a Franței este **industria farmaceutică** și **parfumeria**. Franța este legiutorul incontestabil al modei de parfum. Mărcile celebre sunt *Chanel*, *Dior*, *Jivanshi*, *Lacoste*. Crearea de arome a devenit industria mondială cu o circulație multibiliară. Compania *L'Oréal Group* este cel mai mare producător de produse cosmetice din lume.

Metalurgia rămâne o componentă importantă a economiei franceze, dar importanța relativă a sa este în scădere. Franța se situează pe locul 15 în lume în producția de oțel și al 18-lea în cea de aluminiu. Combinatele moderne de prelucrare a oțelului tind spre orașele-porturi (*Dunkerker*, *Marsilia*), iar a aluminiului – spre electricitate ieftină și depozitele de bauxită la poalele Alpilor.

În Franța, producția textilelor este bine dezvoltată istoric, mai cu seamă țesăturile de in și de mătase (*Lille*, *Lyon*). Pe de o parte, producția de masă de textile și croitorie din ce în ce mai mult se deplasează spre țările „ieftine“, în schimb fabricarea țeseturilor moderne tehnologice și croitoria segmentului de lux a îmbrăcăminteii rămân cartea de vizită a Franței, care timp de mai multe secole este considerată legiuitoarea modei la nivel mondial. Majoritatea saloanelor renumite – *Dior*, *Nina Ricci*, *Chanel* sunt situate în Paris.

În **industria alimentară**, Franța este cunoscută pentru producția de brânzeturi, vinuri și produse din carne. Se situează pe locul patru în lume pentru exportul de lapte, al cincilea – de carne de păsări, al nouălea – de carne de porc, al cincisprezecelea – de carne de vită. *Corporația Lactalis* și *Danone* sunt liderii mondiali în producția de brânză, iaurt, brânzeturi de ciocolată și alte produse lactate. **SECTORUL PRIMAR.** Producția agricolă a Franței este una dintre cele mai puternice din Europa și din lume. Specializarea agrară a țării au generat suprafețele mari, potrivite pentru dezvoltarea agricolă a terenurilor și condițiile climatice favorabile. Productivitatea agricolă este intensificată de cele mai recente tehnologii.

L'oreal este lider mondial în industria frumuseții. Compania deține tehnologii avansate pentru producția de mijloace pentru machiaj, îngrijirea pielii și părului, parfumuri. Cele mai cunoscute branduri sunt Lancome, Giorgio Armani, Diesel, Elsev, Garnier, Vichy.

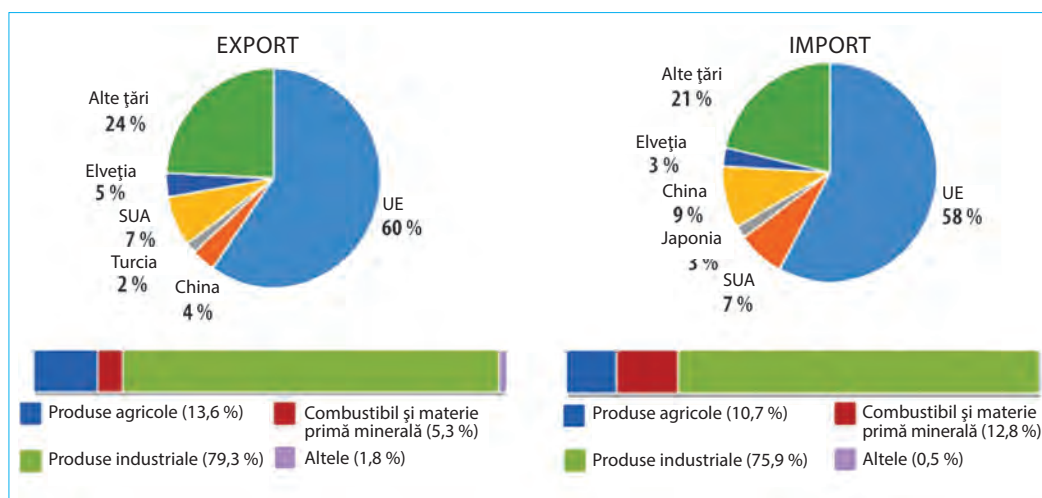
Des. 46. Mărci renumite de L'Oréal

Producția de culturi este specializată în producția de cereale, sfecla de zahăr, cartofi. Grâul, pentru care Franța se situează pe locul cinci în lume, este cultivat cel mai mult în văile Senei și Loire, porumbul și floarea-soarelui – în bazinul Garonei. Sunt răspândite grădinăritul și viticultura. Vinificația franceză este considerată una dintre cele mai bune din lume. Țara produce o mare varietate de soiuri de vinuri – de la cele ieftine de masă, până la cele mai scumpe colecții. **Creșterea animalelor** este dominată de creșterea bovinelor pentru sectorul produselor lactate și a cărnii, creșterea porcinelor și creșterea păsărilor.

ORGANIZAȚIA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. Principalul nucleu economic al țării este regiunea *Île-de-France* (aglomerația din Paris). Acolo se produce aproximativ o treime din PIB total al țării. După volumul produsului brut, Île-de-France, întrece de trei ori pe a doua regiune, cea mai dezvoltată economic – *Rhona-Alpi*. Regiunile nordice și estice (în special *Nord-Pas-de-Calais*, *Lotaringia* și *Alsacia*) aparțin vechilor industriale. Ele au parcurs un drum lung spre reînnoirea economică și acum se specializează în sectorul serviciilor.

LEGĂTURILE ECONOMICE EXTERNE. În structura relațiilor economice externe ale Franței rolul principal este jucat de comerțul cu mărfuri. Cea mai mare parte a **exportului** sunt bunuri de fabricație (des. 47), în deosebi, mașini, echipamente, aeronave, aviadetali, automobile, materiale plastice, produse chimice, produse farmaceutice, oțel. Printre mărfurile agricole se numără vinul, grâul, brânzeturile, hrana animalelor. Franța – un exportator major internațional de servicii (financiare, asigurări, transport, turism) și de capital (al treilea în Europa și a patra țară din lume, după SUA, Marea Britanie și Germania în ceea ce privește investițiile străine).

În structura de **import** cea mai mare parte aparține produselor industriale: Franța importă automobile, mașini și echipamente, piese și componente pentru avioane și automobile, bunuri de larg consum. O mare parte este alcătuită din combustibil și materii prime. Din produsele agricole importă cafea, ciocolată, tutun.

Des. 47. Structura și direcția comerțului exterior cu mărfuri din Franța

Istoria relațiilor ucraineano-franceze datează din sec. XI, prin căsătoria fiicei cnezului Yaroslav cel Întept și regele francez Henry I. Acum diaspora ucraineană din Franța numără 35 de mii persoane. Franța este un important partener economic al Ucrainei. Ucraina exportă semințe de floarea-soarelui, hrană pentru animale, îmbrăcăminte, produse chimice anorganice, legume, fructe și oțel. Importă produse chimice și farmaceutice, parfumuri, automobile, echipamente industriale, electronică și electrotehnică, textile, cereale, materiale plastice și alte produse. În Ucraina există proiecte importante de investiții franceze în construcție, de exemplu construcția complexului de transportare de cereale în *Portul comercial maritim din Odesa* și uzinei de prelucrare a guno-ului în *Lvov*. Există un proiect alcătuit de compania energetică Engie privind construirea de centrale solare în zona de excludere de la Cernobîl.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Arătați pe hartă posesiunile de peste mări ale Franței. Ce însemnătate au ele pentru metropolă?
2. Spuneți-ne despre caracteristicile populației în Franța. Arătați cele mai mari orașe pe hartă.
3. Care este rolul limbii franceze în țară și în lume, în trecut și în prezent? Ce este francofonia?
4. Ce indicatori demonstrează etapa postindustrială a dezvoltării Franței?
5. Ce factori fac din Franța principala destinație turistică din lume?
6. Care dintre băncile franceze sunt prezente în țară? Pot fi ele considerate fiabile? De ce?
7. Dacă ar trebui să călătoriți în Franța, ce fel de transport ați folosi? Argumentați alegerea.
8. Pe ce industrii din sectorul secundar se specializează Franța? Ce știți despre industria aerospațială?
9. Prin ce producție de cosmetice, alimente și băuturi, Franța este cel mai important producător din lume? Există aceste produse în rețeaua comercială ucraineană?

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Se știe că în Franța, ca urmare a indicatorilor pozitivi ai creșterii populației naturale și ai saltului migrațional, rata medie de creștere a populației este de aproximativ 6 ‰. Calculați cu câte persoane crește anual populația țării.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Amintiți-vă, de la lecțiile de istorie, de literatura universală și de științe naturale nume de francezi renumiți. Continuați șirurile:

Grupul 1 – funcționari de stat – Jeanne d'Arc, Napoleon Bonaparte, ...

Grupul 2 – oamenii de știință – Louis Pasteur, Ghiom de Boplan, ...

Grupul 3 – scriitori – Moliere, Victor Hugo, ...

Grupul 4 – artiști – Clod Monet, Auguste Renoir, ...

Care este contribuția lor la dezvoltarea civilizației mondiale?

§ 13. MAREA BRITANIE

Poziție geografică

Țară insulară din Europa de Nord. Spălată de Oceanul Atlantic și de Marea Nordului.

Sistemul de stat

Monarhie constituțională.
Sistem unitar

Condiții și resurse naturale

Clima este temperată maritimă, vreme cu ceață frecventă.
Relieful de șes și dealuri, munți mici.
Râurile – Temza, Severn.
Resurse – petrol, gaze naturale, cărbune, caolin.

Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord

Economia

Țară post-industrială. Face parte din Grupul marilor șapte. A doua din Europa după mărimea PIB (\$ 2,65 trln.) și a cincea în lume.

Sectorul terțiar

Servicii financiare, de afaceri, educaționale, turism.

Sectorul secundar

Producție de avioane și automobile, chimice, farmaceutice, produse alimentare.

Sectorul primar

Extracția de petrol și gaze naturale.
În agricultura domină creșterea animalelor.

Populația

A treia după mărime în Europa.
Populația urbană – 80%. Cele mai mari orașe sunt Londra, Birmingham, Liverpool.

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Marea Britanie este un stat insular, situat în nord-vestul Europei. Teritoriul său acoperă *insula Marea Britanie*, partea de nord-est a *insulei Irlanda* și un grup de insule mici. În secolul al XVIII-lea Marea Britanie a devenit locul de naștere al revoluției industriale și a lansat modernizarea tehnologică a Europei. Statul a obținut un succes deosebit în navigație, creând cel mai mare imperiu colonial din lume, sub autoritatea că-

ruia, în 1919, era aproape un sfert din populația lumii. În secolul al XX-lea imperiul s-a prăbușit, iar semnificația Marii Britanii în politica mondială s-a diminuat în mod semnificativ. Cel de-al doilea război mondial a provocat pagube uriașe țării. După o fază dureroasă de industrializare și reindustriizare, acum ea și-a recâștigat importanța sa economică, intrând în primele cinci economii ale lumii.

Marea Britanie modernă este un stat unitar, care acoperă patru regiuni istorice – Anglia, Scoția, Țara Galilor, Irlanda de Nord (des. 46). Ultimele trei sunt sub dominația culturală și politică britanică, dar au propriile lor parlamente și autoritățile executive, ce acționează cu drepturi regionale.

Tabelul 20

Marea Britanie în lume și în regiune

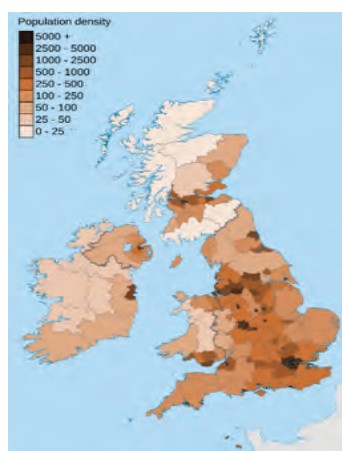
Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	242,5 mii km ²	11	78
Populația	65,7 mln. locuitori	3	21
PIB	2,65 trln. dol. SUA	2	5
PIB pe cap de locuitor	40,4 mii dol. SUA	12	21
Volumul producției industrial	557 mlrd. dol. SUA	2	7
Indicele dezvoltării umane	0,920	10	16

Des. 46. Componența teritorială a Marii Britanii

Des. 47. Regina Marii Britanii Elisabeta a II-a

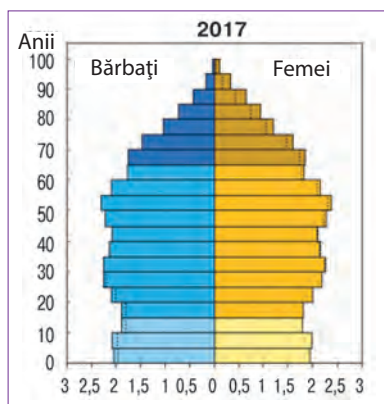
Des. 48. Densitatea populației în Marea Britanie

După forma guvernării, Marea Britanie este oficial monarhie, al cărei cap este regina **Elisabeta II**. De fapt, conducerea țării este înfăptuită de guvern condus de prim-ministru.

Ca urmare a procesului de decolonizare a posesiunilor britanice, au fost formate o serie de state independente pe harta politică a Asiei, Americii și Oceaniei. Totuși, nivelul relațiilor politice și economice dintre fostele colonii cu Marea Britanie a rămas destul de ridicat. Astfel, pe teritoriile fostului imperiu, s-a format o organizație interguvernamentală **Comunitatea Națiunilor**, obiectivul căreia este promovarea păcii, creșterea economică, dezvoltarea democrației și, de asemenea, drepturile egale pentru cetățenii statelor participante. Astăzi, membrii acestei organizații sunt 53 de state ale lumii.

POPULAȚIA. Densitatea medie a populației este de 259 de persoane pe km². Majoritatea absolută (55 de milioane) locuiește în *Anglia*. Peste 14 milioane de persoane sunt concentrate în zona *aglomerării din Londra*, iar în însăși *Londra* – 8 milioane (densitate – 5200 de persoane pe km²). Populația din întreaga *Scoție* este comparabilă cu populația din *Londra* – doar 8,2 milioane de persoane, și mai puțin au *Țara Galilor* și *Irlanda de Nord* – 4,7 și 2,8 milioane de persoane (des. 48). Principalele aglomerări sunt *Midlandul de Vest (Birmingham)*, *Marele Manchester*, *Leeds Bradford*, *Liverpool*.

Situația demografică din Marea Britanie reflectă tendința generală a tranziției demografice în țările dezvoltate. După vârful crizei demografice de la sfârșitul sec. XX există o ascendență treptată a creșterii naturale. În plus, populația țării crește datorită migrațiilor (circa 191 mii de

Des. 49. Piramida de vârstă și gen a Marii Britanii (a. 2017)

persoane anual). Printre cetățenii născuți în afara Marii Britanii, majoritatea provin din Polonia, India și Pakistan. Marea Britanie are vechi, strănse legături migratorii cu fostele sale colonii, ca aproximativ 7% dintre rezidenții săi sunt de origine asiatică și 3% – africană.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Marea Britanie este pe locul al doilea după Germania în Europa și a cincea în lume. Factorii care îi determină locul în diviziunea internațională a muncii sunt tradiția îndelungată a industrializării, potențialul științific și tehnic puternic și educațional, concentrarea ridicată a capitalului, calitatea ridicată a resurselor de muncă. Beneficiile geo-economice ale Marii Britanii sunt de a controla rezervele bogate de petrol și gaze din Marea Nordului, precum și impactul pe care îl are pe baza legăturilor post-coloniale din cadrul Comunității Națiunilor.

SECTORUL TERȚIAR. Marea Britanie, ca și alte țări din G7, aparține statelor postindustriale, adică dezvoltarea sectorului terțiar în economia sa este decisivă. Ponderea acestuia este de 79% din PIB al țării. Londra este considerată unul dintre principalele „centre de creiere” ale economiei mondiale și, împreună cu New York, aparțin celei mai înalte categorii de orașe ale lumii. Trei bănci britanice – HSBC, Barclays și Lloyds – sunt instituții-lider pe piața **serviciilor financiare** din țară. Marea Britanie este un centru internațional pentru furnizarea de **servicii de afaceri** – investiții, consultanță, asigurări. În ceea ce privește investițiile internaționale, ea cedează numai SUA. *Bursa de Valori din Londra* este una dintre principalele piețe de tranzacționare de pe piața globală a titlurilor de valoare. *Londra și Anglia de Nord-Vest* sunt cele mai mari grupuri geografice ale industriilor creative din Europa. Astfel, numai industria modei aduce anual zeci de miliarde de lire sterline în bugetul țării. În Londra își are sediul cea mai mare din lume *companie de publicitate WPP*. Marea Britanie este un centru mondial al acțiunii editoriale.

Țara este cunoscută ca exportator internațional de **educație**. Prin numărul de studenți străini, ea ocupă a doua poziție în lume după SUA. În universitățile britanice, studiază 10% dintre studenții care își fac studiile în străinătate. *Universitățile Oxford și Cambridge* sunt în mod constant la cele mai înalte niveluri în clasamentele internaționale. Cele mai populare specialități din rândul studenților străini sunt ingineria, afacerile, administrația, dreptul și arhitectura. În fiecare an, țara investește mulți bani în **activități de cercetare științifică și de construcții**.

Turismul este una dintre cele mai importante sfere ale economiei britanice. Țara este vizitată anual de aproximativ 35 de milioane de vizitatori. Prin această măsură, este a patra în Europa, după Franța, Spania, Italia și a șasea din lume, iar *Londra* – este al doilea oraș din lume după numărul vizitelor turistice. Pe teritoriul său, Marea Britanie are 31 de atracții ale patrimoniului natural și cultural mondial al UNESCO. Țara a păstrat numeroase monumente istorice. Populare sunt atracțiile naturale din Scoția – *lacul Loch Ness* din Scoția de Nord. Principalele centre turistice sunt *Londra, Edinburgh, Manchester, Birmingham, Glasgow, Liverpool, Bristol*.

În Marea Britanie, **transportul** este bine dezvoltat. Rețeaua de conexiuni de transport are o structură radială cu un centru în Londra, de unde se împart căile ferate și autostrăzile spre principalele direcții. Rețeaua de auto-

Des. 50. Stonehenge este una dintre cele mai renumite atracții turistice din Marea Britanie

Des. 51. Aeroportul Heathrow (Hitrou) este unul dintre principalele centre ale sistemului de transport aerian mondial

străzi, inclusiv de automagistrale, este destul de densă. Nivelul de motorizare (519 mașini / 1000 de persoane) este mai mare decât media pentru țările UE, dar mai mic decât în țările europene avansate. Conexiunile feroviare către Franța și Belgia se efectuează printr-un tunel pe sub *Canalul Mânecii*; feriboturile fac legătura între căile ferate din Marea Britanie și Olanda, precum și a *insulelor Marii Britanii și Irlandei*. Marea Britanie face parte din sistemul global de transport. Cele mai mari aeroporturi internaționale din periferia Londrei – *Heathrow* (76 de milioane de pasageri anual) și *Gatwick* sunt huburi de importanță mondială. Prin transportul maritim către Marea Britanie ajung 95% din totalul mărfurilor. În țară există zeci de porturi, cele mai mari după tonaj *Grimby, Immingham* pe țărmul estic și *Londra* în gura râului Temza. Prin capacitatea de încărcare a containerelor, lideri sunt porturile *Felixtou* și *Soutghemptonul Londonez*.

SECTORUL SECUNDAR. Marea Britanie este unul dintre liderii mondiali în materie de tehnologie în industrie, inovații ingineriale în construcția de mașini. Principalele domenii ale specializării sale sunt producția aerospațială, auto, chimică și farmaceutică.

Industria aerospațială aparține celor mai dezvoltate țări din lume. Companiile britanice lucrează în cea mai mare parte pe baza cooperării internaționale în materie de producție. Astfel, *filiala* britanică a *companiei Airbus* dezvoltă și fabrică aripile avioanelor civile A-380 și A-350; în Marea Britanie, acestea produc aproximativ un sfert din valoarea finală a Boeing-787 (în special, *compania Rolls-Royce* produce motoare). Companiile britanice au efectuat o parte semnificativă a lucrărilor privind crearea *sistemului de navigație prin satelit Galileo* – principalul concurent al GPS-ului american. *Compania SSTL* a construit și a întreținut cinci sateliți pentru sistemul global de monitorizare a dezastrelor. *Compania Reaction Engines Limited* dezvoltă proiectul *Skylon* pentru a crea o aeronavă orbitală reutilizabilă. Principalele centre ale industriei aerospațiale sunt *Londra, Bristol, Derby*.

O importanță deosebită o are **construcția automobilelor**. În Marea Britanie se produc automobile de branduri renumite, dintre care multe fac parte din segmentul de lux – *Aston Martin, Bentley, Jaguar, Land Rover, Rolls Royce*

Des. 52. Autoturismele Jaguar sunt proiectate, construite și fabricate în Marea Britanie

și altele. Cu toate acestea, majoritatea companiilor sunt în prezent deținute de corporații străine. Modelele de autoturisme pentru segmentul de piață în masă sunt reprezentate de producătorii străini – *Toyota, Honda, Nissan, Volkswagen* etc. De asemenea, se produc camioane și vehicule. Întreprinderile de construcție a mașinilor sunt situate în zeci de orașe din întreaga țară. Centrele majore sunt *Birmingham, Coventry, Oxford, Leeds*.

Marea Britanie are o **industrie chimică** bine dezvoltată. Țara are un număr mare de producții inovatoare în industria gazo- și petrochimică, oferind

zonelor industriale vechi un al doilea avânt, mai ales în *nordul Angliei și Scoției*. Produce fibre artificiale, materiale plastice, produse chimice industriale, îngrășăminte, vopsele. O importanță deosebită o are **producția farmaceutică și cosmetică**. *Glaxo Smith Kline* și *Astra Zeneca* – cele mai mari corporații farmaceutice din Marea Britanie. Cândva fața industriei britanice o determinau metalurgia feroasă, construcțiile navale și industria textilă. Astăzi, aceste producții au fost păstrate, însă semnificația lor a scăzut semnificativ. În schimb, este bine dezvoltată **industria produselor alimentare**.

SECTORUL PRIMAR. Sectorul primar al economiei reprezintă doar 0,7% din PIB al Marii Britanii și 1,6% din angajați. Până la mijlocul secolului al XX-lea industria minieră a cărbunelui a acoperit principalele nevoi energetice ale țării. Cu toate acestea, datorită extracției neprofitabile a cărbunelui, majoritatea minelor au fost închise. În prezent, baza energetică este **extracția** petrolului și a gazelor naturale pe *șelful Mării Nordului*. Aceste tipuri de energie într-o mare măsură au înlocuit cărbunele în centralele termice, care asigură 4/5 din necesarul țării de energie electrică (aproximativ 1/5 produs la CTN).

În ciuda ponderii mici din PIB și ocuparea forței de muncă a țării, **agricultura** din Marea Britanie este printre cele mai productive din lume. Rândamentele medii de grâu sunt de peste 70 kg/ha, cartofi – 360 kg/ha, de sfeclă de zahăr – 420 kg/ha. În mod tradițional, este specializată în **creșterea animalelor** – creșterea bovinelor, porcilor și a oilor. Peste 70% din producția agricolă cade pe carne, lapte și produse lactate, ouă și lână. Cea mai mare concentrație de producție agricolă – în sud-estul (creșterea plantelor) și sud-vestul *Angliei* (creșterea bovinelor). Condițiile naturale mai puțin favorabile din nordul Angliei, din Țara Galilor și Scoția, cauzează răspândirea pășunilor pentru creșterea bovinelor și ovinelor. Structura **creșterii plantelor** este dominată de cereale (grâu, orz) și culturi industriale (cartofi, rapiță, sfeclă de zahăr). În imediata apropiere a orașelor mari este răspândită creșterea păsărilor, creșterea de legume, fructe și flori. Marea Britanie își satisface doar 60% din nevoile sale în produse agricole, cealaltă parte este importată (produse lactate, carne, cereale furajere, ceai, cafea, fructe tropicale, pește).

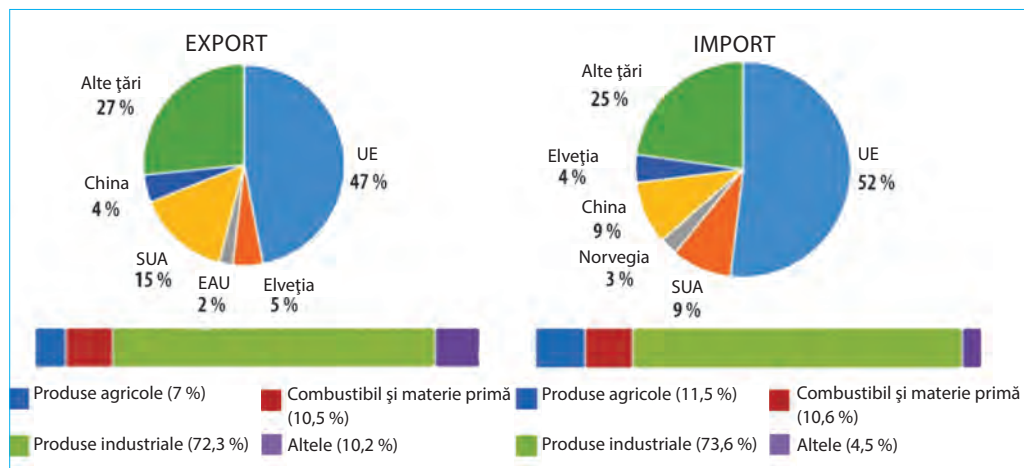
ORGANIZAȚIA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. Organizarea teritorială a economiei britanice reflectă, în general, caracteristicile populației sale. Aproape 4/5 din producția industrială este concentrată în zonele centrale și de sud a *Angliei*, în special, în banda de la *Liverpool* la *Londra*. Există, de asemenea, așa-numitele insule economice – centre de producție industrială din *Newcastle* și *Midlsbro*, *Glasgow* – în Scoția, *Cardiff* și *Swansea* – în Țara Galilor. Irlanda de Nord, care era specializată cândva în domeniul construcțiilor navale și industria textilă, este reorientată acum la cele mai noi sectoare de producție și servicii. Principala sursă centru economic este *Belfast*.

LEGĂTURILE ECONOMICE EXTERNE. Majoritatea zonelor de specializare ale Marii Britanii sunt orientate spre **export**, care oferă până la 2/5 din PIB al țării. Principalele sale elemente sunt automobilele și componentele sale, motoare de avioane, consumabile medicale, combustibil, produse chimice, produse alimentare, băuturi, produse din tutun. Țara are un echilibru pozitiv în serviciile de comerț exterior. Se situează pe locul întâi în Europa și al doilea din lume (după SUA) în ceea ce privește atât investițiile străine directe de intrare, cât și de ieșire, o mare parte din care revine Europei și Americii de Nord.

Volumul **importurilor** (mărfuri industriale, mașini și echipamente, combustibil, produse alimentare) este semnificativ mai mare decât exporturile.

Pentru *Ucraina*, dezvoltarea relațiilor economice bilaterale cu Marea Britanie este de o importanță capitală. Exporturile din Ucraina sunt metale feroase și în principal produse agricole, importurile – produse chimice și farmaceutice, vehicule, echipamente, combustibil, produse alimentare. Marea Britanie este al treilea, cel mai mare investitor din economia Ucrainei.

În Marea Britanie locuiește o mare diasporă ucraineană (aproximativ 30 de ani mii de oameni). Formarea sa a avut loc în atât în primul, cât și în al doilea val de emigrare și continuă și acum prin lucrătorii migranți. Una dintre cele mai mari comunități ucrainene trăiește în *vestul Londrei*.

Des. 53. Structura și direcția comerțului exterior cu mărfuri al Marii Britanii (a. 2017)

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Care sunt caracteristicile compoziției teritoriului și a sistemului de stat al Marii Britanii?
 2. Cum este distribuită populația în regiunile istorice ale Marii Britanii? Numiți și arătați cele mai mari aglomerări.
 3. Ce tipuri de activități din sectorul terțiar sunt dezvoltate în Marea Britanie?
 4. Transportul feroviar în Marea Britanie are particularități caracteristice de dezvoltare. În ce constau ele?
 5. Ce segmente de piață după tipuri de automobile satisface industria britanică constructoare de mașini?
 6. De schimbări au avut loc în industria extractivă din Marea Britanie? Cum a afectat energia țării?
 7. De ce factori este cauzată specializarea creșterii plantelor și a animalelor în Marea Britanie?
 8. Arătați pe harta economică zonele de concentrare industrială în Marea Britanie.
 9. Folosind diagramele din des. 53, numiți cei mai mari parteneri comerciali ai Marii Britanii.
-
- 10*. Gândiți-vă, de ce industria aerospațială se dezvoltă pe baza cooperării internaționale de producție. Arătați pe hartă cele mai mari centre ale sale.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Folosind surse de internet, aflați care țări fac parte din Comunitatea Națiunilor. Care este structura lor de stat și forma guvernării?

PETRECEȚI UN STUDIU

Londra, Berlin, Paris, Kiev: asemănările și diferențele dintre dezvoltarea urbană modernă

Utilizând surse suplimentare de informații, comparați dezvoltarea modernă a capitalelor europene. Pentru a face acest lucru, identificați trăsăturile similare și distinctive ale Londrei, Berlinului, Parisului și Kievului, spre exemplu, în funcție de următorii indicatori: numărul populației; particularitățile formării aglomerărilor; caracterul dezvoltării construcțiilor urbane; dezvoltarea tipurilor de transport urban; păstrarea imaginii istorice etc.

§ 14. ITALIA

Poziție geografică
Este situată în sudul Europei și este spălată de Marea Mediterană.

Sistemul de stat
Republica parlamentară.
Sistem unitar.

Condiții și resurse naturale
Relieful este în principal montan (Alpi, Apenini); în partea de nord – câmpia Padana. Clima este temperată maritimă, mediteraneană subtropicală.
Râu – Po.
Resurse – marmură, pirită, mercur, sulf, gaze naturale.

Populația
Locul patru după mărime în Europa.
Populația urbană – 69%.
Cele mai mari orașe sunt Roma, Milan.

Republica Italiană

Economia
Țară post-industrială.
Face parte din Grupul marilor șapte.
După mărimea PIB (\$ 1,85 trln.) este a patra în Europa și a opta în lume.

Sectorul terțiar
Turism, servicii financiare și de afaceri.

Sectorul secundar
Construcții de automobile, industria aerospațială, electronică și electrotehnică, fabricarea țesăturilor, îmbrăcămintei, încălțămintei, produselor alimentare și băuturilor.

Sectorul primar
Extracția de marmură și gaze naturale.
Agricultura: predomină cultivarea plantelor (măslina, struguri, fructe, legume, grâu) și creșterea animalelor (creșterea bovinelor, a porcilor, creșterea oilor).

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Italia este situată în sudul Europei, în partea centrală a regiunii mediteraneene. Teritoriul său acoperă pantele sudice ale *Alpilor*, *câmpia Padana*, *peninsula Apenină* și *insulele Sicilia și Sardinia*. Aproape 4/5 din frontierele țării sunt marine. Istoria sa datează de acum 2,5 mii de ani. O perioadă deosebit de strălucitoare a fost înflorirea *Romei antice* și a orașelor-republici medievale, care au început principiile moderne ale comerțului și capitalismului. Dar, ca stat național, Italia are o istorie relativ recentă – sub această denumire țara a apărut abia în anul 1870.

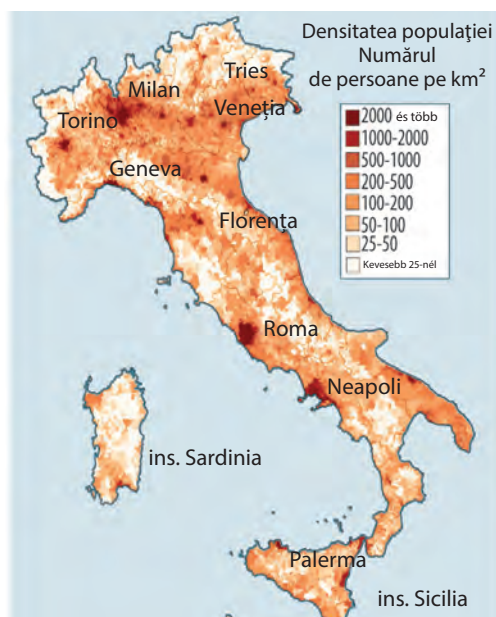
După înfrângerea în al doilea război mondial, la fel ca majoritatea țărilor europene, Italia a trebuit să-și reconstruiască economia. Spre deosebire de Franța, Germania și Marea Britanie, în perioada de dinainte de război, Italia a avut realizări mult mai mici în industrializare, iar în sud erau păstrate elemente ale ordinii feudale. Prin urmare, în dezvoltarea socio-economică, Italia a trebuit să ajungă restul statelor industriale din Europa. În a doua jumătate a secolului al XX-lea țara

Tabelul 21

Italia în Europa și în lume*

Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	301,3 mii km ²	10	73
Populația	62 mln. locuitori	5	23
PIB	1,85 trln. dol. SUA	4	8
PIB pe cap de locuitor	38 mii dol. SUA	15	25
Volumul producției industriale	448 mlrd. dol. SUA	5	11
Indicele dezvoltării umane	0,887	17	26

* Majoritatea indicilor sunt din a. 2016.

Des. 54. Plasarea populației din Italia

a demonstrat un succes extraordinar, devenind una dintre principalele economii din lume cu un nivel de trai destul de înalt (tab. 21).

POPULAȚIA. După numărul de populație, Italia aparține celor mai mari țări europene. Densitatea medie este de 202 persoane/km², ceea ce este mai mult decât media europeană. În același timp, plasarea populației este destul de neuniformă. Aproape jumătate din locuitorii țării trăiesc în valea râului *Po*. Aglomerările Romană și din Napoli sunt dens populate (des. 54). Cele mai mari orașe sunt Roma (2,9 milioane de persoane) și Milano (1,3 milioane de persoane). Cea mai scăzută densitate a populației este în zonele muntoase ale Alpilor, Apeninilor și Sardiniei. În general, nivelul de urbanizare din Italia este mai mic decât în multe țări dezvoltate din Europa și din lume – 69%.

Țara se confruntă cu o criză demografică: creșterea naturală a populației este negativă – 3‰. La începutul secolului al XX-lea Italia a fost o țară de emigrare în masă: atunci 750 mii de italieni își părăseau patria anual. Astăzi, în afara Italiei trăiesc aproximativ 60 de milioane de oameni de origine italiană – numărul populației este comparabil cu cel din țară. Italia este stat uninațional: peste 92% dintre locuitorii săi sunt etnici italieni. În afară de aceștia, cea mai mare parte o dețin românii și nativii din Africa de Nord (1%). Principala religie din țară este catolicismul (80%).

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Dezvoltarea economică în Italia, după al doilea război mondial a fost cauzată de combinații de o serie de factori favorabili: asistență economică din SUA în cadrul Planului Marșal, cererea mare de produse industriale (în special metale) pe piețele internaționale, precum și ieftine, pe fondul forței de muncă din Europa de Vest. În anii 1950-1960, economia a crescut într-un ritm deosebit de rapid. În acest timp, Italia s-a transformat dintr-o țară săracă și înapoiată tehnologic, în principal agricolă, într-una dintre cele mai puternice țări industrializate ale lumii,

cu un model eficient de securitate socială. Acum, țara are o structură modernă a economiei, de înaltă tehnologie de fabricare a echipamentelor, de forță de muncă de înaltă calitate și participă activ la diviziunea internațională a muncii. Activitățile importantelor companii italiene, incluse în lista de top 500 în lume, acoperă diferite do-

Călătorie în cuvânt

Planul Marșal este un program de asistență economică pentru Europa după cel de-al Doilea Război Mondial din Statele Unite (început în 1948). Unul dintre scopurile sale a fost acela de a contracara răspândirea influenței URSS și a ideilor socialiste asupra țărilor din Europa de Vest.

menii de construcții auto, energie, asigurări, servicii bancare, servicii poștale și de telecomunicații.

SECTORUL TERȚIAR. Sectorul terțiar al economiei reprezintă 74% din PIB-ul italian și 68% din angajați. Componentele sale principale sunt servicii financiare și de afaceri, industriile creative, turismul, transportul. În **sectorul financiar**, cele mai mari bănci internaționale sunt *UniCredit (Milano)* și *Intesa Sanpaolo (Torino)*.

Sectorul **turistic** din Italia este unul dintre cele mai dezvoltate din Europa și din lume. Acest lucru este facilitat de monumentele istorice și culturale celebre, monumente religioase, opere de artă, frumusețea naturii, moda italiană și gastronomie. Împună cu tipurile de servicii însoțitoare, oferă 10% PIB italian. În fiecare an, țara primește zeci de milioane de turiști care oferă venituri de zeci de miliarde de euro la trezoreria națională. Italia ocupă locul cinci în lume în ceea ce privește vizitele turistice. Cele mai populare destinații turistice sunt *Roma, Milano, Napoli, Florența, Palermo, Bologna, Torino, Pisa, Veneția*. Renumed mondial au monumentele patrimoniului istoric și cultural: ruinele Colosseumului din Roma, Capela Sixtină din Vatican, monumentele renașterii italiene din Florența, turnul înclinat din Pisa, ansamblul arhitectural al orașului pe canalele din Veneția și altele (des. 55). Printre obiectele naturale se numără coasta maritimă, în special *Riviera italiană* din Liguria, *Sardinia* și *Adriatica*. Nu mai puțin atractive sunt peisajele montane, lacurile și stațiunile de schi din *Alpi*. Turismul gastronomic merită o atenție deosebită, deoarece Italia este renumită pentru brânzeturi, mâncăruri de carne și este un concurent al Franței în vinificație.

Italia are un **sistem de transport** modern. Sunt dezvoltate toate tipurile de comunicații. Se extinde rețeaua de căi ferate de mare viteză (până la 300 km/h). Țara are o rețea densă de drumuri. Există zeci de aeroporturi mari în Italia. *Aeroporturile Leonardo da Vinci* din Roma și *Milano-Malpensa* sunt huburi mondiale care deservește zeci de milioane de pasageri anual. Litoralul lung al Italiei provoacă dezvoltarea porturilor, cele mai mari dintre acestea – *Genova* și

Record mondial

Italia este liderul mondial în numărul monumentelor patrimoniului mondial natural și cultural UNESCO – 53 în țară (5% din lista totală).

Coliseum
(Roma)

Canalul Grande
(orașul Veneția)

Turnul înclinat din Pisa
(orașul Pisa)

Des. 55. Atracții turistice celebre în Italia

Trieste. Legăturile succesive cu Europa continentală se desfășoară de-a lungul coastei prin Franța, precum și prin tuneluri și trecătorile prin Alpi.

SECTORUL SECUNDAR. Italia are o industrie de prelucrare dezvoltată. Principalele domenii ale specializării sale sunt construcția automobilelor, construcția navelor aerospațiale, electronică și electrotehnică (inclusiv aparate de uz casnic și echipamente de birou), țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse din plastic și mobilier. Comparativ cu alte țări industrializate, industria italiană este mai puțin tehnologică, dar mai intensă, datorită industrializării ulterioare și a resurselor de muncă relativ ieftine. O altă caracteristică – prevalența companiilor mici și mijlocii asupra marilor corporații.

Maserati

Fiat Freemont

Lamborghini

Des. 56. Mașinile mărcilor de renume mondial ale companiei italiene FCA

Principala specializare de producție în Italia este construcția de mașini. **Construcția automobilelor** este mândria țării. Principala corporație auto care controlează producția de cele mai renumite mărci de automobile italiene *Fiat Chrysler Automobile*, abreviat FCA. Compania produce o gamă largă de autoturisme de la cele ieftine compacte de oraș până la modelele de sport și de lux Lamborghini, Maserati. Capitala de automobile a țării este Torino. În total, veniturile de la construcția automobilelor reprezintă 8,5% din PIB-ul țării (a. 2015).

Industria aerospațială produce rachete și motoare de aviație, sisteme terestre pentru controlul zborului spațial, aeronave militare și de antrenament, elicoptere. În ultimii ani, a avut loc o integrare corporatistă la scară largă – *corporația Leonardo* a unificat cele mai mari companii producătoare de produse aerospațiale. Principalele centre sunt *Torino* și *Roma*. **Construcția navală** italiană este specializată în producția de nave de croazieră, vase de marfă uscată, trailere, nave-frigidere, vehicule militare și iahturi cu motor. Centre de construcții navale – *Torino, Trieste, Forli* și altele.

În **producția electrotehnică** sunt angajate așa companii electrice, cum ar fi *Indesit* – mașini de spălat rufe și vase, frigider, congelatoare, aragaze, hote; *De'Longhi* – unul dintre cei mai mari producători din lume de mașini de cafea, aparate de aer condiționat și aparate electrocasnice mici.

Metalurgia este concentrată în principal în nordul țării. Italia ocupă locul al zecelea în lume în ceea ce privește topirea oțelului. Cele mai mari centre de fier și oțel sunt *Milano, Trieste, Taranto*. Țara este un producător major de aluminiu. Înainte erau folosite materii prime proprii, dar acum mai ieftin este de a utiliza materii prime importate.

Săracă în rezervele proprii de energie, Italia este obligată să importe materii prime energetice din străinătate. Cele mai mari centre de **rafinare a petro-**

lului și **petrochimie** sunt *Genoa* și *Trieste*. Ca și în alte țări europene de frunte, se dezvoltă produsele **farmaceutice**. Italia este un mare producător de țesături, haine, pantofi, bijuterii și alte produse de consum. Împreună cu Franța, Marea Britanie și SUA, Italia este printre țările, care identifică tendințele cheie în **industria modei** la nivel mondial. Mărcile de renume mondial sunt: *Valentino*, *Versace*, *Prada*, *Armani*, *Dolce & Gabbana*, *Gucci*, *Fendi* și altele. Principalele centre sunt *Milano*, *Florența* și *Roma*.

Des. 57. O navă de croazieră produsă de compania de construcții navale Finkantieri

În industria **electroenergetică** din Italia joacă un rol principal CTE. Un rol important au sursele regenerabile de energie: 12,6% din electricitate este generată de CHE; 5,7% – CES, mai mult de 4% – CEE. Începând cu anii 1980, guvernul italian a luat un curs spre încetarea folosirii energiei nucleare și acum CAE nu funcționează.

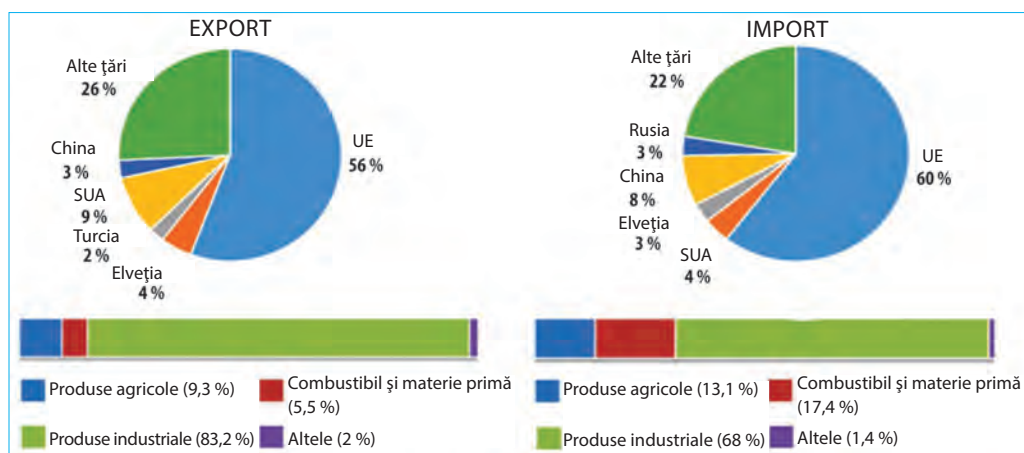
SECTORUL PRIMAR. Chiar și în secolul al XX-lea **industria minieră** a jucat un rol proeminent în economia italiană. În prezent, cantități mici de gaze naturale sunt extrase în valea râului *Po* și pe șelful *Mării Adriatice* și de marmură albă în *Toscana*.

Agricultura joacă un rol mare în Italia în comparație cu alte țări de frunte ale lumii (2% din PIB și aproape 4% din populația ocupată). Structura sa este dominată de **creșterea plantelor**. În nordul țării se cultivă porumb, orez, sfeclă de zahăr, soia, legume (în special roșii). Zona sudică este specializată în cultivarea de grâu, măslina și fructe, inclusiv pere, mere, prune, cireșe, caise, piersici, kiwi, portocale, grapefruit, lămâi. Podgoriile se răspândesc în întreaga țară. Italia este lider mondial în producția de vin și ulei de măsline. Cea mai intensă agricultură se desfășoară pe câmpia Padania și coasta de vest a peninsulei Apenine, unde este posibilă irigarea. În **creșterea animalelor**, principalele domenii sunt creșterea bovinelor pentru lapte și carne, creșterea porcinelor și creșterea oilor. În general, Italia nu satisface propriile nevoi alimentare, astfel, importă o cantitate mare de produse agricole.

În Italia, **silvicultura** se dezvoltă, dar rata de împădurire a teritoriului se află după cea din Franța și Germania. O importanță mare, în special la nivel local, are **pescuitul** (capturile anuale de pește și fructe de mare depășesc 360 mii tone).

ORGANIZAREA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. În Italia, există un dezechilibru semnificativ în dezvoltarea economică a regiunilor sudice și nordice ale țării.

Nordul este o continuare a grupului de industrializare în Vestul Europei, în cadrul „Bananei Albastre”, cu centre de conducere în *Milano* și *Torino*. Milano este un oraș mondial care concentrează nu numai pe producția industrială, ci și instituțiile financiare și companiile care furnizează servicii de afaceri internaționale. Regiunea are cel mai mare PIB pe cap de locuitor. O concentrație ridicată a activității economice se observă și în *aglomerările urbane din Roma* și *Napoli*.

Des. 58. Structura comerțului exterior cu mărfuri din Italia (a. 2016)

Sudul Italiei, în ciuda eforturilor guvernului, se află în urmă în dezvoltarea economică, păstrând specializarea agrară.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Rolul principal îl are comerțul cu bunuri. Italia are un echilibru pozitiv al comerțului exterior – exporturile de bunuri depășesc cu mult importurile. Comerțul exterior cu servicii este inferior altor țări europene importante după volume.

Țara **exportă** echipamente, automobile și alte mijloace de transport, textile, îmbrăcăminte, produse rafinate, tutun, metale neferoase, vin, brânzeturi, roșii, fructe etc. Tipurile de servicii de export sunt turismul, afacerile internaționale și serviciile IT.

Articolele de **import** sunt echipamente, minerale, energie, materii prime, textile și îmbrăcăminte, băuturi, carne, cereale.

În cifra de afaceri totală, Italia se situează pe locul șapte printre toți partenerii comerciali ai Ucrainei, iar al treilea, în rândul europenilor după Germania și Polonia. Principalele articole ale exporturilor ucrainene către Italia sunt metalele feroase, cerealele, uleiul, caolinul, îngrășămintele; import – echipamente energetice, produse mecanice, materiale plastice, electrotehnică, produse farmaceutice etc. Italia este unul dintre cei mai mari investitori din economia ucraineană. Cooperarea în sfera umanitară este importantă. În Italia, locuiește o comunitate mare de ucraineni – aproximativ 240 mii. Italia este populară în rândul migranților de muncă din Ucraina.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. După care indicatori, Italia se numără printre primele cinci țări din Europa, și după care – în primele zece țări ale lumii?
2. Arătați pe hartă cele mai mari orașe ale Italiei. Comparați capitala italiană după populație cu capitala Ucrainei.
3. Numiți componentele sectorului terțiar al economiei italiene, care sunt ramurile specializării sale internaționale.

4. Oferiți exemple de producție industrială care determină specializarea internațională a Italiei. Ce factori au contribuit la dezvoltarea lor?
 5. Explicați trăsăturile specializării cultivării plantelor în Italia.
 6. Unde sunt situate principalele regiuni industriale în țară? Arătați-le pe hartă. În ce constă dezvoltarea economică inegală a nordului și a sudului Italiei?
-
- 7*. Folosind des. 58, spuneți particularitățile structurii exporturilor de bunuri în Italia.

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

În regiunea cea mai bogată din Italia, Alto Adige – Tirolul de Sud, PIB pe cap de locuitor este de 152% din media țării, iar în cea mai săracă regiune Calabria de 61%. Folosind datele din tab. 22, calculați cum este acest indicator pentru fiecare regiune specificată în dol. SUA.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Folosind surse de informație suplimentare, inclusiv a Internetului (https://uk.wikipedia.org/wiki/Світова_спадщина_ЮНЕСКО; https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_об'єктів_Світової_спадщини_ЮНЕСКО_в_Італії), aflați ce monumente italiene ale patrimoniului mondial natural și cultural al UNESCO, în conformitate cu anumite criterii sunt clasificate în categorii:

grupul 1 – capodopere ale genului creativ uman;
grupul 2 – unice, excepționale pentru civilizație, care există sau au dispărut deja;
grupul 3 – exemple remarcabile de construcții din ansamblul arhitectural sau tehnologic;
grupul 4 – exemple naturale remarcabile ale etapelor istoriei Pământului (monumente ale trecutului, simboluri sau procese geologice de relief).

Pregătiți o prezentare despre unul din obiectele categoriei grupului vostru.

LUCRARE PRACTICĂ

Alcătuirea schemei cartografice a organizării spațiale a economiei uneia dintre țările europene ale G-7 (la alegere)

1. Amintiți-vă particularitățile organizării spațiale a economiei țărilor europene ale G-7.
2. Pe harta de contur din Germania, Franța, Marea Britanie sau Italia marcați cele mai mari zone industriale.
3. Vopsiți cu o culoare regiunile mai bine dezvoltate economic, cu altă culoare – cele mai puțin dezvoltate. Care sunt motivele dezvoltării neuniforme a regiunilor dintr-o țară?

PETRECEȚI UN STUDIU

Clusterele în Italia ca formă dominantă de organizare a producției de bunuri și servicii.

§ 14. POLONIA

Poziție geografică
În Europa de Est
Spălate de Marea Baltică.

Sistemul de stat
Republica prezidențial-parlamentară. Sistem unitar

Condiții și resurse naturale
Clima este temperată continentală. Relieful este în mare parte de câmpie, munții – Sudeți, Carpați. Râurile – Wisla, Oder. Resurse – cărbune, cupru, zinc, minereu de argint, sare de rocă, sulf.

Populația
A opta după număr în Europa. Populația urbană – 64%. Cele mai mari orașe sunt Varșovia, Cracovia, Lodz.

Republica Poloneză

312,7 mii km²
38,5 mln. locuitori
Varșovia

Economia
Țară industrială. A 10-lea în Europa după dimensiune PIB (\$ 510 mlrd.) și a 24-a în lume.

Sectorul primar
Industria extractivă. Agricultură: creșterea plantelor (cartofi, secară, sfecla de zahăr, legume, fructe); creșterea animalelor (creșterea porcinelor, bovinelor, creșterea păsărilor).

Sectorul secundar
Metalurgie feroasă și neferoasă, inginerie de transport, inginerie electrică, produse chimice, țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse alimentare.

Sectorul terțiar
Transport, turism, servicii financiare și de afaceri

Tabelul 22

Polonia în Europa și în lume*

Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	312,7 mii km ²	9	70
Populația	38,5 mln. locuitori	8	36
PIB	510 mlrd. dol. SUA (2017)	10	24
PIB pe cap de locuitor	13,5 mii dol. SUA (FMI 2017)	28	55
Volumul producției industriale	157 mlrd. dol. SUA	9	25
Indicele dezvoltării umane	0,855	25	36

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Republica Polonă – una dintre cele mai dinamice economii din țările postsocialiste. În prezent, în ceea ce privește PIB, producția industrială și exporturile, Polonia se numără printre primele zece țări din Europa și din lume. În 2004, împreună cu alte nouă state, Polonia s-a alăturat Uniunii Europene. Țara a intrat în zona Schengen, însă și-a păstrat propria monedă – zlotul.

POPULAȚIA. Situația demografică din Polonia este în criză. În ultimii ani, țara a înregistrat o scădere a populației. Situația migrației este destul de interesantă. Peste un milion de cetățeni polonezi trăiesc cea mai mare

parte a anului în străinătate, ceea ce este legat de migrația forței de muncă în Germania, Marea Britanie și alte țări ale UE. Posibilitatea de a lucra în mod legal în țările Schengen reține polonezii de la schimbarea cetățeniei, astfel încât cantitatea populației nu este afectată. De fapt, în multe domenii ale economiei țara nu dispune de forță de muncă, ceea ce crează stimulente suplimentare pentru imigrația forței de muncă în Polonia, inclusiv pentru cetățenii Ucrainei.

Densitatea medie a populației este de 123 persoane/km² (1105 în orașe și 50 în zonele rurale). Cele mai dens populate sunt zonele de sud și de vest ale țării, în timp ce în est și nord, populația este semnificativ mai mică. Gradul de urbanizare din Polonia este relativ scăzut – 60%, iar în ultimii ani se urmărește o dinamică negativă. Cele mai mari orașe din țară sunt Varșovia, Cracovia, Lodz. Varșovia este singurul oraș mondial al Poloniei de cel mai înalt nivel. Cu toate acestea, în ciuda dimensiunilor relativ reduse ale orașelor, în partea de sud-vest s-a format o mare *conurbație* transfrontalieră *Verhnosilezka*, din care cea mai mare parte se află în Polonia, restul – în Republica Cehă. Populația întregii zone urbane este de 5,3 milioane de locuitori. Polonia actuală este o țară uninațională – polonezii reprezintă 97% din populație. Catolicismul este religia dominantă (aproape 88%).

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Dezvoltarea economică a Poloniei după prăbușirea sistemului socialist poate servi ca un exemplu de reforme de succes. Guvernul a luat în cursul reducerii presiunii publice (controlului) asupra economiei, trecerea la reglementarea pieței, privatizarea întreprinderilor de stat, echilibrarea veniturilor și a bugetului de cheltuieli. Un factor important care a ajutat-o să treacă etapa dificilă de reformă și să obțină rezultate bune, a fost cursul pentru intrarea Poloniei la UE, care a început în 1994. În următorii zece ani, perspectiva aderării la UE a fost un stimulent suplimentar pentru societate de a efectua reforme dificile. Viitorul aderării Poloniei la piața unică europeană a atras investiții străine în țară chiar și din afara Europei, din țări care și-au dorit, în viitor, să intre pe piața UE „din interior“.

Polonia este în prezent cea de-a șasea, după mărime, economie din UE. În structura sa se dezvoltă dinamic sectoarele secundar și terțiar: cel terțiar reprezintă 63% din PIB, cel secundar – 34%, iar cel primar – 3%. Principalii factori care determină poziția Poloniei în diviziunea internațională a muncii, sunt existența unei baze minerale puternice, forță de muncă de înaltă calificare relativ ieftină, climat investițional favorabil și acces liber la piața europeană.

SECTORUL TERȚIAR. Deși sectorul neproductiv a evoluat în mod constant în ultimele decenii, ponderea sa în economia poloneză este încă mică față de țările postindustriale avansate din Europa și din lume (63%). Cele mai dinamice

Lumea în spațiu și timp

Compoziția națională a populației

Până la cel de-al doilea război mondial, aproape 31% din populația Poloniei au reprezentat-o minoritățile etnice, în special evrei, germani și ucraineni. Majoritatea evreilor au fost distruși în timpul ocupației germane, în timp ce populația germană a fost forțată să părăsească țara după încheierea războiului. La cererea puterii sovietice, un număr mare de ucraineni au fost repatriați din regiunile de est ale Poloniei.

Lumea în spațiu și timp

„Terapie cu șoc” pentru economie

O astfel de denumire a avut reforma radicală a economiei, politica Poloniei în anii 1990. Consecințele reformelor au fost închiderea întreprinderilor cu pierderi, creșterea șomajului și sărăcirea populației. Cu toate acestea, în câțiva ani schimbările au făcut posibilă atragerea investițiilor străine, formarea unei structuri competitive a economiei și realizarea unui mod durabil de creștere economică.

Des. 58. Mina de sare

Varșovia, Wrocław, Gdansk, Poznan și Sześćin. Stațiunea de schi Zakopane și minele de sare din *Velichka* sunt populare. Monumentul celebru despre oroaarea celui de-al doilea război mondial este tabăra de concentrare de la Auschwitz lângă *Oświęcim*. Turismul activ se dezvoltă în zona *lacului Mazurian* și a munților din sudul țării. O zonă de agrement bine cunoscută este *coasta Mării Baltice*.

Polonia are un **sistem de transport** modern. Se bazează pe o rețea de conexiuni feroviare, deși în ultimii ani valoarea acestora a scăzut. În schimb, rolul transportului rutier crește. Principalele porturi maritime ale țării sunt Gdansk, Gdynia, Sześćin. Toate porturile servesc ca legături ale navelor de pasageri cu țările din bazinul Mării Baltice. Există șase aeroporturi internaționale în Polonia – *Varșovia, Cracovia, Gdansk, Katowice, Wrocław și Poznan*. *Aeroportul Frederic Chopin* din Varșovia este un mare hub prin care traversează aproape 13 milioane de pasageri pe an (a. 2016). Cea mai mare *companie aeriană poloneză „Lot”* deservește 92 de rute de conexiuni internaționale. Transportul fluvial joacă un rol auxiliar. Principalele căi navigabile ale țării sunt *râurile Visla și Oder*.

SECTORUL SECUNDAR. Economia poloneză are o industrie puternică. În secolul al XX-lea accentul său principal a fost pus pe industria grea, în special pe resursele din Silezia. În ultimele decenii, Polonia a modernizat structura industriei, în special a mărit producția de vehicule, electronică și bunuri electrice, de consum. Introducerea metodelor de gestionare a pieței a făcut posibilă creșterea rentabilității industriilor grele.

Baza **electroenergeticii** este asigurată de CTE care operează pe propriile cărbune din *Silezia de Sus*, petrol și gaze furnizate Poloniei prin conducte din Rusia. Direcția principală de utilizare a surselor regenerabile de energie este arderea biomasei, care asigură aproximativ 6% din necesarul de energie electrică al țării. Centralele hidroelectrice, cele eoliene și cele solare joacă doar un rol auxiliar.

Polonia are o **metalurgie feroasă** bine dezvoltată. Țara se numără printre cei mai mari producători mondiali de oțel. Centrele principale sunt: *Cracovia, Varșovia, Katowice, Czenstochova, Stalowa Volea*. Producția depinde în totalitate de minereul de fier importat, în special din Ucraina, Rusia și Suedia. Principa-

la regiune pentru dezvoltarea **metalurgiei neferoase** este *Silezia Inferioară*. Acolo există depozite bogate de minereuri de metale neferoase, în special de cupru. Regiunile *Legnica, Glogov, Lyubin, Polkowice* aparțin frunțașelor în Europa la extragerea de cupru. Prin acest indicator, Polonia se situează pe locul 12 în lume. Este, de asemenea, cea mai mare din Europa și a cincea din lume producătoare de argint, a 15-a la producerea de zinc.

Construcția de mașini are o specializare multidisciplinară. În zonele de dezvoltare a industriei miniere și metalurgice (în *Silezia*) există o cerere pentru echipamente industriale grele, producția cărora a fost stabilită acolo de mult timp. Cu toate acestea, astăzi, specializarea internațională a Poloniei este determinată de producția mai modernă, în special de **ingineria transporturilor**. Confeccionarea de automobile (în special mărcile *Fiat* și *Volkswagen*) este întocmită în orașele *Belsko-Byala, Poznan*; motoarele și componentele sunt produse în *Tychy* și *Walbrzych*; camioane (*Mann, Scania*) – în *Cracovia, Slupsk*; autobuze – *Poznan, Sołeń Kujawski, Wrocław*. Materialul rulant al căilor ferate este produs în *Wrocław, Łódź, Katowice*. Uzine de construcție a navelor sunt în *Gdańsk, Gdynia, Szczecin*.

Polonia e cunoscută pentru producerea de avioane cu motoare ușoare și elicoptere (*Mieleń, Svidnik*), în *Wrocław* este o filială a companiei americane UTC Aerospace Systems care conduce dezvoltarea de inginerie aerospațială. Producțiile poloneze de specialitate sunt de electrotehnică și electronică (centrul – *Wrocław*).

Industria chimică se specializează atât pe chimia de bază, cât și pe produse chimice organice și de rafinare a petrolului. Chimia de bază produce îngrășăminte, acid sulfuric, sodă, folosind materii prime locale. Rafinamentul de petrol și produsele chimice organice tind spre conductele de petrol și gaze. Sunt bine dezvoltate produsele petroliere, produsele chimice de uz casnic, vopselele și lacurile, fibrele sintetice, materialele plastice, medicamentele și produsele cosmetice. Cele mai mari centre sunt: *Wrocław, Varșovia, Cracovia, Rzeszow, Gdańsk*. Datorită resurselor de muncă ieftine în comparație cu Europa de Vest, în Polonia este bine dezvoltată **producția de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte**. Principalele centre sunt în *Łódź* și zona înconjurătoare și de asemenea orașele *Silezia de Jos* și *Silezia de Sus*. Activ se dezvoltă și industria alimentară, în deosebi carnea și laptele, conservele de fructe, băuturile, zahărul.

SECTORUL PRIMAR. Sectorul primar continuă să joace un rol important în economia poloneză, în special în comparație cu țările postindustriale de top din Europa. **Industria minieră** își menține importanța: Polonia este printre primele la extragerea cărbunelui (*Silezia de Sus*), minereurilor de cupru, zinc și argint. De asemenea, produce sare și sulf.

Des. 59. Șantierul naval din Gdańsk

Pentru **agricultură**, este caracteristică predominarea fermelor familiale de dimensiuni mici (aproximativ 5 ha), ceea ce afectează oarecum negativ productivitatea muncii. Principalele domenii de specializare a **creșterii plantelor** sunt creșterea cartofilor, secarei și sfecei de zahăr. Conform volumelor de producție ale acestor culturi, Polonia ocupă unul dintre locurile principale din Europa. Cultivarea legumelor și fructelor este, de asemenea, populară. În **creșterea animalelor** predomină creșterea porcilor. Creșterea bovinelor este întâlnită în regiunile sudice ale țării. În imediata apropiere a orașelor mari, este dezvoltată creșterea păsărilor. În ciuda așteptărilor negative, aderarea Poloniei la UE a avut un impact pozitiv asupra dezvoltării producției agricole. Fermele de mici dimensiuni au acces la programele europene de subvenționare, iar adaptarea standardelor de calitate la standardele UE le-a permis să intre pe piețele lucrative din țările Europei Occidentale. Un număr mare de lucrători migranți din Ucraina sunt implicați în agricultură în Polonia.

ORGANIZAREA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. Particularitatea organizării spațiale a economiei poloneze este asimetria sa. În general, se înregistrează o creștere a intensității dezvoltării economice a teritoriului de la nord la sud și de la est la vest. Cea mai mare concentrație a producției industriale este în *regiunea Silezia* și în jurul orașelor mari – *Varșovia, Cracovia, Poznan, Wroclaw, Lodz*. Importante centre industriale sunt *orașele portuare ale coastei baltice*.

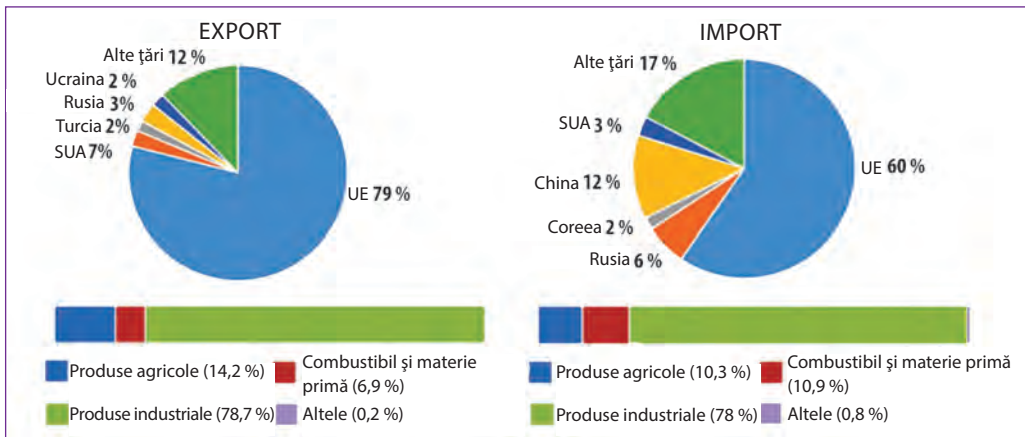
În schimb, regiunile din est și nord-est au o specializare predominant agrară și sunt considerabil inferioare dezvoltării lor economice. Interesant, zonele cele mai dezvoltate din punct de vedere economic din Polonia au fost anterior parte a Germaniei.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Comerțul exterior al Poloniei este echilibrat – exporturile sunt aproape egale cu importurile cu un saldo pozitiv mic.

Principalele **exporturi** sunt mașinile și componentele pentru acestea, mijloace pentru prelucrarea automată a datelor, produse electrice, mobilier, produse industriale intermediare, precum și produse din carne, animale vii, tutun și așa mai departe. Cea mai mare parte a bunurilor poloneze se află în țările UE, dintre care cel mai mare partener al țării este *Germania* (peste 27% din exporturile poloneze). De asemenea, piețe importante sunt *Marea Britanie, Republica Cehă, Franța, Italia și Olanda*. Comerțul cu servicii după cost e esențial inferior mărfii. Principalele produse de export sunt serviciile de afaceri și de transport, precum și turismul.

Importul acoperă mașinile și echipamentele, mijloacele de transport, produsele semifinite, produsele chimice, mineralele, combustibilii, uleiurile, carnea, tutunul, cacaoa și soia. Pe lângă țările UE, furnizori importanți de bunuri pe piața poloneză sunt China (aproape 12%) și Rusia (6%). Diferența dintre Polonia și țările europene de frunte este dependența de capitalul străin. Țara este importatorul său: volumul total al investițiilor străine în economia Poloniei este de 236 miliarde de dol. SUA, în timp ce activele poloneze în străinătate – doar 68 miliarde.

Dezvoltarea *relațiilor bilaterale* cu Polonia este deosebit de importantă pentru Ucraina. Polonia este un vecin al Ucrainei și cea mai mare piață UE pentru bunurile ucrainene – reprezintă aproximativ 6% din exporturile interne. Ucrai-

Des. 60. Structura și direcția comerțului cu mărfuri din Polonia (a. 2016)

na îi furnizează ei fier și oțel, echipamente industriale, minereuri metalifere și deșeuri, ulei vegetal, îngrășăminte și alte produse ale chimiei de bază, dar importă produse de prelucrare petrolieră, cărbune, produse electrice, hârtie, automobile și piese. Ucraina este una dintre țările prioritare pentru investițiile poloneze – volumul lor în economia ucraineană este de 730 milioane de dol. SUA. De asemenea, este important să dezvoltăm o cooperare politică cu Polonia, care de mult timp susține ideea integrării europene a Ucrainei.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. În funcție de ce indicatori Polonia este printre primele zece țări din Europa? Ce factori i-au determinat statutul de cea mai dinamică economie dintre țările postsocialiste?
 2. Arătați cele mai mari orașe din Polonia pe hartă. În ce regiuni ale țării se află cea mai mare densitate a populației?
 3. Numărați principalele componente ale sectorului terțiar al economiei poloneze. Prin ce gama activităților sale diferă de cea din țările dezvoltate din Europa?
 4. Dați exemple de producție industrială care determină specializarea internațională a Poloniei. Ce factori au contribuit la dezvoltarea lor?
 5. Pe cultivarea căror culturi se specializează creșterea plantelor în Polonia?
 6. Care este particularitatea organizării spațiale a economiei poloneze? Unde sunt localizate principalele zone industriale? Arătați-le pe hartă.
 7. Folosind des. 60, povestiți despre particularitățile structurii importului mărfurilor din Polonia.
-
- 8*. Dezvoltarea economică a Poloniei este exemplul reformelor de succes. Dovediți sau respingeți această declarație. Ar trebui Ucraina să se folosească de experiența Poloniei?

§ 16. BELARUS

Poziție geografică
În Europa de Est.
Nu are acces la mare.

Sistemul de stat
Republica prezidențială.
Sistem unitar.

Condiții și resurse naturale
Relieful este de câmpie.
Clima este moderat continentală.
Râurile sunt Nipru, Dvina de vest.
Resursele sunt sărace, turbă, potasiu și sare de rocă.

Populația
Locul 17 după numărul populației în Europa.
Populația urbană este de 78%.
Cele mai mari orașe sunt Minsk, Gomel.

Republica Belarus

207,6 mii km²

9,5 mln. locuitori

Minsk

Economia
Țară industrială.
A 27-a din Europa după mărimea PIB (52,8 miliarde dolari) și a 83-a în lume.

Sectorul terțiar
Transport – sunt dezvoltate toate tipurile, cu excepția celui maritim. Turism.

Sectorul secundar
Metalurgia metalelor feroase și neferoase, construcția de mașini de transport, ingineria electrică, chimică, țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse alimentare.

Sectorul primar

Agricultura: predomină creșterea animalelor (creșterea bovinelor pentru lapte și carne, creșterea porcinelor); cultivarea plantelor (cartofi, in, sfecla de zahăr).

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Belarus se află la periferia celor mai dezvoltate țări din Europa. În același timp, poziția sa geografică contribuie la dezvoltarea relațiilor comerciale și economice atât cu țările UE, cât și

Tabelul 23

Locul Belarusiei în Europa și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	207,6 mii km ²	13	84
Populația	9,5 mln. locuitori	17	93
PIB	52,8 mlrd. dol. SUA	27	83
PIB pe cap de locuitor	5,6 mii dol. SUA (a.2017, SB)	35	91
PIB pe cap de locuitor (după PPC)	18,6 mii dol. SUA (a.2017, SB)	33	70
Volumul producției industriale	10,6 mlrd. dol. SUA	24	60
Indicele dezvoltării umane	0,796	35	52

cu CSI. Belarus este singura țară din spațiul postsocialist, în care reformele economice, care să aibă drept scop formarea unei economii de piață, practic nu au început. Procesul de privatizare nu a atins industriile de vârf ale economiei. Ponderea sectorului public este de 65%, sectorul privat – 33% (în principal prin comerț și servicii). Acest lucru împiedică în mod semnificativ ritmul integrării țării în economia mondială. În același timp, prin dimensiunea indicelui dezvoltării umane, Belarus ocupă locul 52 în lume, iar acest indicator între țările CSI este al doilea după Rusia.

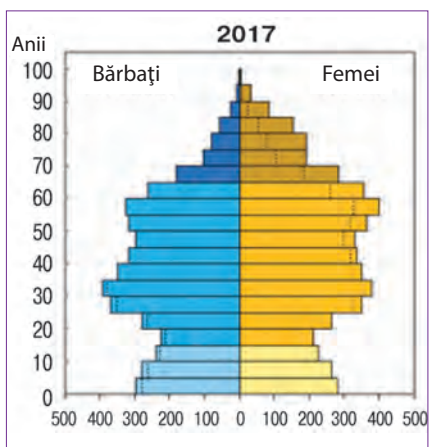
POPULAȚIA. În prezent, țara se confruntă cu o criză demografică. Indicatorii negativi ai creșterii naturale puțin s-au stabilizat prin migranți, un aflux semnificativ a fost determinat de

începutul acțiunilor de luptă în estul Ucrainei în 2014. Speranța medie de viață este de 69,6 ani.

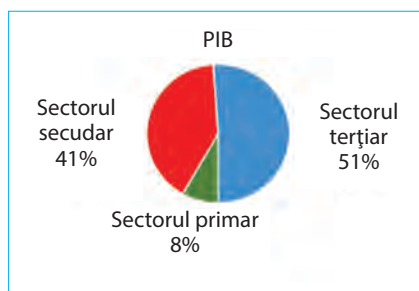
Belarus este o țară uninațională: aproape 84% din populație sunt belaruși. Cea mai mare minoritate – ruși (peste 8%), polonezii (3%) și ucrainenii (1,7%). Situația religioasă din Belarus este marcată de un procent mare de atei. Doar 27% dintre oameni cred că religia este importantă în viața lor. Printre credincioși, peste 82% sunt creștinii ortodocși, 12% sunt romano-catolici, 2% protestanți și 4% religii orientale, mai ales islamul. Densitatea medie a populației este mică – 46 persoane/km². Distribuția populației este inegală – aproximativ 28% trăiesc în *aglomerația din Minsk*. Cele mai mari orașe ale țării sunt *Minsk* (singurul oraș-milionar – 1,9 milioane de persoane), *Gomel*. Gradul de urbanizare este de 78%.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Dezvoltarea economică a Belarusiei se bazează în mare măsură pe potențialul industrial moștenit din timpul URSS. Lipsa de materie primă, precum și disponibilitatea forței de muncă calificate a condus la predominanța producției de produse finite, inclusiv bunuri de larg consum. Belarus a fost numită figurativ „atelierul de recoltare” al URSS. Acest lucru a permis mai ușor în comparație cu alte țări din CSI, să treacă peste destrămarea URSS, pentru că republicile, specializate în etape intermediare ale ciclului de producție, au suferit pentru încălcarea legăturilor interrepublicane de producție și desfacere. Cu toate acestea, cea mai mare parte a industriei din Belarus suferă de eficiență scăzută, amortizarea activelor și tehnologii depășite. Deci, locul Belarusiei în diviziunea internațională a muncii este condiționat de potențialul industrial semnificativ, forța de muncă calificată și de asemenea condițiile favorabile pentru importurile de energie printr-o integrare mai strânsă cu Rusia. În ciuda unor realizări economice din Belarus, în viitor, ea trebuie să facă față provocării de modernizare economică și de adaptare la condițiile concurențiale dure în economia mondială.

Prin structura PIB-ului și a ocupării forței de muncă, Belarus are toate semnele unei țări industrializate. (des. 62). Ea are o pondere extrem de mică după măsurile țărilor dezvoltate a sectorului terțiar, din două motive: activitatea scăzută în domeniul antreprenariatului privat (majoritatea întreprinderilor mici și mijlocii operează în sectorul serviciilor) și faptul că concentrarea majorității

Des. 61. Piramida de vârstă și gen în Belarusia (a. 2017)

Des. 62. Structura economiei din Belarus după sectoare

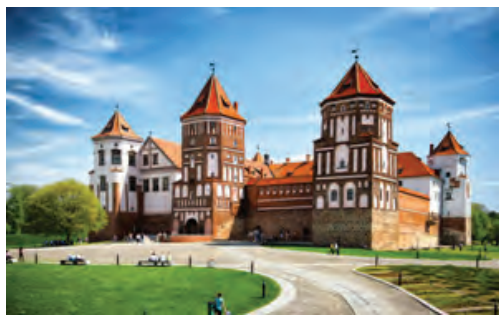
întreprinderilor de stat restricționează sosirea în țară a capitalului mare și, prin urmare, nu există o cerere pentru o sferă dezvoltată de servicii financiare și de afaceri.

SECTORUL TERȚIAR. Majoritatea angajaților din domeniul producției nemateriale lucrează în domeniul serviciilor de consultanță cu publicul și în comerț. **Sfera de finanțare** nu este impunătoare, în țară există 28 de bănci comerciale. Activele lor, comparativ cu țările dezvoltate din Europa, sunt mici. La fel de slabă este și **sfera serviciilor de afaceri**.

Rolul de conducere în sectorul terțiar este determinat de **transport**. Cu excepția celui maritim, țara și-a dezvoltat toate speciile sale moderne. Aproximativ $\frac{3}{4}$ din transportul de mărfuri și mai mult de jumătate dintre pasageri sunt transportate pe calea ferată. Pe locul doi după valoare sunt automobilele. În ultimii ani, în Belarus, a fost introdus sistemul de drumuri cu taxă. Principalul aeroport al țării este *Minsk*. Monopolist pe piața transportului aerian de pasageri în țară este „*Belavia*”. La fel de important este transportul prin conducte – conductele de petrol și gaze transportă materii prime de hidrocarburi din Rusia către țările europene. Belarus primește majoritatea covârșitoare a livrărilor de energie ca plată pentru tranzitul de petrol și gaze. Prin teritoriul său, intenționează să se construiască noi conducte „Rusia – Europa”. 95% din cifra de afaceri a transportului fluvial se încadrează pe *căile navigabile Dnipro-Bug*. Sistemul de transport din Belarus se caracterizează printr-un tranzit ridicat – 70% din livrările de export din Rusia către Europa au loc pe teritoriul său.

Turismul joacă un rol secundar în economia din Belarus. După numărul de turiști, țara ocupă locul al 17-lea în Europa. Peste $\frac{2}{3}$ din vizitatorii străini provin din țările CSI. Belarus are 4 obiecte din patrimoniu mondial cultural și natural al UNESCO – castelele Mir și Nesviz, fragmente ale arcului geodezic din Struve, rezervația *Belovezhskaya Pushcha* (Pădurea *Belovezhskaya*). Interesul turistic prezintă orașele *Položk, Grodno, Pinsk, Vitebsk, Brest*.

SECTORUL SECUNDAR. Producția sectorului secundar este principala locomotivă a economiei din Belarus. Produsele ingineriei mecanice, industria chimică, producția de țesături, îmbrăcăminte și produse alimentare determină specializarea țării în diviziunea internațională a muncii.

Des.63. Castelul Mir – obiect al patrimoniului cultural mondial UNESCO

La baza **industrii de energie electrică** din Belarus stau CTE, care operează în principal pe surse de energie importate, în special petrol și gaze naturale. Principalul donator pentru energie este Rusia, care furnizează țării petrol și gaze la tarife reduse în fiecare an. Cu ajutorul producției proprii de țiței, țara oferă doar până la 6% din cererea de energie electrică.

Producții relativ noi pentru economia din Belarus sunt **metalurgia fe-**

roasă și neferoasă, care se confruntă cu o lipsă severă de materii prime și care nu poate satisface nevoile industriei în oțelul laminat. Cele mai mari centre de metalurgie feroasă sunt *Jlobin, Molodecino*; neferoasă – *Gatovo, Minsk*.

Sfera de specializare a Belarusiei este **construcția de mașini**. Țara este binecunoscută prin **producția de autoturisme** construcția de camioane, inclusiv tractoare și autocamioane forestiere (*MAZ*) și camioane autobasculante (*BelAZ*). Producția de microbuze și autobuze a fost începută sub licențe străine. Principalele centre de construcție a automobilelor sunt *Minsk, Jodino, Mohyliv, Lida*. O altă ramură de specializare este **construcția de tractoare** (*Minsk, Bobruisk, Vitebsk*). Întreprinderile **constructoare de mașini agricole** produc combine pentru recoltatarea furajelor și cartofilor (*Gomel, Lida*), echipamente pentru ferme de animale (*Baranovici*). Sunt bine dezvoltate **mașinile-unelte**, linii automate de producție conduse digital mașini-unelte pentru prelucrarea și tăierea metalelor și așa mai departe. Principalele centre – *Minsk, Gomel, Baranovici, Orșa*. Un loc însemnat îl ocupă **producția de echipamente, radioelectronice și electrotehnice**, televizoare, aparate de radio, frigider, transformatoare de putere, cabluri, ceasuri, utilaje pentru comunicații – nu este o listă completă de unități, care se produc la uzinele din *Minsk, Vitebsk, Gomel*. O componentă importantă a industriei mecanice din Belarus sunt întreprinderile industriei de apărare. Cel mai mare centru este *Minsk*, unde se produc echipamente electronice de calcul pentru nevoile complexelor militar-industriale din majoritatea țărilor CSI.

Industria chimică include producția îngrășămintelor de potasă (*Soligorsk*), fosfor (*Gomel*) și de azot (*Grodno*), fibre sintetice, materiale plastice, cauciucuri (*Novopoložk, Položk, Bobruisk, Borisov*). Extrem de importante sunt complexele de rafinare a petrolului din *Mozir și Novopoložk*.

Un loc proeminent în structura industriei aparține **prelucrării lemnului**. Într-o mare măsură, întreprinderile din acest profil sunt orientate pe lemn și celuloză din Rusia, datorită propriilor sale materii prime (aproape o treime din teritoriu este acoperit de păduri) se dezvoltă producția de placaj și chibrituri. Principalele centre sunt *Mozir, Vitebsk, Borisov*.

O mare parte din volumul total al producției industriale aparține **producției de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte**. În ceea ce privește

Des. 64. Camionul BelAZ – un simbol al construcției de mașini din Belarus

Des. 65. Rafinăria de petrol de la Mozyr

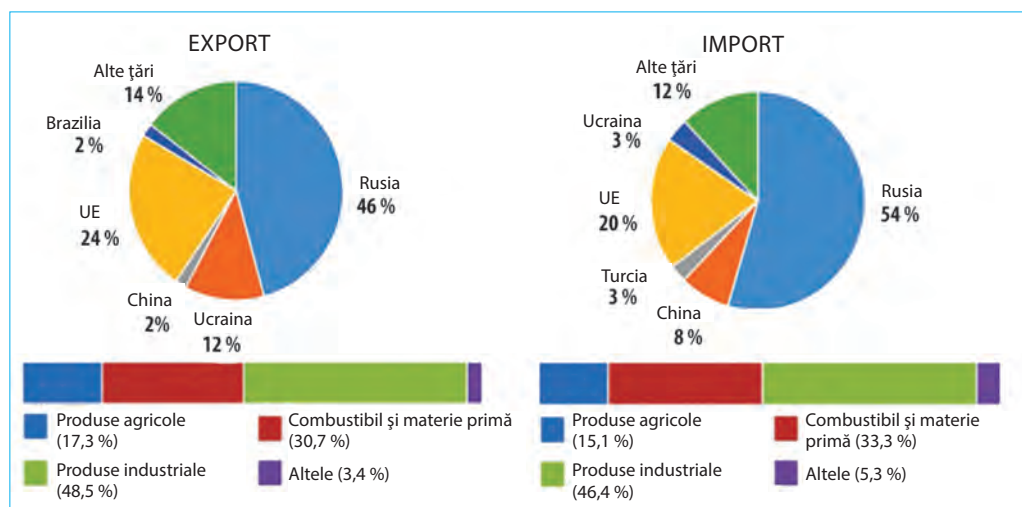
numărul de angajați este pe al doilea loc, cedând doar domeniului construcțiilor de mașini. Întreprinderile folosesc materii prime locale și importate. Ei produc bumbac, lână, mătase, lenjerie, țesături tricotate, confecții și încălțăminte. Cele mai mari centre sunt *Orșa, Baranovici, Moghilev, Minsk, Grodno, Vitebsk*. În **industria produselor alimentare** este dezvoltată în special prelucrarea de carne, lapte, zahăr, conserve de fructe și legume.

SECTORUL PRIMAR. În structura sectorului primar, agricultura joacă un rol principal. Condițiile naturale ale țării sunt, în general, favorabile dezvoltării sale: relieful este de câmpie, clima este moderată continentală, caracteristică mlăștinarea. Aplicarea de irigații și a practicilor de drenaj permite să se dezvolte o agricultură productivă, compensând fertilitatea relativ scăzută a solului natural și a zonelor mlăștinoase. O a cincea parte din terenul agricol este terenul drenat. Particularitatea organizației sale este proprietatea colectivă a terenurilor și a mijloacelor de producție. Specializarea producției agrare este determinată de **creșterea animalelor** (până la 70% din valoarea totală a producției). Principalele direcții sunt creșterea bovinelor pentru lapte și carne și creșterea porcinelor. **Creșterea plantelor** este specializată în cultivarea cerealelor (orz, secară, ovăz, grâu, hrișcă), culturilor tehnice (in, sfeclă de zahăr) și cartofi. Țara este saracă în zăcăminte minerale. Pentru **industria extractivă**, rezervele de potasiu și de sare de rocă sunt importante. Sunt explorate volume mici de depozite de petrol și gaze în *regiunea Gomel*. În Valea Pripiat există depozite de cărbune brun și șisturi de petrol, depozite mari de turbă.

ORGANIZAREA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. O trăsătură caracteristică a organizării spațiale a Belarusiei este zona pronunțată metropolitană a **aglomerării Minsk**, care este principala zonă a dezvoltării ingineriei, producției de țesături, articolelor de îmbrăcăminte, produselor alimentare, industriei lemnului și a sectoarelor de servicii. În general, în partea de est a țării este o mai mare concentrare a producției industriale. Centrele principale sunt Gomel, Vitebsk, Mohiliv.

În agricultură sunt patru regiuni principale – **nordică** (cultivarea inului și creșterea vitelor), **vestică** (vacile de lapte și carne, porcine, sfeclă de zahăr), **Polesia** (creșterea vacilor pe pășuni naturale) și **sud-estică** (vacile de lapte și carne, cartofi și legume).

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Cel mai important loc îl ocupă comerțul de bunuri, care se concentrează în principal spre *Rusia* (46% din exporturile de mărfuri și 54% din importuri). Import de petrol rusesc, gaz, laminate, metale feroase și neferoase, lemn și ciment. În schimb, Belarus livrează în *Rusia* cantități mari de produse agricole, inclusiv produse lactate (17% din totalul de exporturi), carne și produse din carne, fructe și legume. O importanță deosebită o are exportul de mașini, electronică și inginerie electrică, inclusiv microelectronică și echipamente speciale. Dintre țările UE principalii consumatori de bunuri din Belarus sunt *Marea Britanie* (4,6%) și *Germania* (4%), furnizori de import – *Germania* (4,9%) și *Polonia* (4,4%). Se efectuează, de asemenea, comerț intensiv cu *Ucraina, Turcia* și *China*. Soldul comerțului exterior cu bunuri este scăzut. Exportul de servicii este mic. La fel de nesemnificativ este și volumul investițiilor străine. Belarus este un important partener economic extern al *Ucrainei*.

Des. 66. Structura și direcția comerțului cu mărfuri din Belarus (a. 2016)

Cota sa reprezintă 6,5% din importurile ucrainene și 2,3% din exporturi. Ucraina furnizează cereale furajere, metale feroase, legume, fructe, uleiuri vegetale. În schimb, mai mult de 70% din importurile din Belarus sunt produse petroliere care domină piața de combustibil din Ucraina. Din 2014, Belarus a jucat un rol important în relațiile externe ale Ucrainei, acționând ca intermediar și oferind o platformă de negociere în procesul de soluționare a conflictului ruso-ucrainean în Donbas.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Descrieți locația geografică, economică și politică a Belarusiei după harta politică a lumii.
 2. Comparați densitatea populației și nivelul de urbanizare din Belarus, Ucraina și Germania. Arătați cele mai mari orașe pe hartă.
 3. În ce constau caracteristicile dezvoltării economice moderne?
 4. Comparați dezvoltarea sectorului terțiar al economiei din Belarus și a altor țări europene. Care sunt diferențele?
 5. Ce producții ale sectorului secundar determină specializarea Belarusiei?
 6. Cum specializarea creșterii animalelor și a culturilor din Belarus s-a reflectat asupra dezvoltării producției alimentare?
-
- 7*. Folosind schema de referință de la începutul paragrafului, faceți caracteristica economico-geografică a Belarusiei.

§ 17. RUSIA

Poziție geografică
Ocupă cea mai mare parte a Europei de Est și întreaga Asia de Nord. Spălată de mările a trei oceane.

Sistemul de stat
Republica prezidențial-parlamentară. Sistem federalizat.

Condiții și resurse naturale
Clima este arctică, subarctică, temperată; de la rece în nord, spre caldă și uscată în deșert la sud și umedă musonică în est.
Relieful este foarte variat: câmpii mari încadrate de munți în sud (Caucaz, Altai, Sayan) și în est. Râuri – Ob cu afluentul Irtăș Amur, Lena, Yenisei, Volga. Permafrost de mulți ani.
Resursele de petrol, gaze naturale, cărbune, minereu de fier, minereuri de metale neferoase, diamante.

Federația Rusă

17,1 mln. km²

145 mln. locuitori

Moscova

Populația
Locul 1 după numărul populației în Europa și al 9-lea în lume.
Populația urbană %.
Cele mai mari orașe sunt Moscova, Sankt-Petersburg, Novorosiysk.

Economia
Țară industrială.
A 5-a din Europa după mărimea PIB (1,5 trln. dolari) și a 12-a în lume.

Sectorul terțiar
Servicii de afaceri și financiare; turism; transport – toate tipurile sunt dezvoltate.

Sectorul secundar
Electroenergetica, metalurgie feroasă și neferoasă, industria construcțiilor de mașini, industria chimică, prelucrarea lemnului și industria celulozei și hârtiei; producția de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse alimentare.

Sectorul primar
Industria extractivă, agricultura (predomină creșterea animalelor – creșterea bovinelor pentru lapte și carne, creșterea porcinelor, creșterea plantelor – creșterea cerealelor).

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Federația Rusă (RF, Rusia) – cea mai mare țară din lume după teritoriu. Suprafața sa este doar puțin mai mică decât suprafața continentului America de Sud. Se spală de apele mărilor din Oceanul Pacific, Oceanul Arctic și Oceanul Atlantic. Rusia are cea mai lungă linie de coastă din lume (mai mult de 37,6 mii km). Țara se întinde pe două subregiuni majore ale lumii, ocupând cea mai mare parte din *Europa de Est* și din toată *Asia de Nord*. Pe uscat se învecinează cu 14 țări. Majoritatea teritoriului Rusiei (79%) este situat în Asia, dar 78% din populație trăiește în partea europeană a țării, acolo este capitala – *Moscova* și 10 din cele 15 mari orașe cu o populație de peste 1 milion de locuitori. Partea europeană concentrează cea mai mare parte a vieții politice, economice și culturale a țării. Modernizarea (depărtarea de structura socială feudală și formarea instituțiilor de stat moderne, a relațiilor economice, principiile tehnocratice ale vieții publice, dezvoltarea orașelor și urbanizarea, industrializarea, educația și progresul tehnologic) de stat a avut loc, de asemenea, în contextul istoric european. Prin urmare, în cea mai mare parte, Rusia este văzută ca parte a spațiului social și geografic european.

În anul 1721 Petru I a proclamat Rusia imperiu absolutist și așa a durat până la Revoluția din februarie 1917. În perioada de maximă dezvoltare, Imperiul Rus a acoperit o suprafață de 21,8 milioane km² (1/7 terenuri uscatului), și era al doilea ca mărime după cel britanic. Creată în 1922, URSS, în pofida

statutului oficial al unui stat sindical cu o formă republicană de guvernare, este considerată un succesor geopolitic al Imperiului Rus. Prin urmare, dezintegrarea (prăbușirea) URSS și formarea statelor independente pe teritoriul fostelor republici pot fi văzute ca un proces de decolonizare, însoțit de relații tensionate între centrul politic al fostei metropole și statele tinere care doresc să iasă din influența geopolitică.

Cu cel mai mare teritoriu din lume și potențialul unic de resurse minerale, Rusia ocupă doar locul 5 în Europa și 12 în lume în ceea ce privește PIB, calculat pe cap de locuitor – mult în afara primelor zece țări (tab. 24).

Moștenind un potențial industrial imens creat în perioada sovietică, Rusia este un important producător de produse industriale, dar în general economia se bazează pe minerit și exportul de resurse minerale. Problemele generale de dezvoltare economică sunt uzura mult depășită a unei mari părți a activelor, monopolizarea semnificativă a economiei și un nivel ridicat de corupție care împiedică dezvoltarea mediului concurențial în sectorul privat și, de asemenea ieșirea forței de muncă calificată în străinătate.

Rusia cuprinde 84 subiecte administrative ale Federației, inclusiv 21 de republici, 9 teritorii, 46 de regiuni, 3 orașe federale, 1 regiune autonomă și 4 districte autonome.

Prin varietatea și volumul de resurse minerale, Rusia este unul dintre liderii mondiali. În ceea ce privește petrolul și cărbunele, aceasta este a doua în lume după Arabia Saudită și respectiv China, iar rezervele de gaze naturale reprezintă 40% din totalul mondial. Puternice, de asemenea, sunt și depozitele de minereuri feroase și neferoase – cupru, aluminiu, nichel-cobalt, polimetali-ce și aur. Există diamante (*Yakutia*), pietre prețioase și semiprețioase (*Ural*), depozite mari de sulf, azbest, grafit, fosfat, apatit, săruri de rocă și de potasiu, diferite materiale de construcții. În același timp, este împiedicată dezvoltarea resurselor minerale de zonele puțin populate, în special în regiunile de nord-est, lipsa de drumuri, condițiile extreme de mediu în zonele de apariție a acestora.

POPULAȚIA. Populația Rusiei este distribuită foarte neuniform – aproape 4/5 locuitori locuiesc în 1/4 din țară. Densitatea medie a populației este de 8,4 persoane/km², care este cel mai mic indice din Europa după Islanda. Cea mai mare densitate a populației este la *Moscova* (mai mult de 4,6 mii persoane/km²), cea mai mică este în *circumciziunea autonomă Ciukotka* (0,07 persoane/km²). Cele mai mari orașe ale țării sunt *Moscova* (12,4 milioane de persoane) și *Sankt-Petersburg* (5,3 milioane de persoane) (tab. 26).

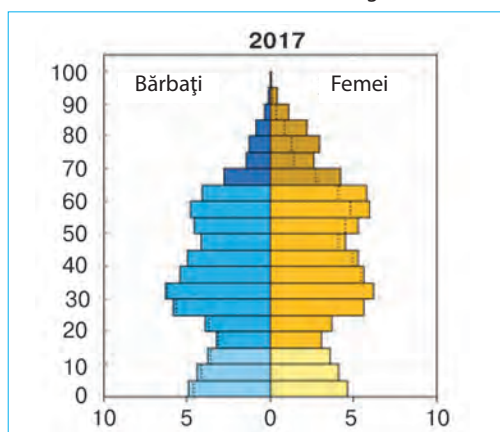
Tabelul 24

Federația Rusă în regiune și în lume

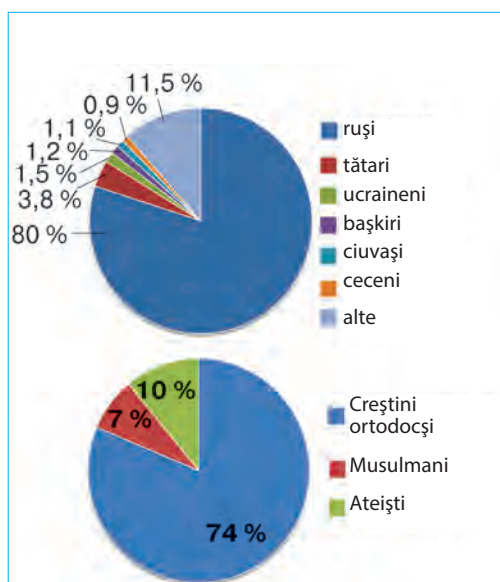
Indicii	Valoarea	Locul în Europa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	17,1 mln. km ²	1	1
Populația	147 mln. locuitori	1	9
PIB	1,5 trln. dol. SUA (a. 2017)	5	12
PIB pe cap de locuitor	10,3 mii dol. SUA (a.2017, FMI)	31	64
Volumul producției industriale	119 mlrd. dol. SUA	6	16
Indicele dezvoltării umane	0,804	31	49

Des. 67. Sankt-Petersburg

Des. 68. Piramida de vârstă și gen în Rusia (a. 2017)

Des. 69. Componenta etnică a populației din Rusia

Tabelul 25
Cele mai mari orașe ale Rusiei

Rang	Oraș	Populație mln. locuitori
1	Moscova	12,5
2	Sankt-Petersburg	5,4
3	Novosibirsk	1,65
4	Ekaterinburg	1,5
5	Novgorodul de Jos	1,3

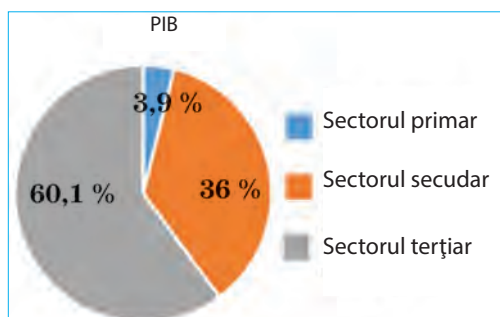
Situația demografică din Rusia este critică. În 1992, rata natalității a scăzut sub rata mortalității, iar o astfel de dinamică negativă a continuat în ultimele decenii. Vârsta medie a populației este de 39 de ani, iar speranța medie de viață este de 72 de ani. Pierderile datorate crizei demografice sunt parțial compensate de un echilibru pozitiv al migrațiilor (aproximativ 250 de mii de persoane anual). Particularitatea situației migratorii este plecarea persoanelor educate în țări mai dezvoltate și fluxul de forță de muncă ieftină, în special din țările CSI.

Rusia este un stat multinațional. Peste 100 de popoare indigene trăiesc pe teritoriul său, care și-au păstrat limba și elementele culturii proprii. Aproape 80% din populație sunt etnici ruși (des. 83).

DIASPORA UCRAINEANĂ. Cea mai mare diasporă ucraineană din lume trăiește pe teritoriul Rusiei. Potrivit cu ultimul recensământ al populației (a. 2010), în Rusia există aproximativ 1,9 milioane de ucraineni etnici.

Punct de vedere istoric sunt patru zone principale ale locuirii compacte ucrainene în Rusia: *Sankt-Petersburg*, *Sloboda de est* (zona din cadrul regiunilor moderne Kursk, Voronej și Belgorod), *Malinovâi Klin* în Kuban (teritoriul Krasnodar și partea de vest a teritoriului Stavropol) și *Zelenâi Klin* în Pryamur (Orientul Îndepărtat). În

secolul al XX-lea numărul lor în aceste zone a scăzut cu mai mult de 15 ori. Astăzi, majoritatea ucrainenilor locuiesc în regiunea Tyumen (mai mult de 157 mii de persoane), Moscova (154 mii), și regiunea Moscovei (119 mii). Cea mai mare pondere a ucrainenilor în rândul populației locale se află în regiunile nordice: districtele autonome Yamalo-Neneț (aproape 10%), Hantî-Mansiisk, Ciukotka și Regiunea Magadan.

Des. 70. Structura economiei din Rusia după sectoare

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE.

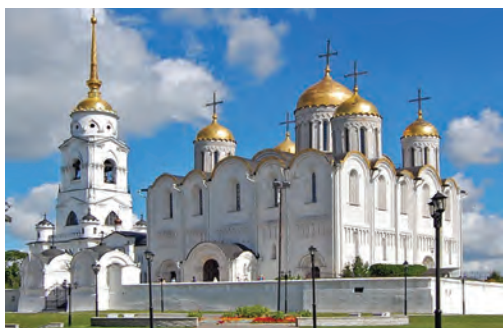
Locul Rusiei în diviziunea internațională a muncii este determinat în mare măsură de resursele sale naturale puternice, în special potențialul de combustibil și materii prime. Exporturile de combustibili, în special țitei, reprezintă mai mult de jumătate din exporturile totale de mărfuri ale Rusiei.

Țara are tipuri dezvoltate ale construcției de mașini, produse de larg consum, dar exportul de produse industriale din Rusia s-a concentrat în principal pe piețele mai sărace din fosta Uniune Sovietică și țările în curs de dezvoltare. Produsele industriale din Rusia câștigă concurența nu atât prin înalta calitate, cât prin prețul scăzut. Principalii factori care împiedică creșterea bunăstării economice este lipsa reformelor structurale și efectele sancțiunilor economice impuse de guvernele occidentale ca răspuns la ocupația Regiunii Autonome Crimeea și agresiunea militară din estul Ucrainei.

SECTORUL TERȚIAR. Rolul sectorului terțiar în structura economică este mai mic decât în majoritatea țărilor dezvoltate (des. 70). Sfera de servicii moderne este o industrie relativ tânără în Rusia, unde, ca și în alte foste republici sovietice, într-o economie planificată, accentul în principal se pune pe producția mijloacelor de producție și pe primul loc a fost industria grea.

În același timp, în comparație cu alte țări postsovietice, Rusia are o concentrație mult mai mare de capital, stimulând dezvoltarea **serviciilor financiare** și **de afaceri**. Acum, țara are un sistem bancar dezvoltat: funcționează 1800 de instituții financiare, cu mai mult de 3200 de sucursale regionale. Cele mai mari bănci rusești sunt *Sberbank*, *VTB*, *Gazprombank*, *Alfa-Bank*. Cu toate acestea, trăsătura geografică a serviciilor financiare este concentrarea aproape completă într-un singur centru – *Moscova*. Încă din timpurile sovietice, Moscova a fost principalul centru al întregii uniuni ce distribuia resursele între toate republicile sovietice. Și în prezent ea și-a păstrat centrul administrativ principal al țării – pe întreg teritoriul Rusiei Moscova este singurul oraș mondial, adică cele mai multe sedii ale companiilor mari, în special cele care furnizează servicii de afaceri și financiare, sunt concentrate acolo.

Dezvoltarea **turismului** se bazează pe puternicele resurse recreative, istorice și culturale. În Rusia există oportunități disponibile pentru dezvoltarea turismului sportiv și ecologic, în timp ce se simte un deficit de zone de

Des. 71. Catedrala Adormirii din or. Vladimir (Rusia),
foto (A. Vostrikov)

agrement pentru dezvoltarea recreațiilor tradiționale pe plajă. În general, cele mai atractive zone turistice cu condiții climatice favorabile sunt *coasta Mării Negre, Ural, Caucazul de Vest, Altai, Sayan, Baikal*, anumite zone din *Orientul Îndepărtat, Nord-Vestul Rusiei*. În întreaga țară, există 28 de monumente de patrimoniu mondial UNESCO, inclusiv centrul istoric *Sankt-Petersburg*, un complex de biserici din *Kijah, Kremlinul și Piața Roșie* din *Moscova*, monumentele istorice din *Novgorod*, ansamblul cultural-istoric pe *insulele Solovețky*, ansambluri arhi-

tecturale ale orașelor *Vladimir și Suzdal, Lavra Treime-Serghie* din *Sergiev Posad*, biserica *Înălțarea Domnului* în *Kolomensk, vulcani și gheizere* din *Kamciatka, lacul Baikal*, pădurile virgine din *Republica Komi* și altele. Cele mai mari centre turistice sunt *Sankt-Petersburg, Moscova, Kazan, Soci*. Infrastructura turistică modernă este bine dezvoltată în marile orașe și în renumitele centre de agrement, dar în cele mai multe părți ale Rusiei, starea sa nu permite o recepție masivă de turiști străini.

Transportul este o componentă importantă a sectorului terțiar al Rusiei. Ponderea sa în PIB-ul țării este de aproximativ 8%. Țara a dezvoltat toate modurile moderne de transport, însă rețeaua de acoperire a acestora prin conexiuni de transport este inegală. În cadrul Federației Ruse căile ferate transportă mai mult de 40% din volumul total al mărfurilor. Intensitatea traficului în țară este de 4 ori mai mare decât în SUA și de 10 ori mai mare decât în Germania și Franța. În același timp, există o problemă de uzură a materialului rulant al căilor ferate și a infrastructurii. Principalele linii de cale ferată sunt aranjate radial, se împart în direcții diferite de la Moscova – cel mai mare nod de transport al țării. Prin numeroși indicatori, **transportul rutier** rusesc se situează în spatele nivelului său în țările dezvoltate. În primul rând, aceasta se referă la calitatea drumurilor, în special la periferia țării. Lungimea mare a liniei de coastă din Rusia determină dezvoltarea **transportului maritim**. Cele mai importante porturi – *Sankt-Petersburg, Novorossiisk, Kaliningrad, Murmansk, Nahodka, Vladivostok, Arkhangelsk*. Baza pentru operarea **transportului fluvial** este *bazinul Volga-Kama*, care reprezintă 40% din cifra de afaceri a flotei fluviale. În Siberia și Orientul Îndepărtat artere importante de transport au devenit *râurile Ob, Irtâș, Enisei, Lena, Amur*. Importanța **transportului aerian** în Rusia este determinată nu numai de transportul internațional, ci și de transportul intern de călători pe distanțe lungi. Cele mai mari aeroporturi din țară sunt *Șeremetevo, Domodedovo și Vnukovo* (Moscova), *Pulkovo* (Sankt-Petersburg), *Kolțovo* (Ekaterinburg), *Tolmacevo* (Novosibirsk). Principalul hub aerian al Rusiei este aeroportul Șeremetevo (40 de milioane de pasageri anual). *Compania aeriană „Aeroflot”* deservește conexiunea cu 129 de aeroporturi din Rusia și din lume.

Transportul prin conducte este deosebit de important în transportul de energie (petrol, gaze naturale), din partea asiatică a Rusiei, unde este cea mai mare producție a sa, spre cea europeană (la consumator) și în transportul de gaze către piețele europene. Cele mai importante sunt *sistemele magistrale de conducte de gaze Vest-siberiană, Volga, Caucazul de Nord* și conducta de gaz „Orenburg - Ujgorod“ (fosta „Uniune“); *sistemele magistrale de conducte de petrol Volga-Ural, Vestsiberiană, Caucazul de Nord, magistralele Timan-Peciora și a Orientului Îndepărtat*. Sfere importante ale sectorului terțiar al Rusiei sunt, de asemenea, comerțul, comunicațiile, sănătatea, educația.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. După harta politică a lumii, descrieți așezarea geografică, economică și politică a Rusiei.
 2. Comparați asigurarea cu resurse naturale ale Rusiei și locul ei în Europa și în lume după dezvoltarea economică. Care sunt disproporțiile?
 3. După diagrama (des. 69) caracterizați compoziția etnică a populației din Rusia.
 4. Care sunt particularitățile distribuției populației în Rusia? Numiți și arătați cele mai mari orașe de pe hartă.
 5. Care sunt principalii factori care determină locul țării în mediul internațional al diviziunii muncii.
 6. Ce rol are Moscova în controlul și redistribuirea resurselor economice ale țării?
 7. Ce factori au dus la dezvoltarea transportului prin conducte în țară?
-
- 8*. Comparați dezvoltarea sectorului terțiar al economiei Rusiei și al țărilor europene din G-7. Care sunt diferențele?

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Conform nevoii generale de autostrăzi asfaltate de 2,5 milioane km, Rusia are doar 419 mii km. Calculați asigurarea țării cu astfel de drumuri și evaluați nivelul de dezvoltare al acestui tip de transport în ea.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Ce știi despre viața culturală a ucrainenilor în Rusia? Pentru a afla mai multe, utilizați resurse online.

§ 18. RUSIA (CONTINUARE)

- Numiți producțiile sectorului primar și secundar ale economiei, care se poate dezvolta pe baza depozitelor de minerale de care dispune Federația Rusă.

SECTORUL SECUNDAR. Bazele potențialului industrial al Rusiei sunt fundațiile de producție create în perioada sovietică. Unele dintre ele au fost modernizate, însă majoritatea covârșitoare a rămas la același nivel tehnologic și a suferit uzură. Unul dintre cele mai importante avantaje competitive ale industriei rusești este disponibilitatea propriei sale baze puternice de combustibili și materie primă pentru dezvoltarea producției. În primul rând, rezervele de energie – petrol, gaze naturale și cărbune. Ele satisfac pe deplin nevoile **industriei energetice**. Cea mai mare parte a energiei electrice este generată de **CTE (70%)**. În plasamentul lor, ele au tendința de a se așeza atât în zonele cu materie primă, cât și în cele ale consumului de energie electrică (*Surgut, Kostromsk, Reptensk, Kașirsk* etc.). Țara deține resurse uriașe de hidroenergie, dintre care 90% sunt concentrate în partea asiatică, așa că acolo s-au construit puternice **CHE**: pe *Yenisei, Angar, Volga*. **CAE** (numai 12, care generează 10% din electricitate) au fost construite mai ales în partea europeană a Federației Ruse – *Kursk, Smolensk, Novovoronej* și altele. Ele se întâlnesc, de asemenea, și în estul țării. Dezvoltarea energiei electrice bazate pe surse regenerabile este în fază incipientă.

Rezervele puternice de minereuri de metale feroase și neferoase au dus la dezvoltarea **metalurgiei**. Cu excepția minereurilor de mangan, Rusia este asigurată cu materii prime pentru dezvoltarea **metalurgiei feroase**. Datorită combinării teritoriale avantajoase a materiilor prime din țară, s-au format trei regiuni principale de producție a metalelor feroase – *Ural, Central și Siberian*. În **metalurgia neferoasă**, unul dintre locurile principale este **producția de cupru**. Centrele sale principale sunt situate în *Ural*, precum și Moscova și *Sankt-Petersburg*. Un rol important îl are **industria aluminiului**. Compania „*Rusal*” este unul dintre cei mai mari producători de alumină și aluminiu din lume. Regiunile de producție de alumină – *Nord-vestul Rusiei, Ural, Siberia de Est*. Centrele de topire a aluminiului metalic au tendința de a se plasa spre marile CHE (*Volgograd, Brațk, Krasnoyarsk*) sau CTE cu costuri reduse ale energiei (*Novokuznețk, Kamiansk-Ural*). **Producția de plumb și zinc** este dezvoltată în *Caucaz, Kuzbass, Transbaikalia și Orientul Îndepărtat*. **Topirea de nichel și cobalt** este concentrată pe *peninsula Kola, Ural, Siberia de Est; de staniu* – în *Novosibirsk și Podolsk*. **Producția de titan și magneziu** tinde spre depozitele de materii prime (ilmenită, magnezită, straturi de sărare) în *Ural*. În clasamentul mondial al extracțiilor **de aur** (250 de tone anual), Rusia ocupă locul 6-7. Principalele regiuni de extragere sunt *Siberia de Est și Primoria* din Orientul Îndepărtat.

Rusia are o **industrie de inginerie** puternică și diversă. Este adevărat că ea este diferită structural și după dezvoltare de cea a țărilor dezvoltate din Europa. În primul rând, încă din epoca sovietică, principalul era producerea mijloacelor de producție (echipamente miniere, utilaje grele, echipamente industriale etc.) și complexul militar-industrial, ca urmare a militarizării cuprinzătoare

a țării. Ambele direcții sunt orientate către segmente de piață înguste și nu sunt legate de producția de bunuri de larg consum. În consecință, bunurile industriale de consum masiv de producție rusească au o calitate mai scăzută (comparativ cu cele străine) și un nivel scăzut de capacitate tehnologică.

Întreprinderile de **construcție a mașinilor grele** produc echipament pentru diverse producții industriale, de exemplu, energetică – echipamente electrice, generatoare cu abur și turbine, reactoare nucleare. Acestea sunt situate mai ales în vecinătatea bazelor metalurgice. Atipic este centrul ingineriei grele din *Sankt-Petersburg*, situat departe de materiile prime. **Construcția de mașini-unelte** se caracterizează printr-o plasare pe scară largă a întreprinderilor, dar cea mai mare parte a producției este reprezentată de *Rusia Centrală* și *Ural*.

În Rusia, s-a dezvoltat toată producția de bază a **ingineriei transporturilor**. **Industria automobilelor** – ramura specializării sale din timpul URSS. Răspândită este producția de automobile, camioane, autobuze, motoare. Cele mai mari centre de asamblare a autoturismelor sunt *Moscova*, *Nijnii Novgorod*, *Ijevsk*, *Toliatti*. În Rusia, există, de asemenea, companii de colectare a CTN de frunte; însă, datorită introducerii sancțiunilor economice de către țările europene și americane în anul 2014, un număr de producători auto străini și-au închis întreprinderile. În mod tradițional se produce **material rulant pentru căi ferate**, dezvoltarea căruia se datorează instalării masive de căi ferate în perioada sovietică. Producția de locomotive și vagoane este plasată în Rusia Centrală (*Briansk*, *Tver*, *Mitișci*), Ural (*Nijnii Taghil*), în partea de nord a Vestului – (*Sankt-Petersburg*) și în Siberia (*Abakan*, *Novoaltaisk*). Dezvoltarea **construcțiilor navale**, de asemenea se datorează unei vechi tradiții de navigație pe râu și mare. Țara produce (în peste 1000 de întreprinderi) o gamă largă de nave de marfă și de pasageri, inclusiv spărgătoare de gheață, trailere, nave cu încărcare pe uscat, tehnică militară subacvatică și de suprafață și așa mai departe. Zonele de construcții navale marine sunt coasta mărilor Barentș (*Murmansk*), Japonia (*Vladivostok*) și Baltică (*Sankt-Petersburg*), construcția navală fluvială – *Volga*, *Siberia de Vest* și *Oriental Îndepărtat*. O suprafață uriașă de terenuri agricole determină dezvoltarea **construcțiilor de tractoare** și a **mașinilor agricole**. Producția de tractoare tinde către zonele agricole majore și, de asemenea, se concentrează spre bazele metalurgice. Producția de combine de recoltat este stabilită în *Caucazul de Nord*, *Siberia de Sud*, *Oriental Îndepărtat*; combine pentru recoltarea inului, precum și a cartofilor în *Rusia Centrală*. **Producția tehnicii aeronautice și spațiale** este concentrată în principal în partea europeană a Rusiei. Cel mai mare centru este *Moscova*. Cea mai mare dezvoltare a dobândit producția de echipamente militare – elicoptere, distrugătoare, avioane

Des. 72. Combinatul metalurgic "Norilsk Nickel" – una dintre cele mai mari companii din lume pentru producția de nichel, cupru, cobalt și alte metale.

Fotografie de Oleg Kuzmin

de transport militare, rachete strategice și tactice. Rusia produce transportatori de rachete și aeronave spațiale. În același timp, producția de aeronave civile nu concurează cu țările Europei și Americii.

Electronică și inginerie electrică – o nișă relativ slabă în industria de inginerie rusă. Întreprinderile au tendința spre forța de muncă de înaltă calificare, de obicei, în zonele în care se concentrează activități educaționale și științifice. Printre numeroasele centre, cele mai mari sunt *Moscova Sankt-Petersburg, Voronej, Novosibirsk*. O importanță deosebită în dezvoltarea acestei producții o au investițiile străine directe, datorită cărora în țară sunt lansate tehnologii și linii de producții specializate.

Industria petrolieră este concentrată în principal în partea europeană (*Riazani, Nijni Novgorod, Samara, Yaroslavl, Ufa* etc.). În partea asiatică centre puternice de rafinare a petrolului sunt *Omsk, Komsomolsk-pe-Amur, Habarovsk*.

Rusia are o sursă foarte mare de materii prime pentru dezvoltarea industriei chimice. Cele mai importante sunt producția de îngrășăminte minerale, materiale plastice, fibre sintetice, cauciuc sintetic. Cu toate acestea, cele mai multe domenii tehnologice – produse farmaceutice și microbiologie – în mod semnificativ sunt în urma celor din țările dezvoltate. Producerea de materiale plastice și fibre chimice s-au format în regiunea *Volga, Siberia de Vest, Rusia Centrală, Ural*.

Deținând resurse forestiere puternice (pădurile acoperă 40% din teritoriul țării, stocurile cele mai mari de lemn sunt concentrate în pădurile din Siberia și Orientul Îndepărtat), Rusia a dezvoltat **industria prelucrării lemnului și industria celulozei și hârtiei**, care cuprinde producția mobilierului, materiale de construcții, placaj, celuloză, hârtie și carton. Peste tot este plasată **producția de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse alimentare**. O dezvoltare

deosebită a atins **industria de prelucrare a peștelui**. O însemnată parte de materii prime este asigurată de Oceanul Pacific și de mările sale. Prelucrarea sa se desfășoară atât pe mare, cât și pe uscat. Mai mult de jumătate din produsele din pește se produc în Orientul Îndepărtat. În partea europeană, centre puternice de prelucrare a peștelui sunt *Murmansk și Kaliningrad*.

SECTORUL PRIMAR. Spre deosebire de majoritatea țărilor dezvoltate, sectorul primar este crucial pentru prosperitatea economică a Rusiei. O mare parte din venitul național este generat de exportul de țiței, gaze naturale și produse petroliere. Prin urmare, un rol atât de important îl joacă **industria extractivă**, în special petrolul și gazul.

Des. 73. Combinatul chimic Kirovo-Cepețk

Dezvoltarea **industrii petroliere** se sprijină pe baza de petrol a țării, cele mai principale sunt zonele *Siberiana de Vest*, *Volga-Ural*, *Caucazul de Nord*, *Timan-Peciora* cu mari depozite pe șelful matitim și *zona de șelf Sahalin*. În ciuda scăderii producției de petrol în ultimii ani, Rusia rămâne principală în lume după volumele sale. Principala bază pentru **industria gazelor** naturale este *Siberia de Vest*, care produce 85% din gazele naturale rusești. Cea de-a doua bază este *câmpul de gaz Orenburg-Astrakhan*. În viitor, rolul *zonei de șelf a Mării Barentș* va crește. Rusia este al doilea mare producător din lume prin extragerea de gaze naturale și este un furnizor important pentru piețele multor țări europene. **Industria cărbunelui** continuă să joace un rol important ca furnizor de materii prime energetice pentru electroenergetică și metalurgie. În ceea ce privește exploatarea cărbunelui, Rusia ocupă locul al treilea în lume după China și SUA. Bazele majore de cărbune sunt *bazinul Kuznețk (Kuzbass)*, *Kansk-Acinsk*, *Peciora*. Mai mult de jumătate din totalul cărbunelui din Rusia este exploatat în mod deschis, ceea ce are un impact negativ asupra mediului.

Extracția metalelor feroase duce spre *peninsula Kola*, în *Karelia*, *Siberia de Vest* și *de Est*, în *Ural*, *Orientalul Îndepărtat*. Cele mai mari depozite sunt situate în apropierea *anomaliei magnetice Kursk*. Se extrag și **minereuri de metale neferoase, de cupru** sunt exploatate în *Ural*; **bauxită** – în *Nord-vestul Rusiei*, în *Ural* și în *Siberia de Est*; nichel-cobalt – în *Siberia*; polimetalice – în *Trans-Baikal din Orientalul Îndepărtat*; aur – în *Yakutia*, în *Koloma* și *Ciukotka*.

Din cauza dimensiunii mari a teritoriului și diversitatea condițiilor de sol și climatic, Rusia are o puternică **agricultură**, resursele ei de teren sunt enorme, dar terenurile agricole productive reprezintă doar 13% din suprafața totală a terenurilor. Gama principală de teren arabil cade pe partea europeană a Rusiei, la sud de *Ural* și *Siberia*. Pentru dezvoltarea sa mediul natural în general nu este prielnic, sezonul de creștere este scurt, sunt răspândite pământurile mlăștinoase, fertilitatea naturală a solului este scăzută.

Partea **creșterii animalelor** în ea este de 65% și continuă să crească. Structura sa este dominată de creșterea bovinelor. După numărul de vite, Rusia face parte din primii zece lideri mondiali, precum și după principala producție – lapte și carne. Reproducerea de porci, de asemenea, are un nivel ridicat de dezvoltare, tinde spre zone cu cultivarea de cereale, cartofi și spre orașele mari. În zonele semi-deșertice și montane, predomină creșterea oilor cu lână fină și semifină.

Lumea în spațiu și timp

Gigantul gazelor

„Gazprom” este cea mai mare corporație din Rusia și una dintre cele mai mari din lume. Statul deține mai mult de 50% din acțiunile sale, iar conducerea este pe deplin coordonată de guvernul Federației Ruse. „Gazprom” reprezintă 11% din totalul mondial și 66% din producția de gaze naturale din Rusia. Compania este un furnizor monopol pentru opt țări europene.

Des. 83. Câmpul de petrol și gaze din zona Yamalo-Nenețk (vestul Siberiei)

Producția principală din **creșterea plantelor** este cultivarea de cereale, dominată e creșterea grâului – până la 50% din recolta totală de cereale. Cea mai mare parte a suprafeței semănată (*regiunea Volga, regiunile sudice ale Uralului și Siberiei, zona nu neagră a pământului*) o ocupă culturile de primăvară. Randamentul și calitatea grâului de toamnă este mult mai mare, dar nu rezistă înghețului rusesc și este semănat numai în *Caucazul de Nord*. Se seamănă

Călătorie în cuvânt

Zona fără de cernoziom (non-cernoziomă) – o zonă uriașă care se întinde de la țărmurile Oceanului Arctic până la zona de stepă forestieră și de la Marea Baltică până la Siberia de Vest (acoperind 25% din suprafața agricolă a țării). Non-cernoziome în Rusia sunt regiunile Belgorod, Voronej, Kursk, Lipetsk și Tambov.

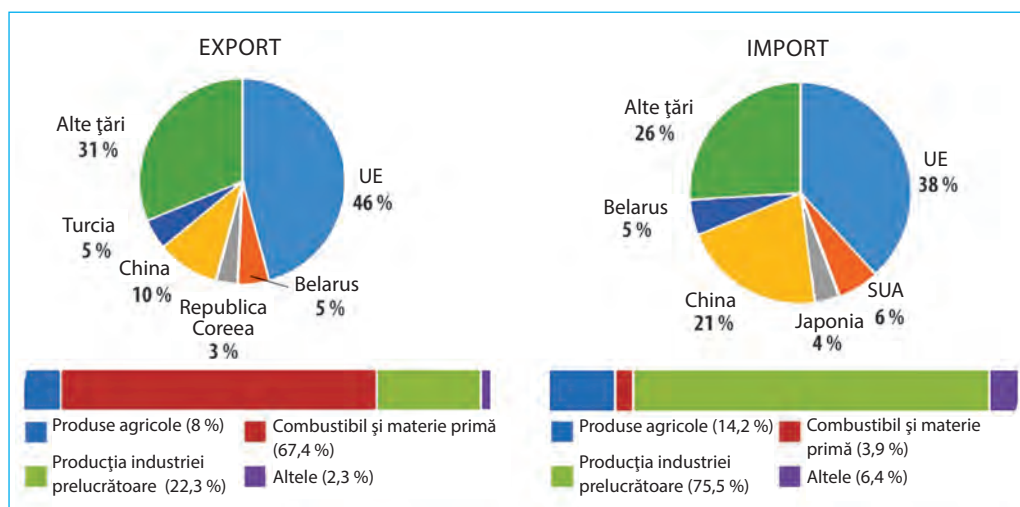
de asemenea secară și orz. După volumul colectării brute de cereal, Rusia se numără printre primii cinci mari producători din lume. În ciuda acestui fapt, țara importă o cantitate mare de cereale din SUA, Canada, Kazahstan și Ucraina. Culturile tehnice sunt cultivate în zone separate: floarea-soarelui – în zona Cernoziomului și în *Caucazul de Nord*; inul – în nord-vestul părții europene; sfeclă de zahăr – în

Caucazul de Nord. Nevoile industriei și populației în produsele pe care le oferă culturile tehnice nu sunt în mare parte satisfăcute. Cartoful este plantat în *Rusia Centrală*. De asemenea se cultivă aproape toate legumele. Horticultura și viticultura au o valoare de bază numai în partea de sud a părții europene a țării.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Relațiile economice externe ale Rusiei sunt importante pentru dezvoltarea economică a acesteia. **Exportul** reprezintă aproximativ 1/5 din PIB al țării. Mai mult de jumătate din acesta este reprezentat de petrol și produse petroliere. De asemenea, sunt importante metalele feroase și neferoase, cerealele, îngrășămintele minerale, peștele și produsele din pește, minereurile metalice, produsele chimice organice și anorganice.

Importul cuprinde echipamente industriale, mașini-unelte, vehicule, produse farmaceutice, echipamente optice și medicale, oțel, materiale plastice, produse de prelucrare a metalelor, carne și fructe. Volumul total al investițiilor străine directe în economia Rusiei a fost de 480 miliarde de dol. SUA (a. 2017), investițiile rusești în străinătate – 443 miliarde. Comerțul exterior cu servicii este nesemnificativ.

Federația Rusă a fost mult timp un partener economic principal al *Ucrainei*. Acest lucru s-a datorat relațiilor strânse de producție, de vânzări și tehnologice dintre industriile ucrainene și rusești, care s-au dezvoltat în perioada sovietică. Dependenta reciprocă a piețelor din Ucraina și Rusia a fost mărită de compatibilitatea standardelor de calitate a bunurilor de consum, care diferă semnificativ de cele adoptate în Occident. Importanța a fost jucată de furnizarea de gaze, petrol și produse petroliere din Rusia, echipamente industriale și de transport, automobile, bunuri de consum. Ucraina a furnizat o gamă largă de produse industriale și agricole pe piața rusă. Cu toate acestea, relațiile economice s-au deteriorat dramatic ca rezultat al ocupării de către Rusia a Crimeei și a agresiunii armate în estul Ucrainei. Astfel, volumele exporturilor și importurilor ucrainene din Rusia au scăzut semnificativ. În mod similar, activitatea de investiții între țări a scăzut și ea.

Des. 75. Structura și direcția comerțului cu mărfuri din Rusia (a.2017)

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Explicați, de ce centralele hidroelectrice puternice sunt concentrate în partea asiatică a Rusiei, iar centralele nucleare – în cea europeană.
2. În ce industrii este specializată metalurgia neferoasă a Rusiei? Pe ce se bazează dezvoltarea lor?
3. În ce constau particularitățile structurii și dezvoltării ingineriei rusești?
4. Rusia are o bază solidă de materie primă pentru dezvoltarea industriei chimice. Ce minereuri servesc ca materie primă pentru ea? Ce producții legate de utilizarea lor s-au dezvoltat?
5. De ce este determinată industria extractivă în economia Rusiei? Extragerea căror minereuri joacă un rol deosebit de important?
6. Care este specializarea creșterii animalelor și cultivării plantelor în Rusia? Ce factori au influențat-o?

TEMĂ PENTRU DISCUȚIE

Relațiile economice externe ale Ucrainei și Rusiei

Cum au fost și cum s-au schimbat relațiile economice dintre Rusia și Ucraina în ultimii ani? Ce a cauzat schimbarea? Ce politică, în opinia voastră, în relațiile economice externe cu Rusia ar trebui să petreacă Ucraina? Alăturați-vă în două sau mai multe grupuri care susțin în mod evident diferite poziții.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Descrieți particularitățile dezvoltării și plasării principalelor producții ale ingineriei transportului: *grupul 1* – construcția automobilelor; *grupul 2* – construcția de nave; *grupul 3* – producția de material rulant a căilor ferate.

PETRECEȚI UN STUDIU

Structura și organizarea spațială a producției de metale feroase în țările europene

CAPITOLUL II

ASIA

Tema 1. CARACTERISTICA GENERALĂ A ASIEI

Tema 2. ȚĂRILE ASIEI

Studiind acest capitol:

- **veți obține** o imagine a hărții politice actuale a Asiei, subregiunile și țările care fac parte din acestea, regiunile conflictelor interstatale și manifestările terorismului și căile de soluționare a acestora, legăturile Ucrainei cu țările asiatice;
- **veți afla** despre zonele miniere, exploatarea forestiere, regiunile industriale majore, porturile maritime, centrele aeroportuare, centrele financiare, orașele lumii din Asia și specializarea internațională în țările asiatice;
- **veți învăța** să diferențiați țările asiatice în ceea ce privește dezvoltarea economică, să evaluați rolul ASEAN și al Ligii Statelor Arabe în regiune, să caracterizați procesele de urbanizare și principalele trăsături ale stării actuale a economiei asiatice;
- **veți dezvolta abilitatea** de a evalua condițiile și resursele naturale pentru dezvoltarea economică a țărilor și impactul CTN asupra locului lor în diviziunea geografică internațională a muncii, să comparați specializarea agriculturii și, în general, dezvoltarea economică a subregiunilor asiatice;
- **veți dobândi competențe** în domeniul științelor sociale, al informării și al implicării digitale, al implicării civice, al educației ecologice, al conștientizării în domeniul culturii asiatice și al mentalității popoarelor din regiune.

§ 19. AȘEZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ A ASIEI

- Amintiți-vă, ce civilizații și state din lumea antică au existat în Asia.
- Numiți statele cunoscute de voi, care sunt situate în Asia.

AȘEZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ. Asia – cea mai mare regiune din lume după suprafața teritoriului și numărul populației (ocupă 30% din suprafața uscatului și 80% din Eurasia). În țările asiatice s-au născut primele civilizații umane din istoria omenirii, formațiuni de stat, religiile puternice care au devenit mondiale. Datorită genialilor oameni de știință și cercetători din Asia a fost inventat sistemul de calcul, folosit chiar și astăzi, diferite sisteme de scriere, praful de pușcă, mătasea, metode de olărit și de topire a metalelor, irigarea, cunoașterea mișcării stelelor, s-a făcut selecția multor culturi și domesticierea animalelor. În Asia sunt în mare parte țări, în curs de dezvoltare, pentru care este caracteristic un contrast uimitor: aici sunt și monarhiile arabe producătoare de petrol nespuse de bogate, și cele mai sărace țări ale lumii. Separat se află *Japonia* – una dintre țările cele mai importante din lumea modernă. În plin glas anunță despre sine principalul „dragon” asiatic – *China*. Pe teritoriile ei fără margini este cel mai înalt și cel mai jos punct de uscat de pe pământ – *m. Djomolungma* (8 850 m) și nivelul *Mării Moarte* (-400 m). Între extremitățile sale nordice și sudice, au fost întinse toate centurile climatice și există tot felul de zone naturale din emisfera nordică și a zonelor verticale. Râurile bogate în apă au cel mai mare hidro-potențial din lume, lacurile – cel mai mare (*Marea Caspică*) și cel mai adânc (*Baikal*) din lume sunt, de asemenea, situate în Asia. În cele din urmă, această regiune conține în solurile sale cele mai mari depozite de resurse minerale din lume. În Asia, locuiește mai mult de 60% din populația Pământului. Acest lucru acordă o importanță deosebită nu numai proceselor demografice, ci și proceselor socio-economice și politice care au loc acolo.

Combinarea acestor caracteristici determină caracteristicile socio-geografice ale Asiei.

Caracteristicile locației geografice a țărilor asiatice sunt: a) locația de coastă a majorității acestora, care are un efect benefic asupra economiei; b) în multe cazuri, frontierele de stat se găsesc în zone dificile ale limitelor naturale (munți, deșerturi, jungle, râuri), care împiedică stabilirea unor legături interregionale intense; c) pentru anumite state sunt caracteristice o poziție profundă și o distanță mare față de rutele comerciale și piețele produselor.

COMPONENȚA REGIUNII. Cu o astfel de diversitate geospațială în Asia s-a format o mare varietate de grupuri etnice, culturi și civilizații. Printre evenimentele istorice, care au afectat procesele socio-geografice din regiune, cele mai importante sunt:

Călătorie în cuvânt

În știință, întreaga lume diversă și complexă din Asia se numește **Orient**, spre deosebire de **Occident**, care include Europa și America.

Tabelul 25

Împărțirea regională a Asiei

Subregiunea	Țările
Asia de Vest (țările Orientului Mijlociu și Caucaz)	Turcia, Israel, Irak, Iran, Afganistan, Oman, Kuweit, Qatar, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Iordania, Liban, Siria, Palestina, Georgia, Armenia, Azerbaidjan și altele.
Asia Centrală	Kazahstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kârgâzstan.
Asia de Sud	India, Pakistan, Bangladeș, Nepal, Sri Lanka, insulele Maldive și altele.
Asia de Sud-Est	Indonezia, Laos, Malaezia, Myanmar, Filipine, Singapore, Thailanda, Vietnam și altele.
Asia de Est¹	China, Mongolia, Republica Populară Democrată Coreeană (RPDC), Republica Coreea, Japonia

¹ În Asia de Est, în planul politico-geografic, se include partea estică a Asiei Centrale, deoarece acestea sunt provincii vestice ale Chinei, iar Asia de Nord (Siberia și Orientul Îndepărtat) face parte din teritoriul Rusiei, care este considerat în Europa.

Record mondial

Civilizația statală chineză există de mai mult de 4 mii de ani, japoneză – de aproape 2 mii și a Iranului – mai mult de 2 mii de ani.

- anume în Asia au apărut primele civilizații din lume – în Orientul Mijlociu, în văile mari ale râurilor din Asia de Est, în șesul Indo-Ganges și altele;
- în Asia au apărut principalele religii mondiale – budismul, creștinismul, islamul;
- în Asia s-au format primele state cunoscute în istorie.

În Asia, se disting mai multe subregiuni (tab. 26).

CIVILIZAȚIILE ASIEI. În Asia, au apărut civilizații antice, în care s-au format primele formațiuni statale. Astfel, de la sfârșitul celui de al treilea până la mijlocul celui de al doilea mileniu î. Hr. între râurile Tigru și Eufrat (Mesopotamia), în Orientul Mijlociu, la fel ca în Valea Nilului în Africa, s-au format vechile celule ale agriculturii și culturii, care s-au dezvoltat în societate, care au creat primele state din lume. Pe la mijlocul celui de-al doilea mileniu î.Hr. urme de civilizație au apărut și în câmpia *Indo-Gangetică*. În același timp, același centru de cultură și statalitate a apărut în Asia de Est, în valea râului *Huanhe*. Cunoștințele și abilitățile din Mesopotamia și Egipt s-au răspândit pe toate meleagurile locuite de-a lungul țărmurilor Mării Mediterane și pe văile Orientului Mijlociu. În Estul Asiei numeroase formațiuni statale formate în câmpia dintre fluviul Huanhe și Yangtze, în cele din urmă s-au unit în *civilizația-stat China* a cărei influență culturală s-a răspândit în Asia Centrală, Coreea, Japonia și sudul Eurasiei.

În Asia, de-a lungul mileniilor au apărut, au câștigat putere și apoi au dispărut imperiile și statele puternice. În partea centrală a Orientului Mijlociu (teritoriul Iranului de astăzi) și în sudul Asiei Centrale, la mijlocul mileniului I î.Hr. a apărut *Imperiul persan*, ceea ce a captat agresiv teritoriile în preajma Mării Mediterane, până când n-a fost oprită de rezistența eroică a grecilor. Marea putere a construirii statului în Asia de Vest este, de asemenea, legată de răspândirea islamului. De la începutul secolului al VII-lea *Statul arab* care a

apărut în Peninsula Arabică, s-a transformat într-un imperiu mondial teocratic (califat), în granițele căruia, în urma cuceririi s-au trezit țările Orientul Mijlociu, Egipt și toată Africa de Nord, cu capitala la *Bagdad*.

Conducerea politică a lumii islamice în Evul Mediu a fost preluată de turci, iar *Imperiul Otoman* a devenit cea mai proeminentă formațiune de stat. În secolele XIV-XVI turcii-otomani, care au venit din Asia Centrală, s-au stabilit pe peninsula Anatoliană, au capturat Balcanii și Grecia, Orientul Mijlociu, Africa de Nord, controlau hanatul Crimeei.

Stepa ierboasă din Asia – de la Marea Galbenă la sud-estul Europei – a fost locul de naștere al popoarelor-nomade grupate în triburi, iar mai târziu – în hoarde. Aveau gospodăria de animale de pășunat. Puterea lor și abilitățile organizaționale au contribuit la crearea „imperiilor de stepă” – state mari după suprafață pe bază federală. Hoardele treceau ca valurile prin zona de stepă. Hunii (la sfârșitul secolului I î.Hr.) prin stepele caspice și ale Mării Neagre au trecut până peste Carpați forțând Bizanțul și Roma să se socoată cu ei. Cele mai puternice imperii de stepă au reușit să le creeze mongolii. La începutul secolului al XIII-lea hanul tribal Temucin după distrugerea adversarilor săi a devenit **Ginghis Han**, care a adunat și a ridicat triburile mongoloide din Asia Centrală pentru cucerirea lumii. Într-un timp scurt, stepele și deșerturile din Asia de la Marea Galbenă până la Marea Caspică și Marea Neagră erau sub copita cailor mongoli. Apoi, generațiile ulterioare ale Marelui Han au început să domnească în patru stăpânii: *Mongolia* controla China, unde de mai multe secole conducea dinastia mongolă **Yuan** (sec. XIII – XIV); *statul Jagatay* a controlat Jungaria, Kașgaria și Kazahstanul de Est; conducătorii mongoli din Asia Centrală au cucerit Persia și a creat un stat, unde teritorii erau controlate de Timur din Samarkand, (**Tamerlan**), care a încercat să refacă imperiul mondial mongol. Mai târziu, timurizii au învins Sultanatul Delia și au creat un imperiu puternic *Mogul* din India (sec. XVI – începutul sec. XVII); ceva timp, părțile sudice și centrale ale Câmpiei Europei de Est au fost controlate de Hoarda de Aur (sec. XVI).

Odată cu dezvoltarea civilizației în Asia, statele și imperiile au apărut și au dispărut, însă neschimbat a rămas progresul în dezvoltarea culturii și a economiei. În secolul al XVI-lea potențialul economic al regiunii, în primul rând, datorită progresului civilizației și culturii din China, India și din țările lumii musulmane, a fost proporțional cu marea economie a țărilor din Europa. Până atunci, deja mai multe secole pe continent, a existat rețeaua de comunicații a *Marelui Drum al Matasei*, pe care caravane de mărfuri din China (mătase, porțelan, diverse produse industriale din acea vreme) treceau prin Asia Centrală în Orientul Mijlociu, India, țărmul Mării Negre și Mării Mediterane.

În secolul al XVI-lea marinarii europeni au deschis rute maritime spre Asia. Europeanii foloseau avantajele lor în domeniul echipamentelor militare, navigației și tehnologiilor industriale, în sec. XVI-XVIII au creat mari imperii coloniale. Prima a fost *Portugalia*, mai târziu – *Olanda*, *Marea Britanie*, *Franța*. *Imperiul Rus* se mișca spre est, spre Oceanul Pacific, colonizând Siberia și apoi spre sud, colonizând Asia Centrală. Pentru multe țări asiatice, care de ceva timp se aflau în umbra colonialismului, vremurile de dependență au încetat abia în secolul XX. În același timp, în perioada anilor de domnie, colonizatorii așa și nu

Des. 76. Biserica mormântului Domnului din Ierusalim pe Golgota, unde Iisus Hristos a fost răstignit și îngropat (Israel)

Des. 77. Clădirea de piatră Kaaba în moscheea sacră din Mecca – este principala sacralitate a Islamului (Arabia Saudită)

Des. 78. Cea mai mare sacralitate budistă este Templul Mahabodhi din or. Bodh Gaya (India)

au reușit să rupă culturile tradiționale ale civilizațiilor antice.

ORIGINEA RELIGIILOR MONDIALE. În Asia s-au născut principalele religii mondiale, doctrina și fundamentele filosofice ale cărora au devenit temelia spirituală a celor mai cunoscute civilizații moderne.

Creștinismul a apărut în estul Mediteranei, care în cele din urmă s-a răspândit în toate regiunile lumii. Anul nașterii lui **Iisus Hristos** este stabilit ca primul an al cronologiei creștine, care este acceptată în întreaga lume. Locurile vieții pământești a lui Hristos în orașele asiatiche *Ierusalim*, *Nazaret* (acum statul Israel), *Betleem* (Palestina, stat parțial recunoscut) și altele, au devenit locurile sfinte ale creștinismului.

Islamul (musulmanismul) se răspândește din Peninsula Arabică, o religie răspândită în special în Orientul Mijlociu, Asia Centrală, de Sud și de Sud-Est, Africa de Nord. Învățătura Islamului (supunerea la puterea lui Allah, adică Dumnezeu), a proclamat-o după o viziune **profetul Mohammed** (a. 570–632). După studiul predicării omnipotenței lui Allah și a întemeierii credinței, a fost forțat să părăsească temporar *Mecca* și să meargă în a. 622 în orașul profetului *Medina* (*Arabia Saudită*). Acest an a fost adoptat mai târziu ca primul an al cronologiei musulmane. Locurile sacre din aceste orașe și din Irak sunt locuri sacre ale islamului.

Budismul este cea mai veche religie mondială ce a apărut în India. Fondatorul doctrinei – **Gautama Buddha** („Iluminătorul“ a. 560–483 î.Hr.) prezisese principiile vieții spirituale, ceea ce făcea posibilă trecerea credincioșilor iluminați după stingerea vieții, printr-un comportament neprihănit, în nirvana (starea de repaos absolut).

Numeroși ucenici și milioane de adepți au răspândit budismul în întreaga Asie de Sud, de Est, de Sud-Est și o parte din Asia Centrală. Locul sfânt budist este orașul *Bodh Gaya* (India), în care din sec. III î.Hr. există un templu în locul în care iluminarea a venit la Buddha sub pomul cunoașterii (Bodhi).

La granița sec. XX și XXI potențialul puternic intelectual, uman și de resurse al Asiei a fost reînviat. Posibilitățile de bază ale dezvoltării în continuare a țărilor regiunii sunt – folosirea forței de muncă uriașă, din care o parte are un nivel ridicat de educație și formare științifică, și a resurselor naturale bogate.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Descrieți așezarea economică și geografică a Asiei. Arătați pe hartă obiectele naturale recorduri situate pe teritoriul ei.
 2. Numiți caracteristicile așezării economice și geografice din Asia, care determină modelele socio-geografice ale regiunii.
 3. Ce evenimente istorice au afectat procesele socio-geografice ale regiunii asiatice?
 4. Dați exemple de țări asiatice a căror istorie se măsoară de milenii. Arătați-le pe hartă.
 5. Care sunt principalele religii mondiale originare din Asia? Patria încă a căror religii cunoscute de voi este această regiune?
-
- 6*. În poezia europeană la un moment dat a existat o frază înaripată: „Vestul este Vest, iar Estul este Est! Și n-o să se apropie niciodată ...”. Oare s-a schimbat situația în secolul XXI în era globalizării?

§ 20. CARACTERISTICILE POLITICO-GEOGRAFICE ALE SUBREGIUNILOR

- Amintiți-vă ce subregiuni se disting în Asia. Arătați-le pe hartă.
- Ce forme de guvernare și ale organizării de stat sunt răspândite în țările europene?

ASIA DE VEST. Această subregiune acoperă țările din Orientul Mijlociu și din Caucaz (*Azerbaidjan, Armenia, Georgia*). Țările din Orientul Mijlociu sunt situate pe *Peninsula Arabică* și *Asia Mică (Anatolia)*, în zona de *întindere muntoasă Preasiatică* și *crestele muntoase sirian-palestiniene*, și văile râurilor *Tigru* și *Euftrat*. Oportunitatea localizării economico-geografice a țărilor Caucazului, situate între *Marea Neagră* și *Marea Caspică*, este determinată de ieșirile confortabile spre Europa de Est și Asia Centrală. Asia de Vest este centrul nașterii istoriei umane. Acolo s-au format primele state cunoscute, a fost inventat alfabetul și a fost stăpânită agricultura irigată. Acolo au apărut religiile mondiale – creștinismul, islamul, iudaismul. Prin țările din Asia de Vest au existat din cele mai vechi timpuri căi de comunicare între Asia Centrală și Europa.

Astăzi este una dintre cele mai controversate subregiuni ale lumii, instabile din punct de vedere geopolitic, neuniforme economic. Dezvoltarea ei socială timp de zeci de ani a fost determinată de trei factori: petrolul, rolul de frunte al statului în economie și conflictele etnice și religioase. Liniile de conflict sunt, în special, conflictul arabo-israelian dintre un număr de țări arabe (*Siria, Iordania, Liban, Palestina* etc.) și *Israel*;

problema kurzilor din *Turcia, Siria* și *Irak*; confruntările religioase în *Irak*; contradicțiile politice dintre *Iran* și țările occidentale etc. Țările din Orientul Mijlociu sunt probabil cele care suferă cel mai mult de diverse forme de terorism. În aspectul geopolitic, zona se numește adesea „răscrucea mondială” și se spune că acolo întotdeauna există „... miros de praf de pușcă și petrol...”.

Asia de Vest este obiectul intereselor geopolitice ale țărilor dezvoltate, în special SUA, Rusia, UE ca unul dintre cei mai importanți furnizori de petrol din lume și sursa fluxurilor migratorii puternice.

Eterogene, de asemenea, sunt și trăsăturile politice și geografice ale subregiunii: există atât forme monarhice, cât și republicane de guvernare. Exemple de monarhii absolute sunt *Arabia Saudită* (teocratică), *Oman*; constituționale – *Emiratele Arabe Unite*; republici – *Israel, Siria, Iran, Azerbaidjan, Armenia, Georgia*. Treptat, normele democratice ale Occidentului sunt integrate în formele tradiționale autoritare de organizare a societății. Cele mai strânse legături cu Europa sunt susținute de *Turcia*, care are acum statutul de țară candidată la aderarea la UE.

ASIA CENTRALĂ. Aceasta este o subregiune uriașă după suprafață în centrul Eurasiei. Regiunea de stepă de la *Mongolia* până la *Kazahstan* (și mai departe –

Lumea în spațiu și timp

„Primăvara Arabă”

În ultimii ani, situația din Orientul Mijlociu s-a agravat din pricina evenimentelor „Primăverii arabe”. În Siria, acestea au dus la un conflict de lungă durată, iar apariția așa-numitului stat islamic pe teritoriul Siriei și Irakului a agravat-o și mai mult.

spre stepele Mării Negre) a fost baștina popoarelor nomade. Iar în sudul văii râurilor și oazelor au existat mult timp centre de irigații, combinate cu creșterea animalelor de pășune în munții din jur. Acolo a fost simțită influența civilizației din vest (*Horezm, Sogdiana, valea Fergana* etc.) sau din est (*Sințean, Tibet*). În ultimii 2000 de ani, partea estică a subregiunii a fost sub controlul Chinei și Mongoliei. Zonele muntoase ale Sayan, Altai, Tien Șan și Pamir au fost granița naturală dintre părțile estice și cele de vest ale subregiunii; însă, din când în când, ele au fost depășite de popoarele de stepă, care treceau spre vest – hunii, avarii, mongolii și alții. Partea vestică a Asiei Centrale a fost sub influența *Imperiului Persan, Califatului arab*, în timpul căruia acolo s-a răspândit islamul.

În secolul al XIII-lea Asia Centrală a fost împărțită între posesiunile ereditare ale rudelor lui Genghis Khan. Partea de sud a unit-p, la imperiului său, Tamerlan și a început să se extindă în detrimentul vecinilor, dar după moartea guvernatorului el s-a destrămat. În partea de stepă a subregiunii de la începutul secolului al XVI-lea a apărut *hanatul Kazah*. În același timp, asocierea triburilor uzbece a capturat zona dintre râurile Amudaria și Sârdaria, Horezm, populat de tadjici în *Buhara de Est*. Treptat, numele etnic al *uzbecilor* a fost transmis poporului vorbitor de limbă turcă, care locuia între râuri.

Alipirea pământurilor din Asia Centrală la Imperiul Rus a durat mai mult de cincizeci de ani și s-a încheiat abia la sfârșitul secolului al XIX-lea. A avut loc și o aderare voluntară a anumitor teritorii, dar, în majoritatea cazurilor, terenul „s-a alăturat” Rusiei doar după acțiuni militare împotriva hanilor și emirilor locali. Revoluția din Rusia din 1917 a contribuit la dezvoltarea luptei pentru eliberarea națională a popoarelor din Asia Centrală. Dar norocul restabilirii statalității pierdute l-au avut doar după prăbușirea Uniunii Sovietice: *Kazakhstan, Kârgâzstan, Uzbekistan, Tadjikistan și Turkmenistan*, care au apărut pe harta politică în anii 1920 în componența URSS au devenit state independente abia în anul 1991.

ASIA DE SUD. Subregiunea acoperă țările situate la sud de *Himalaya* și insulele vecine din Oceanul Indian. Asia de Sud are o locație centrală în bazinele *Oceanului Indian*, alături sunt importante rute de tranzit din Europa și Orientul Mijlociu către Asia de Est și Australia. În nordul subregiunii, țările au frontiere uscate cu China, care se întind pe Pricipala creastă Himalaya și sunt aproape impracticabile și încă nedemarcate. Țărilor din Asia de Sud le este inerentă o unitate istorică semnificativă.

În mileniul II î. Hr. de la Marea Neagră prin teritoriul Asiei Centrale până la Hindustan s-au mutat triburile ariene. Pătrunzând adânc în peninsula, ei asimilau sau fugăreau spre sud triburile dravidiene. Prin urmare, și în prezent aproape întreaga populație din *Bangladeș, Pakistan, Maldive*, cei mai mulți locuitori din *India, Șri Lanka* și

Lumea în spațiu și timp

Limba de stat

În Asia de Sud există mai mult de 500 de grupe etnice, ale căror reprezentanți vorbesc limbi diferite, prin urmare implementarea limbii de stat este foarte importantă pentru țări. Astfel, în India este literara hindi (statut oficial au de asemenea engleza și sanscrita – limba „moartă” a strămoșilor), Pakistan – urdu, Sri Lanka – tamila și singaleză.

Nepal sunt reprezentanți ai grupului indoarian (hindustani, bengali, bihari, punjabi, marathi etc.) și grupului iranian (paștuni, beluji) ale familiei lingvistice indoeuropene. Numai în sudul Indiei și Sri Lanka de Nord domină reprezentanții familiei lingvistice dravidiane (tamil și telugu).

În perioada precapitalistă în Asia de Sud au existat numeroase state feudale care au avut niveluri relativ ridicate de dezvoltare economico-socială pentru acele timpuri. Din secolul al VI-lea î. Hr. pe câmpia Indo-Gangetică au început să se formeze primele state ariane. Tot atunci, s-a născut budismul, care a devenit o religie a statului. În sec. III-V pe Hindustan a început invadarea budismului de către hinduism. Din sec. VIII în subregiune a început să pătrundă islamul, care în cele din urmă a devenit larg răspândit în valea Indusului, delta Gange și Brahmaputra, Kașmir. Din sec. XI Asia de Sud a devenit obiectul de cucerire a conducătorilor turci vecini: *Imperiul Marilor Moguli* acoperă pământurile de azi ale Afganistanului, Indiei, Pakistanului și Bangladeshului și a durat până la sosirea coloniștilor britanici în secolul al XIX-lea. Anume datorită prăbușirii acestui imperiu a devenit posibilă colonizarea europeană a teritoriilor comparativ dezvoltate în acel timp.

În secolul al XIX-lea Marea Britanie a creat în Asia de Sud cele mai mari colonii ale sale – perla imperiului colonial britanic, care a acoperit teritoriul de azi al *Indiei, Pakistanului, Bangladeshului, Myanmar* (atunci Birma), *Sri Lanka*. După cel de-al doilea război mondial, Marea Britanie a fost obligată să dea independență coloniilor sale. Separarea teritorială a statelor independente a dat naștere unor dispute de frontieră. Unele, cum ar fi problema Kașmirului, împărțit între India, Pakistan și China, încă nu sunt rezolvate. Există probleme nerezolvate privind delimitarea frontierei dintre India și China.

ASIA DE SUD-EST. Subregiunea acoperă marginea peninsulară Eurasiei, limitată la nord și vest cu granițele Chinei și respectiv Indiei, și numeroasele insule ale *arhipelagului Sond* între Asia și Australia. Poziția strategică la intersecția comunicațiilor dintre civilizații a transformat Asia de Sud-Est într-o arenă a numeroaselor controverse asupra sferelor de influență dintre forțele geopolitice din țările vecine și îndepărtate.

Record mondial

Suprafața Asiei de Sud-Est este de 4,5 milioane de kilometri. Este distribuită aproape în mod egal între partea continentală peninsulară și insule.

Aceste teritorii, prin care treceau drumurile comerciale din Europa și din Orientul Mijlociu către Orientul Îndepărtat, periferice față de India și China, din vremurile vechi au fost centrul imigrațiilor și obiect de cucerire. Pe Oceanul Indian aici ajungeau comercianții arabi și indieni, din Nord-

Est veneau coloniști chinezi. Din secolul al XVI-lea în subregiune au apărut europenii, iar mai târziu în secolul al XX-lea, americanii și japonezii. În Asia de Sud-Est, erau coloniile Portugaliei, Olandei, Marii Britanii, Franței, Spaniei, iar japonezii au ocupat temporar teritoriile în timpul celui de-al doilea război mondial. Interferențele străine și localizarea celor două mari puteri asiatice (India și China) au influențat geografia politică contemporană a subregiunii.

Eliberarea țărilor din Asia de Sud-Est de la dependența colonială a fost însoțită de războaie „murdare” și conflicte sociale interne, dintre care unele nu sunt

încă rezolvate pe deplin și care din când în când dau semne. „Puncte fierbinți“ sunt teritoriile în care tot timpul se petrece un război de gherilă în *Filipine*; „triunghiul de aur“, la intersecția dintre China, Laos și Mianmar, care este controlat de mafia de droguri. Conflictul din subregiune este intensificat și de sistemul de frontierele maritime în apele mărilor adiacente coastei de est a Asiei.

ASIA DE EST. Țările Asiei de Est sunt nucleul regiunii Asiatico-Pacifice, care acoperă Asia de Sud și de Sud-Est, Australia și Oceania. Aceasta este subregiunea civilizațiilor antice, țările căreia la sfârșitul sec. al XX – începutul sec. XXI au intrat într-o etapă de regenerare. Cea mai importantă consecință a acestui lucru a fost transformarea așa-numitului triunghi din Orientul Îndepărtat (*Japonia – China – Coreea de Sud*) într-unul dintre centrele majore de putere ale lumii. Creșterea PIB în aceste țări, dezvoltarea proactivă a industriilor bazate pe înaltă tehnologie, formarea de complexe științifice și industriale moderne, sistemele financiar-bancare puternice (băncile din China și Japonia sunt printre liderii financiari mondiali), au fost însoțite de dezvoltarea relațiilor comerciale cu țările lumii, creșterea influenței culturale și ambițiilor lor de politică externă. În prezent, două țări – *China* și *Japonia* – pretind la rolul de lideri regionali. Importanți factori de creștere pentru ei nu-l reprezintă doar potențialul economic semnificativ (în termeni de PIB, respectiv, al doilea și al treilea din lume), dar și combinația sa cu progresele globale în domeniul științei și culturii și a tradițiilor culturale și istorice locale profunde, formarea cărora se măsoară în milenii.

În Asia de Est există mai multe centre de confruntare geopolitică. Situația cea mai dramatică este pe *peninsula Coreeană* – între *Coreea de Nord* cu majorarea capacității sale nucleare și *Republica Coreea*. O moștenire istorică nerezolvată este relația dintre *China* și *Taiwan*. Tot nerezolvată rămâne problema dintre *Japonia* și *Rusia* a *insulelor Kurile*. *China* are dispute teritoriale cu *Vietnamul* și alte state de-a lungul graniței sale. Cu pretenții pentru afilierea unui număr de insule și delimitarea frontierelor maritime se pronunță *Japonia*, *Coreea de Sud*, *China*, *Taiwan* și altele.

ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE. Un rol important în organizarea vieții politice și economice din Asia îl joacă organizațiile internaționale.

În special, organizația internațională ASEAN reunește 10 țări. Această influentă asociație a fost înființată în anul 1967 cu scopul de a accelera dezvoltarea economică și progresul social al țărilor participante, protejând pacea și stabilitatea în Asia. ASEAN a fost recunoscută drept una dintre cele mai de succes organizații din lume pentru succesul regional în atingerea

Lumea în spațiu și timp

Statutul Taiwanului

Taiwan este o insulă în Oceanul Pacific din Asia de Est. Numele oficial al statului pe în. Taiwan – Republica Chineză. Să nu se confunde cu Republica Populară Chineză, al cărei guvern pretinde la deținerea insulei și consideră că ea este o provincie a sa.

Călătorie în cuvânt

ASEAN – din engl. ASEAN – Association of South East Asian Nations-Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est.

Des. 79.
Stema ASEAN

Des. 80. Stema Ligii
Statelor Arabe

obiectivelor sale și a influenței globale. Astăzi este un element central al arhitecturii politice, economice, sociale și culturale a întregii regiuni Asiatico-Pacifice.

Cea mai activă organizație internațională în lumea musulmană din Orientul Mijlociu este *Liga statelor arabe* – o grupare regională care reunește 22 de țări din Asia de Vest și Africa de Nord (12 din care, împreună cu Palestina, sunt țări asiatice), cu sediul la *Cairo* (Egipt). Fondată în 1945, organizația are în vedere coordonarea acțiunilor țărilor participante în sferile politice, militare și economice. Statutul său interzice utilizarea forței ca mijloc de soluționare a conflictelor și declară suveranitatea și independența tuturor țărilor din regiune, respectarea integrității lor teritoriale. Cu Liga, operează o serie de organizații internaționale, inclusiv *Fondul Monetar Arab*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Numiți subregiunile din Asia. Care dintre ele este cea mai apropiată de Ucraina? Care țări sunt incluse în această subregiune? Arătați-le pe hartă.
 2. Asia de Vest este înconjurată de șapte mări. Numiți-le, folosindu-vă de hartă. Ce avantaje au țările cu acces la mare?
 3. Dați exemple de conflicte interstatale în Asia. Explicați în ce context apar ele. Care sunt modalitățile de a le rezolva?
 4. Ce confruntări geopolitice au loc în Asia de Est? Prin ce ele sunt periculoase pentru întreaga lume?
-
- 5*. Gândiți-vă, ce procese politice și economice din regiunile Asiei au un impact asupra Ucrainei

CĂUTAȚI PE INTERNET

Utilizând surse de Internet (https://en.wikipedia.org/wiki/Assosiation_of_Southeast_Asian_Nations), aflați care țări fac parte din ASEAN. Aflați pentru ce realizări această organizație este numită „miracol Asiatic”.

PETRECEȚI UN STUDIU

Poziția geografică a țării ca factor de dezvoltare economică (de exemplu, Turcia și Singapore)

Folosind harta, descrieți așezarea economică, politică și geografică a Turciei și a Singaporei. Folosind sursele de informații disponibile, cercetați cum particularitățile așezării acestor țări au influențat dezvoltarea economiei lor.

§ 21. CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE ALE ASIEI

- Amintiți-vă, care munți se înalță în Asia și care sunt câmpiile mari care se extind în granițele sale.
- În ce centuri geografice și zone naturale este așezată Asia?
- Unde în Asia a apărut o zonă seismică activă?

POTENȚIALUL RESURSELOR NATURALE. Suprafața Asiei (inclusiv partea asiatică a Rusiei) reprezintă aproximativ 30% din partea locuită a planetei. În același timp, resursele sale naturale enorme reprezintă aproximativ 50% din resursele lumii. Multimilenara civilizație a însușirii teritoriilor sale – utilizarea resurselor funciare, acvatice și agroclimatice, buna explorare geologică a teritoriului – din vechime au permis să folosească în mod activ potențialul de resurse naturale al regiunii.

În Asia sunt extrase 2/5 din petrol, 3/4 de cărbune din lume, diverse mineuri de metale neferoase (staniu, plumb, zinc, crom, antimoniu, wolfram și alte zăcăminte rare). Sunt rezerve mari de mineuri de fier și materii prime chimice.

După potențialul hidroenergetic, Asia este pe primul loc în lume. Sunt oportunități mari naturale pentru dezvoltarea agriculturii: multă căldură (în partea de sud domină clima subtropicală, tropicală și subecuatorială); zone mari de câmpie și oaze, care sunt folosite de mii de ani; sursele bogate de apă dau posibilitatea să se colecteze aproape 1/2 de cereale mondiale (inclusiv 9/10 – orez), 2/3 – legume, 3/5 – bumbac, 9/10 – ceai și cauciuc natural, aproape toate iuta, furnizează 2/5 din producția mondială de carne. Oportunitățile de resurse din Asia sunt comparabile cu numărul populației sale. Cu toate acestea, cu excepția câtorva țări, economia regiunii nu se utilizează în deplin potențial, inclusiv cele care asigură activarea potențialului demografic și al înaltelor tehnologii moderne.

Extinderile vaste ale Asiei diferă semnificativ atât în condiții naturale, cât și în ceea ce privește aprovizionarea cu resurse.

ASIA DE VEST. Subregiunea, situată în zonele climatice subtropicală și tropicală, are o climă uscată (cu unele excepții) și un deficit însemnat de apă. Landșafturile din zonele plane sunt dominate de stepe uscate, semideșerturi și deșerturi. În consecință, agricultura este posibilă aici, în cea mai mare parte, numai prin irigare artificială.

Des. 81. Țesul Mesopotamia (Irak)

Des. 82. Extracția gazelor naturale în Golful Persic (Iran)

Baza bogățiilor minerale este *bazinul de petrol și gaze din Golful Persic*, în care se află jumătate din petrolul din lume și 1/4 din gazele naturale, deținute de țările de coastă *Bahrain, Iran, Irak, Qatar, Kuweit, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite*. Există depozite bogate de cromite în *Turcia și Iran*, fosfați în *Iordania și Israel*, precum și săruri în *Marea Moartă* (resurse balneologice). Resursele turistice și de agrement sunt utilizate pe scară largă pe coasta mediteraneană în *Turcia, Israel, Liban și Golful Persic* în *Emiratele Arabe Unite*. O importanță mondială au orașele istorice Ierusalim, Mecca, Medina, Istanbul, Bagdad, Palmyra, Petra și altele.

ASIA CENTRALĂ. Subregiunea este situată în zona de stepă, semideșert și deșert a centurii temperate. În sud, se înalță lanțurile muntoase *Pamir, Tien Shan, Kopetdag*. În stepe și semideșerturi ocupația tradițională a populației a fost din vechime păstoritul nomad. Dezvoltarea agriculturii pe terenurile virgine în nordul *Kazahstanului* pentru cultivarea cerealelor în sec. XX a dat rezultate slabe. În oazele din partea de sud a subregiunii, care aparțin zonelor de dezvoltare antică, este larg răspândită agricultura irigată.

Asia Centrală are rezerve semnificative de minerale. *Regiunea de petrol și gaze din Asia Centrală (Caspică)*, (*Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan*, depozite pe șelful *Mării Caspice*) după rezervele de petrol și gaze naturale cedează doar Golfului Persic.

Des. 83. Crestele munților Tien Shan asupra or. Almaty (Kazahstan)

Record mondial

În Asia, se află lacuri ce dețin recorduri: Baikal este cel mai adânc lac din lume (1620 m) și este considerat ca bazinul cu cea mai curată apă din lume; Marea Moartă, care se află într-un graben profund, la 395 m sub nivelul Oceanului Mondial și este una dintre cele mai sărate lacuri din lume (peste 270 ‰); Marea Caspică este cel mai mare lac cu apă sărată de pe Pământ.

Marele bazin carbonifer (*Karaganda*) este situat în *Kazahstan*. Multe depozite de minereuri de metale neferoase, în special de cupru, polimetalice, cromite, bauxită și aur (în *Uzbekistan*). Rezerve mari de minereuri de fier – în *Kazahstan*, uraniu – în *Kazahstan și Uzbekistan*.

Asia Centrală suferă de lipsă de apă. Apele celor mai mari râuri din sudul subregiunii în secolul XX, datorită creșterii excesive a bumbacului, au fost folosite în mod activ pentru irigare, ceea ce a condus la o catastrofă ecologică – *Marea Aral*, practic a dispărut. Ideea utopică a transferării apei din râurile Siberiei nu a fost realizată.

ASIA DE SUD ȘI DE SUD-EST. Subregiunile sunt situate în zone tropicale și subecuatoriale. Condițiile naturale permit acolo să facă un cerc de pământ pe parcursul întregului an și să prelucreze culturi care cresc pe tot parcursul anului. Aceste teritorii sunt bogate în lemn și resurse hidrologice.

Prin urmare, subregiunile au condiții favorabile pentru agricultură și sunt cele mai vechi centre de dezvoltare a civilizațiilor. În prezent aici locuiesc 3/10 din locuitorii Pământului.

Resursele de materii prime minerale sunt explorate mai mult în Asia de Sud. Acolo, sunt extrase în volume mari minereuri de fier, mangan, bauxită, crom, vanadiu și zirconiu, precum și pietre prețioase. În Asia de Sud-Est (*Indonezia, Malaezia, Thailanda, Myanmar*), se află cea mai mare curea de extracție de minerit de staniu din lume. În *Indonezia și Filipine*, sunt extrase minereuri de nichel și wolfram; în *Indonezia* – aur și argint. Marele bazin de petrol și gaze Sunda de nivel mondial este amplasat pe insule și pe șelful mărilor din arhipelagul Sunda. Cărbunele este extras în *India, Indonezia, Vietnam*.

Resursele turistice și de agrement sunt concentrate pe coasta Oceanului Indian, în sudul *Indiei, Sri Lanka, Malaezia, Thailanda, Indonezia* (o. Bali), în *Maldive*. Printre monumentele istorice cel mai faimos este mausoleul Taj Mahal (Agra), locurile sfinte în Varanas, templele peștere Ajanta din *India*; frescele din Sigiria în *Sri Lanka*; templele Angkor Wat din *Cambodgia* și Borobudur din *Indonezia*.

ASIA DE EST. În subregiune sunt formate condiții naturale foarte diverse. Relieful este complex: în partea de vest se ridică cei mai înalți munți *Himalaya* și *Karakorum*, în est – munții joși alternează cu câmpiile joase. Zonele pliabile din partea de est a subregiunii fac parte din *Inelul de foc din Pacific*, iar sistemele montane din sud sunt partea estică a Centurii de pliere alpine. De aceea, acolo se urmărește o activitate seismică activă: cutremurele sunt un eveniment obișnuit în Himalaya, pe Insulele japoneze și în alte zone. Asia de Est se caracterizează prin contrasturi climatice semnificative. Partea sa estică, deschisă spre Oceanul Pacific, are o climă musonică, vestul – uscată, continentală. Cea mai umedă este zona de

Des. 84. Landșafturi agricole din centura subecuatorială (Indonezia)

Des. 85. Resurse recreative de pe coasta Oceanului Indian (India)

Des. 86. Himalaya (Nepal)

Des. 87. Oaza în deșertul Takla Makan (China)

sud-est unde precipitațiile sunt 1000 – 2000 mm/an, în timp ce în Marele Platou din China, numărul lor este redus la jumătate, iar în est și nord-est scade sub 700 mm/an. Densitatea rețelei fluviiale are o dependență directă de cantitatea de precipitații. În partea de est a subregiunii ele sunt relativ dense, în Himalaya de est se nasc râuri abundente (*Huanhe, Mekong, Yanizi, Amur*). În partea de vest râuri sunt puține, iar în marile întinderi ale deșerturilor nu sunt deloc. Asia de Est este situată în trei zone: moderată, subtropicală și tropicală. În câmpii domină semideșerturile, în vest – deșerturile (*Gobi, Takla-Makan*). Pentru Tibet sunt caracteristice deșerturile pitorești alpine. Masivele muntoase au o zonare verticală clar pronunțată.

Resursele minerale sunt bogate și oferă oportunitatea de a dezvolta practic toate direcțiile de activitate economică. Rezervele de cărbune sunt considerabile și reprezintă 1/3 din cele mondiale (*bazinul Nord-Est din China*). Petrol este în *China de nord-est*, în *deșertul Djungar* și pe șelf. Subregiunea ocupă una dintre cele mai importante poziții din rezervele mondiale de minereu de fier, metale neferoase, în special staniu, mercur, molibden, wolfram și antimoniu.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Evaluați potențialul resurselor din Asia. Comparați-l cu cel european.
2. Utilizând harta climaterică a lumii, numiți zonele climatice, în care este situată Asia. Cum influențează formarea diferitelor tipuri de climă asupra dezvoltării agriculturii?
3. Arătați pe hartă bazinele de producție a petrolului și a gazelor naturale. În ce subregiuni ale Asiei se află ele?
4. Arătați pe harta țările care dispun de bazine mari de cărbune.
5. Povestiți despre bogățiile miniere din Asia. Ce țări au depozite bogate de minereuri de cupru și staniu?
6. Descrieți condițiile naturale din Asia de Est.

PETRECEȚI UN STUDIU

Țările din golful Persic – un nou domeniu de industrializare

Folosind harta politică, aflați care țări au acces la Golful Persic. Cercetați factorii care au contribuit la industrializarea economiei lor. Denumiți producția care determină specializarea internațională a acestor țări.

§ 22. POPULAȚIA ȘI PLASAREA SA

- Amintiți-vă, care sunt particularitățile mișcării naturale a populației în majoritatea țărilor europene.
- Ce sunt orașele mondiale? Dați exemple de astfel de orașe.

PROCESE DEMOGRAFICE. Asia este cea mai mare regiune din lume, nu numai din punct de vedere al suprafeței, dar și din punct de vedere al populației. Acolo, pe 30% din planetă locuiesc 60% din umanitate (4,5 mlrd. de oameni, a. 2017). Iar jumătate din populația lumii este concentrată în Asia de Est, de Sud și de Vest – în subregiunile în care primele civilizații agricole au apărut cu câteva milenii în urmă.

În același timp, numărul de persoane din Asia continuă să crească – mai mult de 1% în fiecare an. Cele mai mari rate de creștere (peste 4%) sunt în Asia de Vest (*Bahrain, Oman, Qatar, Kuwait*). În *Japonia*, această cifră este de 0,05%. Cea mai mare parte a creșterii populației în cifre absolute este în *India* (peste 17 milioane de persoane în fiecare an) și *China* (6 milioane).

Schimbarea numărului populației țării poate fi influențat de migrație. Astfel, emigranții din *Kuweit* reprezintă 70% din populație, *Qatar* și *EAU* – mai mult de 88%. Acestea sunt exemple de structură a populației de tip emigrant, atunci când cetățenii țării formează o minoritate a locuitorilor săi, iar migrații sunt majoritatea. În același timp, aceste state au un nivel ridicat de trai și oportunități economice, deoarece guvernele lor încearcă să atragă lucrători de înaltă calificare.

STRUCTURA DE VÂRSTĂ ȘI GEN. În multe țări asiatice există diferențe semnificative în raportul dintre populația masculină și cea feminină. Bărbații sunt dominanți în mod deosebit în Golful Persic – *Qatar, OAU, Oman, Bahrain*. Motivele sunt migrația la scară largă a bărbaților, în special a profesiorilor de forță de muncă angajată în industria extractivă, petrochimică, constructoare de mașini și alte industrii și care nu își pot aduce familiile cu ei. Dezechilibrul de gen cu prevalența masculină este, de asemenea, caracteristic pentru *China* și *India*. Acolo dezechilibrul s-a născut, în special, prin desfășurarea politicii demografice a „unui copil” care vizează reducerea natalității în țară. În aceste condiții, crește presiunea exercitată asupra femeilor de a naște fii ca viitori moștenitori.

Record mondial

În Asia, sunt situate țările-deținătoare de recorduri mondiale în ceea ce privește numărul populației: China (1,4 miliarde de persoane) – locul întâi; India (peste 1,3 miliarde) – al doilea; Indonezia (265 milioane) – al patrulea (după SUA); Pakistan (212 milioane de persoane) – al cincilea.

Călătorie în cuvânt

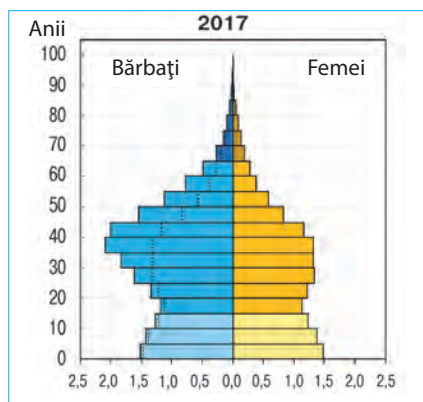
Dezechilibrul de gen este o discrepanță între bărbați și femei în structura populației.

Record mondial

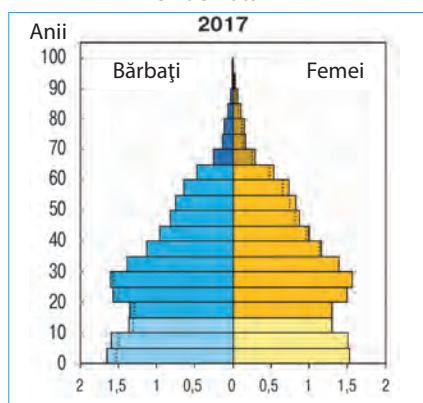

Cea mai mare prevalență a bărbaților din lume la structura de gen a populației este în Qatar (2,87 bărbați / femei), în al doilea rând – EAU (2,73 bărbați/femei).

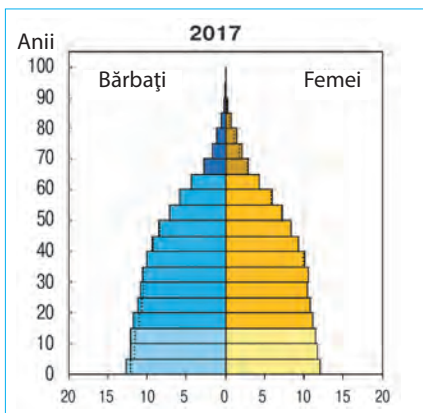
Arabia Saudită

Uzbekistan

Indonezia

Linia punctată indică un exces de bărbați sau femei în anumite grupe de vârstă.

Des. 88. Piramidele de vârstă și gen din țările asiatice (a. 2017)

Particularitățile proceselor demografice și structura populației caracteristice țărilor asiatice sunt reflectate de piramidele de vârstă și gen (des. 88).

PLASAREA POPULAȚIEI ȘI URBANIZAREA. Odată cu trecerea societății asiatice de la nivelul de dezvoltare agrar la cel industrial, iar pe alocuri – și la nivelul post-industrial, importanța orașelor și a sistemelor de populare urbană crește. În prezent mai mult de jumătate din populația lumii trăiește în orașe și așezări de tip orașenesc și aceasta aduce o contribuție semnificativă la procesele de urbanizare din Asia. Rate deosebit de ridicate ale populației urbane sunt *Asia de Est* și *de Vest* (respectiv, 60 și 65%). Acestea sunt regiunile de origine ale civilizațiilor antice ale lumii, a căror istorie are mai multe milenii. În prezent se petrec noi transformări sociale ale erei industriale și postindustriale. Între țări, nivel deosebit de ridicat al urbanizării este în *Singapore* (100%), *Japonia* (94%), *Israel* (92%), *Liban* și *EAU* (88%).

Conform cifrelor de mai sus, există o mare inegalitate a sistemului de populare în regiune. Aceasta o reprezintă, în primul rând, văile și deltele marilor râuri asiatice: Yangtze și Huanhe din China; Indus, Gange și Brahmaputra pe peninsula Hindustan; în al doilea rând, arealele oazelor din Asia de Vest și Centrală; în al treilea rând, arhipelagurile insulare și coastele maritime (Insulele japoneze, insula Java, coasta mediteraneană și mările din Asia de Est) – 500-700 de persoane/km². În același timp, deserturile din Asia de Vest și Centrală (inclusiv partea vestică a Chinei și Mongoliei), regiunile muntoase Himalaya, Karakorum și Pamir și regiunile forestiere din Asia de Sud-Est sunt aproape nepopulate.

În zonele menționate mai sus ale activității economice, pe căile comerciale istorice din regiune, timp de secole s-au format marile centre de activități comerciale și meșteșugărești menționate ca orașe istorice. Cele mai importante dintre ele în Asia de Vest – *Ierusalim*, *Beirut*, *Damasc*, *Bagdad*, *Basra*, *Stan-*

bul (Constantinopol, în care pe rutele comerciale europene se uneau Kievul și Novgorodul), *Teheran*; în Asia Centrală și de Sud – *Samarkand*, *Buhara*, *Kabul*, *Deli* și altele; în Asia de Est – *Beijing*, *Șanghai*; pe arhipelagul japonez – *Kyoto*.

În prezent pe teritoriul Asiei s-au format zeci de aglomerări urbane milionare, care îndeplinesc o varietate de funcții economice. Deci, în primul cincizeci al celor mai mari sisteme urbane din lume, mai mult de jumătate se află în Asia. În fruntea listei de aglomerații metropolitane sunt *Tokyo*, în Japonia (peste 38 de milioane), *Șanghai*, *Beijing*, *Seangan – Huancijou – Șencijeni* în China (mai mult de 30 de milioane de oameni fiecare), *New Deli*, India (28 de milioane). Numărul de persoane din fiecare dintre ele depășește regiunile metropolitane din New York, Mexic sau San Paulo în America.

Cele mai mari zone metropolitane din Asia sunt *Tokaido* în Japonia, delta râului *Yangtze*, *Hong Kong/Seangan – Huancijou* în China. Regiunile din Asia, amintite mai sus, unde procesele de urbanizare se dezvoltă rapid devin și concentrare a capacității intelectuale în regiune. În prezent, mai mult de 40% din investițiile în știință sunt în țările Asiei (a. 2017). Lideri în creșterea științifică sunt *China* (20% din capital, a doua în lume, după SUA), *Japonia* (10%, locul al treilea), *Coreea de Sud*, *Taiwan*, *India*, *Singapore*, *Turcia* și *Israel*.

Orașele mondiale asiatice – *Hong Kong/Seangan*, *Singapore*, *Tokyo*, *Șanghai*, *Dubai*, *Beijing*, *Mumbai*, *Seul*, *New Deli*, *Istanbul*, *Bangkok*.

COMPONENȚA ETNICĂ ȘI RELIGIOASĂ. Componenta etnică a populației din Asia este foarte variată. Există mai mult de o mie de popoare în regiune. Cele mai mari dintre elechinezii, hindustanii, bengalezii, japonezii. Popoarele din Asia aparțin la mai mult de 15 familii lingvistice. Nu există un astfel de „caleidoscop” lingvistic în nici o regiune a lumii. Structura etnică și lingvistică cea mai complexă a populației este caracteristică *Indiei*, *Șri Lankăi*, *Indoneziei*, *Bangladeșului*. Pe terenurile Asiei, mai multe civilizații s-au dezvoltat istoric, iar în fiecare dintre ele – un mozaic mare de grupuri etnice, limbi și culturi. Țările și popoarele **civilizației musulmane** sunt situate în principal în Asia de Vest și Centrală, precum și o parte din Asia de Sud (*Pakistan*, *Bangladesh*) și Asia de Sud-Est (*Indonezia*, *Malaezia*). Deși civilizația budistă are originea în India, acum *India* este o țară de hinduism, iar diferite direcții ale **budismului** sunt răspândite în Asia de Sud-Est și Asia de Sud (*Șri Lanka*), *Mongolia* și în *Tibet*. Țările civilizațiilor din Orientul Îndepărtat sunt *China* (combinație de budism și **confucianism**), *Japonia* (combinație de **șintoism** și budism) și *Coreea*. Țările **civilizației creștine** sunt *Georgia* și *Armenia* în Asia de Vest, *Filipine* și *Timorul de Est* din Asia de Sud-Est. Viziunea creștină în țările regiunii este inententă imigranților din Europa și America, iar în Asia Centrală – din zonele fostei Uniuni Sovietice. *Israelul* este nucleul **civilizației creștin-iudaisme**.

POTENȚIALUL RESURSELOR DE MUNCĂ. Caracteristicile structurii de vârstă a populației, creată de procesul de tranziție demografică, constă în faptul că numărul general pe regiune a grupelor de vârstă de la 15 la 64 ani (din care se formează populația activă economic) este mai mare de 60% din cifra globală. Se crede că proporții similare ale structurii de vârstă a populației vor continua și în prima jumătate a secolului XXI, acest lucru înseamnă că, în următoarele decenii în țările din Asia se va concentra mai multă forță de muncă decât în toate celelalte regiuni ale lumii luate împreună.

Deja aceasta este o forță de muncă destul de calificată care poate lucra eficient în producția industrială de înaltă tehnologie și un număr din ce în ce mai mare de profesioniști cu înaltă calificare în sectorul terțiar: știința, tehnologia informației și sectorul bancar.

Diferențele regionale în geografia populației și a resurselor de muncă din Asia sunt tot mai semnificative.

În **Asia de Est** (*China, Japonia, Coreea de Sud*) locuiesc aproape 22% din populația lumii și este concentrată aproape 25% din forța de muncă din lume (dintre care 20% în China). În **Asia de Sud**, sunt concentrate 23% din populație și mai mult de 1/5 din forța de muncă din lume. Se deosebește *India*, potențialul său de resurse a forței de muncă este la fel ca cel chinezesc. În **Asia de Sud-Est**, *Indonezia, Singapore și Malaezia* au prezenta forță de muncă calificată, oportunitățile cresc în Filipine, Thailanda și Vietnam.

În **Asia de Vest**, economia este dezvoltată multilateral, astfel încât nevoia de forță de muncă calificată o au *Turcia, Iranul și Israelul*. În țările din Golful Persic, o forță de muncă considerabilă este necesară în industria de petrol și gaze, și de sectorul serviciilor (în special transportul, turismul). În majoritatea cazurilor aceste nevoi sunt acoperite de către lucrătorii migranți.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Ce țări asiatice după numărul populației fac parte din marii giganți ai lumii? Arătați-le pe hartă.
 2. Explicați, ce este dezechilibru de gen. Ce țări sunt caracterizate de predominanța masculină din populație? Gândiți-vă ce tulburări sociale poate provoca un astfel de dezechilibru.
 3. Spuneți-ne despre localizarea populației din Asia. Unde sunt zonele cu cea mai mare densitate? Arătați-le pe hartă. Care este locația lor?
 4. Care țări au cel mai înalt nivel de urbanizare? Numiți și arătați pe hartă megalopolisurile din Asia. În urma căror procese ele s-au format?
 5. Asia este numită locul de naștere al religiilor lumii. Dovediți sau respingeți această declarație.
-
- 6*. Evaluați potențialul forței de muncă din Asia. Comparați-l la diferitele subregiuni din Asia și în Europa.

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Bahrain are cel mai mare temp de creștere în Asia – 7,4% pe an, iar Pakistanul este de trei ori mai mic – 2,4%. Calculați țara care dă o creștere mai mare a populației în termeni absoluți (milioane de oameni) dacă numărul de persoane din Bahrain este de 1,5 milioane de persoane, iar în Pakistan – 201 milioane de persoane. De câte ori creșterea într-o țară este mai mare decât în cealaltă?

§ 23. PARTICULARITĂȚILE ECONOMIEI

- Amintiți-vă, ce țări asiatice au un PIB înalt.
- În ce resurse minerale sunt bogate țările asiatice? Baza de dezvoltare a căror producții o pot servi ele?

CARACTERISTICILE ECONOMIEI. La începutul sec. XXI economia în Asia s-a dezvoltat în temp rapid și acum în ceea ce privește PIB și volumul de participare la activitatea economică externă reprezintă respectiv, câte 40% din indicatorii globali (tab. 27). Dar această regiune este marcată de o dezvoltare economică inegală. În țările din Asia de Est și de Vest scade 30% din PIB global, peste 30% din exporturi și peste 42% (în toate țările din Asia – 54%) din rezervele de aur mondiale. Amploarea activității lor economice este mai mare decât indicii din Europa sau SUA.

În funcție de nivelul de dezvoltare economică în Asia, există toate tipurile de țări. Printre **țările dezvoltate** de mai multe decenii se numără *Japonia*, care este membru al „Grupului Marilor Șapte“. Restul aparțin în principal **țărilor în curs de dezvoltare**. Cu toate acestea, acum imaginea țărilor dezvoltate tind să o aibă *Coreea de Sud* și *Taiwan*. O putere mondială este *China* care, în ceea ce privește PIB a ocupat al doilea loc în lume, depășind Japonia. Țările „Triunghiului Orientul Îndepărtat” (*Japonia*, *Coreea de Sud*, *Estul Chinei*) constituie nucleul regiunii Asiatico-Pacifice. Semiperiferie a acestui nucleu a devenit *Singapore*, țările noului val industrial – *Malaezia*, *Tailanda*, *Indonezia* și altele. *India* este un nou fenomen industrial din Asia. Un alt centru al semiperiferiei sunt țările producătoare de petrol ale Golfului Persic. O țară industrială și agricolă este *Turcia*.

Dar, în altă parte de regiune indicatorii de dezvoltare economică sunt mai mult decât modești. Oportunitățile economice totale ale țărilor din Asia Centrală sunt mai mici decât în *Iranul* învecinat. În situație dificilă se află economiile epuizate de conflictele armate din *Afganistan*, *Yemen* și *Siria*. În Asia de Sud și de Sud-Est se află cele mai sărace țări ale lumii – *Pakistan*, *Bangladeș*, *Nepal*, *Myanmar*, *Cambodgia*, *Laos*. În Asia de Est, **Coreea de Nord** este acum în pragul unei catastrofe umanitare.

SECTORUL PRIMAR. În **agricultura** Asiei se combină capabilitățile cele mai mari ale culturilor tradiționale din lume și agrobiologia modernă (așa-numita revoluție verde), care oferă populației de câteva miliarde din regiune alimentare la un nivel apropiat de media din lume. Poziții de lider în lume Asia ocupă la creșterea culturilor cereale – 50% din recolta globală (90% din orez, 45% din grâu); legume – mai mult de 50% (75% varză, peste 80% din castraveți, 57% – tomate, 66% ceapă etc.); culturile fibroase de peste 70% din colectare (72% bumbac). Adăugăm la acestea ceaiul (84% din colectarea mondială), cauciucul natural (90%), tutunul (66%). În **creșterea animalelor** Asia oferă 60% din producția mondială de carne de porc și 55% din păsări, 60% din producția de ouă. Agricultură din Asia consumă 64% din îngrășămintele produse în lume.

Unii indicatori economici din Asia¹ (a.2015, 2016)

Regiunea, țara	PIB (2016)		Structura ocupării forței de muncă, pe sectoare, %			Exportul % față de mondial, 2016
	% față de mondial	mii \$/ persoană	Primar	Secundar	Terțiar	
Toată lumea (2016)	100	≈11				100
Asia	39,0	...				40,8
în special Asia de Est	25,8	...				24,0
în special China	13,4	8	35	29	36	13,5
Japonia	7,6	46	4	26	70	4,1
Coreea de Sud	1,8	39	7	24	69	3,4
Asia de Sud-Est	3,6	...				7,1
în special Indonezia	1,2	12	32	21	47	1,0
Tailanda	0,5	17	38	14	48	1,3
Singapore	0,4	89	0,1	19,6	80	2,1
Asia de Sud	4,6	...				2,2
în special India	2,6	7	49	20	31	1,7
Pakistan	1,3	5,2	17	18	65	0,15
Asia de Vest	4,5	...				6,7
În special Turcia	1,0	22	25	26	49	0,9
Arabia Saudită	0,97	55	7	21	72	2,0
Iran	0,54	18	17	34	49	0,4
Asia Centrală	0,4	...				0,8

¹Calculat în conformitate cu: CIA World Factbook, 2015 și FMI, The Principal Global Indicators, 2017.

În **industria minieră** a Asiei s-au dezvoltat mai multe centre de extracție de petrol și gaze naturale. Acestea sunt teritoriile țărilor și șelful *Golfului Persic*, regiunea *Caspică* și a *Asiei Centrale*, insulele și șelful *arhipelagului Sunda*, nord-estul *Chinei* și șelful său din *mările Galbenă* și *Sudchineză*. Cele mai mari bazine de cărbune (în afara Siberiei) sunt situate în *China*, *India* și *Kazahstan*. Cărbunile se extrage, de asemenea, în *Indonezia*, *Vietnam*. Extracții semnificative ale minereurilor de fier sunt în *China*, *India*, *Kazahstan*, *Iran*; cupru – *Kazahstan*, *Mongolia*, *Iran*; staniu – țările peninsulei *Malaca* (*Myanmar*, *Tailanda*, *Malaezia*) și insulele învecinate.

SECTORUL SECUNDAR. Doar câteva țări au capacități de **producții metalurgice** semnificative. Dar este vorba de 2/3 din capacitatea metalurgică a Asiei, în care *China*, *India* și *Turcia* lucrează cu materii prime locale, în timp ce *Japonia*, *Republica Coreea* și *Taiwan* cu materii importate din alte regiuni ale lumii. **Producția chimică** este puternică în *China*, *Japonia*, *Republica Coreea*, *Taiwan*, *India*, *Thailanda*, *Iran*, *Arabia Saudită*, precum și în *Turcia*, *Azerbaidjan*, *Uzbekistan*, *Malaezia*.

Principalul progres în dezvoltarea industriei din Asia se observă în industriile de înaltă tehnologie (industria electronică, industria construcțiilor de nave și automobile). Producția de bunuri de consum în **industria electronică** este un exemplu al unei specializări regionale internaționale moderne în ceea ce privește înalta tehnologie. Astfel, aproape toate laptopurile și aparatele de fotografiat, mai mult de 85% din televizoare și 70% din telefoanele vândute pe piața mondială sunt fabricate în țările din **Asia de Est, de Sud și de Sud-Est**. Producția acestora în *Japonia, Republica Coreea, Taiwan*, în mare măsură în *China și India*, se bazează pe capacitățile de fabricație ale companiilor care singure dețin tehnologia sau care pot coopera în mod eficient cu companii din alte țări dezvoltate economic. Succesele altor țări asiatice (*Singapore, Malaysia, Indonezia, Tailanda, Filipine*) sunt explicate prin prezența unei forțe de muncă ieftine, dar în același timp și calificate.

Volumele mari de **producție alimentară** se orientează pe marile potențiale ale pieței de consum din Asia. **Producția** eficientă de **țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte** este asociată cu procesele de globalizare și cu utilizarea pe scară largă a metodelor de externalizare. Aceste industrii, împreună cu activitățile de implementare a produselor lor, formează un sistem global auto-reglementat în care CTN distribuie (localizează) producția în țările cu salarii mici; tehnologiile și finanțarea sunt furnizate de companii foarte dezvoltate, iar vânzările sunt organizate pe piețele mondiale. În țările din Asia, sunt concentrate 65% din producția de fibre de origine vegetală și 90% din sintetice și chimice, o parte considerabilă din lână. În prezența unei baze de materii prime atât de puternice, predomină producția țesăturilor sintetice și amestecate (fibre naturale / sintetice), care sunt în principal destinate fabricării de haine ieftine. În producția de îmbrăcăminte din lume, rolul de lider aparține tot țărilor asiatice: aceasta este 60% din cămășile și pantalonii cusuți din lume, aproximativ jumătate din costume și rochii. Cea mai mare parte a lenjeriei se produce, de asemenea, în Asia.

SECTORUL TERȚIAR. În economia asiatică, volumele tuturor tipurilor de transporturi, activitatea financiară și turismul internațional au crescut.

Problema depășirii spațiului în vastul teritoriu al Asiei a fost întotdeauna acută. Zonele dens populate – ca urmare a activității agricole și a tuturor celorlalte tipuri de activitate economică sunt pe câmpiile Asiei de Est, de Sud și de Vest, pe văile și deltele râurilor mari sau pe malul mărilor și pe insule. În părțile interioare se întindeau stepe uscate și deșerturi fără apă sau munții greu accesibili care stau ca niște pereți. Surprinzător, dar partea centrală, interioară a Asiei a fost dintotdeauna o periferie profundă. Căile istorice transcontinentale erau sau pe mări de-a lungul coastei de sud sau de la oază la oază prin deșerturi și munti, prin legendarul Drum al Mătasei. În prezent, în **sistemul de transport** s-a format o rețea densă de căi ferate și autostrăzi în *China de Est și India*. Direcția transcontinentală – prin Asia de Vest, Asia Centrală și China de Vest (cea mai mare parte repetând direcția Drumului Mătasei) – leagă principalele rețele de transport dintre China și vestul Eurasiei (inclusiv zona Mediterană, Europa de Est, de Vest și Centrală). Proiecte rute pe teritoriul țărilor din Asia de Sud nu sunt realizate din cauza obstacolelor atât naturale, cât și geopolitice. În același timp, rutele maritime, atât în jurul, cât și la

țărurile Europei și Americii, prin Oceanul Pacific și Oceanul Indian, rămân strategice importante. În aceste direcții, transportul aerian devine și el din ce în ce mai important. Mijloace de transport ale țărilor de frunte din Asia continuă să crească, ceea ce crează unele condiții favorabile pentru dezvoltarea comerțului exterior și a turismului.

Transportul feroviar în *India, China și Japonia* au cele mai mari rate din lume, în ceea ce privește traficul de pasageri. În Japonia și China magistrale cu viteze de trafic de peste 300 km/h leagă capitalele cu toate centrele regionale majore. În *China, India*, țările din *Asia Centrală* și *Iran*, ele transportă, de asemenea, volume mari de mărfuri. **Transportul maritim** și transportul de pasageri din ce în ce mai mult marchează trecerea de la Atlantic și Marea Mediterană, în apele Oceanului Pacific și Indian. Cele mai mari porturi din lume sunt în țările din Asia: cu cea mai mare cifră de mărfuri – *Singapore, Șanghai, Ningbo-Cijoușan, Hong Kong/Seangan, Busan, Tokyo, Osaka, Gaosiung, Mumbai*. **Traficul aerian** din Asia este o rută sigură între Asia și Europa, dar și America. Există zeci de aeroporturi, fiecare dintre care

servește anual milioane de pasageri. Acestea sunt aeroporturile din *Tokyo* (Japonia), *Beijing, Hong Kong/Seangan, Shanghai* la Guancijou (China), *Dubai* (EAU), *Singapore, Jakarta* (Indonezia), *Mumbai* (India), *Bangkok* (Tailanda), *Istanbul* (Turcia).

Des. 89. Singapore este unul dintre cele mai mari porturi și centre financiare din lume

Sistemul financiar-bancar și componentele tehnologiei informației din economiile asiatice sunt în continuă creștere. În sec. XXI stocurile de aur și valută concentrate în bănci din Asia au depășit 60% din indicele mondial. Printre primele zece țări din lume cele mai mari rezerve de aur includ *Japonia* (locul doi din lume), *China* (al patrulea), *Arabia*

Saudită (al nouălea). Un rol de frunte îl dețin băncile situate în *Tokyo, Hong Kong, Shanghai, Seul* (Coreea), *Singapore, Mumbai, Riyadi* (Arabia Saudită), *Dubai*.

În **comerțul internațional** la sfârșitul sec. al XX-lea liderii lumii au fost „Grupul Marilor Șapte” și țările dezvoltate din Europa, la care au aderat ulterior țările din Asia – *Coreea de Sud, Hong Kong, Singapore*, iar în sec. XXI – *China*, care din 2010 se află în fruntea celor mai mari exportatori din lume. Primele zece țări exportatoare, cu excepția *Chinei*, sunt *Japonia, Hong Kong, Republica Coreea*. Aceleași țări asiatice sunt, de asemenea, cei mai mari consumatori de produse importate. Principalele poziții în exportul de servicii sunt ocupate de *China, Japonia, India*.

Orașe asiatice mondiale care au devenit elemente importante ale sistemului economic global și politic, ce influențează economic și cultural puternic regiunea sunt *Hong Kong, Shanghai, Beijing* (China), *Singapore, Tokyo* (Japonia), *Dubai*

(EAU), *Mumbai, New Deli* (India), *Seul* (Coreea), *Istanbul* (Turcia), *Bangkok* (Tailanda).

Relațiile externe ale *Ucrainei* cu țările din Asia în comerțul exterior, turism, transporturi, tehnologia informației și alte sisteme sunt în stadiul inițial de dezvoltare. În comerțul exterior partenerii principali ai țării noastre în exporturi sunt *Turcia, China, India, Arabia Saudită, Israel*; la import – *China, Turcia, Arabia Saudită, Japonia, India și Republica Coreea*. Locuri importante de odihnă pentru turiștii ucraineni în Asia au devenit *Turcia, Emiratele Arabe Unite, Tailanda, Israel* și altele.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Care sunt particularitățile dezvoltării economiei țărilor asiatice?
2. Din ce tipuri de țări fac parte țările asiatice după dezvoltarea economică?
3. Prin cultivarea căror culturi agricole, Asia este lider mondial?
4. Unde în Asia există centre de extragere a petrolului și a gazelor naturale? Arătați-le pe hartă.
5. Pe ce industrii ale sectorului secundar se specializează țările asiatice? Ce factori au influențat progresul în dezvoltarea unora dintre ele?
6. Dați exemple de orașe mondiale asiatice. În ce țări au apărut ele?
7. Numiți și arătați pe hartă cele mai mari aeroporturi-huburi asiatice. În ce țări au apărut acestea?
8. Relatați despre relațiile economice externe ale Ucrainei cu țările din Asia.

LUCRARE PRACTICĂ NR. 3

Compararea coșului alimentară al locuitorilor țărilor din Asia de Vest și cea de Est

1. Alegeți câte o țară din Asia de Vest și de Est. Folosind diferite surse de informații, cercetați cum este compoziția coșului de consum al bunurilor, în special produsele alimentare, ale populației țărilor respective.

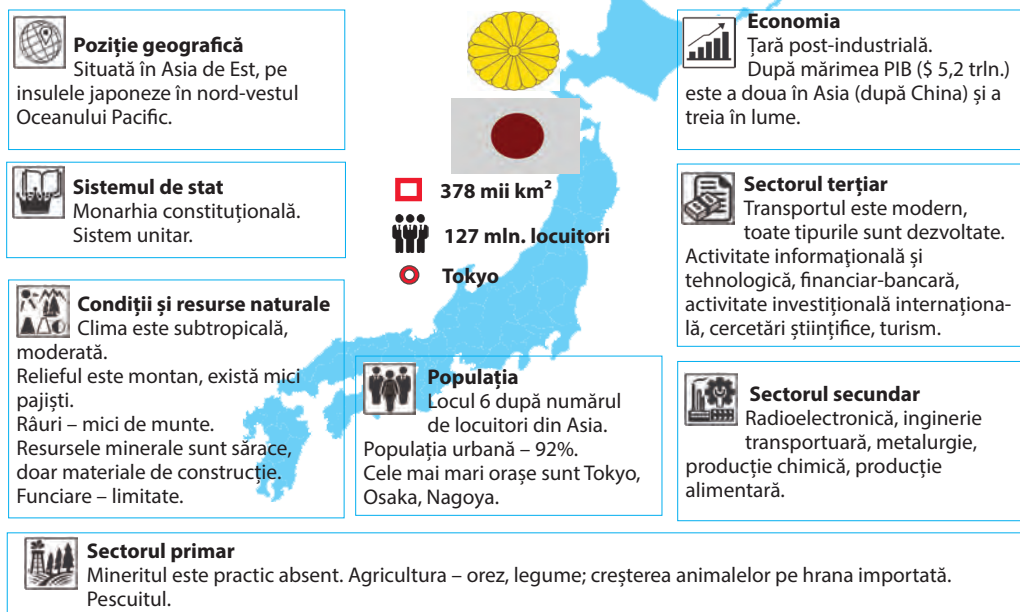
2. Comparați compoziția coșului de produse alimentare din țările cercetate cu cel din Ucraina.

PETRECEȚI UN STUDIU

Dimensiuni ecologice ale creșterii economice în țările asiatice.

§ 24. JAPONIA

LOCAȚIA ECONOMIC-GEOGRAFICĂ ȘI LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI LUME. Japonia se află pe Insulele japoneze, care nu sunt mari după suprafață, în largul coastei Asiei de Est. Este o țară maritimă pentru care *Oceanul*

Pacific este cel mai universal și mai convenabil drum spre toate colțurile lumii. În același timp, este o țară montană, 75% din suprafață este acoperită de munți și teritorii cu relief complex, iar pe aproximativ 25% din suprafața plană și joasă este concentrată de aproape 80% din populație și activitatea economică.

Insulele japoneze ale arhipelagului se extind de-a lungul coastei de est a Asiei. Cele mai mari dintre acestea sunt *Honsiu*, *Kiusiu*, *Sikoku* și *Hokkaido*. În apropierea lor se află sute de alte insule, cele mai mari dintre ele – *arhipelagul Riukiu*.

Insulele se află într-o zonă seismică activă în care frecvent apar cutremure. Pe insule există mai mult de 200 de vulcani, dintre care – 40 activi, în special *Muntele Fuji*, care este un

Tabelul 28

Japonia în Asia și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în Asia	Locul în lume
Suprafața teritoriului	378 mii km ²	15	61
Populația	127 mln. locuitori	7	10
PIB	5,2 trln. dol. SUA	2	3
PIB pe cap de locuitor	40,8 mii dol. SUA (2018, BM)	5	20
PIB pe cap de locuitor (după PPC)	44,5 mii dol. SUA (2018, FMI)	11	27
Indicele dezvoltării umane	0,903	3	17

simbol al țării. Activitățile economice sunt concentrate pe câmpii relativ mici. Întregul teritoriu al Japoniei este în zona activității musonice. Musonul de vară este însoțit de precipitații pe versanții estici ai munților, iar iarna transportă mase de aer rece din Siberia, care provoacă zăpadă puternică în Hokkaido și pe coasta de vest a Honshu. Primăvara și toamna sunt cicloane tropicale. Ele aduc în primăvară ploii calde, iar din august până în octombrie – uragane tropicale (taifunuri). Numeroase râuri au un potențial energetic semnificativ, apa lor fiind utilizată pentru irigare.

Japonia este o țară maritimă. Marea, de-a lungul veacurilor, nu desparte, ci leagă oamenii care trăiesc pe insule. Și odată cu dezvoltarea tehnologiei, drumurile din Pacific au devenit calea cea mai eficientă și mai ieftină spre piețele materiilor prime și piețelor de desfacere. Coasta insulelor a fost și este în același timp și o „fațadă” și un „maestru” al țării.

Japonia este o țară verde (70% din teritoriu este acoperit de păduri). Munții săi din sud sunt acoperiți cu păduri subtropicale, în partea centrală – mixte, în partea de nord – cu conifere. Cu toate acestea, cele mai multe păduri sunt spații artificiale și peisajurile sunt mult schimbate prin activitatea umană. De-a lungul istoriei acestor insule oamenii au trebuit să facă eforturi pentru a crea și a conserva terenurile agricole, a restaura permanent pădurile, a construi sisteme de irigații și conducte de apă, a străpunge tuneluri prin munți pentru construcția de drumuri, a câștiga de la mare noi terenuri pentru construcții. Experiența de aflare, utilizare și conservare a terenurilor din Japonia demonstrează adevărul că chiar și un loc în spațiu este o resursă economică. O resursă economică extraordinară este spațiul maritim adiacent – cu o suprafață mică a insulelor japoneze apele teritoriale ale statului sunt mai mult de 600 mii km², iar zona economică exclusivă – 4 mln. km².

În Japonia, depozitele de reziduuri minerale de importanță industrială sunt extrem de mici. În cantități suficiente, țara are la dispoziție numai materiale de construcție. Extracția resurselor de cărbune și minereuri este întreruptă.

POPULAȚIA. Teritoriul insulelor japoneze – una dintre cele mai dens populate din lume – o medie de 340 persoane/km. Majoritatea covârșitoare a populației țării este situată pe dungile înguste ale câmpiilor de coastă. Sistemele de populare în zonele din *Tokyo-Yokohama, Osaka-Kobe-Kyoto, Nagoya* sunt

Călătorie în cuvânt

Japonezii numesc țara lor **Nippon**, care se traduce ca răsăritul soarelui. Prin urmare, numele răspândit al **Japoniei** - Țara Soarelui care răsare, sau Țara Răsăritului.

Record mondial

Japonia este titularul recordului mondial pentru numărul cutremurelor. Anual, sunt fixate în țară la 1,5 mii, adică, în medie, 4 cutremure pe zi.

Des. 90. Muntele Fuji este cel mai înalt vârf din Japonia, unul dintre simbolurile țării

Lumea în spațiu și timp

Popularea Japoniei

Cei mai vechi oameni care au venit pe insulele japoneze erau ainu din Asia. Dar ei mereu au fost asaltați spre nord de către cei veniți mai târziu. În prezent, ainu, care și-au păstrat identitatea etnică, au rămas numai pe in. Hokkaido. Triburile, din care s-a format poporul japonez, au venit pe insule din Asia prin Peninsula Coreeană și din insulele din partea de vest a Pacificului. Până în sec.VIII formarea japonezilor ca națiune s-a încheiat.

Des. 91. Tokyo – capitala Japoniei

toată populația era educată. În prezent, educația în școala medie este gratuită și obligatorie pentru toți. Mai mult de jumătate dintre absolvenții școlii medii continuă să studieze la instituții de învățământ superior sau colegii. În economia Japoniei sunt cuprinși aproape 60% din populația în vârstă de muncă. Acestea sunt persoane educate, cu înaltă calificare, profesionale, cu inițiativă, gata să accepte inovațiile. E bine cunoscută, înalta disciplină a muncii la companiile japoneze și angajamentul personalului companiilor lor, ceea ce indică o cultură de mare nivel al poporului japonez și particularitățile sale de mentalitate. Influența tradițiilor culturale – obiceiuri religioase, obiceiuri naționale, literatură, artă, muzică etc. asupra vieții japoneze – este un element integrat al stilului de viață. Japonia este o țară a civilizației, viața și cultura spirituală a căreia se bazează pe o combinație de șintoism, budism și confucianism.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Japonia a construit rapid o economie capitalistă de piață, a pus bazele unui puternic stat industrial în sec. al XIX-lea. După cel de-al Doilea Război Mondial, țara ruinată complet, fără fluxuri semnificative de capital străin a reușit să reconstruiască economia, să realizeze reforme politice și economice radicale și să devină o societate democratică și un stat postindustrial. Societatea japoneză este organizată și eficient capabilă să depășească provocările brutale ale naturii (cutremure, tsunami, taifunuri). În prezent, Japonia este cea mai dezvoltată țară din Asia, cu

aglomerări multimilionare. Pe principala axă de transport a țării care leagă aceste aglomerări, a apărut unul dintre cele mai puternice concentrări industriale din lume și a altor activități economice – *Centura pacifică industrială a Japoniei*. În partea sa estică, de la Tokyo-Yokohama până la Osaka-Kobe, a fost înființată a doua după mărime din lume *metropola Tokaido* (mai mult de 65 de milioane de persoane). Pe aceste teritorii, care reprezintă aproximativ 20% din suprafața țării, densitatea populației ajunge la 1700 de persoane/km². Japonia este o țară foarte urbanizată, în care mai mult de 90% din populație locuiește fie în orașe, fie duce un stil de viață urban. Cursul proceselor demografice ale sec. XXI a condus la o deteriorare a furnizării resurselor de muncă, deoarece proporția populației de vârstă pensionată este în continuă creștere. Este favorabil faptul că forța de muncă are un nivel ridicat de pregătire profesională datorită tradițiilor îndelungate ale educației publice – încă la mijlocul sec. al XIX-lea aproape

o industrie cu cele mai recente tehnologii, cu resurse monetare și financiare mari și are poziții puternice pe piețele mondiale. Lipsa resurselor naturale se suprapune cu înaltul nivel de calificare și culturii muncii, a forței de muncă, utilizarea activă și flexibilă a capitalului și a capacității de gestionare, cu tehnica modernă, tehnologia și cercetarea aplicată. Nu numai în industrie, ci și în alte sectoare sunt puse în aplicare automatizarea, robotizarea și cibernetizarea producției. Factorii externi de dezvoltare constau din vânzarea pe piața mondială a produselor de înaltă calitate, competitive a sectoarelor secundar și terțiar, din activitatea investițională (care a devenit posibilă prin acumularea de resurse financiare) și din capacitățile de tehnologie a informației.

La un moment dat, Japonia s-a folosit de beneficiile introduse de știința mondială, cumpărând brevete și licențe străine. S-a întâmplat o reorganizare radicală a capitalului japonez, procesul de concentrare pe o bază nouă, a dus la formarea unor puternice CTN. De asemenea, a avut loc o reorganizare radicală a relațiilor agrare. Reducerea cheltuielilor militare ale statului (nu mai mult de 1,2% din PIB) – un alt factor favorabil de creștere.

În anii 1970-80 factorii de dezvoltare economică a Japoniei, care au contribuit la dezvoltarea economică rapidă în perioada precedentă, s-au deteriorat: au crescut prețurile pentru materii prime și combustibil pe piețele mondiale, au crescut costurile pentru achiziționarea de brevete și licențe, au crescut cheltuielile militare, în mod constant salariul muncitorilor a crescut, însă nivelul ridicat al competențelor forței de muncă și-a păstrat semnificația. Din practica împrumutului de tehnologie străină, Japonia s-a mutat la dezvoltarea intensă a propriilor cercetări științifice. Complicarea situației de pe piețele mondiale de materii prime și combustibili, economia japoneză a echilibrat-o prin implementarea sporită a tehnologiilor de economisire a energiei și a materialelor. Au fost create căi ferate și autostrăzi de mare viteză, poduri și tuneluri unice ale sistemului de comunicare dintre orașele mari. În prezent, Japonia dezvoltă o industrie unică, în care producțiile de înaltă intensitate (ingineria de o înaltă tehnologie și în alte producții economisitoare de energie și resurse a altor industrii), sunt combinate cu activitățile eficiente ale sectorului secundar și cu acțiunile active pe piețele mondiale de bunuri și de capital. Producțiile de „tehnologii înalte” au fost de bază în structura producției, iar cota Japoniei la exporturile mondiale a depășit 20%. Țara a ajuns lider mondial nu numai în industria oțelului și industria chimică, dar, de asemenea, în producția de electrice și electronice cu circuit integrat, calculatoare și echipamente de birou, construcția de automobile.

Dezvoltarea rapidă a produselor electronice, însoțită de introducerea tehnologiilor de economisire a energiei și a materialelor, a condus la schimbări

Des. 92. Japonia – o țară de robotică avansată, care este utilizată în diverse domenii

structurale semnificative în activitatea de producție. Partea producției sectoarelor de bază a scăzut, dar scăderea a fost acoperită cu construcția mașinilor și cu tipurile activităților din sectorul terțiar (fabricația suporturilor de programare, de gestionare a informațiilor, consultanță, inginerie etc.). O astfel de producție nu este doar mai puțin dependentă de energie și materii prime, dar are și capacitatea de a se adapta rapid la nevoile pieței. Au avut loc schimbări structurale importante în ceea ce privește participarea Japoniei la circulația bunurilor, a resurselor și a finanțării pe piețele mondiale. Ponderele produselor din industria constructoare de mașini și a industriei ușoare a crescut. Dar și mai importantă a fost creșterea activității de afaceri japoneze pe piețele mondiale de investiții. În prezent, Japonia este al treilea după mărime investitor din lume.

În restructurarea economiei au devenit relevanți anume acei factori care lucrează la formarea modelului tehnologiei informației al economiei sale. Principala resursă a țării continuă să fie forța de muncă de înaltă calificare, disciplinată, cu anumite trăsături pozitive ale mentalității naționale. Procesele de producție nu sunt axate pe utilizarea energiei și tehnologiilor consumatoare de materii, dar pe tehnologiile care se bazează pe resursele informaționale și științifice – economia țării a trecut de mult timp de la sistemul de exploatare a naturii la cel de folosire a minții umane. Activitățile de cercetare și producție au fost reorientate de la sistemul împrumutului și a refacerii cunoștințelor fundamentale (așa cum a fost până în anii 1980) la sistemul de creativitate științifică proprie. Japonia a luat cu încredere o poziție de lider în grupul de țări care dezvoltă economia construită pe cunoaștere.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Caracterizați situația economică și geografică și condițiile naturale ale Japoniei. Sunt ele favorabile pentru viața și dezvoltarea gospodăriei populației?
2. După ce indicatori Japonia face parte dintre liderii mondiali?
3. Ce factori determină locul său în diviziunea internațională a muncii?
4. Care sunt particularitățile dezvoltării post-industriale a țării?
5. Ce factori au devenit actuali în procesul de restructurare a economiei Japoniei?
6. Dați exemple de orașe mondiale asiatice. În ce țări au apărut ele?
- 7*. Prognozați impactul proceselor demografice ale Japoniei asupra potențialului resurselor forței de muncă.

CĂUTAȚI PE INTERNET

În lume se folosesc multe cuvinte și elemente ale culturii japoneze. De exemplu, *ikebana*, *karate*, *tanc*, *haiku*, *anime*. Oare știți voi ce arte sunt în spatele lor? Utilizând sursele de internet, pregătiți o mică prezentare despre unul dintre ele.

§ 25. JAPONIA (CONTINUARE)

SECTORUL TERȚIAR. Pe sectorul terțiar din Japonia cade, de asemenea, producția principală a PIB, iar numărul angajat în economie este aproximativ 69%. În ceea ce privește serviciile, țara cedează doar în fața SUA și Chinei. În structura ocupării forței de muncă, pe lângă volumele obișnuite mari de comerț, serviciilor de consum și a transporturilor, a crescut rolul jucat de activitățile financiar-bancare, educație, știință, medicină, servicii sociale, servicii hoteliere și afacerile de turism și agrement.

Japonia a creat o sferă științifică de producție modernă. Acest lucru permite să dezvolte producția de înaltă tehnologie și producția complicată tehnic ca principalele domenii de specializare ale țării în diviziunea internațională a muncii. Sfera științifico-industrială are un nivel ridicat de concentrare teritorială. Astfel, aglomerarea din Tokyo-Yokohama reprezintă 60% din cercetare și aproximativ 40% din industriile de dezvoltare de înaltă tehnologie. Osaka, Kyoto și Nagoya joacă, de asemenea, un rol important. O direcție promițătoare este crearea unui sistem de **tehnopolisuri**. Orașul științific – Ţukuba.

Sistemul financiar și bancar al Japoniei este unul dintre cele mai puternice din lume. Cadrul său de referință sunt grupurile bancare mari *Mitsubishi UFJ*, *Sumitomo Mitsui*, *Mizuho*. Acestea sunt completate de zeci de așa-numite bănci de rețea regionale. Cu ele interacționează strâns grupurile corporative din industrie (keirețu). Ca urmare a proprietății încrucișate întregul sistem de gestionare economică a statului dobândește caracteristicile unui sector financiar și corporativ unic. Este semnificativ diferit de organizarea economiei în alte țări dezvoltate economic.

Transportul în Japonia înfăptuiește un volum mare de muncă, atât în traficul intern, cât și în cel internațional. Traficul intern este realizat de: transportul rutier, feroviar și maritim-ambarcațional; cel extern de mărfuri – exclusiv maritime, iar cel de pasageri – aerian. Particularitățile formării și utilizării rețelei de transport în Insulele japoneze sunt dificultățile construcției sale: costul ridicat al terenurilor, construcția unui număr mare de tuneluri și poduri de mulți kilometri între insule. Dar, în ciuda dificultăților, o rețea de căi ferate de mare viteză, autostrăzile leagă toate centrele economice majore ale țării. Principalele caracteristici ale rețelei de transport arată așa: zone de megalopolis deosebit de puternice între aglomerările Tokyo-Yokohama-Tiba; Nagoya și Osaka-Kobe-Kyoto – comunicații. Este rapidul – Sincansen „trenul-sferă”, care dezvoltă o viteză de până la 320 km/h. și căile ferate obișnuite, autostrăzile, completate de o rețea de autostrăzi convenționale, linii de coastă și linii de feriboturi pentru automobile, linii de comunicații electronice etc.

Călătorie în cuvânt

Keirețu (în traducere din jap. sistem, serie, ordine ierarhică) – mari asociații corporative din Japonia, grupate în jurul unei bănci puternice, care oferă finanțare tuturor companiilor din grup și exclude posibilitatea preluării lor ostile de către alți participanți la piață.

Des. 93. Calea de mare viteză Shinkansen

În special, calea de mare viteză Shinkansen care leagă insulele Hokkaido și Honsiu, trece prin tunelul adânc Seikan, pus sub strâmtoarea Ţugaru care leagă Marea Japoniei și Oceanul Pacific.

Porturile megalopolisului reprezintă 45% din transportul intern de marfă și 70% din cifra de afaceri a operațiunilor de export-import. Principalele porturi sunt *Tokyo*, *Tiba*, *Nagoya*, *Osaka*. Aeroporturile sunt „ferestre către

lume” pentru 90% dintre pasagerii japonezi care călătoresc în străinătate. În vecinătatea orașului Tokyo acestea sunt Narita și Haneda, în apropiere de Osaka-Kansai și Osaka. Capacitatea de încărcare a căilor este pe cât poate fi posibilă.

SECTORUL SECUNDAR. Cota producției sectorului secundar în formarea PIB al Japoniei este de 30%. Dezvoltarea ei este foarte dependentă de aprovizionarea cu materii prime și combustibil din alte țări, din cauza lipsei de resurse naturale. În același timp, industria japoneză este foarte eficientă prin robotizate. Ramuri de specializare internațională sunt metalurgia feroasă și neferoasă, industria aerospațială, construcțiile navale, construcția automobilelor și de instrumente, electronice, electrice, petrochimie, bioindustrie, producția de alimente. O caracteristică importantă a geografiei industriei a fost formarea unor complexe-combinate interprofesionale mari. Cele mai puternice obiecte au apărut în vecinătatea a trei mari aglomerări urbane – *Keyhin*, *Hansin*, pe coasta *Mării Japoniei*.

Dezvoltarea sectorului electroenergetic al țării este pe 90% dependentă de importurile de energie, în timp ce dimensiunea consumului de energie este a patra din lume. Japonia – unul dintre liderii mondiali în producția de **metalurgie feroasă**. Mari combinate metalurgice sunt situate în *Kawasaki*, *Tiba*, *Kitakyusu*. Baza **industrii chimice** este producția petrochimică, cele mai mari – în *Kasima*, *Midzushima*, *Sakai*. În producția mondială de mașini și echipamente, ponderea Japoniei este de peste 10%. Renumitele CTN de inginerie sunt baza exporturilor în Japonia, deoarece dincolo de granițele ei se exportă peste 30% din producția de inginerie.

Industria japoneză de automobile este una dintre cele mai mari din lume. În prezent Japonia este al treilea cel mai mare producător de automobile din lume după China și Statele Unite. Printre CTN japoneze de automobile cu renume internațional sunt: *Toyota*, producția de automobile, care este concentrată în orașul *Toyota*; *Nissan* – în *Yokohama*; *Mazda* – în *Hiroșima*; *Honda* – în *Tokyo*; *Suzuki* și *Mitsubishi* – în *Hamamațu*; *Subaru*. *Isuzu* este unul dintre cei mai mari producători mondiali de camioane, mașini de teren, autobuze și motoare diesel. În afară de Japonia, aceste mașini, de asemenea, sunt colectate în Vietnam, Thailanda, Filipine, SUA, Rusia și Kazahstan. Compania operează și în Ucraina, pe motoarele și șasiul japoneze sunt produse autobuzele din Ucraina „Bogdan“. CTN *Yamaha*, *Kawasaki* și *Honda* – producătorii renumiți de moto-

ciclete și alte vehicule motorizate (hidroambarcațiuni, scutere).

Construcția mașinilor de transport din Japonia produce, de asemenea, tractoare, trenuri, motoare.

Construcția de nave este o producție tradițională japoneză timp de mai multe secole. Principalii săi concurenți pe piața internațională sunt Republica Coreea și China, cu care continuă lupta pentru conducere. Cele mai importante șantiere navale

japoneze sunt *Sasebo* (centrul de fabricație – *Sasebo*), *Mitsubishi* (*Nagasaki*), *Kawasaki* (*Kobe*), *Universal* (*Kawasaki*) și altele. Industria aerospațială produce avioane, elicoptere, sateliți, vehicule de lansare și nave spațiale. În anii 1970 Japonia a fost un pionier în fabricarea de **robotică**. Acum oferă 70% din producția mondială de roboți pentru industrie. Japonia aproape că a redus **producția de țesături** și scoate în mod activ în afara țării producțiile poluante. Cu toate acestea, în **producția de alimente** – produsele de pește, carne și produse lactate, produse de panificație și de patiserie, sosuri etc. își menține poziția.

SECTORUL PRIMAR. Ponderea sa în formarea PIB este de 1%, în timp ce ocuparea forței de muncă în agricultură și pescuit este de 3% prin lipsa aproape completă a industriei miniere.

Agricultura oferă aproximativ 56% din necesarul țării în alimente (de la creșterea plantelor și animalelor), dar dacă vom adăuga producția de pescuit marin (fructele de mare – o componentă esențială a bucătăriei naționale japoneze), nivelul de autosuficiență alimentară ajunge la 62%. Pământuri care pot fi folosite ca terenuri arabile, în Japonia sunt extrem de puține. S-au format trei domenii de specializare agricolă, **cultivarea orezului** utilizând soiuri îmbunătățite cu productivitate înaltă și noi metode de creștere; **creșterea fructelor și legumelor**, care utilizează cele mai recente progrese în tehnologie prin construcția de sere și grădini de palmieri, și crearea hibrizilor cu randament ridicat în cultivarea legumelor (90% din semințele de legume sunt hibrizi); **creșterea animalelor** cu utilizare semnificativă a hranei importate. Cultivarea legumelor și fructelor a crescut rapid – producția de fructe și legume a devenit o producție de vârf. De mare importanță este floricultura. Creșterea animalelor, deși are o bază de hrană locală îngustă, produce mai mult de 30% din producția agricolă în țară.

Japonia oferă suficient orez, legume, cartofi, ouă. În ceea ce privește nevoile altor tipuri de produse, se orientează spre importuri. Mai ales importă din străinătate grâu, porumb, soia, fasole, zahăr, carne de vită.

O importantă **zonă de specializare suburbană** (carne, lapte, legume, fructe, flori) este zona *megalopolisului Tokaido*. Alte zone specializate – **centura de orez din Japonia** în nord-est și coasta Mării Japoniei; **Hokkaido de nord-est**, specializată în producția de lapte și apicultură; **zona centrală de înaltă altitudine** care a trecut de la producerea de mătase la cultivarea

Des. 94. Camion fabricat de Isuzu

legumelor și a fructelor. **Zonele de agricultură subtropică** s-au format pe coasta Pacificului *Sikoku* și *Kiusiu*.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Japoniei îi revine 4% din exporturi, 4,2% din importuri și 5% din investițiile străine directe. Tendința actuală a activității economice externe a țării este trecerea acesteia de la orientarea sa la comerțul exterior spre activitatea investițională.

Țara importă în principal energie (petrol și cărbune), materii prime minerale, produse semi-finite, articole de îmbrăcăminte, unele produse chimice și echipamente industriale din întreaga lume și exportă produse fabricate, informații tehnico-științifice și capital. Japonia pentru nevoile sale importă 100% cărbune, minereu de petrol și de fier, fosfați, bauxită, bumbac, lână, 65% lemn. Principalele articole ale exporturilor japoneze sunt automobilele, electronica de uz casnic, calculatoarele, semiconductorii, cuprul, fierul, oțelul. Cu toate acestea, exportul este de 60% din masinile produse, de 75% fotocopiatoare și alte echipamente de birou și electronice de larg consum (camere video, camere digitale, televizoare etc.), mai mult de 70% din utilaje.

Pe piața mondială a cunoștințelor științifice și tehnice, Japonia este un furnizor semnificativ de dezvoltare științifică, în special în domeniile electronicii, automobilelor și navelor, chimiei, științei materialelor, biotehnologiei etc. Pe piața globală a investițiilor, corporațiile japoneze sunt implicate activ în crearea de asocieri în participațiune. Volumele relațiilor economice externe dintre Ucraina și Japonia sunt încă modeste: ponderea Ucrainei în exporturile japoneze este de 0,1%, în import – 0,05%. O situație mai prielnică este cea a fluxului de investiții directe japoneze.

Principalele puteri de producție în Japonia sunt destul de compacte, iar relațiile lor se înfăptuiesc prin rețele de comunicații avansate. Centrele majore ale structurii teritoriale a economiei sunt Tokyo, Osaka, Nagoya, Fukuoka, Hiroșima, Sapporo, Sendai. Tokyo și Osaka îndeplinesc funcțiile economice și politice ale statului. În granițele **centurii industriale din Pacific**, teritoriul căreia acoperă 25% din suprafața țării, se produce 75% din producția industrială a **Aglomerării Keyhin** (*Tokyo-Yokohama*), Hansin (Osaka, Kobe, Kyoto), Tyuko (Nagoya) sunt concentrate industrii de înaltă tehnologie.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Ce factori indică faptul că Japonia este o țară post-industrială?
2. Povestești despre sistemul de transport al Japoniei. Care sunt caracteristicile sale?
3. Ce rol joacă transportul maritim pentru economia țării? Numiți și arătați pe hartă cele mai mari porturi ale țării.
4. Ce producție industrială determină specializarea internațională a țării?
5. Ce știți despre tradițiile și tehnologiile din agricultură? Pe ce producții agricole este specializată Japonia?
6. Numiți trăsăturile caracteristice ale organizării spațiale a economiei. Ce rol joacă în ea regiunea industrială Pacifică?
7. Ce bunuri și materii prime sunt dominante în structura exporturilor și importurilor japoneze?
- 8*. Cum considerați, datorită cui, Japonia, o țară săracă în bogății naturale, a devenit una dintre cele mai dezvoltate țări din lume?

§ 26. CHINA

**Republica Populară
Chineză**

Poziție geografică
Situată în Asia Centrală și de Est, este spălată de apele Oceanului Pacific.

Economia
Țară agrar-industrială. Prima din Asia și a doua din lume după mărimea PIB (\$ 14 trln.)

Sistemul de stat
Republică socialistă.
Sistem unitar.

Sectorul terțiar
Cea mai mare țară comercială din lume; sectorul financiar; turismul; toate tipurile moderne de transport sunt dezvoltate.

Condiții și resurse naturale
Relieful este complex: câmpiile mari (Marea Câmpie Chineză, Gobi) se învecinează munții înalți (Himalaya, Karakorum, Kunlun) și platoul alpin (Tibet).
Clima este temperată și subtropicală, de la aridă de deșert la nord-vest până la subtropicală musonică în sud-est.
Cele mai mari râuri sunt Yangtze, Huanghe.
Extrem de bogată în resurse minerale, funciare, forestiere; lider mondial în potențialul hidroenergetic.

Sectorul secundar
Industria construcțiilor, metalurgia fieroasă, rafinarea petrolului, industria chimică, spațială, inginerie mecanică, producția de porțelan și faianță, textile.

9,6 mln. km²
1,4 mlrd. locuitori
Beijing

Sectorul primar
Industria extractivă: cărbune, gaze naturale, minereu de fier, minereuri de metale neferoase. Agricultură: creșterea plantelor (orez, mei, grâu, porumb, tutun, soia, cartofi, sorg, arahide, ceai, bumbac); creșterea animalelor (creșterea porcilor, viermii de mătase); pescuitul.

Populația
Primul loc după numărul său din lume. Populația urbană este de 59%. Cele mai mari orașe sunt Shanghai, Chongqing (Ciunțin) și Beijing, Guangzhou.

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. China este o țară a cărei istorie a statalității datează de mai multe milenii. Poporul ei a avut o contribuție semnificativă la cultura materială și spirituală a omenirii. China are un teritoriu vast, resurse imense de forță de muncă și bogate resurse naturale, o piață internă cu un potențial mare. La începutul sec. XXI, China a devenit una dintre țările cele mai importante din lume în ceea ce privește PIB și potențialul economic.

China este centrul uneia dintre cele mai vechi civilizații ale Pământului. În mileniu VI î. Hr. pe câmpiile chinezești deja se cultiva orez, aproximativ prin mileniu IV î. Hr. acolo s-a format o civilizație agricolă. Până în sec. II î. Hr. în partea inferioară a râului Huanhe a apărut imperiul dinastiei Șan. Până în primul mileniu î. Hr. a fost formată comunitatea etnică a chinezilor antici și a fost inventat scrisul hieroglific, care există până în prezent. Națiunea de bază era formată din popoare, care ulterior au început să se numească han. Ei sunt din secolul al II-lea î. Hr., treptat au asimilat popoarele tangute, s-au despărțit de nomazii de stepă (siunu, avari, mongoli), în partea de nord prin Marele Zid din China de mii de kilometri și au continuat să se îndrepte spre vest, nord-est și sud. Numele dinastiei Țin în transcrierea altor limbi estice s-a perpetuat în Ciaina (China). Iar chinezii înșiși au început să se numească „oamenii lui Han”, iar acest nume există până în ziua de azi.

Simbioza confucianismului, taoismului și budismului a constituit baza spirituală și filosofică a formării civilizației chineze. Principalul element care a caracterizat mult sistemul de putere din China – abordarea pragmatică a

societății ca obiect al guvernării; binele statului a fost echivalent cu binele societății în ansamblu. Prin urmare, o mulțime de forță și uneori chiar cruzime au fost depuse pentru a asigura stabilitatea și ordinea. Timp de milenii, până în secolul XX, China a existat într-un mediu stabil: un teritoriu stabil; populație constantă în limitele corespunzătoare, stabilitate a standardelor de viață.

Până în sec. al XV-lea nivelul de cunoaștere și nivelul de cultură al locuitorilor din China a fost mai mare decât în Europa. Producția de orez prin irigare permitea colectarea a până la trei culturi de orez pe an. Erau bine dezvoltate diferite manufacturi – în special țesutul, producția de porțelan, diverse dispozitive mecanice, fierărie. Procesul de fabricare a oțelului (din sec. V) era cunoscut chinezilor cu mult înainte de apariția sa în Europa. Celebri au devenit chinezii ca primii din lume creatori de hârtie și a banilor de hârtie, prafului de pușcă și rachetelor, busolei și proiecțiilor matematice cartografice (sec. X), seismografului, umbrelei, chibriturilor și așa mai departe. Literatura chineză, arta și arhitectura au avut tradiții profunde.

În cele patru milenii, civilizația din China a avut și coborâșuri și urcușuri. Dar poporul chinez a creat o comunitate etnică cu tradiții, filozofie și valori puternice. În diferite timpuri, țara a fost condusă de nomazi, mongoli, manciurieni, dar domnia lor nu a putut influența cultura distinctivă a poporului. Mai mare ca teritoriu și populație decât Europa, China a supraviețuit timp de mii de ani sub dinastiile imperiale succesive (ale lor sau străine), ca un tot întreg.

Des. 95. Marele Zid al Chinei
(secolele VII – II î. Hr.)

Statul chinez din teritoriul etnic al chinezilor pentru prima dată a fost format în sec. al II-lea î. Hr. (dinastia Țin, anii 221-206 î. Hr., și dinastia Han de la 206 î. Hr. până în era noastră).

De la proclamarea în 1949 a Republicii Populare Chineze țara a trecut o cale dificilă de dezvoltare socială și economică, care a dus la formarea modelului modern chinez al economiei gestionate la nivel central, care combină elemente ale economiei socialiste și economiei de piață.

RESURSELE NATURALE. China – a treia țară cu cea mai mare importanță din lume – are un fond funciar semnificativ, rezerve mari de minerale, resurse hidrice puternice și oportunități extinse de dezvoltare a resurselor oceanice. Natura Chinei este bogată și variată. În câmpiile din estul Chinei, care se află sub influența musonilor calzi din Oceanul Pacific, s-au răspândit câmpuri fertile, în vest există suprafețe anhidre ale celor mai mari deșerturi asiatice și cei mai înalți munți din lume. În nord, există câmpii aride și lanțuri muntoase acoperite cu păduri învecinate cu teritoriile reci din Siberia, iar în sud – munți cu păduri tropicale veșnic verzi.

Suprafața **terenurilor agricole** din RPC ocupă mai mult de jumătate din țară. Alte 16% din teritoriu este ocupat de păduri. Teren arabil este de asemenea 16% din fondul funciar. Dar, dacă considerăm că în unele zone se pot recolta două sau trei culturi pe an, teritoriul de semănat din China va fi mult mai mare

decât aria de teren arabil. Cea mai mare parte a terenurilor arabile cade pe regiunile estice ale țării.

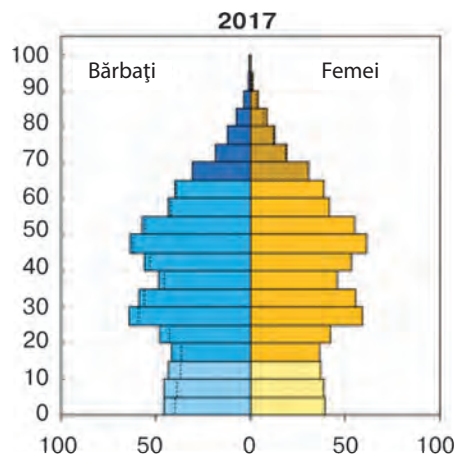
China este extrem de bogată în resurse minerale. Rezervele industriale de cărbune reprezintă aproape 20% din totalul mondial. Cărbune este practic în toată țara, dar cele mai mari bazine sunt situate în nord, nord-vest și nord-est (*Bazinul din nord-est*). Mai mult de o treime din teritoriul Chinei este promițătoare pentru petrol și gaze. Cele mai cunoscute câmpuri petroliere sunt în nordul Marii Câmpii, în nord-est și nord-vest.

Promițător de petrol este și șelful mărilor chinezești. Țara are depozite semnificative de uraniu, în special în vest și sud. Posibilitățile energetice sunt semnificativ completate de un hidropotențial mare. Deosebit de puternic hidropotențial au râurile din sud-vest, care își au originea din cel mai înalt sistem montan din lume. Rezerve mari de minereu de fier se găsesc în majoritatea provinciilor, în special în nord-estul, în nordul și în sudul Chinei. În special bogate depozite de minereuri de polimeri, mangan, staniu, antimoniu, wolfram, mercur în provinciile din sudul și sud-vestul Chinei. Există, de asemenea, depozite mari de fosforit, feldspat, azbest, diverse materiale de construcție.

POPULAȚIA. Fiecare al cincilea locuitor al Pământului este chinez. Mișcarea naturală a populației în China în ultimele decenii se caracterizează prin reducerea fertilității și mortalitate. Sporul natural al populației a scăzut până la 4% pe an, și acum populația Chinei crește cu doar 5 milioane de oameni în fiecare an. Pentru structura resurselor de muncă este caracteristică o proporție mai mare de tineri care sunt cel mai mobil element al lor. Aproape jumătate din populație și din forța de muncă este concentrată în zonele rurale.

Populația Chinei este amplasată inegal. În China de Est, pe 20% din teritoriu locuiește peste 65% din populație. Jumătate din aceasta este concentrată în zonele de coastă. Densitatea populației este în special mare în provinciile de coastă – mai mult de 300 de persoane/km². Părțile de vest și nord-vest ale țării, cu condiții naturale precare sunt destul de slab populate – 1-4 persoane/km². De-a lungul ultimelor decenii, ca urmare a intensificării vieții economice au sporit fluxurile de migrație a forței de muncă. La început, au fost în mod sistematic orientați din zonele dens populate din Marea câmpie chineză în provinciile de Nord, Nord-Est, Nord-Vest și sud-vestul Chinei, adică se ocupau teritoriile de frontieră unde s-a petrecut asimilarea popoarelor nechinezești. Valul de migrație a fost trimis în mod spontan la zonele economice exclusive maritime sudice și estice.

Gradul de urbanizare este de 59%. Cele mai mari orașe din China sunt *Șanghai* (27 milioane), *Ciunțin* (peste 15 milioane), *Beijing* (20 milioane),

Des. 96. Piramida de gen și vârstă a populației din China, a. 2017

Des. 97. Shanghai – cel mai mare oraș din China

Tianjin (13 milioane), *Guancijou* (15 milioane) și altele. O poziție specială este ocupată de orașul *Seagan* cu o populație de 7 milioane de persoane, *Șencijeni*. În China, s-a format una dintre cele mai mari metropole ale lumii – Delta fluviului *Yangtze* și *Seangan-Guancijou*.

Chinezii (han) reprezintă 92% din populație. În plus, în țară există mai mult de 80 de popoare aparținând unor familii și grupuri de limbi diferite. Dialectul chinezesc mandarin este limba de stat.

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII. În a.1978, a fost proclamat un curs privind reformele economice. Țăranii au închiriat terenul, a fost introdus un contract de familie. Ca urmare, industria produselor agricole a crescut drastic. Au început și reforme în industrie. S-a răspândit autonomia întreprinderilor, a fost găsit un sistem rațional de prețuri, s-au introdus realizările științifice și tehnologice. În comerțul exterior China a trecut la politica „ușilor deschise” adică la politica de cooperare cu toate țările, utilizarea capitalului străin, crearea zonelor economice speciale și a regiunilor economice deschise. Ratele de creștere economică la acel moment au fost de 12-18% anual.

La sfârșitul secolului XX s-a angajat într-o tranziție la o „economie de piață socialistă” și integrarea pe piața mondială. Pentru siguranța pozițiilor dominante ale statului în industriile strategice s-a sprijinit extinderea în continuare a proprietății private, relaxarea condițiilor de comerț exterior și accelerarea progresului științific și tehnologic. În prezent, în termeni de PIB, China se numără printre țările cele mai importante din lume. Scopul dezvoltării economice a Chinei este de a construi o „societate de bogăție medie”, care încă filosofii antici chinezi îl considerau un model ideal al societății, ce era doar după societatea celor liberi și egali.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Descrieți condițiile naturale ale Chinei. Sunt ele favorabile pentru viața și dezvoltarea gospodăriei populației?
2. După ce indicatori China face parte din liderii mondiali?
3. Ce factori determină locul țării în diviziunea internațională a muncii?
4. Povestiți despre particularitățile distribuției populației în China. Arătați pe hartă cele mai mari orașe ale dezvoltării economice moderne a țării.
5. Gândiți-vă, cum istoria dezvoltării Chinei s-a reflectat în economia și cultura modernă a țării.

- 7*. Descrieți particularitățile populației chineze după piramida vârstei și genului (des. 96).

§ 27. CHINA (CONTINUARE)

- Amintiți-vă, în ce resurse minerale este bogată China.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Evaluarea nivelului actual de dezvoltare economică a Republicii Populare Chineze este destul de ambiguă. Pe de o parte, aceasta este o mare putere, care, în termeni absoluți, cedează poziții doar câtorva țări din lume. Țara are mari oportunități în sectorul energetic – primul loc în lume în ceea ce privește producția de resurse de combustibil, primul loc în producția de oțel, cereale și textile. În China sunt dezvoltate industria spațială și nucleară, petrochimică și electronică. Pe de altă parte, producția de produse industriale și agricole pe cap de locuitor abordează doar indicatorii medii ai economiei mondiale.

În ultimele decenii, raportul PIB s-a schimbat radical în RPC: sectorul terțiar – mai mult de 52%, cel secundar – 40%, cel primar – 8%. China se apropie de o țară industrială-agrară, dezvoltată economic. În ceea ce privește productivitatea, agricultura are o performanță mult mai scăzută decât industria. În plus, caracteristice sunt o infrastructură dezvoltată neuniform și un nivel tehnologic relativ scăzut al așa-numitelor producții industriale civile.

SECTORUL TERȚIAR. Tipurile activității de servicii în China rămân caracteristice unei economii centralizate a unei țări socialiste: funcțiile lor sunt îndeplinite de comerț, servicii comunale, transporturi. Dar, în conformitate cu recente reforme, libertatea de inițiativă privată prevalează, activitatea și agitația pieței de stradă pur și simplu este uimitoare. Este posibil să mâncați ieftin și să cumpărați nu scump tot ce este necesar unui cumpărător fără vicii.

În mare măsură s-a intensificat **activitatea financiar-bancară**. Băncile economice externe ale țării ocupă un loc proeminent în sistemul financiar al economiei mondiale – printre primele zece bănci mondiale, patru sunt chinezești! Orașele lumii din Asia sunt Seangan, Șanghai, Beijing.

În China, având în vedere dimensiunea populației și mărimea teritoriului, **transportul** nu satisface pe deplin nevoile economiei. Jumătate din volumul lucrărilor sale este realizat de *căile ferate*. În cele mai importante direcții viteza trenurilor de pasageri este de 300 km/h (însă sunt păstrate și trenurile obișnuite, cu viteză mică). Se lucrează în prezent la aducerea căilor ferate în toate principalele centre economice ale provinciilor.

O mare importanță în transportul de pasageri îl are transportul rutier. Volumul de activitate al transportului aerian este în creștere. Aeroporturi-huburi operează în orașele *Beijing, Seangan, Guancijou, Șanghai*.

Cea mai densă rețea de căi ferate, autostrăzi, căi navigabile există în Câmpia Chinei, în special în partea de nord, unde locuiește cea mai mare parte a populației și a obiectelor economice, precum și în *Nord-est* și *Siciuan*. Aceasta oferă acces la porturile de-a lungul coastei. Partea internă a statului este mult mai slab dotată cu drumuri.

SECTORUL SECUNDAR. China a creat o puternică industrie multilaterală. Împreună cu cele tradiționale (textile, cărbune, metalurgice), au existat și

Des. 98. Regiunea centrală de afaceri a Beijingului

noi producții industriale, cum ar fi rafinarea, aviația, spațiul, electronica. Industria produce o gamă largă de produse și în principiu satisface nevoile țării în produsele industriale. Acesta asigură exportul în volume mari nu numai a mărfurilor ieftine de consum masiv, ci și o gamă largă de produse de construcții mecanice (aproape 50% din exporturi).

Industria construcțiilor realizează o mare cantitate de lucrări. Se pare că, în China modernă este un șantier activ de construcții, unde, „ca ciupercile după ploaie” apar cartierele cu zgârâie-nori în orașele mari, în Marea Câmpie în sate sunt construite case elegante, drumurile – se asfaltează sistem de irigare – se înmulțesc.

În **energetică** se păstrează caracterul „de cărbune”. Cărbunile furnizează 65% din necesarul de energie, petrolul – aproximativ 20%. Puterile producției de energie electrică au crescut puternic în ultimul deceniu: producția sa din China este a doua din lume după Statele Unite. În CTE se produce 64% din energia electrică, în benzinării – 8%, CHE – 20%, alte surse regenerabile – 14%, CAE – 2%. RPC a construit o serie de centrale hidroelectrice care sunt printre cele mai mari din lume.

Industria siderurgică a țării se bazează pe rezerve proprii de minereu de fier, metale dopante și cărbune. PRC topește aproape jumătate din producția mondială de oțel.

Construcția de mașini – cea mai importantă producție a industriei chineze. Instalațiile de construcție a mașinilor produc practic toate tipurile de mașini și echipamente. Producția de mașini-unelte, automobile, tractoare și mașini agricole a fost foarte bine pusă la punct. Este dezvoltată industria electronică. O trăsătură caracteristică a structurii teritoriale este coexistența unor centre de inginerie majore (în China de Est, Nord, Nord-Est și Sud) și multe întreprinderi mici, care operează în fiecare provincie. Acum, valoarea a crescut considerabil în sud, unde funcționează companii puternice ca *Seangan*, *Guancijou* și zone economice speciale în alte orașe de coastă. *Șanghai* – cel mai mare centru de inginerie, aici există sute de fabrici care produc 1/5 din această industrie în China. *Beijing*, *Tianjin*, *Șeniang*, *Dalian*, *Ciangciun*, *Harbin*; în partea de est a Chinei – *Nanking*, *Țindaoiu*. O mare importanță au și centrele situate în regiunile adânci – *Loian*, *Sian*, *Cionțin*.

În **industria chimică** se dezvoltă producția chimiei organice, pe baza de putere a petrochimiei, produse chimice de bază și îngrășăminte. Astfel, China ocupă locul întâi în lume pentru producția de îngrășăminte azotoase și fibre sintetice; al doilea – pentru producția de acizi și sifon.

SECTORUL PRIMAR. China este o țară **agricolă** mare. Acolo se colectează o treime din recolta mondială de orez și culturi de polen, se concentrează 10% din populația bovinelor din lume și mai mult de 40% din populația de porcine. China reprezintă 25% din producția mondială de carne, în special, carne de porc

și păsări de curte. China este unul dintre cei mai mari producători din lume de grâu, porumb, bumbac, soia, ceai, tutun, gogoși de viermi de mătase. Pentru structura sectorială a agriculturii se caracterizează o predominanță semnificativă a **creșterii culturilor** – mai mult de 70% din valoarea sa brută.

Agricultura de cereale oferă cea mai mare parte a alimentelor din țară. Cultura tradițională este orezul. Regiunile sudice colectează două, chiar și trei culturi de orez pe an. Grâul este a doua, cea mai mare cultură cerealieră, aproximativ 16% din recolta mondială. Porumb China colectează 20% din numărul mondial. O importanță deosebită o are cultivarea culturilor de polen, în special sorgul și ciurmiza – mai mult de 30% (în nord-estul și nordul țării). Printre culturile tehnice, cele mai importante sunt bumbacul (30% din producția mondială) și iuta. O cultură importantă este trestia de zahăr. Principalele semințe oleaginoase sunt soia și arahidele. China se situează pe primul loc în lume (ocolind India) pentru producția de ceai (25% din colectarea mondială). Culturile vegetale și bulbice (în special batatul și cartofii) reprezintă o parte substanțială a alimentelor. Se crește mai mult de 100 de tipuri de legume diferite, inclusiv numeroase soiuri de varză, ridichi, napi, morcovi, ceapă. În general, China dă 50% din producția de legume și roade cu tuberculi.

Creșterea animalelor are direcții diferite de dezvoltare în regiunile de est și de vest ale țării. În zonele de est, o importanță deosebită are creșterea porcilor și a păsărilor de curte. Partea de vest și parțial de nord-est a țării – o suprafață extinsă de creștere a animalelor, care utilizează pășuni întinse. Aici cresc ovine, capre, cai, cămile, iar în zonele înalte – iaci.

În structura teritorială a agriculturii din China s-au distins patru zone. *Zona agriculturii neirigate și creșterii animalelor* – partea de nord a Chinei de Est. Acolo este concentrat jumătate din terenul arabil. Aceasta dă o treime din cereale și aceeași cantitate de produse zootehnice. *Zona de creștere a orezului, a culturilor subtropicale și tropicale* – în partea sudică a Chinei de Est. Este cea mai veche regiune din lume de cultivare, unde se concentrează 40% din terenul arabil al Chinei. Aceasta oferă 60% din cereale și 50% din producția creșterii animalelor. *Zona de creștere a vitelor pe pășuni și agricultura de oaze în China de Nord-Vest*. Se deosebește *Zona înaltă montană* a Ținhaiului și Tibetului.

China are o **industrie extractivă** puternică. Extracția de cărbune este mai mult de jumătate din lume. Depozite sunt în toate provinciile țării, dar mai ales în nordul Chinei. Principalele regiuni ale extracției petrolului sunt Nord-Estul și șelful de maritim.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Ponderea Chinei în comerțul exterior internațional crește. În export predomină scoaterea produselor pentru construcții de mașini (bunuri de înaltă tehnologie, electronică etc.), textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse agricole în schimbul unor industrii gre-

Des. 99. Câmpul de ceai Luntszi

Des. 100. Câmp de orez

le și de înaltă tehnologie. China exportă mașini (aproximativ jumătate din exporturi), textile (o cincime din exporturi), metale feroase și neferoase, cărbune, ceai, diverse produse din industria ușoară (inclusiv jucării).

În import, predomină transportarea diferitelor mașini și echipamente, petrol și produse petroliere, echipamente pentru centrale nucleare, optică și echipamente medicale și soia. China achiziționează în mod activ licențe pentru tehnologii moderne și proiecte de dezvoltare. Peste 20% din cifra de afaceri a Republicii Populare Chineze cade pe SUA, 10% - în Japonia, alți parteneri importanți – în Europa de Vest și Asia. Pentru Ucraina, China a devenit cel mai important partener comercial din Asia.

ORGANIZAREA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. În China s-au dezvoltat câteva nuclee naționale de activitate economică ridicată. Acesta este, în primul rând, nucleul industrial *al nord-estului* – o zonă în care industrializarea a început mai devreme decât în alte zone. La gura *Yanțze*, a fost format cel mai mare centru economic al Chinei. *Șanghai* este un port important și un centru industrial (în primul rând, al industriei textile), prin care imensul bazin *Yanțze* este conectat cu piața mondială. Această aglomerare industrială a devenit una dintre principalele baze de industrializare a țării. Un alt nucleu de industrializare a țării este *aglomerarea industrială Beijing-Tianjin*. S-a înregistrat o schimbare a activității economice către coasta Pacificului din China: *aglomerările Seangan-Șencijen-Guancijou* și *Liaonin* au crescut exponențial. În regiunile interioare ale țării, există, de asemenea, centre puternice ale activității economice în *Liani*, *Sâian* și *Cionțing*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Caracterizați particularitățile dezvoltării economice actuale a Chinei.
2. Ce tipuri de activități s-au dezvoltat în sectorul terțiar al economiei?
3. Care sunt caracteristicile industriei chineze?
4. Pe ce resurse se bazează dezvoltarea metalurgiei feroase din China?
5. Dovediți, că anume construcția de mașini este cel mai important sector din industria chineză.
6. Povestiți despre specializarea cultivării plantelor în China.
7. Care sunt particularitățile dezvoltării creșterii animalelor în China?
-
- 8*. Gândiți-vă, ce oportunități există pentru dezvoltarea relațiilor economice externe dintre Ucraina și China.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Caracterizați tipurile de transport ale Chinei

grupul 1 – feroviar; grupul 2 – maritime; grupul 3 – aerian

PETRECEȚI UN STUDIU

Unicitatea sistemului economic al Chinei

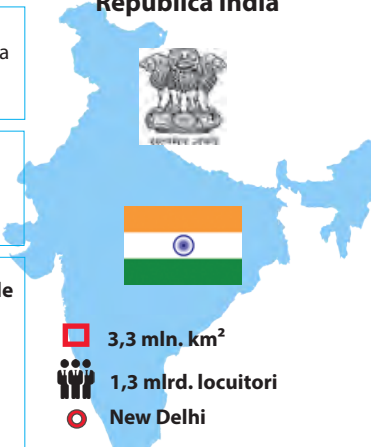
§ 28. INDIA

Poziție geografică
În Asia de Sud, pe Peninsula Hindustan; este spălată de apele Oceanului Indian.

Sistemul de stat
Republica parlamentară.
Sistem federalizat.

Condiții și resurse naturale
Relieful este în mare parte plat (șesul Indo-Ganges, platoul Dekkan); în nord munții -înalți (Himalaya, Karakorum).
Clima subecuatorială musonică.
Cele mai mari râuri sunt Gangele, Brahmaputra.
Acvatică. Minerale – cărbune, fier, mangan, minereuri de cromit, bauxită, minereuri de metale rare, titan.

Republica India

3,3 mln. km²

1,3 mlrd. locuitori

New Delhi

Populația
Locul 2 după numărul său în lume.
Populația urbană – 34%.
Cele mai mari orașe sunt Delhi, Kolkata, Mumbai.

Economia
Țară agrar-industrială. PIB (\$ 2,8 trln.) – a 6-a în lume.

Sectorul terțiar
Servicii IT, externalizare, software.

Sectorul secundar
Metalurgia feroasă, rafinarea petrolului, industria chimică, construcția de mașini, textile, celuloză și hârtie.

Sectorul primar
Mineritul. Agricultură: orez, legume, grâu, trestie de zahăr, bumbac, iută, condimente, ceai. Creșterea animalelor – creșterea bovinelor.

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. India (în lb. hindi – Bharat) este una dintre cele mai mari țări din lume. Sistemele montane ale Hindukuș și Himalaya, în nord și Oceanul Indian, în partea de sud separă peninsula, pe care se află țara de restul lumii. Cu toate acestea, relațiile Indiei cu lumea au existat întotdeauna.

Civilizația indiană are mai mult de 5 mii de ani. Încă din al treilea mileniu î. Hr. pe câmpia Indo-Ganges s-a născut una dintre cele mai vechi culturi ale Pământului. De la mijlocul celui de al doilea mileniu î. Hr. în India au migrat mai multe triburi ariene care i-au împins pe aborigeni (triburi dravidiene), la sud. Deci, acum termenul „indieni“ reunește mai multe comunități.

În sec. VI. î. Hr. în valea Gangelui a apărut budismul – cea mai veche religie mondială, dar mai târziu, în India, a câștigat o putere mai mare hinduismul. În sec. VIII în regiune s-a infiltrat islamul. Era colonială de pe peninsula Hindustan s-a încheiat după al doilea război mondial. Sub forțele democratice ale țării au câștigat independența. Proclamarea independenței în 1947 a fost însoțită de o divizare a țării în două state-dominioane: *Uniunea indiană*, în care a intrat teritoriul unde se practica hinduismul și *Pakistan*, teritoriile în care prevala islamul. Împărțirea teritorială a dat naștere unor dispute de frontieră, unele dintre ele, de exemplu, problema Kașmirului, nu au fost încă rezolvate. Și acum există probleme nerezolvate de delimitare a frontierei dintre India și China. După proclamarea independenței, India a reușit să-și realizeze potențialul uman și natural, și ulterior a devenit una dintre cele mai importante democrații din lume. India modernă este o țară cu o industrie puternică și o agricultură dezvoltată, un sector terțiar în dezvoltare, care sporește potențialul științific și tehnologic al țării.

POTENȚIALUL RESURSELOR NATURALE. India, situată în latitudinile tropicale și subecuatoriale, este îngrădită la nord de zidul Himalaya. Pe teritoriul său, există trei regiuni naturale distincte: *Himalaya*, *câmpia Indo-Ganges* și *Platoul Decan*. În zonele joase și pe platouri, domnește una dintre cele mai fierbinți din lume climă tipică a musonilor, care determină ritmul muncii economice și al stilului de viață. Peste 2/3 din precipitațiile anuale cad în iunie – septembrie (musonii sud-vest) – acesta este principalul sezon agrar, în timpul căruia se cultivă o gamă largă de culturi umede și termofile.

Printre **resursele minerale** de importanță mondială se numără zăcămintele de fier, mangan, minereuri polimetalice și cromate, mica, bauxită și mai ales titanul. Pentru dezvoltarea energiei nucleare, țara are rezerve semnificative de toriu și uraniu. Resursele de combustibil sunt reprezentate de cărbune – locul al zecelea în lume în materie de aprovizionare, iar al doilea din punct de vedere al extracției. Dar nivelul de aprovizionare cu energie pe cap de locuitor este foarte scăzut. Petrolul este exploatat pe raft lângă Mumbai.

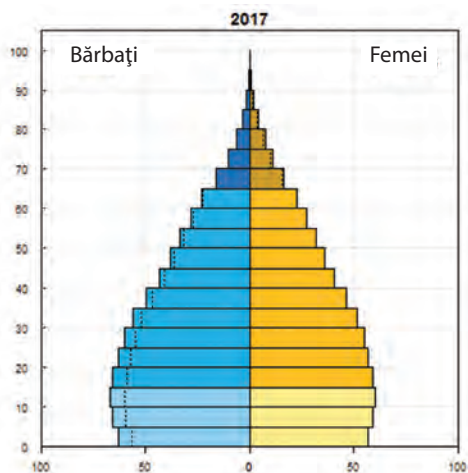
India dispune de resurse de apă semnificative, atât pentru irigații, cât și pentru producerea de energie electrică.

POPULAȚIA. Prin numărul de locuitori, India se află pe locul al doilea după China. Densitatea medie a populației este de 382 persoane/km², iar în valea Gangelor și a câmpiilor de coastă crește până la 1000-1500 persoane/km².

Limba hindusă – hindi – este proclamată limbă de stat. În India, principalele unități administrative sunt statele create pe o bază etnică, iar limbile locale (bengali, telugu, marathi, tamil) sunt oficiale. Limba comunicării de stat este engleza. Peste 80% din populație sunt hinduși, musulmani – 14%. Există, de asemenea, sikhi și creștini. Conflictele intersociale pe o bază religioasă apar mai ales în nordul Indiei: între musulmani și hinduși, între sichi și hinduși. Mai mult de 66% din indieni trăiesc în zonele rurale, mai ales în sate mari. Populația urbană este de doar 34%. Cele mai mari aglomerări urbane din India sunt

Deli (mai mult de 28 milioane de persoane), *Mumbai* (20 milioane), *Kolkata* (15 milioane), *Bangalore* (11 milioane), *Cenai* (10 milioane de persoane). Deli este unul dintre cele mai mari centre economice din țară, principalul său centru cultural. Orașul se împarte în noul și vechiul Deli. New Delhi este un cartier din Deli, construit în secolul al XX-lea, cu străzi și bulevarde largi în care se află agențiile guvernamentale, este capitala oficială a Indiei. Vechiul Delhi are străzi înguste, o acumulare haotică de clădiri rezidențiale vechi, întreprinderi, monumente culturale. Acolo locuiesc 90% din locuitorii capitalei.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Prin mărimea absolută a PIB, India se numără printre

Des. 101. Piramida de gen și vârstă a populației din India (a. 2017)

primele zece țări din lume. Cu toate acestea, în funcție de PIB pe cap de locuitor, țara se află printre cele mai sărace. În India, există fabrici moderne și centrale electrice, tehnică de spațiu și nucleară, o industrie grea, știință dezvoltată, deci aparține țărilor industriale și agrare.

Sectorul terțiar al economiei reprezintă 62% din PIB al țării, cel secundar – 23%, cel primar – 15%. Ponderea celor angajați în sectorul primar (47%) este una dintre cele mai ridicate din lume. Aceasta este o țară agricolă; mai mult de 800 de milioane de indieni, cât populația din întreaga Europă, locuiesc în mediul rural. Pentru mulți țărani săraci, ca și cu 2 mii de ani în urmă, instrumentele de muncă sunt plugul și secera, combustibil – gunoiul și paiele, transportul – boul sau bivoul, forma de schimb – barterul. În orașe situația nu este mai bună: o treime din locuitori locuiesc în mahalale, care sunt o acumulare de colibe primitive.

SECTORUL PRIMAR. În structura **agriculturii**, ca și în alte locuri din Asia musonică, predomină **producția vegetală**. Terenurile prelucrate ocupă jumătate din terenul țării. Pentru clima musonică este caracteristică distribuția inegală a precipitațiilor pe teritoriu și pe parcursul anului, există suprafețe supra-umidificate, și zone uscate, există un sezon umed și unul uscat. Prin urmare, irigarea artificială a fost practicată aici din cele mai vechi timpuri. Barajele, canalele, puțurile, pompele, rezervoarele temporare sunt o caracteristică a landşaftului indian. Cerealele sunt dominante. Orezul este cultivat pretutindeni. Cea mai mare concentrație de culturi de orez se află în nord-est și în zonele joase costiere. Pe alocuri se colectează până la trei culturi pe tot parcursul anului. Grâul este cultivat în partea de nord-vest a șesului Indo-Ganges. Valea Ganges, este unul dintre cei mai mari producători de trestie de zahăr din lume (al doilea după Brazilia) este adevărat, o parte din zahăr este fabricat din nucleu de cocos. Fasolea, legumele și fructele joacă un rol important în dieta indigenă, de asemenea culturile de ulei (în special arahide și rapiță). India este al doilea producător și exportator de ceai din lume după China. Produse agricole pentru consum exportate sunt mirodeniile (piper negru, cuișoare, cardamom), precum și cafeaua, tutunul și cauciucul. Dintre culturile fibroase importante sunt bumbacul (locul al doilea în lume) și iuta.

Creșterea animalelor are o importanță secundară. După numărul bovinelor, țara ocupă primul loc în lume, dar ele (boii, bivoli și vacile) sunt folosite în principal ca forță de tracțiune. Indienii-hinduiști sunt vegetarieni. Ei consumă numai legume și produse lactate. Hinduismul privește vaca ca pe un animal sacru.

Industria extractivă este specializată în extracția cărbunelui (locul al doilea în lume). Dezvoltarea depozitelor de materii prime face posibilă producerea aluminiului pe propria alumină. Minereurile de metale neferoase furnizează o producție semnificativă de concentrate de cupru, zinc, plumb, metale rare.

SECTORUL SECUNDAR. În ultimii ani, India a făcut un important pas înainte în crearea industriei moderne, a producției de înaltă tehnologie. Din cauza sărăciei populației, creșterea pieței interne a consumatorilor este restrânsă, iar meșteșugurile continuă să joace un rol semnificativ. Munca manuală ieftină de fierari, dulgheri, olari, țesători satisface în mare măsură nevoile pieței interne. Industria grea este concentrată în nord-estul Indiei, unde depozitele uriașe

de minereu de fier se află lângă bazinele carbonifere. Complexul de producție combină extracția materiilor prime și a combustibilului, a energiei electrice, a metalurgiei feroase și neferoase, și a mașinilor grele. Această zonă este numită „*Ruhr-ul Indian*”. Centrele metalurgiei sunt Jamshedpur, Bokaro, Bhilai, utilajelor grele - *Ranci*.

Principalul în industria **constructoare de mașini** din India a fost producția de autoturisme, accesorii și piese de schimb pentru ele, tractoare, echipamente energetice și produse electronice de ultimă generație. Cel mai mare centru de inginerie este *Bangalore*. Produce mașini-unelte, avioane, arme, echipamente de comunicații. Este, de asemenea, centrul industriei electronice și cercetării spațiale.

Volumele de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, la care muncesc câteva zeci de milioane de oameni, rămân în mod tradițional mari. Utilizarea externalizării a deschis pentru aceste companii, ce utilizează forța de muncă ieftină, accesul pe piețele din întreaga lume.

SECTORUL TERȚIAR. Acest sector al Indiei cuprinde 30% din populația activă din punct de vedere economic. Serviciile de comerț și de deservire sunt dominate de întreprinderile mici. Dar în activități care necesită lucrători cu înaltă calificare, țara are posibilitatea de a utiliza forța de muncă cu studii superioare, care vorbește fluent în limba engleză, care permite punerea în aplicare eficientă a tehnologiei informației moderne. Deci, antreprenorii indieni pot moderniza în mod activ industria și agricultura, finanțele și serviciile bancare și comerțul exterior, iar oamenii de știință – să efectueze cercetări în domeniul energiei nucleare, electronice și de programare, explorarea spațială, medicina și așa mai departe. *Calcuta* este cel mai mare centru comercial și financiar din India. Orașele mondiale din India sunt *Mumbai* și *New Delhi*.

India are o rețea densă de **transport** și de comunicare. Rolul principal este jucat de **căile ferate** (primul loc din lume în ceea ce privește pasagerii și cel de-al patrulea – traficul de mărfuri). Viteza tehnică scăzută a trenurilor (60 sau 30 km/h) este un factor de reținere în dezvoltarea întregii economii. Rețeaua de **autostrăzi** este, de asemenea, densă (mai ales în partea de est a țării), dar majoritatea drumurilor sunt de sol. Nu există practic legături cu alte regiuni din Asia. Prin urmare, **transportul maritim** și **aerian** sunt importante din punct de vedere strategic în comerțul exterior. Porturile majore în India – *Mumbai, Colcata, Cennai, Vișakhapatnam*. Aeroporturi internaționale majore – *Mumbai, Deli, Colcata*.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Principalele articole de **export** sunt bunuri de înaltă tehnologie, pietre prețioase, produse agricole. Principalele articole de **import** sunt: petrol și produse petroliere, aur și argint, mașini și echipamente.

Turismul se dezvoltă în mod activ. Aproape treizeci de monumente ale Indiei sunt în lista patrimoniului

Des. 102. Mumbai – oraș mondial, principalul centru economic al Indiei

mondial UNESCO, inclusiv Fort Agra, templele rupestre din Ajanta, mausoleul Taj Mahal din Agra, templele rupestre din Ellora, sanctuarul Mahabalipurami și altele. Pentru *Ucraina*, India este al treilea partener de comerț exterior din Asia (după China și Turcia). Ucraina importă ceai, bunuri de înaltă tehnologie, haine, medicamente; exportă utilaje și echipamente, produse agricole.

ORGANIZAREA SPAȚIALĂ A ECONOMIEI. India are o suprafață mare și diferențe naturale, etnice și economice semnificative.

Platoul Indo-Ganges – cea mai importantă parte a Indiei. Aici s-au format religiile budismului și hinduismului, au apărut cele mai importante evenimente ale istoriei indiene, de unde și numele țării. Clima caldă, solurile aluvionare fertile și o mulțime de umiditate au contribuit la apariția dezvoltării creșterii plantelor și a densității ridicate a populației. Orașele de pe țărmurile Gangurilor sacre trăiesc pe contul pelerinilor, care curg în mod constant aici din întreaga țară. Localitatea mică din Bodh Gaya (ștatul Bihar) este un centru sacru al budiștilor din întreaga lume. Cele mai mari orașe sunt *Colcata* și *Deli*.

Vestul este cea mai dezvoltată parte a Indiei. Chiar și în perioada pre-colonială, aici au existat importante drumuri comerciale, înflorirea navigarea marină, orașele portuare, comerțul, se acumula capital. Acest raion este principalul furnizor de bumbac în țară. Un rol important a fost jucat de descoperirea pe șelf a câmpurilor petroliere. Vestul este principala zonă industrială a Indiei (mai mult de o treime din valoarea producției din sectorul fabricării). Producția tradițională este de bumbac (aproape 1/2 din producția națională). *Mumbai* pretinde la principalul centru economic al țării. Printre instituțiile științifice există un centru de cercetare atomică, orașul este cel mai renumit centru al industriei cinematografice.

Sudul este zona principală a culturilor de plantații. Raionul *Bangalore* este numit „Platoul Siliconic”. Acesta este o axă a centrelor de calcul și a explorării spațiului.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Caracterizați așezarea economică și geografică a Indiei.
2. Care sunt caracteristicile sistemului de populare indian?
3. Care sunt particularitățile dezvoltării economice a țării?
4. În creșterea căror culturi se specializează creșterea plantelor în India? Care dintre ele fac parte din exportul țării?
5. Ce resurse minerale sunt extrase în India?
6. Ce producții ale sectorului secundar determină specializarea internațională a țării?
7. Care sunt particularitățile dezvoltării sectorului terțiar indian?
8. Ce tipuri de transport s-au dezvoltat în țară?
9. Care sunt particularitățile organizării spațiale a economiei Indiei?

CAPITOLUL III

OCEANIA

Tema 1. AUSTRALIA

Tema 2. MICRONEZIA, MELANEZIA, POLINEZIA

Studiind acest capitol:

- **veți obține** o imagine de ansamblu asupra hărții politice actuale din Oceania, a subregiunilor sale și a țărilor care fac parte din aceasta, locația bazelor militare ale altor state, legăturile Ucrainei cu țările din Oceania;
- **veți afla** despre caracteristicile așezării populației din Oceania, dezvoltarea economiei țărilor din Micronezia, Melanezia și Polinezia;
- **veți învăța** să găsiți și să sistematizați informațiile necesare pentru a caracteriza țările din Oceania, să explicați particularitățile specializării lor internaționale, să argumentați nivelul lor de dezvoltare economică;
- **veți dezvolta** abilități de a evalua condițiile naturale și resursele pentru dezvoltarea economiilor din Oceania, de a compara specializarea agriculturii și, în general, dezvoltarea economică a Australiei cu alte țări din Oceania;
- **veți dobândi competențe** în domeniul științelor sociale, al informațiilor și al educației digitale, al antreprenoriatului, al cunoașterii în domeniul mediului, al conștientizării în domeniul culturii popoarelor din Oceania.

§ 29. UNIUNEA AUSTRALIANĂ

Uniunea Australiană

Poziție geografică

Cuprinde întregul continent Australia, insula Tasmania și numeroasele insule mici din Oceanul Pacific și din Oceanul Indian.

Sistemul de stat

Democrația parlamentară în cadrul Comunității Națiunilor. Federație.

7,7 mln. km²

25 mln. locuitori

Canberra

Condiții și resurse naturale

Clima pentru cea mai mare parte – uscată tropicală (umedă în est); la nord subecuatorială cu umiditate variabilă. Relieful este predominant simplu; în est – Munții est-australieni (eng. Great Dividing Range).

Râurile – Murray, Darling.

Resurse minerale: cărbune, gaz natural, bauxită, fier, polimetalic, cupru, nichel, uraniu, mangan, minereu de argint, aur, diamante.

Economia

Țară industrial-agrară. Prima din Oceania după mărimea PIB (\$ 1,4 trln.) și a 13-a în lume.

Sectorul terțiar

70% din PIB al țării: servicii științifice și tehnice, sectorul financiar, turism, transport.

Sectorul secundar

Metalurgie feroasă, inginerie mecanică, chimică, producție alimentară, țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte.

Sectorul primar

Industria extractivă este o ramură a specializării internaționale. Agricultură intensivă cu predominanța creșterii animalelor (ovinelor).

Populația

După numărul său – locul 52 din lume. În orașe locuiesc 85%. Cele mai mari orașe sunt Sydney, Melbourne, Brisbane.

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Uniunea Australiană este o țară din emisfera sudică, care acoperă *continentul Australiei, insula Tasmaniană* și numeroase insule mici din Oceanul Pacific și Indian. Aceasta este cea mai mare țară din Oceania și a șasea în lume. Este spălată de două oceane, vecinii săi cei mai apropiați sunt exclusiv țările insulare. În același timp, Australia se află la distanțe considerabile față de restul țărilor dezvoltate economic.

Australia este un stat bogat și dezvoltat, acum economia sa este a 13-a dintre cele mai mari economii. Țara are al doilea după mărime indice de dezvoltare umană din lume și face parte din cele mai importante țări din lume după calitatea vieții, sănătate, educație, protecție a libertății economice, drepturi civile și politice. Australia este a doua țară bogată din lume după averea calculată pe adult, după Elveția. Ea este membră a „Grupului Marilor Douăzeci”, membră a Comunității Națiunilor.

CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE. Australia este cel mai plat și uscat continent de pe planetă. O treime din teritoriul continentului este

Tabelul 29

Australia în Oceania și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în Oceania	Locul în lume
Suprafața teritoriului	7,7 mln. km ²	1	6
Populația	25 mln. locuitori	1	52
PIB	1,4 trln. dol. SUA	1	13
PIB pe cap de locuitor	56,1 mii dol. SUA	1	10
Indicele dezvoltării umane	0,939	1	2

Des. 103. Marea barieră de corali – perla naturală a Australiei

ocupat de deșerturi și semideșerturi. În partea de vest a Australiei se află *Platoul vest-australian*. În est – *Marii Munți Est-australieni*; *m. Kosâciușko* (2228 m) este cel mai înalt punct al țării. Teritoriul Australiei se află în patru zone geografice – de la subecuatorial (în nord) până la moderat (în sudul insulei Tasmania). Peisajele sale variază de la păduri de latitudini diferite până la deșerturi tropicale. Cele mai bune condiții pentru viața și dezvoltarea economică a teritoriului s-au format la est Marii Munți Est-austra-

lieni, unde cel mai înalt nivel de umiditate. Mutându-ne spre vest, adânc în continent, vegetația devine mai săracă, fertilitatea solului scade, pădurile se schimbă cu arbuști și vegetație uscată-stepică. Există pășuni pe scară largă pentru oi și bovine. Regiunile centrale ale continentului sunt ocupate de semi-deșerturi calde și deșerturi. Australia are o cantitate insuficientă de apă interioară. Tipice sunt izvoarele și râurile care se usucă periodic. Cele mai mari râuri sunt *Murray (Marri)* și afluentul său *Darling*. În mijlocul Australiei se află *lacul Eir*. În ocean de-a lungul coastei de nord-est a Australiei se extinde *Marea Barieră de Corali* – cel mai lung fir din lume de recife de corali. Australia este bogată în resurse minerale. Este una dintre cele mai importante țări în rezervele mondiale de bauxită (depozite în special în partea de nord), minereu de fier (nord-vest), cărbune (est), minereuri polimetalice, mangan, cupru, nichel, argint, aur, diamante și uraniu. Recent au fost aflate rezerve semnificative de petrol și gaze naturale (în partea centrală și de est și pe șelf). Se preconizează că, până în 2020, Australia se va transforma într-un lider mondial în producția de gaze naturale.

Des. 104. Reprezentanți indigeni din Australia

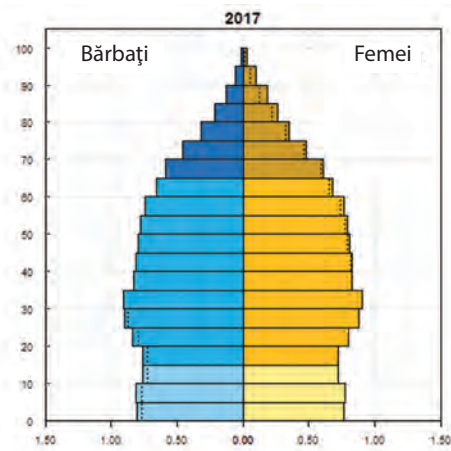
POPULAȚIA. Înainte de sosirea europenilor, continentul era locuit de australieni indigeni, care aparțineau la mai mult de 250 de grupuri de limbi. Dar, ca urmare a bolilor și ciocnirilor armate aduse de europeni, precum și a asimilării politice, populația autohtonă a scăzut în mod substanțial în primii 150 de ani de colonizare, deci acum este de aproximativ 3% din totalul locuitorilor. Primii dintre europeni pe țărmurile Australiei au ajuns marinarii olandezi în a. 1606, dar colonizarea a fost începută doar la sfârșitul secolului al XVIII-lea, de Marea Britanie. Treptat, britanicii au stabilit întreaga coastă de sud-est și au început să se deplaseze

spre vest. Populația a crescut constant în secolele următoare datorită numeroaselor valuri de imigrație.

Astăzi, majoritatea populațiilor australiene sunt descendenți ai imigranților care provin în mare parte din Marea Britanie și Irlanda. Australia se numără printre cele mai mari zece țări migrante, iar imigranții reprezintă 26% din populația sa. Imigrația voluntară din Marea Britanie a devenit semnificativă numai în anii 1820, când păstoritul a început să se dezvolte rapid în Australia. Un val semnificativ de imigranți a sosit în timpul „febrei de aur” la mijlocul secolului al XIX-lea. Cele mai mari grupuri etnice sunt acum britanici și irlandezi, scoțieni, chinezi, germani, italieni, greci. Limba oficială este engleza (un dialect este cunoscut sub numele de limba australiană).

Creștinii (52% din populație) reprezintă cea mai răspândită comunitate religioasă. În rândul religiilor necreștine, cei mai mulți adepți sunt ai budismului și islamului 2,5%.

După numărul populației, Australia se situează pe locul 52, iar densitatea (3 persoane/1km²) este una dintre ultimele din lume. Populația este concentrată pe coasta de sud-est – acolo locuiesc aproape 80% din populația țării. Gradul de urbanizare este foarte ridicat – 90%.

Des. 105. Piramida de gen și vârstă

Des. 106. Monumentul „Viața din valiză”, dedicat migranților în Australia

Des. 107. Canberra – capitala Austriei, un oraș special conceput pentru a îndeplini funcții metropolitane

Des. 108. Sydney – capitala economică a Austriei

Cele mai mari orașe se află pe coasta de est și de sud-est a țării, în special capitala *Canberra*. Cele mai mari orașe și aglomerările lor sunt *Sydney* (5 milioane de persoane), *Melbourne*, *Brisban*, *Pert* și *Adelaide*.

DIASPORA UCRAINEANĂ. Diaspora ucraineană în Australia numără 38 mii de oameni. Emigrarea în masă în Australia a început în secolul al XX-lea. Astăzi, în toate statele australiene, există comunități ucrainene care sunt unite în ***Uniunea Organizațiilor Ucrainene din Australia***. Locurile de trai ale ucrainenilor sunt ștatele *Noul Uels de Sud*, *Victoria*, *Australia de Sud*, periferiile celor mai mari centre industriale – *Melbourne*, *Sydney*, *Adelaide*. Acolo activează cluburi literare ucrainene, ansambluri de banduriști, coruri, grupuri de dans, companii de antreprenori.

Des. 109. Monumentul Foametei în Centrul Ortodox Ucrainean din Canberra

În Australia, sunt publicate ziarul „*Vilina Dumka*” (Opinia liberă) și revista ucraineană, funcționează două posturi de radio ucrainene, canalul de televiziune „*Primul Ucraina*”. Există școli ucrainene de sâmbătă în care copiii studiază discipline ucrainene, printre care și geografia țării. Ucrainenii sărbătoresc datele istorice, organizează concerte, spectacole teatrale, seri literare, competiții sportive etc. Cu toate acestea, „epoca de aur” a comunității ucrainene din Australia a fost secolul XX, iar generația actuală născută în această țară are deja alte interese.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Folosind harta politică, numiți țările care sunt vecinii cei mai apropiați de Australia. Din ce regiuni ale lumii fac parte?
2. De ce Australia ocupă primul loc în regiune la toți indicii? Care este locul Australiei în lume?
3. Care este forma guvernării și a sistemului de stat în Australia?
4. După densitatea populației Australia este una dintre țările cele mai puțin populate din lume. La ce se datorează acest fapt?
5. Arătați pe hartă unde populația australiană este concentrată. Numiți cele mai mari orașe.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Aflați când a avut loc emigrarea în masă a ucrainenilor în Australia și de ce anume din Germania; care au fost primii coloniști de origine ucraineană; ce rol în relațiile cu Ucraina a jucat poetul Dmytro Pavlychko ([https:// en.wikipedia.org/wiki/Ukrainian_Australians](https://en.wikipedia.org/wiki/Ukrainian_Australians)).

§ 30. UNIUNEA AUSTRALIANĂ (CONTINUARE)

- Amintiți-vă ce condiții naturale sunt caracteristice pentru Australia. Care dintre ele sunt favorabile și care sunt nefavorabile pentru dezvoltarea economiei sale

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Formarea economiei Australiei a avut loc în condițiile colonizării britanice, ceea ce a determinat orientarea producției sale agrare și spre materii prime. Pentru o lungă perioadă de timp, economia Australiei s-a dezvoltat considerabil. Acest lucru a fost facilitat de marile expansiuni și de bogățiile resurselor naturale. Cel mai important factor pentru dezvoltarea țării în trecut a fost vegetația naturală: pășunile cu fânețe ocupă mai mult de 50% din teritoriul țării (prin suprafața lor, Australia nu are pereche în lume). Oile de pășune și apoi creșterea vitelor au fost primele domenii de specializare economică a țării. Condițiile agroclimatice favorabile și solurile destul de fertile în sud-estul și sud-vestul continentului au determinat specializarea cerealelor în agricultură. Dezvoltarea industrială a țării s-a datorat dezvoltării diverselor resurse minerale, explorate și ușor accesibile, în apropierea zonelor de coastă. Dezvoltarea economică a teritoriului a avut loc în condițiile unei populații mici și o densitate extrem de scăzută a populației.

Australia este un stat industrial și agricol foarte dezvoltat, cu o economie de piață și un nivel ridicat de trai. Economia sa depinde în principal de mineritul și exportul de materii prime minerale. Sectorul terțiar se dezvoltă într-un ritm deosebit de rapid.

SECTORUL TERȚIAR. Sectorul terțiar domină economia australiană: reprezintă 70% din PIB țării și 79% din angajați. Serviciile tehnico-științifice sunt furnizate de companiile australiene legate de tehnologia informației. Australia găzduiește companii care dezvoltă sisteme de operare cu baze de date geologice pentru planificarea mineritului și a zăcămintelor montane. Cele mai multe mine din întreaga lume folosesc tehnologia și echipamentele australiene. Exportul de astfel de servicii de minerit informatic aduce anual miliarde de dolari în Australia. Centre științifice – *Canberra, Sydney, Brisbane*. Sectorul financiar este bine dezvoltat: cele mai mari patru bănci australiene se numără printre cele 50 de bănci sigure din lume.

Turismul este o componentă importantă a economiei australiene. În fiecare an, acest domeniu adaugă țării zeci de miliarde de dolari. Este dezvoltat

Record mondial

Australia a creat primul centru de operare de mari dimensiuni din lume pentru exploatarea și logistica minelor, porturilor, căilor ferate. Minele australiene sunt lideri pe piața mondială prin utilizarea de software pentru extracția mineralelor.

Record mondial

Australia se numără printre primele cinci țări din lume cu cele mai mari rezerve și extracții în 22 de mine: primul loc – pentru producția de opale (95% din lume), litiu, zirconiu, bauxite (29%); al doilea – alumina (9% din lume), aurul, minereul de fier, titanul, plumbul și zincul (12%); al treilea – diamante, mangan și uraniu (11% din lume); al patrulea – nichel (9%), argint (6%), cărbune, al cincelea – cupru, cobalt (a. 2015)

Des. 110. Coasta de Aur – faimoasele plaje australiene

plaje frumoase și oportunități de navigare. Cultura indigenă și fauna sălbatică australiană unică reprezintă o altă atracție turistică importantă a țării.

Australia are un **sistem de transport** bine dezvoltat. Țara este foarte dependentă de dezvoltarea **transportului rutier** datorită suprafeței mari a teritoriului și densității scăzute a populației. În Australia, mărfurile transportate pe calea ferată sunt distribuite de trenuri rutiere. Distanța pe care automobilele o parcurg în Australia, este una dintre cele mai mari din lume, o depășește pe cea din Statele Unite și Canada. Autostrăzile australiene sunt și automagistrale și drumuri de sol. Rețeaua cea mai extinsă de autostrăzi o are **ștatal Victoria**. Australia are unul dintre cei mai mari indicatori de disponibilitate a automobilelor din lume – fiecare familie australiană are o mașină.

Transportul feroviar de pasageri are o rețea de periferie în marile orașe (*Melbourne, Sydney, Perth, Adelaide, Brisbane*). Căile ferate servesc, de asemenea, industria minieră a țării, care transportă minerale care sunt exportate în porturile australiene.

Transportul maritim efectuează transportul de mărfuri. Cele mai mari porturi sunt *Brisbane, Cairns, Melbourne, Sydney, Perth*. Servicii de **transport aerian** oferă mai mult de 300 de aeroporturi, cele mai mari dintre ele care servesc transportul de pasageri sunt *Adelaide, Sydney, Melbourne*.

Des. 111. Orașul Muant-Isa – centrul industriei extractive (Queensland)

în special turismului intern. Cu toate acestea, milioane de turiști străini vin pentru a vedea lumea subacvatică uimitoare din *Marea Barieră de Corali*, misteriosul *Uluru*, pentru a vizita Parcul National Kakadu, și cea mai mare insulă de nisip din lume *Fraser* cu păduri tropicale și mangrove. Atotrenumite sunt *Teatrul de operă din Sydney* și orașul *Gold Coast*, cu industria de film și muzică, care este numit „Hollywoodul australian.“ În numeroasele orașe și stațiuni de pe litoral au

SECTORUL PRIMAR. „Fața“ Australiei, în diviziunea internațională a muncii o determină industria minieră, care oferă mai mult de 30% din producția industrială a țării și 75% din care este exportată. Australia se numără printre primii cinci producători de materii prime minerale din lume. Cea mai mare dezvoltare au dobândit industria extractivă a cărbunelui, minereurilor de fier, mangan, aur, nichel, titan, bauxita, wolfram, cupru, staniu, plumb, zinc, uraniu. De asemenea se extrag diamante, pietre prețioase, petrol, materiale de construcții, zircon, tantal.

Materia primă minerală australiană este exportată în mai mult de 100 de țări, în primul rând, în țările din Asia.

Cea mai mare producție este producția de cărbune. Cărbunele este extras în fiecare stat din Australia, cel mai mult – în *Queensland*, *Noul Uels de Sud* și *Victoria*. Mai mult de jumătate din acestea sunt exportate în Asia de Est. În țară, cărbunele este folosit pentru a genera energie electrică (CET furnizează 85% din producția de energie electrică). A doua după importanță este producția de bauxită pentru producția de alumina și topirea aluminiului. Australia este cel de-al treilea producător de gaze lichefiate din lume, se prezice că poate deveni lider mondial. Centre mari din industria minieră sunt orașele miniere *Kalbarri* (extracția aurului), *Mount-Isa*, *Mount Morgan*. Exploatarea minieră australiană este de înaltă tehnologie, iar țara este lider mondial în domeniul sistemelor de operare a lucrărilor mineritului.

Agricultura este specializarea internațională a Australiei, 60% din producția sa fiind exportată. Produsele primare destinate exportului și consumului intern sunt bovine și viței, grâu, lapte, fructe, nuci, legume, lână, orz, carne de pasăre, miel, zahăr din trestie de zahăr. Uniunea australiană este un teren cu o vastă proprietate. Irigarea în țară este o practică importantă și răspândită, întrucât regiuni semnificative au o cantitate mică de precipitații.

În agricultură predomină **creșterea animalelor**. Australia este lider mondial după numărul de oi și lâna de oaie. Deși oile cresc pretutindeni, o treime din ele sunt concentrate în *Noul Uels de Sud*. În prezent în creșterea ovinelor este o tendință de dezvoltare a domeniului de carne (producția de miel). În partea de nord a țării, este larg răspândită reproducerea bovinelor, care are direcții de carne și lapte. Cea mai mare parte din carnea de vită produsă acolo se exportă, de asemenea, se exportă viței (în majoritatea țărilor asiatice pentru îngrășare). Se dezvoltă și creșterea porcilor.

Producția de culturi este specializată în cultivarea cerealelor, a semințelor oleaginoase și a culturilor legu-

Record mondial

Mina australiană „Argaill” este a doua după mărime mină de diamante din lume, în care în 2014 s-au extras 12,6 milioane de carate în valoare de peste 500 de milioane de dolari SUA. Este renumită pentru producerea celor mai prețioase diamante din lume roze și roșii.

Des. 112. Super Pit – cea mai mare mină de aur din Cargourly, Australia de Vest

Des. 113. Creșterea oilor – ramură reprezentativă a creșterii animalelor din Australia

Record mondial

Australia este lider mondial în sfera agriculturii organice, având peste 17 milioane de hectare de teren certificat, ce reprezintă aproape 40% din totalul mondial. În anul 1928, a fost inițiată practica cultivării ecologice în Australia de Vest și Victoria. Acum devine larg răspândită în întreaga țară. Tendința generală este înlocuirea îngrășămintelor artificiale cu cele organice sub formă de compost.

minoase, care sunt folosite ca produse alimentare și hrană pentru bovine. Cel mai mult se produce grâu. Se cultivă, de asemenea, orz, sorg, bumbac, rapiță, ovăz, lupin. Trestia de zahăr este cultivată în Australia tropicală. Țara crește o varietate de fructe tropicale (portocale, banane, mango, ananas), nuci și legume, precum și cartofi. Pe terenurile irigate, este cultivat bumbacul. În țară este bine dezvoltată viticultura.

Pescuitul și acvacultura oferă venituri de miliarde economiei țării. Principalele fructe de mare – ton, homar, creveți și alte crustacee. De-a lungul țărmului, în special în zona Marelui Barrier de Corali, se cultivă alge, creșterea de perle.

SECTORUL SECUNDAR. Cele mai importante industrii prelucrătoare din Australia sunt metalurgia feroasă, ingineria mecanică, chimică, producția alimentară, țesăturile, îmbrăcămintea, încălțăminte. Industria din Australia este extrem de neuniformă: cea mai mare parte a acesteia, precum și populația, este concentrată în est (cele mai mari centre fiind *Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaide*).

Baza **electroenergeticii** o formează CTE, care funcționează pe cărbune propriu și produce 85% din totalul energiei electrice. Producția de energie regenerabilă se dezvoltă rapid. **Metalurgia** se bazează pe propriile sale materii prime diverse. Metalurgia feroasă topește fontă, produce oțel și laminate, cea colorată – topește aluminiul și alte metale. **Ingineria mecanică** este acum specializată în producția de echipamente, inginerie electrică, nave, catamarane, trenuri. Construcția de automobile australiană este specializată în producția de autobuze, camioane, mașini de teren. Cele mai mari centre sunt *Brisbane, Melbourne*. Există, de asemenea, producția de carcase și motoare (*Elizabeth, Port Melbourne*).

Des. 114. Mașinile de teren produse de compania australiană „Tomcar”
Foto Devidbrim

Industria chimică din Australia se concentrează asupra utilizării produselor de rafinare a petrolului. Produsele sale – vopsele, produse chimice, anvelope etc.

Producția de alimente și băuturi este una dintre cele mai mari din Australia. Se produce carne și produse din carne, produse lactate, băuturi, zahăr, făină, unt etc. Țara este unul dintre cei mai mari producători de carne de vită și al doilea exportator după Brazilia. Este dezvoltată producția de conserve, vinificația și prelucrarea fructelor de mare. Până de curând,

Australia a avut o dezvoltată **producție de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte**. Dar acum, majoritatea produselor companiilor australiene sunt fabricate în Asia. Industria textilă australiană este cunoscută pentru lâna merinoasă de înaltă calitate, orientată spre exporturi. În țară sunt bine dezvoltate producțiile de bijuterii, prelucrare a lemnului și producția de celuloză și hârtie. **RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE.** În comerțul exterior, Australia are partenerul de bază regiunea Asiatico-Pacifică (*Japonia, SUA, Noua Zeelandă, Coreea de Sud*), cu care intenționează crearea unei zone largi de comerț liber, și de asemenea cu țările UE.

Mai mult de 35% din **exporturile** din Australia sunt resurse minerale. Țara este cel mai mare exportator mondial de cărbune, gaz natural lichefiat, plumb, diamante, rutil, zinc și zirconiu, minereu de fier, a doua – după volumul de uraniu; a treia – după exportul de aur și aluminiu. Principalul cumpărător al resurselor minerale australiene este *Japonia*. Australia este un exportator major de produse agricole, în special grâu, carne de vită, miel, lână.

În schimb, economia Australiei este dependentă 80% de **importurile** de petrol și produse petroliere. În țară, de asemenea, sunt importate automobile, echipamente industriale, medicamente și bunuri de larg consum din *China, UE, SUA, Japonia, Tailanda*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Explicați, sub influența căror factori istorici, naturali și socio-economici, s-a format economia Australiei.
 2. Cu ce domenii tehnologice sunt asociate serviciile științifice și tehnice furnizate de companiile australiene?
 3. Ce factori contribuie la dezvoltarea turismului în Australia?
 4. Ce tipuri de transport s-au dezvoltat în Australia? De ce transportul rutier joacă un rol special în trafic?
 5. Descrieți industria minieră a Australiei. Prin extragerea căror zăcăminte ea este cea mai importantă în lume?
 6. Care este specializarea creșterii animalelor australiene? Cum aceasta a afectat dezvoltarea industriilor corespunzătoare din sectorul secundar?
 7. Care este specializarea cultivării plantelor? Ce sectoare ale industriei prelucrătoare au dat un impuls dezvoltării?
 8. Denumiți specializarea industriei de apărare australiene. Ce factori au condiționat dezvoltarea ei?
-
- 9*. Comentați expresia figurată a geografilor: „Economia australiană, care o dată a călătorit pe o oaie, a fost transferată pe un cărucior de minereu”.

PETRECEȚI UN STUDIU

1. Parcurile naționale ale Australiei ca obiecte ale turismului internațional.
2. Dezvoltarea Australiei de Vest în contextul creșterii cererii la nivel mondial privind resursele naturale.
3. Canberra – centrul politic și administrativ al țării.

§ 31. MICRONEZIA, MELANEZIA, POLINEZIA

- Amintiți-vă din geografia continentelor și a oceanelor unde se află Micronezia, Melanezia, Polinezia.
- Care este activitatea economică a locuitorilor din insulele Oceaniei?

Oceania combină numeroase teritorii insulare, împrăștiate în Oceanul Pacific. Există trei subregiuni istorice-geografice ale Oceaniei – Melanezia, Micronezia și Polinezia. Fiecare dintre ele are caracteristici naturale, socio-economice și culturale.

MELANEZIA. Melanezia acoperă spațiul de nord-est al Australiei, de la insula Noua Guinee, în vest, până la insulele Fiji, în est, cu o suprafață de 940 mii km². Pe **harta politică** a Melaneziei există patru state independente: *Vanuatu*, *Papua Noua Guinee*, *Insulele Solomon* și *Fiji*, teritoriul de peste mări al Franței – *Noua Caledonie*. Toate statele sunt tinere și au obținut independența în valul de decolonizare în sec. al XX-lea. Insulele sunt în mare parte vulcanice, *Noua Guinee* este continentală. Cea mai mare parte din Melanezia se află între

ecuator și Tropicul de sud, astfel încât clima este umedă și caldă. Pe insule, există o rețea densă de râuri scurte, dar destul de pline. În partea ecuatorială din Melanezia, sunt răspândite pădurile tropicale umede veșnic verzi. La sud este dominată de păduri musonice și savane. Melanezia are cele mai bune resurse minerale în comparație cu alte părți din Oceania. De exemplu, în *Papua Noua Guinee* sunt zăcăminte de aur, cupru, nichel, cobalt și minereuri de molibden, mici depozite de petrol și gaze. În *Vanuatu* sunt mici depozite de aur și mangan, *Fiji* – depozite de staniu, cupru, zinc, metale prețioase, nisipuri feroase, iar în *Noua Caledonie* sunt concentrate 25% din rezervele mondiale de nichel.

Lumea în spațiu și timp

Statele Melaneziei

Statele Melaneziei au instituții politice imature. Deci, Fiji a suferit patru lovituri de stat (două în 1987, în 1997 și 2006). Ciocnirile etnice din Insulele Solomon (1998-2003) au forțat țara să caute ajutor străin pentru a rezolva situația. Papua Noua Guinee a trecut printr-o criză constituțională în 2011-2012. Vanuatu, împreună cu formele contemporane de guvernare, păstrează instituția liderilor de triburi, care, în ciuda lipsei puterii formale la nivel local, se folosesc nu de o mai puțină autoritate decât autoritățile oficiale.

Des. 115. Insulele din Vanuatu

Populația regiunii este de 6,5 milioane. Persoanele indigene aparțin rasei negroide. Marea majoritate a acestora vorbesc limbile familiilor lingvistice austronesiene și papuwane. Din punct de vedere cultural, melanezienii sunt cei mai apropiați de locuitorii insulelor din Asia de Sud-Est. Situația demografică are o dinamică pozitivă. Cea mai rapidă creștere a populației este pe Insulele Solomon (20 %) și Vanuatu (19,5 %).

Toate țările au un saldo negativ al migrației, numai Noua Caledonie are o creștere mecanică pozitivă de 900 de persoane pe an. În structura de vârstă a populației domină oamenii în vârstă de muncă, în Vanuatu – copii sub 15 ani.

Prezența resurselor minerale, condițiile agroclimatice favorabile pentru agricultură, precum și a stocurilor de pește și fructe de mare, în apele mărilor și oceanelor din jur permite țărilor Melaneziei să participe activ la diviziunea internațională a muncii. O resursă importantă pentru dezvoltare este și potențialul recreativ al insulelor pitorești, înconjurat de recife de corali. În același timp, creșterea economică a subregiunii este reținută din cauza dimensiunilor mici ale statelor, resurselor limitate de energie, formelor arhaice ale agriculturii și nivelului scăzut al echipamentelor de tehnologie.

În structura economiei domină sectoarele primar și terțiar, industria este slab dezvoltată – producția anumitor tipuri de alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte. Principalul domeniu al ocupării forței de muncă este **agricultura** cu predominanța formelor naturale. Valoare exportuară au producția de ulei de palmier și nuca de cocos. O îndeletnicire tradițională este **pescuitul**. Țările din Melanezia au potențialul de dezvoltare al industriei extractive. În *Papua Noua Guinee*, există o ușoară extracție a cuprului, a aurului și a nichelului. De asemenea, aurul este exploatat în *Fiji* și în *Insulele Solomon*, rezerve semnificative și producția de nichel sunt pe in. Noua Caledonie. O sursă suplimentară de venit sunt **meșteșugurile tradiționale**: produse țesute, confecționarea de măști rituale, amulette, bijuterii realizate din scoici de mare reflectă tradițiile artistice antice și au cerere în rândul turiștilor. **Turismul** este sfera cea mai dinamică. Pe cheltuielile investitorilor străini se construiesc stațiuni moderne de odihnă, cu plaje, posibilități de scufundări, navigație cu pânze și multe altele.

Noua Caledonie are cea mai dezvoltată economie din regiune. Datorită rezervelor unice de minereuri de nichel, această zonă este al cincilea după mărime furnizor de nichel din lume. Ca posesie de peste mări, ea primește asistență financiară și tehnică din partea Franței. Cea de-a doua după nivelul de dezvoltare economică din regiune este **Fiji**. Economia acestei țări are de asemenea o specializare îngustă – principala sursă de venit este turismul. Cea mai mare după dimensiunea absolută a economiei din Melanezia este **Papua Noua Guinee**.

Pe lângă industria minieră, țara produce pentru export – cafea, ceai și copră. Nu mare ca dimensiuni sectorul secundar produce zahăr, cauciuc, ciment, îmbrăcăminte, hârtie, chibrituri, înghețată, conserve de carne, suc, mobilier și vopsea. Economia **Insulelor Solomon** se ține pe producția de copră și ulei de palmier, pescuit și turism. Există și o extragere neînsemnată de aur.

Tabelul 30
Indicatori socio-economici
ai țărilor din Melanezia
(date din ultimul an disponibil)

Țările	PIB (mln.dol. SUA)	PIB pe cap de locuitor dol. SUA (PPC)	Indicele dezvoltării umane
Vanuatu	837	2 700	0.597
Papua Noua Guinee	23 617	3 803	0.516
Insulele Solomon	1 273	2 145	0.515
Fiji	5 054	9 857	0.736

O structură similară a economiei are și **Vanuatu**. Agricultură țării se specializează în producția de copră, cacao și carne de vită. Țara exportă lemn. Surse importante de venit sunt pescuitul, turismul și serviciile bancare off-shore.

MICRONEZIA. Această subregiune se extinde la nord de Melanezia. Ea acoperă aproximativ 2100 de insule, cu o suprafață totală de 2,7 mii km² și ape oceanice 7,4 milioane de km². Printre cele mai mari arhipelaguri – *Insulele Caroline, Mariane, Marșall, arhipelagul Gilbert și insulele Guam și Nauru*. Cele mai multe dintre insule sunt mici, de origine vulcanică și de coraluri. Majoritatea atoli. Subregiunea este situată între ecuator și Tropicul Nordului, deci se caracterizează prin temperaturi ridicate pe tot parcursul anului, cu scăderea umidității spre nord. Perioada cea mai aridă durează între decembrie și iunie. Insulele de coraluri practic sunt lipsite de rezerve de apă proaspătă. Altitudinea joasă face dificilă formarea pietrelor suficient de groase pentru acumularea fluxurilor de apă. Căile navigabile sunt în mare parte pe insulele vulcanice. Sursa de lichid potabil pe atoliile populate sunt sau apă ușor sălcie conținută în „lentile” – apă de ploaie în stratul superior al rocilor poroase saline, care saturează rocile inferioare, sau suc de cocos (numit apă de nucă de cocos).

Pământurile insulelor din Micronezia sunt sărace în **minereuri**. Principalele resurse minerale sunt fosfații formați anterior pe insule de corali, unde de-a lungul anilor au fost acumulate straturi de excremente de pasare (guano), saturate cu fosfor. Trei așa-numite insule mari de fosfat – *Nauru, Banaba* (Republica Kiribati) și *Makatea* (Polinezia Franceză). Majoritatea acestor depozite au fost deja epuizate în secolul al XX-lea. Harta politică a Microneziei include cinci națiuni suverane – *Kiribati, Insulele Marșall, Nauru, Palau și Statele Federate ale Microneziei*, și două teritorii dependente de Statele Unite ale Americii – *Insulele Mariana de Nord și Guam*. Toate statele suverane au câștigat independența în a doua jumătate a sec. al XX-lea. Kiribati a fost anterior o colonie a Marii Britanii, Nauru – Marea Britanie, Australia și Noua Zeelandă, în timp ce Insulele Marșall, Palau și Statele Federate ale Microneziei au aparținut SUA.

Populația din Micronezia cuprinde numeroase comunități etnice care formează o distinctă cultură a Microneziei, care este un amestec de melanieză și filipineză. Există mici comunități de locuitori de origine europeană și asiatică, care s-au mutat aici în timpul colonizării. Situația demografică variază considerabil între țări: populația crește rapid în Insulele Marșall și în Kiribati (peste 11‰). Cu toate acestea, în Nauru și Palau, populația este aproape neschimbată.

Posibilitățile de **dezvoltare economică** a statelor și

Tabelul 31

Indicatori socio-economici ai statelor din Micronezia

Țara	PIB (mln. dol. SUA)	PIB pe cap de locuitor dol. SUA (PPC)	Indicele dezvoltării umane
Kiribati	186	1 958	0,588
Insulele Marshall	199	3 436	0,738
Nauru	182	11 995	0,721
Palau	321	16 472	0,788
Statele Federative ale Microneziei	329	3 392	0,638

teritoriilor din Micronezia sunt destul de limitate. Disponibile pentru utilizare activă sunt resursele naturale, în principal resursele biologice ale oceanului. Majoritatea statelor câștigă că vând altor țări dreptul de pescuit industrial în zonele lor economice exclusive. Pe insule, sunt răspândite formele simple ale agriculturii naturale, precum cultivarea bananelor, cartofii dulci, palmele de nucă de cocos. Pe unele insule cresc păsări de curte. Sunt păstrate meșteșugurile tradiționale – țesutul, fabricarea ornamentelor și obiectelor ritualice etc. Principala atracție turistică a Microneziei este posibilitatea de a face scufundări și de a inspecta recifele de corali și navele scufundate ale celui de-al doilea război mondial. Zona este populară printre fanii navigației cu pânze. Turismul este cel mai bine dezvoltat în **Palau**, unde vin mii de turiști în fiecare an, în principal din Japonia, Taiwan și SUA. Cea mai diversă este economia **Insulelor Marshall**. Ea cuprinde atât tipurile tradiționale de agricultură și meșteșuguri, cât și tipurile moderne de activitate economică a sectorului terțiar și producția individuală de produse alimentare, îmbrăcăminte, încălțăminte. Micronezia are relații politice și economice deosebit de strânse cu SUA, insulele depind în mod direct de diverse forme de asistență guvernamentală americană. În plus, un număr semnificativ de cetățeni din aceste țări lucrează pe teritoriul SUA și transferurile veniturilor către membrii familiilor sale constituie o sumă semnificativă a veniturilor populației. Cel mai sărac stat din regiune este **Kiribati**, cel mai dezvoltat – Palau. Cele mai înalte standarde de trai au **Guam** și **Insulele Mariane de Nord**.

POLINEZIA. Această subregiune din Oceania unește teritorii insulare din cadrul „Triunghiului polinezian”: *Hawai, Noua Zeelandă* și *Insula Paștelui*. Suprafața terenului din Polinezia este de numai 26 mii km² (cu excepția Noii Zeelande), însă cu acoperirea de spații oceanice, este mai mare decât Micronezia și Melanezia luate împreună. Cele mai multe dintre arhipelaguri sunt insulele vulcanice în jurul cărora au apărut recife de corali, formând grupuri de atoluri. Excepții sunt insulele din *Noua Zeelandă* și *Norfolk*, care sunt parte a vechiului uscat inundat. Cele mai multe dintre insule sunt situate în latitudini tropicale și ecuatoriale, astfel încât clima este umedă, caldă și umedă din punct de vedere sezonier. Cea mai mare parte a Noii Zeelande se află în zona climatică temperată.

Polinezia este un areal al răspândirii culturii polineziene. Principalele sale trăsături sunt caracterul comun al limbilor aparținând subgrupului polinezian al familiei lingvistice austronesiene, caracteristicile comune ale convingerilor religioase, ale vieții și ale dezvoltării sociale. Există două subtipuri ale culturii polineziene. Popoarele din *Polinezia de Vest* (*Tonga, Niue, Samoa, Tuvalu*) au trăit comunități relativ mari și au format instituții de familie, justiție, circulație de bani, relații comerciale și așa mai departe. În *Polinezia de Est* (*Insulele Cook, Tahiti, Tuamotu, Insulele Marchize, Hawai, Insula Paștelui*) populația a fost mai adaptată la viața în grupuri mici pe atoli mici și cu puțină organizare socială primitivă. Toate popoarele polineziene au tradiții artistice comune, inclusiv țesut, sculptură, confecționarea bijuteriilor.

În prezent, în Polinezia sunt formate patru țări independente: *Noua Zeelandă, Tonga, Samoa, Tuvalu*. *Insulele Cook* și *Niue* sunt teritorii autoguvernamentale în asociere liberă cu Noua Zeelandă. Teritoriile rămase sunt dependente.

Des. 116. Noua Zeelandă

Tabelul 32

Teritoriile dependente din Polinezia

Teritoriul	Statutul
Samoa americană (estică)	Teritoriul SUA
Insula Paștelui	Provincie (Zona Specială) Chile
Polinezia franceză	Teritoriul de peste mare al Franței
Hawai	Stat American
Insula Norfolk	Teritoriul autogovernator al Australiei în afara continentului
Insulele Pitcairn	Teritoriul de peste mări al Marii Britanii
Tokelau	Teritoriul de peste mări din Noua Zeelandă
Wallis și Futuna	Comunitate de peste mări a Franței

ingineria mecanică, prelucrarea lemnului și petrochimia. Centrul principal al industriei și zona în care se concentrează activitatea de afaceri este orașul *Oakland* și împrejurimile sale.

Restul țărilor din Polinezia se caracterizează prin dezvoltarea economică înapoiată. Ponderea semnificativă a veniturilor se face prin asistență financiară internațională și transferuri de cetățeni care lucrează în străinătate. În unele cazuri, sursa veniturilor este turismul, însă e dezvoltat în principal în teritoriile dependente (Hawaii, Polinezia Franceză, Insula Paștelui). Un exemplu interesant de participare la diviziunea internațională a muncii este exportul de timbre din Insulele Cook, Insulele Pitkern – cea mai ecologic pură miere.

PROBLEMELE ECOLOGICE. Oceania are o serie de probleme de mediu. Acestea sunt: creșterea nivelului apei din oceane, poluarea apelor oceanice cu

Situația demografică din țările din Polinezia se caracterizează printr-o dinamică pozitivă. Creșterea naturală a populației este de 5-8 ‰. Noua Zeelandă are un standard de viață semnificativ mai ridicat și speranța de viață mai înaltă decât restul țărilor. Cele mai mari după numărul de populație sunt – Noua Zeelandă (4,9 milioane) și Hawaii (1,4 milioane de persoane). Caracterul reproducerii populației cauzează proporția mare de persoane apte de muncă, dar în cele mai multe țări și zone din cauza lipsei de terenuri și a resurselor productive posibilitatea utilizării capacității potențialului de muncă este limitată. De aceea mulți oameni tineri caută locuri de muncă în țările dezvoltate, în special SUA, Australia și Noua Zeelandă, și sprijină financiar familiile lor.

În *Noua Zeelandă* a fost creată o economie modernă dotată cu tehnologii. Ea este specializată în agricultură, ale cărei produse constituie marea parte din exporturile Noii Zeelande. Carne, lână, lapte și produse lactate, fructe, lemn și pește sunt furnizate pe piețele externe (în special în Marea Britanie, SUA, Australia, China și Japonia). Rolul principal îl joacă sectorul terțiar, în special sectorul bancar, turismul și serviciile publice. Sunt dezvoltate și producțiile sectorului secundar, inclusiv producția alimentară,

resturile și reducerea resurselor biologice, epuizarea depozitelor de materii prime minerale, lipsa apei potabile.

O problemă deosebită este utilizarea de competențe mondiale avansate în regiune pentru desfășurarea bazelor militare. În special, SUA au o serie de baze militare aeriene și maritime pe insulele *Guam*, *Wake*, *atolurile Kwajalein*, Franța în *Tahiti*. Prezența militară are și consecințe negative asupra mediului. Astfel, în secolul al XX-lea SUA, Marea Britanie și Franța au efectuat teste nucleare în Oceania, în special în Insulele Marshall, Polinezia Franceză și Kiribati. Acest lucru a dus la contaminarea cu radiații.

Tabelul 33

Indicatorii socio-economici ai statelor și teritoriilor autoguvernamentale din Polinezia

Țara / teritoriul	PIB (mln.dol. SUA)	PIB pe cap de locuitor dol. SUA (PPC)	Indicele dezvoltării umane
Niue	10	5 800	0.794
Noua Zeelandă	215 000	44 069	0.915
Insulele Cook	311	15 002	0.829
Samoa	876	5 368	0.704
Tonga	439	7 344	0.721
Tuvalu	32	3 566	0,711

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Descrieți caracteristicile economico-geografice ale amplasării Oceaniei.
 2. Comparați potențialul resurselor naturale din țările Melanezia, Micronezia și Polinezia. Cum se reflectă ele în dezvoltarea economică?
 3. Ce state și teritorii fac parte din Micronezia? Arătați-le pe hartă.
 4. Care sunt principalii factori care determină locul țărilor din Micronezia în diviziunea internațională a muncii.
 5. Ce tipuri de activități economice determină specializarea internațională a țărilor din Polinezia?
 6. Ce valoare pentru regiune au meșteșugurile și îndeletnicirile locale?
-
- 7*. Ucraina are relații economice externe cu Oceania? Care sunt perspectivele dezvoltării lor?

PETRECEȚI UN STUDIU (LA ALEGEREA ELEVILOR)

1. **Noua Zeelandă – o țară foarte dezvoltată, cu condiții favorabile pentru desfășurarea afacerilor.**
2. **Țările Oceaniei – regiune a turismului exotic.**

CAPITOLUL IV

AMERICA

Tema 1. CARACTERISTICA GENERALĂ A AMERICII

Tema 2. ȚĂRILE AMERICII

Studiind acest capitol:

- **veți cunoaște** diferențele în dezvoltarea proceselor politico-geografice și socio-geografice în țările dezvoltate economic din America și din țările în curs de dezvoltare;
- **veți afla** despre organizațiile internaționale NAFTA și Mercosur, procesele de urbanizare, particularitățile participării țărilor din regiune la diviziunea internațională a muncii, relațiile Ucrainei cu țările din America;
- **veți învăța** să determinați disponibilitatea resurselor naturale ale țărilor și rolul CTN americane în economia regiunii, să clasificați țările la nivelul dezvoltării sectorului terțiar, să evaluați impactul proceselor de integrare în regiune asupra dezvoltării economice a țărilor;
- **veți dezvolta** abilitatea de a caracteriza particularitățile populației țărilor, de a compara nivelurile de urbanizare, de a evalua impactul factorilor naturali și istorici asupra specializării lor, de a concluziona cu privire la cauzele dezvoltării economice inegale a subregiunilor Americii;
- **veți dobândi** competențe în domeniul științelor sociale, al informării și al implicării digitale, al implicării civice, al educației ecologice, al conștientizării în domeniul culturii americane și mentalității popoarelor Americii.

§ 32. SUBREGIUNILE AMERICII ȘI TRĂSĂTURILE POLITICO-GEOGRAFICE ALE LOR

- Amintiți-vă, care sunt particularitățile condițiilor naturale (relief, climă, ape interioare, zone naturale) din America de Nord și de Sud.
- Cu numele căror călători se asociază descoperirea și studiul pământurilor Americii? De ce este America numită Lumea Nouă?

Tabelul 34

Componența regională a Americii *

Subregiunea	Țările și teritoriile dependente
America de Nord	SUA, Canada, Insulele Bermude
America Latină și Caraibe: America Centrală	Mexic, Panama, Guatemala, Honduras, Costa Rica, Nicaragua, Salvador
Bazinul Caraibe	Aruba, Insulele Bahama, Insulele Virgine, Haiti, Republica Dominicană, Insulele Cayman, Cuba, Puerto Rico, Jamaica și altele
America de Sud	Argentina, Bolivia, Brazilia, Venezuela, Ecuador, Columbia, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay, Cile, Guiana Franceză

* Aici și în continuare, regiunile, subregiunile și compoziția lor sunt prezentate în conformitate cu schema geografică a ONU.

Lumea în spațiu și timp

Anglo-America și America Latină

Există o diviziune a Americii după trăsăturile culturale și geopolitice, în special lingvistice, ale Anglo-Americii (sau Americii de Nord) și Latine. Anglo-America este SUA și Canada. America Latină este compusă din țările din America de Sud și Centrală, și din Caraibe. La momentul colonizării, a fost stăpânită în principal de imigranți din Spania, Portugalia și alte țări din sudul Europei, ale căror limbi provin din latină – de aici și numele.

AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI COMPONENTA REGIUNII. Știți deja că America, ca parte a lumii, este formată din două continente – America de Nord și de Sud. Acestea sunt interconectate prin *Istmul panamez*, împreună, teritoriile lor se extind de la nord la sud prin toată emisfera vestică. De alte părți ale lumii, America este separată de *Oceanul Atlantic*, *Pacific* și *Oceanul Arctic*. În ea, ca regiune socio-geografică a lumii, se disting mai multe subregiuni care acoperă o serie de țări și teritorii dependente (tab. 34). **HARTA POLITICĂ.** Principalele realități politice și geografice ale Americii s-au dezvoltat după descoperirea acestei părți a lumii de către europeni. Dar viața acolo a existat cu mult înainte de sosirea pe coasta continentului a caravelor lui Cristofor Columb. După călătoriile sale, după cum știm, a început colonizarea Americii de către țările europene – Spania, Portugalia, Marea Britanie, Franța și altele. Procesul de eliberare a țărilor americane a durat mult – au obținut independență de la începutul secolului al XIX-lea.

Cu toate acestea, și în prezent există teritorii dependente pe harta politică a Americii. Deci, *Aruba*, o mică insulă din Caraibe, este subiectul federației în Olanda; *Insulele Bermude* și *Insulele Cayman* din Caraibe sunt teritoriile de peste mări ale Marii Britanii; *Insulele Virgine Americane* și *Puerto Rico* sunt controlate de SUA; *Guiana Franceză* este departamentul de peste

hotare al Franței. *Insulele Malvine / Falkland*, situate în sudul Oceanului Atlantic, sunt teritoriile de peste mări ale *Marii Britanii*, dar în același timp la ele pretinde și Argentina, deci sunt considerate teritorii disputate.

După forma de guvernare cele mai multe țări din America sunt republici (prezidențiale) monarhii (constituționale) sunt cu mult mai puține: *Canada, Insulele Bahamas, Jamaica*. După structura teritorială majoritatea țărilor sunt unitare, federații sunt cele mai mari țări după suprafață – *Canada, SUA, Mexic, Venezuela, Brazilia, Argentina, Grenada, Jamaica*.

ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE. Statele Americane sunt participanții multor organizații internaționale. **Acordul Nord-American de Comerț Liber (NAFTA)** – o asociație de integrare care include *Canada, SUA și Mexic*. Participanții săi sunt doar trei,

Călătorie în cuvânt

Denumirea **NAFTA** vine din engl. North American Free Trade Agreement – Acordul de liber schimb din America de Nord.

NAFTA

MERCOSUR

Des. 117. Embleme ale organizațiilor internaționale

Călătorie în cuvânt

Denumirea **Mercosur** provine din span. – Mercado Común del Cono Sur – Piața Unită a țărilor conului sudic (așa-numita parte sudică a Americii de Sud, în formă de con inversat).

Mercosur este uniunea comercială a statelor din America de Sud: *Argentina, Brazilia, Paraguay, Uruguay* (statutul de membru al *Venezuelei* este suspendat). Membrii asociației sunt *Cile, Bolivia, Peru, Columbia, Ecuador, Surinam*. Această asociație acoperă aproape 60% din teritoriul Americii Latine. Scopul uniunii este de a promova comerțul liber, circulația mărfurilor, monedei și oamenilor. Ulterior, Mercosur a trecut la niveluri mai ridicate de integrare a comerțului, taxelor, standardelor tehnice, impozitelor și politici monetare privind politicile comerciale, industriale, de transport, tehnologice, energetice și agricole etc.

Știți că **NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord)** este o alianță militară-politică a statelor Americii de Nord și Europei. Scopul său este de a crea un sistem de securitate colectivă în Atlanticul de Nord și în Europa de Vest. În prezent NATO numără 29 de membri. Țările Americii – SUA și Canada. *Columbia* a devenit prima și singura țară latino-americană care cooperează cu NATO. Cheltuielile militare combinate ale tuturor membrilor NATO reprezintă aproximativ 60% din totalul mondial. SUA le revine peste 7% din cheltuielile pentru apărare ale Alianței.

CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE. În marile întinsuri ale Americii, s-au format diferite condiții naturale.

America de Nord este subregiunea nordică a Americii. Se află în zonele climatice subtropicale, temperate și subarctice. În vest se întind *Cordelierii*, munți tineri înalți. Ei se extind și formează creștele *Munților Stâncoși* și *Sierra Nevada*. Între creasta munților se află *Marele Bazin* și *deșertul Valea Morții*. În estul Americii de Nord, se înalță vechii *munți Appalași*. Câmpiile de coastă, care se întind de-a lungul Oceanul Atlantic și Marile platouri în partea interioară sunt bine stăpânite. Pe America de Nord cade 17% din suprafața cultivată de teren agricol din lume, suprafețe mari de pășune, 30% suprafață de pădure. Râurile au un puternic hidropotențial. După bogăția resurselor minerale, America de Nord este a doua după Asia. Sunt explorate depozite de cărbune, care constituie 30% din rezervele mondiale, de petrol și gaze naturale – câte 25% din mondiale (după gaze naturale *SUA* ocupa primul loc în lume, după cărbune – al doilea, petrol – al treilea, iar *Canada*, prin producerea tuturor combustibililor face parte din primele zece). Există depozite mari de minereu de fier, metale neferoase, argint, aur (*SUA* și *Canada* printre primele cinci), uraniu și altele.

America Centrală este istmul din sudul Americii de Nord, care se îngustează spre sud, care se spală în apele din *Marea Caraibelor*, *Golful Mexic* și *Oceanul Pacific*. Lanțuri muntoase ale *Cordilierilor* se întind din America de Nord în cea Centrală. În văi fertile dintre munți, pe câmpiile de coastă și în *Platoul mexican* din cele mai vechi timpuri, oamenii trăiau din agricultură și creșterea animalelor. Acolo, în prezent locuiește cea mai mare parte a populației din subregiune. America Centrală

Des. 118. Muntele Mac Kinli din Cordilieri – cel mai înalt vârf din America de Nord, Alaska, SUA

Des. 119. Landsaftul munților Mexicului, Mexic

este o zonă de activitate seismică. Subregiunea este așezată în tropice, unde se formează o climă tropicală caldă. După depozitele de resurse minerale dintre țările mici după teritoriu se deosebește *Mexicul*, care are depozite bogate de petrol și gaze naturale, iar după extracția de cupru, minereu de plumb și zinc, aur, argint, sulf se numără printre primele zece țări din lume.

Bazinul Caraibe este alcătuit din insule, insulițe și recife (mai mult de 700), în Oceanul Atlantic între America de Nord și de Sud concentrate în apele Mării Caraibelor. Multe insule au o origine vulcanică, iar unele sunt formate de recife de corali (*Bahamas*). La est de ele este locul cel mai adânc al Atlanticului – *jghebul adânc Puerto Rico*. Clima caldă tropicală (temperatura apei și în mare pe tot parcursul anului este +20 ... +30°C), distribuția recifelor de corali, bogate în diferite specii de pești și broaște țestoase contribuie la dezvoltarea turismului de plajă. Dezastrele naturale ale subregiunii sunt uraganele – cicloane tropicale puternice care se formează din luna iunie până în noiembrie. Pe insule sunt răspândite pădurile tropicale, iar unde este mai uscat – savanele. Numeroase golfuri insulare sunt porturi convenabile. Prin Caraibe la Canalul Panama se întind importante rute de transport maritim. Insulele sunt sărace în resursele minerale, cu excepția depozitelor bogate de bauxită din *Jamaica*, nichel – în *Cuba*, aur – în *Republica Dominicană*. *Cuba* are petrol și gaze naturale.

În **America de Sud**, precum și în cea de Nord și Centrală, în vest se ridică un zid uriaș de munți înalți – *Anzii*, care se întinde de la istmul Panama, se extinde în partea centrală sub forma unui platou înalt și apoi din nou redus la *capul Horn*. Coasta Pacificului și zonele adiacente ale Anzilor sunt zone de activitate seismică, astfel încât țările situate acolo suferă de cutremure și erupții vulcanice. La est de Anzi se află câmpiile vaste – *câmpiile Amazoniei* și *La Plata*, precum și *platourile Brazilian* și *Guyana*. Acolo se extind numeroase bazine ale râurilor mari – *Amazon*, *Orinoco*, *Parani*. America de Sud se întinde de la centura tropicală în nord până la cea temperată la sud și are condiții agroclimatice foarte diverse. În același timp, în zona puțin-confortabilă a climei ecuatoriale și subecuatoriale se extinde jungla de netrecut (profunda *Amazonie* este numită „iadul verde“) și *Pantanal* – cea mai mare zonă mlăștinoasă tropicală din lume.

Des. 120. Insulele Bahamas, bazinul Caraibe

Des. 121. Amazonia, Brazilia

Resursele naturale din America de Sud sunt mari. Aici curge cel mai bogat în apă râu din lume *Amazon*, cea mai mare cascadă din lume *cascada Iguazu* și cea mai înaltă cascadă – *cascada Angel* (înălțime 979 m, Venezuela). Printre puternicile centrale hidroelectrice se numără unul dintre cele mai mari complexe energetice *Itaipu* (la granița dintre *Brazilia* și *Paraguay*). O resursă importantă a Americii de Sud sunt pădurile – 30% din resursele forestiere ale lumii în care crește lemn prețios (copacul roșu mahon, balsa, arborele de cauciuc, arborele de cacao, de chinină și altele. Principalele resurse minerale din America de Sud sunt minereurile de aur, argint (1/3 din rezervele mondiale), cupru (2/5), fier și staniu (câte 1/4) plumb-zinc (1/6 din rezervele mondiale). Bazine mari de minereuri de fier de înaltă calitate sunt în *Brazilia*, *Venezuela*, *Peru*, *Cile*, bauxita – *Venezuela*, *Guyana*, *Surinam*, *Guyana franceză* și *Brazilia*. În Anzi sunt depozite de cupru și staniu – în *Cile* (lider mondial), *Peru* (a treia ca mărime din lume), plumb și zinc – în *Peru* (a doua din lume), *Bolivia*, *Brazilia*, *Argentina*, *Cile*, aur – în *Peru*, *Brazilia*, argint – în *Peru* (primul loc din lume), *Cile* (locul al doilea). Există depozite bogate de petrol și gaze naturale în *Venezuela*, *Ecuador*, *Argentina*. *Columbia* – lider mondial în producția de smaralde. Stocurile de nitrat din *Cile* sunt estimate la 98% din lume.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Care sunt subregiunile Americii? Arătați-le pe hartă.
2. În funcție de ce factori America se împarte în Anglo-America și America Latină? Dați exemple de țări care aparțin fiecăreia dintre ele.
3. Dați exemple de republici și monarhii din America. Ce fel de organizare teritorială au acestea?
4. Care sunt particularitățile hărții politice moderne a Americii?
5. Ce organizații internaționale sunt formate în regiune? Care este scopul activităților lor?
6. Care dintre subregiunile Americii au clima cea mai rece, cea mai călduroasă, cea mai umedă?
7. Folosind harta, numiți țările Americii, situate în așa-numita centură de minereu Anzi-Cordilieri. În ce minereuri sunt bogați?

8*. Evaluați impactul proceselor de integrare în regiune asupra dezvoltării economice a țărilor în curs de dezvoltare.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Folosind harta, descrieți particularitățile locației geografice a subregiunilor Americii:
grupul 1 – America de Nord;
grupul 2 – America Centrală;
grupul 3 – Bazinul Caraibe
grupul 4 – America de Sud

§ 33. POPULAȚIA ȘI AȘEZAREA EI

- Amintiți-vă ce popoare sunt indigene în America.
- Ce fenomen este „exodul de creiere”?

AȘEZĂRILE AMERICII. Strămoșii popoarelor indigene din America au ajuns pe teritoriul său cu 30 – 25 mii de ani în urmă, prin istmul dintre Asia și America de Nord, care a existat pe locul unde acum este *strâmtoarea Bering*. Baza gospodăriei acestora o constituiau vânătoarea și adunarea poamelor. Ulterior, a început să apară agricultura.

Odată cu dezvoltarea vieții stabilă la începutul unei noi ere, americanii antici știau deja cum să crească cartofi, fasole, ardei, dovlecei, suc de fructe, tomate, tutun, apoi au început să cultive bumbac și porumb. Au domesticit lame, alpaca, porci, curcani; au învățat să facă țesături și să ardă ceramica, să construiască drumuri, canale de irigații și baraje, să dezvolte meșteșugăritul. Ei au învățat să extragă aur, argint și cupru și să stăpânească tehnica sofisticată a procesării lor. O mare importanță au dobândit cunoașterea științifică și arta. Principala unitate politică și administrativă a fost orașul-stat sau asociații ale acestora.

În sec. X-XV s-au format noi centre politice și culturale – regatul Aztec cu centrul în orașul *Tenochtitlan* (acum *Mexic*), statul incilor cu cele mai mari centre *Cusco* și *Maciu Picciu*, statul maya cu capitala *Cicen-Ița*. Monumentele impresionante ale culturii lor, care sunt obiectul de interes al turiștilor, sunt incluse în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO. Până în secolul al XVI-lea unii oameni din America precolumbiană au însușit vaste întinderi ale continentului și au dobândit progrese semnificative în astronomie, matematică, geografie, medicină, artă și literatură. Datorită lor, practica agriculturii mondiale include porumb, cartofi, tomate, vinete, fasole, cacao, ananas, floarea-soarelui, arahide, vanilie. Ei au descoperit cauciucul, mânuiau tehnicile de construcții, știau fierăria, țesutul și alte meserii. În ciuda timpului de întârziere semnificativă al procesului de dezvoltare culturală față de națiunile culturale din Europa și Asia, multe dintre realizările indienilor au influențat în mod semnificativ, la nivel mondial, cultura și lumea artei.

Des. 122. Piramida din El Castillo din Cicen Ița, Mexic

La sfârșitul secolului al XV-lea, după cum știți deja, datorită marilor descoperiri geografice, America a fost „descoperită” de statele europene. De atunci, pe teritoriul ei a început capturarea colonială, însoțită de jaf și de exterminarea populației indigene. Pentru a întări dominația pe terenurile ocupate, colonizatorii din America Centrală și de Sud își promovau religiile (mai ales catolicismul) și limbile sale. Această perioadă colonială a durat în America de Nord până la sfârșitul secolului al XVIII-lea (proclamarea

independenței SUA); pe parcursul sec. al XIX-lea au apărut și state naționale latino-americe.

La momente istorice diferite, diverse motive au determinat oamenii să se îndrepte spre țărmurile Americii. La începutul acestei evoluții au fost pionieri: unii cu arme în mâini pentru captarea de noi terenuri și bogăție trimiși de voința celor de la putere (H. Columb, Cabot, Cortez, Pizarro și alții), alții – cu Cuvântul lui Dumnezeu, pentru a crea o nouă viață. În secolele următoare, modelul de migrație s-a schimbat puțin. Unii mergeau pentru a-și înmulți bogăția lor, alții – în speranța de a depăși sărăcia. Adevărat este că, s-a mai adăugat un fenomen; sclavia – cu nevoie de o forță de muncă fără drepturi pe plantațiile din Lumea Nouă.

POPULAȚIA ACTUALĂ. Populația din toate subregiunile Americii este în jur de un miliard de oameni. Structura și trăsăturile sale de așezare s-au format în ultimele secole, după descoperirea Americii. Cele mai importante sunt o serie de astfel de regularități.

1. Popoarele și țările care au apărut în această perioadă sunt popoare și țări de imigrare. În America de Nord, imigranții și descendenții acestora constituie mai mult de 95%, iar în America de Sud – mai mult de 80% din populație.

Imigranții în Lumea Nouă formează situația demografică și baza etnică a națiunilor.

2. Structura etnică actuală a populației reflectă o varietate de specii ale interacțiunii dintre popoarele indiene indigene, europenii colonizați, sclavi luați din Africa și imigranții din Asia. Adică, în America se concentrează oameni de diferite rase și apare fenomenul de formare a națiunilor cu structură multietnică.

3. Cu istoria colonizării sunt legate originile limbilor engleză, spaniolă și franceză, în care vorbesc cea mai mare parte a americanilor din nord și din sud, iar societățile lor și statele în general, reflectă tradițiile europene.

4. Mai mult de 80% din populație sunt creștini și predică în cele mai multe cazuri catolicismul, care de-a lungul istoriei a fost propagat prin forță în coloniile spaniole și portugheze.

5. De-a lungul istoriei, urbanizarea a dominat așezarea Americii, iar acum populația urbană este în medie de 80%.

Dintre țările și popoarele continentului istoric s-au format două lumi care diferă prin limbile vorbite de locuitorii lor, formarea de grupuri etnice, publicul organizației lor sociale, la urma urmei, prin nivelul de trai. Aceasta este *Anglo-America* și *America Latină*.

Lumea în spațiu și timp

Știința în America precolumbiană

Civilizația maya, larg răspândită în sudul Mexicului și în Guatemala, din cele mai vechi timpuri a obținut un succes major în dezvoltarea cunoașterii. Ei au dezvoltat un sistem de scriere și au inventat zero, sistemele lor de cronologie au fost cele mai exacte dintre toate create de civilizațiile antice. Maya a construit piramide uriașe și temple cu 400 de ani î. Hr.

Lumea în spațiu și timp

Populația indigenă din America

În primii 150 de ani după călătoria lui H. Columbus, populația indigenă a Americii a scăzut cu aproximativ 80% (de la aproximativ 50 de milioane de oameni în 1492 la 8 milioane în 1650). Cauzele principale sunt izbucnirea bolilor aduse din Lumea Veche, contra cărora indienii nu aveau imunitate, omorurile și munca forțată.

AMERICA DE NORD (ANGLO-AMERICA). În subregiune trăiesc 359 de milioane de oameni, aceasta este 4,7% din populația mondială (a. 2017). Amestecul diferitelor națiuni și rase a rezultat într-o compoziție etnică diversă a națiunilor din America de Nord. Populația a fost formată în cea mai mare parte de oameni din Europa (Marea Britanie, Scoția, Irlanda, Germania, Țările scandinave, Franța etc.). În *SUA* și *Canada*, europenii reprezintă 80% din populație, procentul de afro-americani – mai mult de 10% din populație. Asia este reprezentată aici de oameni veniți din India, China, Japonia și alte țări musulmane. Populația indigenă a subregiunii – descendenți ai mai multor triburi indiene, eschimoși și inuiți – sunt acum cetățeni egali ai societăților democratice. Imigrația activă în America de Nord, în majoritate economică, continuă până în prezent și este una dintre manifestările globalizării. Guvernele spun bun venit fluxurilor de forță de muncă slab calificată (din America Latină sau regiunile mai sărace din Asia) și specialiștilor cu studii superioare pentru industrii sau servicii de înaltă tehnologie. Pentru țările din Europa și Asia (în special India și China) – aceasta este o amenințare a „exodului de creiere“.

Limbile dominante sunt engleza, spaniola și franceza. În același timp, în limba de stat, nimeni nu interferează cu folosirea altora. De exemplu, în SUA, unde engleza este de stat, mai multe milioane de oameni din Puerto Rico locuiesc în New York (mai mult decât însuși Puerto Rico), care vorbesc spaniola, dar cunosc bine și engleza. În Canada, limba de stat este, de asemenea, engleza, dar provincia Quebec este francofonă, cu utilizarea pe scară largă a limbii franceze (în școli, universități, mass-media). Creștinismul este cea mai răspândită religie din subregiune, mai mult de 75% din populație o mărturisește. În America de Nord, s-au creat condiții favorabile pentru viața socială activă a minorităților naționale, care se manifestă în munca diasporelor. Printre diaspore cea mai numeroasă și coerentă comunitate este cea de descendenți ai imigranților din *Irlanda* – peste 40 de milioane de oameni, cu un ordin de mărime mai mare decât populația Irlandei în sine; comunitatea ebraică, chineză și ucraineană.

Cea mai dens populată țară este SUA. Gradul de urbanizare din subregiune este ridicat – mai mult de 80%. Cele mai mari orașe sunt *New York* (8,5 milioane), *Los Angeles* (4 milioane), *Toronto* (2,8 milioane), *Chicago* (2,7 milioane), *Houston* (2,3 milioane). Apropierea orașelor de granița dintre SUA și Canada, SUA și Mexic au dus la crearea unor megalopolisuri internaționale (*Detroit-Windsor*, *San Diego-Tijuana*, megaregiunea *Marilor Lacuri*).

AMERICA CENTRALĂ. Populația din subregiune este de 173 de milioane de locuitori, cei mai mulți locuiesc în Mexic (124 de milioane). America Centrală etnic este foarte diversă, în țări diferite domină grupuri diferite. Astfel, cea mai mare proporție de mestizi în structura populației – în *Salvador* și *Honduras* (80%); europenii – în *Costa Rica* (peste 70%), iar în *Belize* și *Honduras*, acestea sunt doar 5%. Cea mai mare parte a indienilor este în *Guatemala* (peste 38%), în timp ce în *Salvador* doar 1%. Majoritatea africanilor (32%) sunt concentrați în *Belize*. Imigrația a adus aici și arabi, evrei și chinezi. Limbile oficiale în majoritatea țărilor sunt spaniole.

Rată ridicată de urbanizare au *Mexic* și *Panama* – mai mult de 77%. În momentul în care majoritatea megalopolisurilor sunt situate în SUA, în *Mexic* s-a

Des. 123. New York este cel mai mare oraș din America de Nord, SUA

Des. 124. Marele Mexic – cea mai mare aglomerare metropolitană a Americii, Mexic

format cea mai mare aglomerare metropolitană a Americii – *Marele Mexic*, cu o populație de peste 27 de milioane de oameni. Creșterea semnificativă a populației are loc în orașele din apropierea graniței dintre Mexic și Statele Unite ale Americii, formând comunități multinaționale cu interacțiune economică și demografică profundă. De exemplu, în *San Diego* (SUA) – *Tijuana* (Mexic) populația a depășit 5 milioane de oameni și este cea mai mare aglomerare divizată de frontierele de stat. Tijuana acceptă imigranți din toată America Latină, din părțile Europei și Asiei. Concentrarea populației în nordul Mexicului este strâns legată de efectele economice ale Acordului de Comerț Liber (NAFTA).

BAZINUL CARAIBE. Comunitățile de populație din Caraibe – 44 de milioane de persoane sunt foarte diferite de cele din regiune în ceea ce privește mărimea și cultura. Majoritatea țărilor insulare au populații de mai puțin de un milion de persoane.

Populația din Caraibe este, de asemenea, un amestec multinațional de descendenți ai triburilor indiene, sclavi din Africa de Vest, și a muncitorilor angajați din *Asia*. Ulterior, s-au adăugat imigranții din Europa (*Marea Britanie, Italia, Franța, Spania, Olanda*). Astăzi, indienii formează majoritatea

Des. 125. Tijuana dens populată, la granița dintre Mexic (în dreapta) și SUA – zona frontierei internaționale care se traversează cel mai mult din lume (aproximativ 250 de milioane de treceri în fiecare an)

Des. 126. Havana – cel mai mare oraș din bazinul Caraibe, Cuba

Des. 127. Indiană cu un copil, Peru

în *Trinidad* și *Tobago*, africanii – în *Jamaica*, *Haiti* (peste 90%), europenii – în *Cuba* (peste 60%). Reprezentanții raselor mixte (mulatto-creole, mețiși) sunt numeroși în *Republica Dominicană*. Populația din Caraibe este în cea mai mare parte vorbitoare de spaniolă, engleză (*Jamaica*), franceză (*Haiti*), olandeză, haitiană. Cele mai mari orașe din subregiune sunt *Havana*, capitala *Cubei* și *Santo Domingo*, capitala **Republicii Dominicane**.

AMERICA DE SUD. În această subregiune, America are o populație de 420 de milioane. Cea mai dens populată țară este *Brazilia*, care are mai mult de jumătate din populația din America de Sud. Este urmată de *Columbia*, *Argentina*, *Venezuela*, *Peru*. Locuitorii sunt concentrați în apropierea coastei de vest și de est a continentului, în timp ce zonele interioare și sudul extrem sunt slab populate.

Compoziția etnică, ca și în alte părți ale Americii, este foarte colorată. Imigranții din Europa sunt peste tot, dar puternic predomină în *Argentina* (97%), *Cile* și *Uruguay* (cu 88%). Zonele interioare, sunt și acum dominate de popoarele indiene, care numără 40 de milioane de oameni. Cota afro-americanilor este mare în populația *Braziliei*. Descendenții albi ai spaniolilor și portughezilor, care s-au născut deja în America, se numesc creoli. Țările „Creole” sunt *Argentina*, *Uruguay*, *Cile*. Ulterior, grupului au început să i se atribuie și descendenți italieni, germani, slavi și alți europeni. În *Brazilia*, limba de stat este portugheza, iar spaniola, în aproape toate celelalte țări. În America de Sud s-a format o zonă iberică pronunțată în care s-au obișnuit cu ușurință imigranții vorbitori de limbi romanice. Acolo, de asemenea, locuiesc mai mult de 400 de mii de persoane de origine ucraineană, majoritatea – în *Argentina* (250 mii) și *Brazilia*.

Țările din America de Sud au un nivel ridicat de urbanizare – mai mult de 80%. Cele mai mari aglomerări urbane sunt *Sao Paulo* (31 milioane) și *Rio de Janeiro* (peste 13 milioane) în *Brazilia* și *Buenos Aires* (aproape 14 milioane) în *Argentina*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Enumerați modelele de bază care sunt urmărite în formarea structurii și așezării locuitorilor Americii.
2. Prin ce este condiționată diversitatea compoziției etnice a națiunilor americane?
3. Comparați nivelul de urbanizare din America de Nord și America Centrală.
4. Care sunt caracteristicile plasamentului populației din America de Sud?
5. Ce limbi vorbesc oamenii din America de Sud? De ce se referă această subregiune la America Latină?
- 6*. Evaluați nivelul de dezvoltare al popoarelor indigene din America pre-columbiană. Comparați-l cu dezvoltarea civilizațiilor din est.

§ 34. CARACTERISTICILE ECONOMIEI

- Amintiți-vă, la ce tip de țări, după nivelul de dezvoltare, aparțin țările Americii.

FORMAREA ECONOMIEI REGIUNII. America este o regiune a lumii, țările și popoarele moderne ale căreia au fost formate după deschiderea și colonizarea acesteia de către europeni. În epoca de colonizare și de însușire, America a fost o bază de materii prime pentru Europa și de produse agricole. După proclamarea independenței, în America de Nord și de Sud s-a format o economie complet dezvoltată. Diferite subregiuni au niveluri diferite de dezvoltare: lideri sunt țările dezvoltate economic anglo-americane care fac parte din cohorta de „centru“, țările din America Latină au o performanță economică medie caracteristică pentru „semiperiferie“ sau „periferie“.

Economia Americii a fost formată în condiții fundamental diferite de Europa. Toate statele din regiune sunt foste colonii care s-au format ca urmare a „importului“, structurilor socio-economice ale țărilor, metropolelor. Cu timpul în ele s-au format propriile modele de organizare economică, socială și politică. Astfel, coloniile din **America Centrală și de Sud, și bazinul Caraibe** sunt formate din originari din partea de sud, catolică a Europei, unde s-a păstrat mai conservat ordinea feudală, în dezvoltarea sa economică se bazau pe modelul de monopol neofeodal al economiei plantațiilor. A existat un grup relativ mic de proprietari mari de pământ și un grup dominant de creole țărănești și sclavi aduși din Africa. Cele mai multe produse agricole (trestie de zahăr, tutun, bumbac, cafea etc.) erau furnizate pe piețele externe, în principal în Europa, în timp ce piața internă era limitată.

Primele colonii din **America de Nord** au creat comunități de protestanți care și-au dorit să-și organizeze viețile în mod independent fără caste, bariere religioase și alte bariere inerente în lumea veche. În mediul lor, au fost distribuite împrumuturi mici de teren, oportunități sociale egale, aspirații pentru auto-organizare politică pe principiul „de jos în sus“. În consecință, proprietarii de terenuri mici și mijlocii, și antreprenorii independenți semnificativi erau mult mai importanți. Prin urmare, monopolurile nu aveau un astfel de control total asupra societății. S-a format o piață internă mult mai puternică, iar disponibilitatea capitalului și inițiativa privată a contribuit la industrializarea rapidă a Americii de Nord după ce și-a câștigat independența.

Astfel, a avut loc divizarea Americii într-o țară industrială capitalistă în nord și neofeodală, conservatoare economic, agrară din sud. În condițiile unei intervenții minime a statului în SUA, au început să se dezvolte companiile comerciale, iar mai târziu, companiile industriale, care au devenit principala locomotivă a acumulării de capital, a creării de locuri de muncă și a lobby-urilor de politică economică guvernamentală. Treptat, corporațiile au început să caute oportunități de a investi capital excedentar în afara țării. La începutul secolului al XX-lea CTN din SUA au devenit principala forță motrice în spatele formării economiilor naționale și a diviziunii internaționale a muncii în America. Un dezechilibru semnificativ în dezvoltarea Americii de Nord și Americii Latine a contribuit la formarea unui model de centru-periferie, în care Statele Unite

Dezvoltarea socio-economică a țărilor Americii(venituri după PNB pe persoană, *dol. SUA, a. 2016*)

Țările dezvoltate („Grupul Marilor Șapte”)					
SUA	56 850	Canada	43 880		
Țările în curs de dezvoltare					
Ridicat					
Insulele Bahamas	26 490	Trinidad și Tobago	16 240	Cile	13 540
Puerto Rico	19 430	Uruguay	15 230		
Ridicat-mediu					
Panama	12 140	Cuba ¹	6570		
Argentina	11 970	Republica Dominicană	6390		
Brazilia	8840	Jamaica	4630		
Surinam	6990	Paraguay	4060		
Mediu-scăzut					
Salvador	3920	Bolivia	3070	Nicaragua	2100
Guatemala	3790	Honduras	2150		
Scăzut					
Haiti	780				

¹ Ultimele date din a. 2013

au fost nucleul concentrației de capital și motor al creșterii, iar țările Americii Latine – sursă a resurselor, iar mai târziu – forță de muncă ieftină.

În prezent, țările Americii diferă semnificativ în ceea ce privește nivelul general al dezvoltării lor economice, structura și specializarea internațională a economiilor. Țările din America de Nord – *SUA* și *Canada* – aparțin tipului economic dezvoltat și fac parte din țările G7 ale economiilor avansate ale lumii. Toate statele din America Centrală și de Sud și din Caraibe sunt țări în curs de dezvoltare cu niveluri diferite de venit (tab. 34).

În ultimul timp, în America există o schimbare treptată a naturii diviziunii internaționale a muncii. Rolul Statelor Unite și al Canadei ca lideri industriali se diminuează treptat, iar semnificația lor crește ca „centre de creier” ale vieții economice. În același timp, țările din America Latină sunt în curs de industrializare; extinderea specializării în detrimentul cooperării industriale internaționale; continuă o reorientare a capitalului investițional din Europa (peste 53% față de 20% din SUA, a. 2016), China și Japonia.

SECTORUL TERȚIAR. Dezvoltarea acestui sector este cea mai importantă direcție pentru majoritatea țărilor din regiune. Ponderea sa în structura PIB – aproximativ 60%, dar specializarea sa în diferite țări ale Americii este semnificativ diferită. De peste o sută de ani, cel mai important centru regional și global pentru servicii de investiții, financiare și de afaceri este SUA;

companiile sale au asigurat conexiuni transregionale de transport, au dezvoltat infrastructuri energetice și de telecomunicații. În clasamentul celor mai mari CTN din lume în primele zece, patru sunt din SUA: Walmart, Berkshire Hathaway, Apple și Exxon Mobile (a. 2017). Spre deosebire de SUA, Canada joacă un rol mult mai modest pe piața internațională de capital. În același timp, este cunoscută pentru nivelul ridicat de servicii de afaceri și condiții de afaceri confortabile.

Sfera ospitalieră și turismul se dezvoltă rapid. O serie de țări sunt destinații turistice bine cunoscute în subregiune (tab. 35). Principalele resurse turistice – plajele țărmului oceanic (*Mexic, Brazilia*), natura deosebită și stațiunile de pe insulele din bazinul Caraibe (*Republica Dominicană, Cuba, Insulele Bahamas*), patrimoniul istoric și cultural, inclusiv și al popoarelor indigene (*Mexic, Chile, Peru*). Turismul de aventură este un tip de călătorie în zonele adânci ale Amazonului, zonele muntoase ale Anzilor și altele. Tradițiile de dans latino-americane au câștigat popularitate la nivel mondial. Obiecte de pelerinaj turistic au devenit carnavalurile de samba din *Rio de Janeiro (Brazilia)*, salsa în *Santiago de Cuba (Cuba)*, festivalul de tango în *Buenos Aires (Argentina)*.

Țările din America Latină se alătură pieței globale de capital. Cele mai mari CTN sunt giganții de petrol și gaz *Petrobras (Brazilia), Pemex (Mexic), PDVSA (Venezuela)*. În ceea ce privește veniturile, aceste companii sunt înaintea CTN canadiene. Pentru unele țări mici din America Centrală și din bazinul Caraibe, **activitatea băncilor offshore** este suportul economiei. În special, așa-numitele paradisuri fiscale includ *Insulele Cayman, Panama, Insulele Bahamas, Insulele Virgine Britanice, Costa Rica* și altele.

Rețeaua de orașe ale lumii care furnizează servicii internaționale de afaceri și comunicări de afaceri, culturale și politice la nivel global acoperă atât nordul, cât și sudul Americii – *New York, Sao Paulo, Chicago, Mexico City, Toronto, Los Angeles, Washington, Buenos Aires, San Francisco*.

O componentă importantă a sectorului terțiar este **transportul**. În dezvoltarea sa, SUA și Canada depășesc în mod semnificativ țările din America Latină. Densitatea transportului la sol este corelată cu densitatea populației. Importanță transregională au șoselele Transamazoniană și Panamericana – un sistem de **autostrăzi** a căror direcție meridională penetrează ambele continente americane de-a lungul coastei Pacificului. Rețeaua **feroviară** este, de asemenea, mult mai densă în America de Nord. În țările din America Latină, acestea conectează în principal orașele metropolitane (sau porturile) cu regiunile situate adânc în continent, spre zonele cu minerale și stocare a lemnului.

Tabelul 35

Țările-lideri din America în ceea ce privește vizitele turistice,
a. 2016

Locul	Țara	Numărul de vizite, mln. persoane
1	SUA	76
2	Mexic	35
3	Canada	20
4	Brazilia	7
5	Republica Dominicană	6

Record mondial

Autostrada panamericană este unul dintre cele mai mari proiecte de infrastructură din lume, ce creează un coridor întreg pentru conectarea tuturor țărilor din America de Nord și de Sud. Construcția a început încă din anul 1923. Autostrada cuprinde două părți – nordică (de la Canada până la Panama) și sudică (care leagă Surinam, Guyana, Venezuela, Columbia, Ecuador, Peru, Cile și Argentina). Aceste părți sunt întrerupte de o bandă tropicală de pădure în delta râului Atrato, la granița dintre Panama și Columbia.

Record mondial

Canalul Panama este una dintre cele mai extinse structuri ingineresti ale umanității. Lucrarea a început în anul 1879, iar deschiderea oficială a avut loc abia în anul 1920. Construcția a durat în condiții climatice și geologice extrem de dificile. Deschiderea rutei prin istmul panamez a deschis noi oportunități de transport naval. Astfel, ruta maritimă de la New York la San Francisco a fost redusă de la 22,5 la 9,5 mii km. Valoarea canalului este atât de mare, încât parametrii navei pe care le poate trece este un standard internațional în construcția de nave, cunoscut sub numele de Panamax.

Des. 28. Trecerea unui vas de marfă prin porțile Canalului Panama

Cele mai lungi rețele au SUA, Canada, Brazilia. Brazilia este liderul Americii în lungul căilor ferate electrificate. În același timp, există țări cu un nivel extrem de scăzut de acoperire a căilor ferate. Conexiunile internaționale sunt efectuate în principal de transportul aerian și maritim. Prin numărul de aeroporturi internaționale, conducerea necontestată aparține SUA (mai mult de 100); câteva zeci au Mexic, Brazilia și Canada. Principalele noduri aeriene din regiune sunt Hartsfield-Jackson (Atlanta), Los Angeles, O'Hare (Chicago) și Dallas-Fort Worth în SUA; Toronto-Pearson (Toronto) și Vancouver în Canada; Sao Paulo în Brazilia; Mexic în Mexic. Cele mai mari porturi maritime din America care deservește transportul cu containere sunt Los Angeles, New York și Savannah în SUA; South Louisiana, Houston și New York conduc clasamentul după tonajul total. Vancouver (Coasta Pacificului din Canada), Santos din Brazilia, Colon la intrarea în Canalul Panama (Panama) joacă, de asemenea, un rol regional foarte important.

SECTORUL SECUNDAR. Dezvoltarea sectorului secundar al economiei este crucială pentru multe țări din America. Liderul de necontestat atât în ceea ce privește volumul, cât și nivelul tehnologiilor de industrializare este SUA. Canada, Brazilia, Mexic și Argentina o urmează cu o diferență semnificativă. Dacă SUA și Canada au fost primele industrializate și deja la sfârșitul secolului al XX-lea s-au mutat în stadiul postindustrial al dezvoltării, țările din America Centrală și de Sud se confruntă acum cu creșterea industriei prelucrătoare.

Industria din America este neuniform localizată. Deci, în America de Nord există trei mari zone industriale. **Zona Lacurilor** combină aglomerări-

le industriale din *Chicago, Detroit, Cleveland, Milwaukee* în SUA și *Toronto* și *Ottawa* în Canada, și este specializată în metalurgia feroasă, prelucrarea metalelor, inginerie. **Zona Atlantică** situată în întregime în Statele Unite și teritoriul său acoperă șapte state de pe coasta de est a centrelor principale din New York, Philadelphia și Baltimore. Zona se confruntă cu reindustrializarea – vechile fabricații (oțel, construcții navale, textile) pierde poziții, în timp ce în curs de dezvoltare se află noi direcții ale chimiei moderne, ale ingineriei de înaltă tehnologie, industria alimentară și altele. Baza specializării **zonei Mexicane** (Gulf) în SUA este rafinarea petrolului și chimia sintezei organice, medicina și biotehnologia, industria aerospațială. Cele mai mari centre sunt *Houston, New Orleans, Baton Rouge*. Continuarea zonei Mexicane sunt teritoriile marginite cu SUA ale Mexicului. La sfârșitul sec. al XX-lea aici au cunoscut un curs de dezvoltare activ așa-numitele **makiladore** – zone imense de întreprinderi cu număr mare de muncitori (producția de țesături, îmbrăcăminte, produse alimentare, unele producții de inginerie). Aproape toate produsele lor sunt orientate către exporturile în SUA. Cu toate acestea, cu poziția de consolidare a Chinei ca „fabrică mondială“, makiladorele trec printr-o perioadă de criză a producției de la începutul anilor 2000. Migrația producției cusute și de textile din SUA s-a răspândit și în America Centrală – *Honduras, Guatemala, Nicaragua*.

Des. 129. Makiladore – o formă de producție larg răspândită de-a lungul graniței Mexicului și a SUA

Astăzi se formează noi zone industriale din țările din America Latină. Astfel, grupuri constructoare de automobile au apărut în statul *Puebla* din Mexic, în jurul orașului *Cordoba* din Argentina. În jur de *Sao Paulo* din Brazilia se concentrează companii din industria aerospațială, auto, petrochimică și metalurgică.

SECTORUL PRIMAR. Pentru toate țările din America, sectorul primar al economiei rămâne important. **Industria extractivă** se află la baza puterii industriale a țărilor avansate din regiune – SUA și Canada. De asemenea, a jucat un rol-cheie în dezvoltarea industriei prelucrătoare a noilor țări industrializate din America de Sud, unde mineritul și exporturile ulterioare formează baza veniturilor lor naționale. Cea mai importantă din regiune este extracția petrolului și a gazelor naturale pe raft și la poalele dealului Cordilierilor și Anzilor. Mineritul activ se realizează în SUA, Canada, Mexic, Venezuela, Columbia, Ecuador, Argentina (în bazinele Texas, Alaska, California, Golful Mexic, Vest-canadiene, Central-americane). Mineritul de fier și mangan sunt exploatate în zone ale scuturilor Canadiene, Braziliene și Guyana. Centura geosinclinală în America de Vest se deosebește prin bogăția de metale neferoase – zinc, plumb, argint, cupru, aur, nichel și altele. Cile are rezerve unice și este unul dintre liderii mondiali în extracția minereului de cupru. Zăcămintele de nichel

sunt considerabil dezvoltate în *Canada, Brazilia, Guatemala și Cuba. Brazilia, Jamaica, Surinam și Venezuela*, se numără printre primii zece lideri mondiali în mineritul de bauxită.

Exploatarea puternică a cărbunelui este asigurată de *SUA (Bazinul Apalacilor) și Canada (Bazinul Occidental)*, printre primii zece se numără *SUA, Canada, Uruguay, Paraguay și Mexic*.

Produsele **agricole** reprezintă o parte semnificativă a specializării de export pentru majoritatea Americii. Astfel, *Brazilia* este lider mondial în exportul de carne de vită. *SUA, Brazilia și Canada* sunt printre liderii mondiali în producția și exportul de carne de porc. Printre primii zece exportatori de grâu sunt *Canada, SUA, Argentina și Mexic*; porumb – *SUA, Brazilia, Argentina și Mexic*; soia – *Brazilia, SUA, Argentina*. Condițiile microclimatice unice în văile muntoase din *Argentina și Cile* au contribuit la răspândirea viticulturii, care a stabilit o tradiție puternică a vinului.

Indicatorii înalți ai producției agricole, pe de o parte, se datorează condițiilor agroclimatice favorabile ale țărilor mari din zona cu densitate scăzută a populației. Aceasta creează premisele pentru dezvoltarea unor forme extinse de cultivare a plantelor și a animalelor cu costuri de producție mici. Pe de altă parte, introducerea celor mai noi tehnologii care sporesc productivitatea agriculturii are un efect suplimentar.

Pentru un număr de țări din America Latină care nu sunt acoperite de valul de industrializare, agricultura rămâne o componentă vitală a unei economii orientate spre export. Acest lucru se referă, în special, la țările din America Centrală – *Costa Rica, Nicaragua, Honduras, El Salvador, Guatemala*. În prima jumătate a sec. al XX-lea baza exporturilor lor au fost fructele tropicale pentru ce au fost numite „republici bananiere“. Astăzi, agricultura în aceste țări, de asemenea, este specializată în creșterea de zahăr din trestie, cafea și condimente. Un impact semnificativ asupra specializării înguste a agriculturii lor o are globalizarea – o cerere mare pe piața mondială și activitatea de muncă ieftină care cauzează CTN, care se ocupă cu cultivarea și furnizarea culturilor tropicale tipice acestor țări pe piețele mondiale.

O zonă la fel de importantă pentru o serie de țări americane este și **silvicultura**. Regiunea acoperă atât centurile forestiere nordice, cât și cele ecuatoriale. O mare parte de exploatare forestieră în centura nordică a pădurilor este în *Canada* și parțial în *SUA*. Pregătirea și exportul de lemn tropical (mahon, de cauciuc) este în America Centrală și în bazinul Amazon. În majoritatea țărilor din regiune, în zonele de coastă, **pescuitul** este o industrie importantă. Peștele și fructele de mare sunt de multe ori o parte din dieta tradițională a populației locale, precum și pentru export.

LEGĂTURILE UCRAINEI CU ȚĂRILE DIN AMERICA. Ucraina are relații economice, politice și culturale cu mai multe țări din America. Cea mai intensă cooperare economică s-a dezvoltat cu țările dezvoltate economic – *SUA și Canada*. Aceste țări sunt, de asemenea, principalii parteneri externi ai Ucrainei. Cooperarea cu *Brazilia* în sectorul spațial este importantă – Ucraina participă la un proiect comun de lansare a aeronavelor cu purtătoare de rachete de producție ucraineană din portul spațial brazilian Alcântara.

În America, există o mare diasporă ucraineană. Cele mai mari comunități de ucraineni etnici trăiesc în SUA și Canada. La sfârșitul sec. al XIX-lea a avut loc emigrarea în Brazilia și Argentina. O mică comunitate de imigranți din Ucraina s-a stabilit și în Paraguay.

Tabelul 36

**Numărul diasporei ucrainene
în țările Americii**

Țara	Numărul de locuitori de origine ucraineană, mii persoane
Canada	1 250
SUA	976
Brazilia	până la 500
Argentina	250–300
Paraguay	5–8

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Caracterizați condițiile prealabile istorice și geografice pentru formarea economiei în America.
 2. Ce specializare are sectorul terțiar din țările Americii?
 3. Argumentați direcțiile de dezvoltare a rețelei de transport în America.
 4. Arătați pe hartă țările în care industria extractivă joacă un rol important?
 5. Unde în America s-au format mari zone industriale? Arătați-le pe hartă. Care este specializarea lor?
 6. Numiți motivele dezvoltării economice inegale din America de Nord, Centrală și de Sud.
 7. Gândiți-vă, ce rol este jucat de CTN în economiile țărilor din regiune.
-
- 8*. Analizați modul în care factorii naturali și istorici, precum și globalizarea, au influențat specializarea agriculturii americane.

LUCRARE PRACTICĂ NR. 5

**Alcătuirea schemei carografice a tipologiei țărilor Americii
după nivelul dezvoltării lor economice**

1. Amintiți-vă care sunt principalele tipuri și subtipuri de țări în funcție de dezvoltarea lor economică conform clasificării ONU (a se vedea § 2).
2. Pe harta de contur (politică) marchează granițele celor mai mari state ale Americii și semnează denumirea lor. Colorați contururile statelor în culoare, în funcție de apartenența țării la un subtip sau altul.
3. Concluzionați, cum au fost împărțite subregiunile Americii corespunzător nivelului de dezvoltare economică. În care dintre ele se concentrează țările cele mai dezvoltate din punct de vedere economic? Cum vă gândiți, de ce?

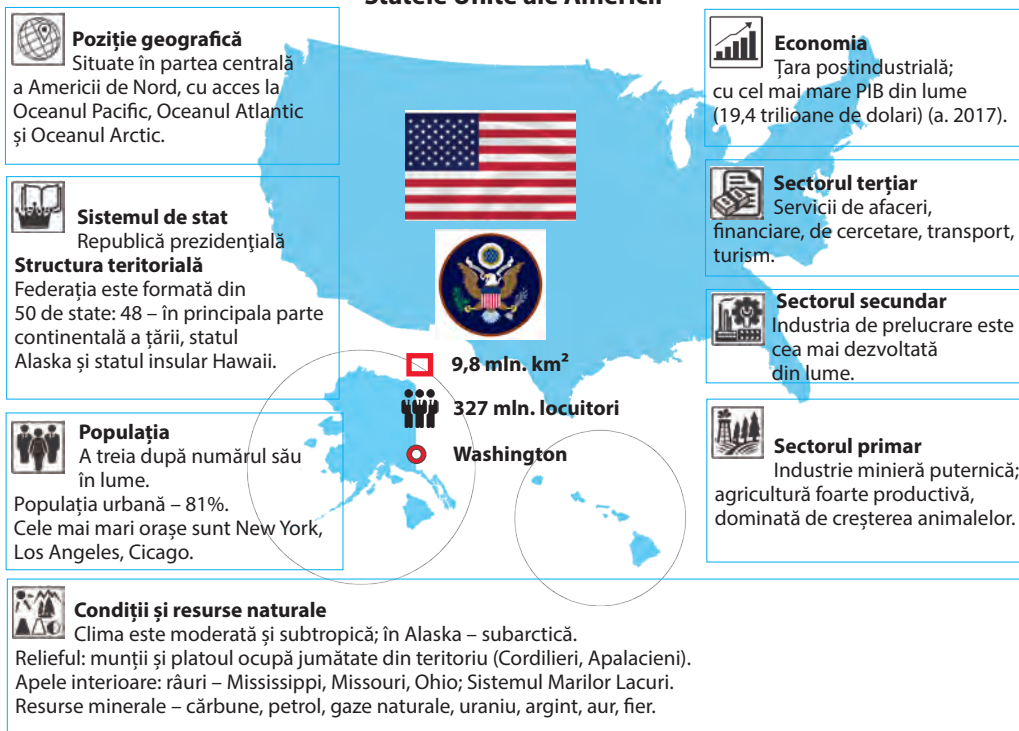

PETRECEȚI UN STUDIU

1. „Republici bananiere”: semne tipice și dezvoltarea modernă.
2. Autostrada panamericană – cale de traversare a celor trei Americi.
3. Turismul ca factor de dezvoltare în bazinul Caraibe.

§ 35. SUA

Statele Unite ale Americii

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Statele Unite ale Americii (SUA) se află în partea centrală a Americii de Nord, între Canada și Mexic. Teritoriul lor acoperă 50 de state, dintre care 48 sunt situate în continentul principal și două

separate – *Alaska* (separate de continent de Canada) și *Hawaii* (aflate în același arhipelag Pacific). De asemenea, SUA controlează teritoriile insulare: *Puerto Rico* și *Insulele Virgine Americane* din Marea Caraibelor, *Samoa americană* (estică), *Guam* și *Insulele Mariene de Nord* din Pacific.

SUA sunt un punct central al creșterii economice globale, au cel mai mare potențial științific și tehnologic din lume și joacă un rol de lider în viața politică internațională. Statele Unite ale Americii – un stat relativ tânăr, care a declarat independența

Tabelul 37

SUA în regiune și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în America	Locul în lume
Suprafața teritoriului	9,8 mln km ²	2	4
Populația	327 mln. persoane	1	3
PIB	19,4 trln. dol. SUA	1	1
PIB pe cap de locuitor	59,5 mii dol. SUA	1	11
Indicele dezvoltării umane	0,920	2	10

față de Marea Britanie în 1776. De la fondarea sa ca țară ea a rupt stereotipurile obișnuite europene despre stat. Astfel, pe teritoriile colonial, americanii au construit o economie eficientă, care a început rapid să depășească metropolele europene. Statele Unite ale Americii, pentru prima dată în istoria modernă au implementat un model eficient de guvernare democratică pe principiul „guvernul pentru cetățeni“, nu „cetățenii pentru guvern“ au creat prima națiune multiethnică, dar unită politic.

POTENȚIALUL RESURSELOR NATURALE. Condițiile naturale de pe majoritatea teritoriilor sunt favorabile dezvoltării sale de către om, deși influența caracteristicilor climatice și a reliefului determină o densitate scăzută a populației și însușirea zonelor montane și deșertice, precum și Alaska. Sud-estul SUA suferă de uragane frecvente și de tornade, în timp ce coasta Pacificului se află într-o zonă cu pericol seismic crescut.

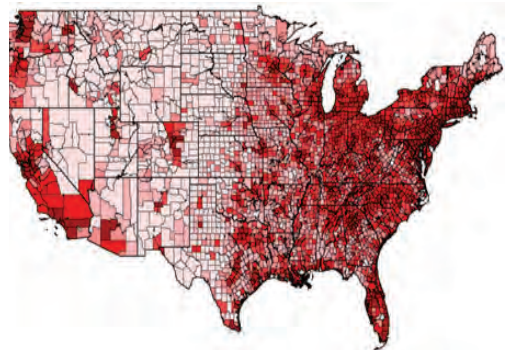
Potențialul resurselor naturale permite dezvoltarea tuturor direcțiilor moderne ale economiei. SUA au o bază solidă de resurse minerale. Pe teritoriul țării se concentrează una dintre cele mai mari rezerve de cărbune din lume (*Bazinul Appalachian*), aproximativ 30% din rezervele mondiale de argint, 20% plumb, mai mult de 10% fier. Importanță strategică au depozitele de petrol și gaze naturale (*bazinele din Texas, Alaska, California și Golful Mexic*), minereuri de uraniu, cupru, aur și alte minereuri de metale neferoase (*centura de minereuri din Cordilieri*).

POPULAȚIA. Așezarea populației SUA este inegală. Cea mai mare densitate – pe coastele Atlanticului și ale Pacificului și în jurul Marilor Lacuri. Zonele centrale și vestice sunt foarte puțin populate. Acest lucru se datorează reliefului și climatei aride. Ponderea populației urbane este de aproape 81%. În această țară s-au format principalele tendințe ale urbanizării moderne. Cu toate că SUA deja și-a pierdut statutul de țară cu cele mai înalte clădiri din lume, în fața Emiratelor Arabe Unite, Chinei, Arabiei Saudite și Coreei de Sud, acumularea de zgârie-nori a format o imagine stabilă a unui oraș tipic american. În același timp, caracteristică pentru orașele din SUA rămâne o combinație de clădiri înalte în centrele de afaceri ale orașelor (duantaune), cu clădiri de un etaj sau două la periferia cartierelor. Mulți americani consideră că viața în clădiri cu mai multe etaje este incomodă și preferă casele suburbane mici. Prețul pentru comoditatea vieții suburbane se plătește cu nevoia de a depăși 100 km de călătorie zilnic la locul de muncă și acasă.

Record mondial

Rezidenții americani reprezintă doar 4,3% din populația lumii, în timp ce statul consumă 33,4% din bogăția materială a lumii, ceea ce este cel mai înalt indicator pentru o țară.

Des.130. Plasarea populației SUA

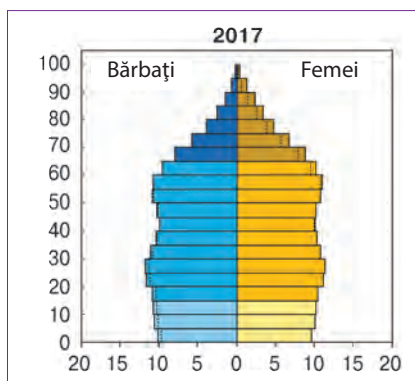

Călătorie în cuvânt

New York, fondat în 1614 de olandezi pe insula Manhattan, ce este la gura râului Hudson, a fost pentru prima dată numit Noul Amsterdam. După capturarea de englezi, orașul a fost numit New York în onoarea regelui Jakov al II-lea, ducele de York. Datorită poziției sale favorabile în mediul natural, a devenit treptat un principal port comercial. Astăzi este cel mai mare oraș din SUA, principalul centru economic și cultural al țării, a cărei populație este de 8,4 milioane de locuitori (în aglomerație – peste 20 de milioane).

Des. 131. Insula Manhattan este nucleul istoric al New York-ului construit cu zgârie-nori

Des.132. Piramida de vârstă și gen a populației SUA (a. 2017)

Cele mai mari aglomerări urbane cu o populație de peste 5 milioane de locuitori sunt *New York*, *Los Angeles*, *Chicago*, *Dallas*, *Houston*. O serie de aglomerări urbane s-au contopit în zone urbane neîntrerupte formând megalopolisuri. Cel mai mare dintre acestea sunt al **Lacurilor** (Chipitts: Chicago-Pittsburgh), **Atlantic**, (Bosvach: coridorul Boston – Washington), **Californian** (SanSan: San Diego-San Francisco).

Situația demografică din SUA este destul de echilibrată. Creșterea naturală a populației a scăzut în mod constant în ultimele decenii, dar are încă o valoare pozitivă (aproximativ 4,3 ‰). Datorită fluxului de migranți, creșterea anuală a populației este de aproximativ 7 ‰. SUA este în mod tradițional o țară migrantă. Chiar și astăzi, în ciuda încercărilor constante ale guvernului de a limita fluxul străinilor, sunt aproximativ un milion de persoane care primesc anual un permis de ședere oficială. Datorită decalajului semnificativ în ceea ce privește standardele de viață și oportunitățile de angajare între SUA și zonele de frontieră ale Mexicului spre statele sudice au fost îndreptate mari fluxuri de lucrători migranți ilegali.

Populația SUA are o compoziție extrem de variată rasială și etnică. Acest lucru s-a întâmplat ca urmare a migrației pe scară largă din diferite țări și continente. Peste 70% din locuitori au rădăcini europene și sunt americani albi. Descendenții africani reprezintă aproape 13% din populația țării. Fluxul de imigranți din țările asiatice s-a intensificat. Aproape 8% dintre cetățenii americani au rădăcini rasiale mixte. Relațiile rasiale și etnice sunt o sursă veche de tensiune socială în SUA.

Diaspora ucraineană din SUA este una dintre cele mai mari din

lume (aproximativ 976 de mii de persoane). Migrațiile de masă ale ucrainenilor în SUA au avut loc în primele trei valuri de emigrare – sub influența factorilor economici, militari și politici. Spre deosebire de Canada, emigranții ucraineni din SUA mult mai repede s-au dizolvat în mediul cultural al țării. Așadar, doar 143 de mii dintre ei folosesc limba ucraineană în viața lor cotidiană. Diaspora ucraineană din SUA este relativ compactă: aproape jumătate este în statele din *Pennsylvania*, *New York* și *New Jersey*. Comunități ucrainene mari locuiesc în *California*, *Illinois*, *Washington*.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. SUA a atins succesul fără precedent în istoria mondială în domeniul economic. Din momentul independenței țara s-a dezvoltat rapid, întrecând statele Lumii vechi. Principalii factori datorită cărora economia a ajuns la această evoluție, în primul rând, au fost: **libertatea activității de afaceri** nu este limitată de povara fiscală excesivă și controlul birocratic de către stat. O mare importanță a avut-o **puternica bază de resurse naturale**, care a permis, pe tot parcursul sec. al XIX-lea, sporirea potențialului industrial și implementarea agriculturii cu o productivitate ridicată. În condiții de concurență liberă, Statele Unite ale Americii a devenit un centru de **acumulare de capital**, care a fost utilizat ca investiții pentru creșterea în continuare. După al doilea război mondial **economia americană a rămas practic intactă** (spre deosebire de țările europene), iar țara a luat poziția de lider mondial. În sec. al XX-lea SUA dezvoltă în mod activ comerțul internațional și activitatea investițională, devenind locomotiva progresului economic mondial. Dacă în sec. al XIX-lea țara a atras capital, apoi în sec. al XX-lea a devenit un **punct al concentrării tehnologice**. Economia SUA a devenit cea mai inovatoare și cea mai echipată tehnologic din lume. La începutul sec. XXI, odată cu dezvoltarea tehnologiilor de comunicare, a început să se dezvolte activitatea internațională de schimb și financiară, iar SUA a devenit nucleul piețelor financiare și de capital internaționale, identificând tendințele-cheie la nivel mondial.

Un factor important este **disponibilitatea resurselor de muncă**, în special de cele mai înalte calificări, ca urmare a situației demografice favorabile și a influxului de migranți de muncă. Spre SUA se îndreaptă atât forța de muncă ieftină necesară pentru producție, cât și cel mai bun și mai bine pregă-

Lumea în spațiu și timp

Ucraineni renumiți în SUA

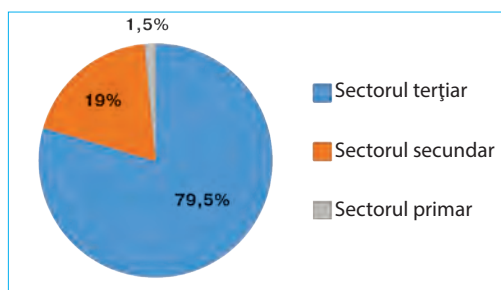
Mulți emigranți ucraineni și descendenții acestora au dobândit succes în politică, știință, afaceri, sport, industria cinematografică, afacerile militare. Bill (Volodimir) Titla este un cunoscut animator care a lucrat la filmele de desene animate a studioului Walt Disney (Albă ca Zăpada și Șapte Pitici, Pinochio, etc.). Rădăcini ucrainene are și cofondatorul corporației Apple („Epp!”), unul dintre părinții revoluției computerelor, Steve Wozniak.

Lumea în spațiu și timp

Dolarul american

Dolarul american este rezerva principală și cea mai răspândită monedă din lume (reprezintă până la 60% din tranzacțiile financiare globale). Acest lucru se datorează rolului dominant al economiei americane și al sistemului politic ca fiind cea mai mare, mai dezvoltată și mai stabilă din lume. O cantitate uriașă de dolari SUA este în circulație pe toată planeta.

Des. 133. Structura sectorială a economiei SUA, % PIB

tit personal din toate sferele economiei (anume pentru SUA este caracteristică nu ieșirea, ci fluxul de „creiere” din întreaga lume). Există universități avansate în țară, în care sunt instruiți specialiști de cel mai înalt nivel.

Particularitatea economiei americane este predominantă semnificativă a importurilor față de exporturi, compensată de „exportul” dolarului american ca monedă internațională cea mai frecvent utilizată de decontare. O

mare influență asupra dezvoltării economiei americane o au CTN mari, ale căror activități deseori depășesc granițele țării.

SUA a fost printre primele țări din lume care au făcut tranziția spre etapa postindustrială de dezvoltare. Sectorul terțiar al economiei lor generează aproape 80% din PIB și are peste 79% din angajați (des. 133).

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Arătați pe hartă părțile componente ale teritoriului SUA: una de bază continentală și două separate. Caracterizați locația acestora.
 2. Care sunt particularitățile așezării populației americane? Gândiți-vă la ce hărți tematice îi veți explica plasarea.
 3. Analizați piramida americană de gen și vârstă (des. 132). Care sunt particularitățile structurii de gen și de vârstă a populației țării?
 4. Încercați să anticipați impactul proceselor demografice asupra potențialului resurselor de muncă ale țării în deceniile următoare.
 5. SUA este, din punct de vedere economic și politic, cea mai puternică țară din lume. Dovești sau respingați această remarcă.
 6. Analizați structura sectorială a economiei americane (des. 133). Ce indică spre dezvoltarea postindustrială a țării?
-
- 7*. Care sunt factorii prin care economia SUA a obținut o dezvoltare fără precedent. Gândiți-vă dacă puteau ei să „funcționeze” în Ucraina în reformarea economiei noastre. Justificați răspunsul.

ACTIVITATE ÎN GRUP

Folosind hărțile fizice și tematice ale Americii de Nord, descrieți condițiile naturale ale SUA.

grupul 1 – climă;

grupul 2 – relief;

grupul 3 – ape interne;

grupul 4 – vegetație și soluri.

Indicați modul în care caracteristicile lor afectează localizarea populației și dezvoltarea economiei.

§ 36. SUA (CONTINUARE)

- Amintiți-vă care este structura sectorială a economiei americane. Ce procent din PIB al țării produce sectorul terțiar?
- Ce sunt tehnopolisurile?

SECTORUL TERȚIAR. În SUA, sunt dezvoltate aproape toate direcțiile din sfera neproductivă. Cel mai important loc pentru valoarea economică aparține **activităților financiare și bursiere**. SUA este țara cu cea mai mare concentrare a capitalului internațional din lume și anume aici s-au format mai multe grupuri geografice ale companiilor internaționale care determină fluxurile financiare și investiționale globale. Centrele activităților lor sunt orașele mondiale *New York, Chicago, Los Angeles, San Francisco, Washington*. *Bursa de Valori din New York (NYSE)* este cea mai mare piață din lume unde se tranzacționează titluri de valoare (acțiuni, obligațiuni etc.). Patru bănci din SUA, inclusiv *JPMorgan Chase*, cea mai mare din SUA și cea de-a doua după mărime din lume, se numără printre cele mai mari 15 din lume. În SUA, există multe companii care oferă cele mai diverse **servicii de afaceri** – consultanță, audit, publicitate și multe altele.

SUA este un lider mondial în sfera cercetării științifice și a lucrărilor de cercetare și construcție. Aceasta este facilitată de o concentrare ridicată a resurselor financiare, echipamentele cele mai moderne ale laboratoarelor și centrelor de cercetare, precum și de cele mai bune perspective de dezvoltare profesională și oportunități de carieră pentru oamenii de știință, designeri, ingineri. În țară s-au format aproximativ 170 de parcuri tehnologice diversificate de specializare – de la tehnologii de îmbogățire a uraniului și tendințele chimice la microbiologie, inginerie și tehnologie de rețea de calculatoare. Celebru în toată lumea este grupul de parcuri industriale **valea Siliciului** – o zonă de concentrare a centrelor de cercetare și a instalațiilor de producție, care produc mostre de testare pentru testarea noilor tehnologii. Acolo există sedii ale corporațiilor de renume mondial, cum ar fi *Intel* – cel mai mare producător mondial de microprocesoare și memorie flash; *Facebook* – cea mai mare rețea socială din lume; *NVIDIA* – unul dintre cei mai mari dezvoltatori de procesoare grafice și inteligență artificială (roboți); *Adobe Systems* – producător de software; *Hewlett Packard* – producător de servere, sisteme de stocare, echipamente de rețea și servicii cloud. La fel, în mărime și **importantă sunt parcul de cercetare științifică NASA, Stanford și tehnoparul „Șoseaua 128”**, în zona Boston, format în jurul centrelor de cercetare de la *Universitatea Harvard* și a *Institutului tehnologic Massachusetts*.

În sfera producției tehnologice lider mondial este *compania Microsoft*, cel mai mare producător de software de calculator din lume. *International Business Machines (IBM)* oferă servicii de internet, oferind servicii și consiliere în diverse domenii de la calculatoare la nanotehnologii. IBM, de asemenea, este cunoscută pentru invențiile inovatoare – bancomat (ATM), computerul personal, floppy disk, unități hard disk (HDD), cardul cu o bandă magnetică, baza relațională de date, limbajul de programare SQL, codurile de bare și altele. *Google* este specializată în servicii legate de Internet: publicitate, cloud computing.

Des. 134. Sediul companiei „Google”

Des. 135. Laboratorul de propulsie al NASA de la Institutul de Tehnologie din California – unul dintre cele mai importante centre de tehnologie spațială

Record mondial

Facebook este cea mai mare rețea socială din lume: în anul 2017, numărul utilizatorilor săi din lume a ajuns la 2 miliarde de oameni, în Ucraina – 10 milioane. Compania de asemenea, include serviciile Instagram și WhatsApp. Fondatorul și conducătorul său este Mark Zuckerberg.

Record mondial

Statele Unite ale Americii este un lider global în inovarea tehnologică. În ultimii ani, patru corporații multinaționale americane (Microsoft, Intel, Johnson & Johnson, Google) se numără printre primele 50 de companii din lume în ceea ce privește finanțarea cercetării și dezvoltării.

Compania este producătorul uneia dintre cele mai mari sisteme de căutare din lume care analizează și stochează miliarde de pagini web pe care utilizatorii pot găsi informațiile de care au nevoie folosind cuvinte-cheie. Servicii on-line de la *Apple* cuprind iTunes, iStore, iOS App Store, Mac App Store, Apple Music, iCloud.

După numărul celor angajați în cea mai mare zonă a sectorului terțiar este **educația** (în SUA, există universități de frunte ale lumii) și **asistența medicală**. Locul al doilea este ocupat de **comerțul en-gros și la bucată**, care este principalul domeniu de activitate pentru întreprinderile mici și mijlocii. Rolul comerțului on-line a crescut foarte mult, ce tot mai mult ocupă pozițiile magazinelor tradiționale.

Sfera turismului se dezvoltă dinamic. După numărul vizitatorilor străini SUA este a doua după Franța. Țara are unul dintre cele mai înalte standarde din lume pentru industria hotelieră și dezvoltarea serviciilor. Aceasta este asigurată cu resurse turistice și de agrement pentru a atrage vizitatori. Dintre obiectele naturale faimă la nivel mondial au *Cascade Niagara*, *parcurile naționale Yellowstone*, *Everglade și Yosemite*, *Valea Morții* – unul dintre cele mai fierbinți locuri din lume, *Peștera Mammoth* – cel mai lung sistem carstic din lume și altele. În Cordilieri și Appalași sunt sute de zone de schi și stațiuni cu ape minerale. Extrem de atractive pentru turiști sunt *coasta oceanică din Florida și California*, cu condiții excelente pentru vacanța pe plajă și surfing. Un adevărat rai turistic sunt considerate *Hawaii*, unde vizitatorii se pot îndrepta în atmosfera culturii tradiționale polineziene, văd vulcanul activ Kilauea și flota tropicală din Pacific. La fel de bogat este patrimoniul istoric și cultural

al Statelor Unite ale Americii: muzee unice ale culturii indigene din America, istoria afroamericanilor și lupta lor pentru drepturile civile, monumente arhitecturale ale epocii coloniale și altele. SUA atrage vizitatori din întreaga lume prin viața culturală intensă. Astfel, principalele centre de evenimente muzicale și teatrale, expoziții artistice, evenimente literare sunt *New York* și *Los Angeles*. Copiii din întreaga lume visează să intre în Parcurile de distracții „Disneyland”, „Universal”, „Six Flags” și altele. Componente importante ale sectorului terțiar din SUA sunt **industria de înregistrări audio** și **a filmului**. Pe lângă profiturile mari, aceste sfere determină tendințele globale în dezvoltarea culturii populare: *Hollywood*-ul a devenit inima cinematografului mondiale, iar genuri muzicale americane (jazz, soul, rock and roll, rap) au stabilit standardele pentru muzica modernă.

SUA are un **sistem de transport** extrem de puternic. În condițiile unei lungimi mari a teritoriului, legăturile de transport eficiente reprezintă o condiție prealabilă pentru dezvoltarea economică a țării. De mult timp, spațiile și barierele naturale din Cordilieri au complicat contactele dintre coasta atlantică și cea pacifică, dar în sec. al XX-lea a fost pusă o rețea suficient de densă de drumuri de înaltă calitate. Importanță primară în țară are **transportul rutier**. Drumurile au o direcție meridională și latitudinală, unele dintre acestea fiind autostrăzi. Transportul rutier reprezintă mai mult de 86% din traficul de pasageri, restul de 14% revine transportului aerian și feroviar.

Transportul aerian servește transportul de călători pe distanțe lungi. Aeroporturile moderne, care în țară sunt mai mult de 5 mii, funcționează chiar și în orașe relativ mici.

Record mondial

SUA este lider mondial în domeniul inovării medicale. Din 1966, cercetătorii săi au primit mai multe premii Nobel în medicină decât în restul lumii. Statele Unite cheltuiesc mai mult pe sănătate pe cap de locuitor și mai mult din PIB (mai mult de 15%) decât în orice altă țară din lume.

Des. 136. Parcul de distracții Disneyland din or. Anaheim, California

Record mondial

Sistemul național american de autostrăzi strategice (autostrăzi), cu o lungime de aproape 92 mii km, este cel mai mare din lume. Ea deservește mari aeroporturi, porturi, terminale și stații de transport feroviar de marfă, terminale de conducte și altele asemenea.

Record mondial

Printre cele mai mari companii aeriene din lume transportatoare de pasageri, trei sunt în SUA (liderul mondial este American Airlines). Dintre cele mai mari 30 de aeroporturi din lume, 12 sunt situate în SUA, inclusiv cel mai mare aeroport internațional al planetei Hartsfield-Jackson, cu un flux anual de pasageri de aproape 52 de milioane de persoane (a. 2017).

Des.137. Portul Luisiana de Sud – cel mai mare din emisfera vestică, Țutul Luisiana

Principala poartă aeriană a țării sunt aeroporturile internaționale: *Hartsfield-Jackson (Atlanta)*, *Los Angeles*, *O'Hara (Chicago)*, *Dallas*. **Transportul feroviar** are o importanță capitală pentru transportul mărfurilor cu tonaj mare pe sol și joacă, de asemenea, un rol auxiliar în transportul de pasageri. SUA are cea mai mare rețea feroviară din lume, dar una dintre cele mai scăzute din lume în ceea ce privește electrificarea lor și, în comparație cu Europa, o mică răspândire a trenurilor de mare viteză. **Transportul maritim**

este esențial pentru transportul internațional de mărfuri. Există mai mult de 150 de porturi comerciale în SUA. Cele mai mari dintre acestea sunt porturile din *Louisiana de Sud*, *Houston*, *New York*, *Beaumont* și *Long Beach*. Cel mai mare port de containere este *Los Angeles*. **Transportul pe căi navigabile interioare** este dezvoltat în partea de est a SUA. Conexiunile de apă includ bazinul râului *Mississippi* și afluenții săi, care prin canale (prin intermediul *căii navigabile Illinois*) sunt conectate la *sistemul Marilor Lacuri*. Există o rețea extinsă de **conducte** – sunt amplasate sute de mii de kilometri de conducte de petrol și gaze. Rețeaua lor cea mai densă este în sud și în părțile centrale ale țării, care conectează zonele de producție de petrol și gaze cu zone industriale. La un moment dat, anume industria a condus la o creștere economică rapidă și a creat baza pentru progresul tehnologic. Baza resurselor naturale din SUA face posibilă dezvoltarea practică a tuturor direcțiilor sale. În special, țara nu simte deficit de resurse energetice, deoarece **electroenergetica** generează miliarde de kWh de energie electrică pe an. CET care operează pe gaze naturale și cărbune (62% din totalul energiei electrice) joacă un rol principal. Aproximativ 20% din energia electrică este generată de centralele nucleare și 17% din surse regenerabile, în principal centralele hidroelectrice și centralele eoliene.

Baza energetică și a materiei prime, excesul de capital și forța de muncă a ajutat la modelarea în SUA, a celei mai puternice fabricații din lume. Cu toate acestea, de la sfârșitul sec. al XX-lea a început procesul de dezindustrializare a țării. Scăderea a cuprins o serie de industrii tradiționale de metalurgie, mașini, textile, îmbrăcăminte, încălțăminte. Motivul principal a fost creșterea concurenței din țările cu forță de muncă ieftină, unde mai multe companii americane și-au mutat activitatea lor. Dar, în ciuda tendinței de scădere, dimensiunea economiei SUA este atât de mare, încât industria de prelucrare a lor este încă una dintre cele mai puternice din lume. După amploarea venitului brut cele mai importante zone sunt rafinarea de petrol, produse chimice, electronice, industria aerospațială, auto, industria metalurgică, echipamente de telecomunicații, textile, îmbrăcăminte și alimente. Dar plasarea SUA în diviziunea internațională a muncii este determinată în principal de înaltă tehnologie a industriilor – chimice, farmaceutice, industria aerospațială, industria auto, electronică și inginerie electrică.

Plasarea producției se aseamănă în general cu geografia populației. Cea mai mare concentrare se află pe coasta Atlantică (*zona atlantică a industriei de prelucrare*), pe coasta Golfului Mexic (*zona Mexicană*), în apropierea Marilor Lacuri (*zona Lacurilor*).

Industria de rafinare a petrolului și industria petrochimică este atrasă de locurile de producere a hidrocarburilor. Un mare centru este *Houston*. *Producția chimică și farmaceutică modernă* (cele mai noi tipuri de polimeri, fibre sintetice, medicamente) este plasată aproape de centrele științifice.

Industria de **construcție a automobilelor** a determinat specializarea țării în sec. al XX-lea. Cei mai mari producători de automobile au fost *Ford Motor*, *General Motors* și *Chrysler*. În prezent, în SUA funcționează aproape 3000 de companii de automobile, dar țara este doar al doilea producător după China. Capitala construcției auto din SUA, inclusiv *Tesla* – producător de electromobile, este *Detroit*.

SUA este lider mondial în domeniul **construcției de avioane**. Companiile americane *Boeing*, *Cessna* și altele produc majoritatea avioanelor civile și militare ale lumii în fabricile situate pe întreg teritoriul SUA. Cele mai mari centre de **producție aerospațială** sunt *Los Angeles*, *Seattle*, *Dallas*, *Atlanta*.

Producția de electronică și electrotehnică (calculatoare, instalații de comunicații, dispozitive etc.) este dezvoltată în multe state. Cele mai mari centre sunt *Los Angeles*, *San Jose*, *Dallas*, *Minneapolis*, *Sent Pol*. Deci, cunoscuta în lume companie *Microsoft* produce electronice de consum, calculatoare personale cu ecrane tactile, console de jocuri *Xbox*; *IBM* – echipamente de calculator. *Apple* are o reputație mondială – smartphone-ul *iPhone*, tableta *iPad*, playerul multimedia portabil *iPod*, ceasul inteligent *Apple Watch* și multe altele.

Principala zonă de distribuție a **metalurgiei feroase** este zona Lacurilor cu centre în *Pittsburgh*, *Cleveland*, *Chicago*. Importanța sa a scăzut semnificativ.

Metalurgia neferoasă este dezvoltată: topirea cuprului este concentrată în statele montane *Yuta* și *Arizona*; aluminiu – lângă porturi în statele *New York*, *Carolina de Sud*, *Texas*, *Washington*. Principala zonă de distribuție a **producției de țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte** pentru aceste tipuri de activități este *Appala-*

Des. 138. Compania Tesla deschide o rețea de stații de reîncărcare a vehiculelor electrice în Europa

Des. 139. Racheta „Falcon 9” produsă de compania SpaceX, statul California

chian Pomont. Coca-Cola este cea mai mare companie de băuturi nealcoolice din lume.

SECTORUL PRIMAR. În ciuda statutului țării postindustriale de conducere din lume, SUA a cunoscut o dezvoltare semnificativă a sectorului primar al economiei.

Industria minieră este puternică. Țara ocupă unul dintre cele mai importante locuri din lume după valoarea de minerale extrase în timp ce este și cel mai mare importator. Rolul principal îl joacă extragerea **petrolului și a gazelor naturale** (în bazinele *Texas, Alaska, California*, pe coasta și șelful din *Golful Mexic*). Statele Unite ale Americii este unul dintre liderii mondiali în producția de **cărbune**, dintre care cele mai multe depozite sunt concentrate în *bazinul Appalachian*. **Minerurile de fier** este extras în apropierea *Lacului Superior*, **cupru** – în regiunile muntoase din *New Mexico, Arizona* și *Xuta*. SUA este al patrulea producător mondial de depozite de **aur** care sunt explorate în jumătate din statele sale, dar acum aproape toată producția este în *ștatal Nevada*.

SUA este unul dintre cei mai mari producători și exportatori de produse agricole din lume. Terenurile agricole din SUA sunt deținute în proprietate privată, iar agricultura este efectuată de ferme. Particularitatea producției agricole americane este specializarea ridicată și productivitatea pe care le

atinge prin mecanizare și utilizarea tehnologiilor avansate. Geografia producției agricole este determinată de condițiile agroclimatice, precum și de proximitatea sau distanța consumatorului. În SUA, se disting o serie de regiuni agricole specializate: **centura de grâu**, care se întinde de la *Texas* la sud, până la *Montana* la nord; **centura de porumb** (*Indiana, Illinois, Aiowa* și teritoriile alăturate ale țărilor vecine); reputația ștatului **de cartofi** o are *Idaho*. Principalele culturi din sudul țării sunt bumbacul și soia. În zonele cu clima subtropicală din *California* și *Florida* se cultivaă fructe, inclusiv fructe citrice, plante aromatice, viticultura pe scară largă, apicultura. În zonele muntoase și platouri intermontane ale țărilor occidentale se extinde **creșterea animalelor pe pășuni**. Zonele urbane ale țării specializate în creșterea animalelor de lapte și carne și creșterea legumelor.

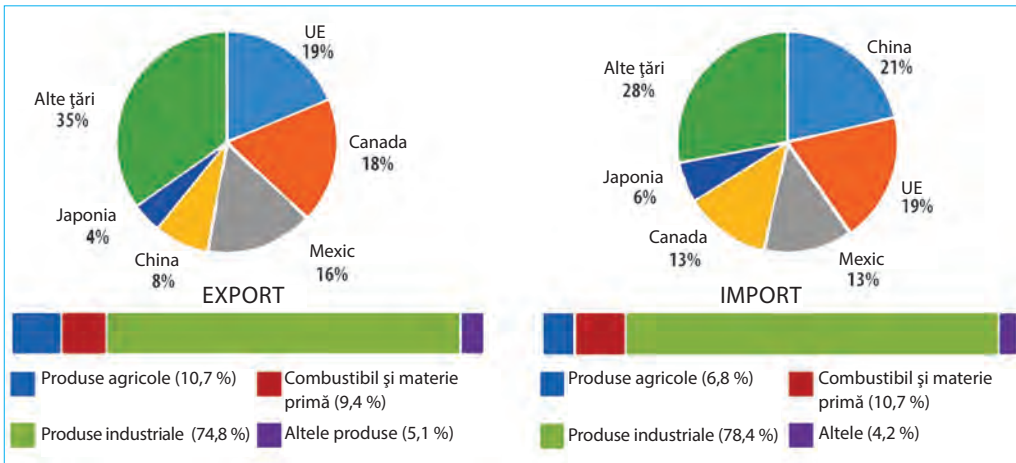

Des. 140. Cultivarea grâului, ștatal Idaho

Des. 141. Creșterea bovinelor de pășune, ștatal Waioming

LEGĂTURILE ECONOMICE EXTERNE. SUA, ca economie mondială, are probabil, sistemul cel mai extins

Des. 142. Structura și direcția comerțului american

de relații externe, în comparație cu alte țări. SUA este a doua țară cu cea mai mare cotă comercială din lume: în ceea ce privește exporturile totale ea cedează doar Chinei. SUA este probabil unica țară dezvoltată din lume care își poate permite dezechilibrul comerțului exterior – o predominanță semnificativă a importurilor asupra exporturilor. Cu toate acestea, țara are un sold pozitiv al comerțului exterior cu servicii, exportul cărora este de o dată și jumătate mai mare decât importul. SUA este cel mai mare investitor străin din lume – în ceea ce privește investițiile străine țara este înaintea Chinei (de două ori mai mult). Investițiile străine americane sunt îndreptate în principal către țările europene (59%).

Elementele principale ale **exportului** de mărfuri sunt produsele petroliere, mașinile, electronica și sistemele automate de prelucrare a datelor, îngrășămintele, porumbul, soia, fructele etc. Articolele de **import** de mărfuri sunt țigetele, echipamente și utilaje, calculatoare și electronice, echipamente de birou, mașini, produse agricole, bunuri de consum.

Relațiile economice externe dintre Ucraina și SUA au un mare potențial de dezvoltare. SUA reprezintă doar 1,2% din exporturile ucrainene și 4,3% din importuri. Investițiile străine directe din SUA s-au ridicat la 15% din activele străine în Ucraina (a. 2017). Îmbunătățirea relațiilor economice bilaterale este posibilă în condițiile unei reforme reușite a economiei ucrainene și a îmbunătățirii mediului legal pentru desfășurarea afacerilor. În același timp, SUA este un partener important al politicii externe a Ucrainei, care oferă asistență financiară, consultativă și tehnică pentru schimbări sistematice în economia ucraineană și sfera socio-politică. Guvernul SUA sponsorizează programe de magistratură în instituțiile de învățământ superior american pentru studenții ucraineni, precum și programe de schimb școlar pentru studenți. SUA oferă sprijin politic și sprijin logistic Ucrainei în confruntarea cu agresiunea Rusiei.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Ce tipuri de activități aparținând sectorului terțiar al economiei determină specializarea internațională a SUA?
 2. Arătați cele mai mari centre financiare americane pe hartă. Ce factori determină statutul lor ca orașe mondiale?
 3. Dați exemple de parcuri tehnologice americane și de CTN bine cunoscute care sunt concentrate acolo. Ce servicii și produse de înaltă tehnologie produc ele?
 4. Ce resurse asigură dezvoltarea turismului în SUA?
 5. Ce tipuri de transport formează sistemul de transport din SUA? Arătați pe hartă aeroporturile-huburi și cele mai mari porturi ale țării.
 6. Numiți producția industrială care definește specializarea internațională a SUA. Arătați pe hartă marile zone industriale ale țării.
 7. Pentru des. 142 descrieți structura exporturilor și importurilor de mărfuri din SUA. Care este perspectiva cooperării Ucrainei cu SUA?
-
- 8*. Potrivit geografului ucrainean Victor Yurkivskii, SUA înfloresc „nu pentru că mult produc, ci pentru că mult consumă.” Cum înțelegeți voi această afirmație?

CĂUTAȚI PE INTERNET

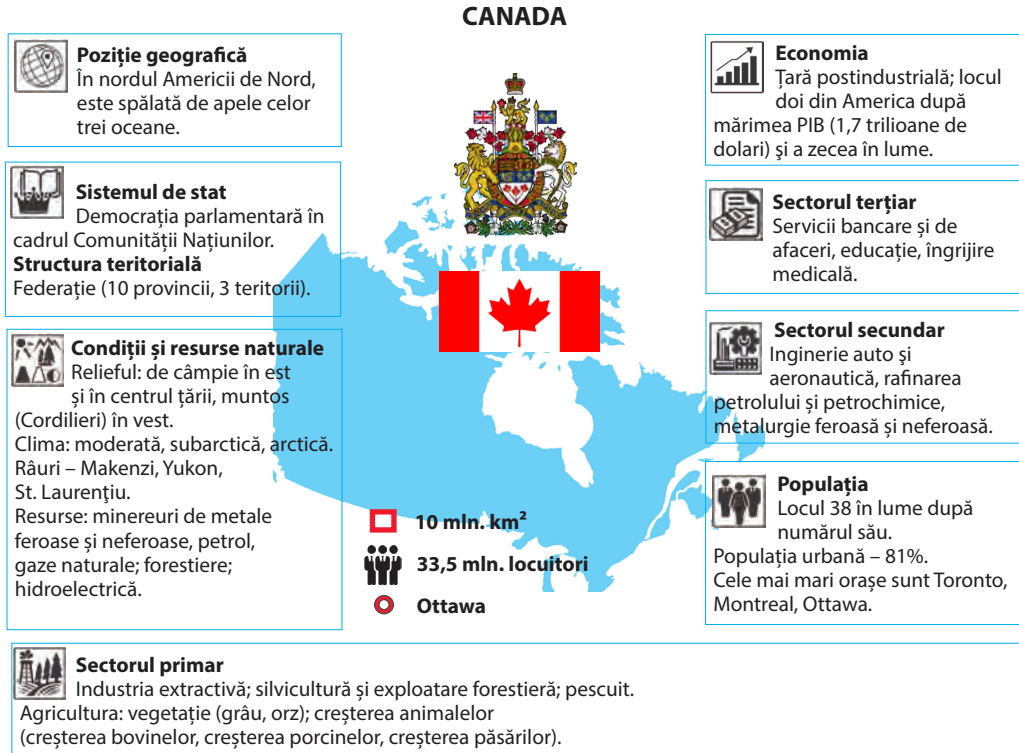
Internetul a fost „inventat” în SUA, iar acum a devenit o parte integrantă a vieții în toate țările lumii. Folosind resursele de internet, aflați când și cine a exprimat ideea Rețelei globale de calculatoare, de când în lume s-a înrădăcinat termenul „Internet”, câți utilizatorii are în prezent. Cum folosiți Internetul voi?

PETRECEȚI UN STUDIU (LA ALEGERE)

1. **Formele de organizare teritorială a celor mai noi tipuri de producție industrială în SUA.**
2. **Cooperarea economică de-a lungul frontierei de stat între Mexic și SUA.**

§ 37. CANADA

LOCUL ÎN LUME ȘI ÎN REGIUNE. Canada este cea mai mare țară după teritoriu din America, ocupând 41% din suprafața continentului nord-american și a doua ca mărime din lume după Rusia. Graniță pe uscat are numai cu SUA. Relieful țării este în mare parte de șes. În partea de vest, se întind *țarcurile Cordiliere – lanțurile de Coastă, Munții Stâncoși și Munții Mackenzie*. Înspre est, suprafața devine plată, pe peninsula Labrador relieful este ridicat. Canada este bogată în ape interioare. Aproximativ 14% din teritoriul său este ocupat de insule din *Arhipelagul Arctic Canadian*, dintre care cele mai

Tabelul 38

Canada în regiune și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în America	Locul în lume
Suprafața teritoriului	10 mln. km ²	1	2
Populația	37 mln. persoane	6	38
PIB	1,7 trln. dol. SUA	2	10
PIB pe cap de locuitor (PPC)	48,1 mii dol. SUA	2	22
Indicele dezvoltării umane	0,920	1	10

multe sunt situate după cercul polar. Deși sunt vaste teritoriile țării, condiții climatice confortabile moderate pentru viață sunt doar pe o fâșie relativ îngustă în partea de sud de-a lungul graniței Canada-SUA. În schimb, clima subarctică și arctică se formează pe cea mai mare parte a teritoriului. Acesta este motivul pentru care, Canada aflându-se pe locul al doilea în lume, după mărimea teritoriului, cedează în ceea ce privește numărul populației, țărilor mult mai mici.

Spațiile mari au cauzat bogăția resurselor sale naturale. Canada reprezintă aproximativ 30% din suprafața de pădure din lume (taiga). Apele de coastă ale oceanelor sunt bogate în specii industriale de pești. Țara deține rezerve semnificative de cărbune, petrol și gaze naturale (*Bazinul canadian*), minereuri de fier și minereuri de metale neferoase (plumb-zinc, nichel, aluminiu, aur, uraniu etc.).

Rezervele mari de resurse naturale au permis Canadei, în scurta sa istorie de independență, să se integreze cu încredere în economia mondială ca un exportator major de materii prime și să pună bazele unei industrializări rapide și, ulterior, trecerii la etapa postindustrială de dezvoltare. Astăzi este una dintre țările cele mai importante din lume, membru al G7, unul dintre primii zece exportatori și importatori din lume, țară cu unul dintre cele mai înalte standarde de viață.

După forma guvernării, Canada este o democrație parlamentară în cadrul Comunității Națiunilor. Formal, șeful statului este Regina Marii Britanii, **Elizabeth a II-a**, iar reprezentantul său autorizat este guvernatorul general. De fapt împuternicirile puterii executive aparțin guvernului condus de primul ministru, format dintr-un parlament bicameral. Canada este un stat federal cu provincii și teritorii administrative (des. 155).

POPULAȚIA. Prin mărimea populației, mare după teritoriu, Canadă este compatibilă cu țări precum Polonia sau Maroc. Pentru situația ei demografică este caracteric echilibrul dintre natalitate și mortalitate. Creșterea naturală este de 3 – 4 ‰, iar suplimentară (până la 6 ‰ pe an) este asigurată de imigrație. Cu toate acestea, în ultimii ani, guvernul a încercat să reducă fluxul străinilor, limitând migrația forței de muncă la cea mai solicitată pentru țară, pe tipuri de profesii.

La fel ca în SUA, societatea canadiană este un „vas de topire” al popoarelor și al raselor. Aproximativ 76% din populație are rădăcini europene (dominate de englezi, scoțieni, francezi, irlandezi, germani). Afrocanadienii reprezintă doar 3%, în timp ce mai mult de 10% din locuitori provin din țări asiatice. Cota americanilor indigeni – indieni și inuiți, care trăiesc în Cercul Arctic, este mică – peste 4%. Canada are două limbi oficiale – engleză și franceză. Populația vorbitoare de limbă engleză este mai mare de 78%. Francezii canadieni vorbitori de limbă franceză

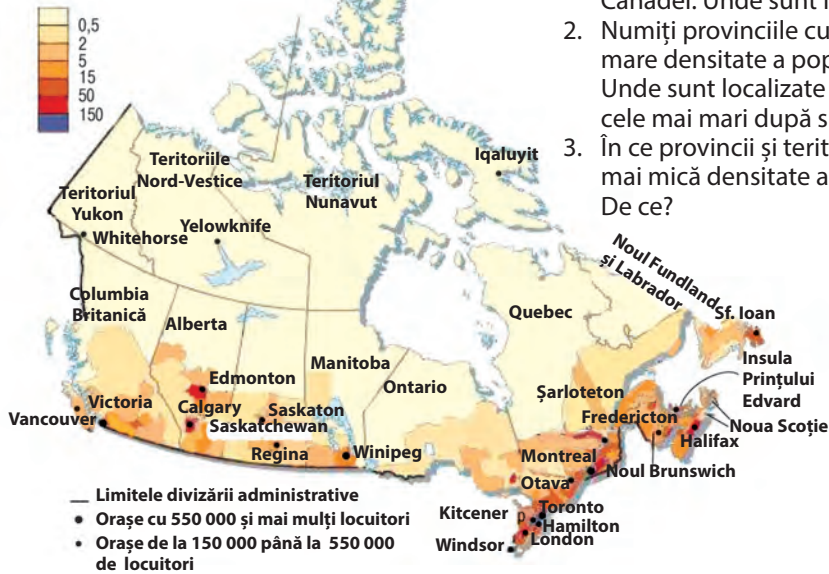
Lumea în spațiu și timp

Situația popoarelor indigene

Indienii au suferit pierderi semnificative în războaiele coloniale dintre Marea Britanie și Franța. Dar consecințele cele mai devastatoare au fost eradicarea culturii tradiționale (credețe, ritualuri, mod nomad de viață). În 2008, guvernul canadian a cerut scuze pentru așa o politică, echivalentă cu genocidul în conformitate cu standardele ONU. Compensația a fost plătită descendenților victimelor (2 miliarde de dolari canadieni). Astăzi, guvernul asigură toate drepturile civile și promovează cultura tradițională a populației indigene.

LUCRUL CU HARTA

Densitatea populației
 Numărul în locuitori pe km²

1. Numiți cele mai mari provincii și teritorii după suprafață ale Canadei. Unde sunt localizate ele?
2. Numiți provinciile cu cea mai mare densitate a populației. Unde sunt localizate ele? Sunt ele cele mai mari după suprafață?
3. În ce provincii și teritorii este cea mai mică densitate a populației? De ce?

trăiesc în principal în *provincia Quebec* și au un puternic simț al identității – așa-numitul **separatism Quebec**.

Comunitatea canadienilor de origine ucraineană este destul de mare – de 1,3 milioane de persoane (3,6% din populația țării). Mulți dintre aceștia păstrează identitatea culturală și vorbesc limba ucraineană. Diaspora ucraineană canadiană este cea de-a doua după mărime, după Rusia. Migrarea în masă în Canada din Ucraina a avut loc în timpul celor patru valuri de emigrare încă din sec. al XIX-lea și continuă până în prezent. Guvernul canadian a susținut migranții ucraineni în regiunile de stepă din Alberta, Saskatchewan și Manitoba, în scopul de a accelera dezvoltarea agricolă a acestor teritorii. Ulterior, ei s-au stabilit mai ales în regiunile industriale din Ontario și Quebec. Astăzi, cei mai mulți dintre compatrioții noștri trăiesc în provinciile *Ontario*, *Alberta*, *British Columbia*, *Manitoba*, *Saskatchewan*. În Canada, există ONG ucrainene de orientare culturală, educațională, socială și politică, sunt școli în care cursurile sunt predate atât în limba engleză, cât și limba ucraineană.

Populația din Canada este așezată neuniform. Pe fondul atracției generale spre sud s-au format câteva zone dens populate. Cea mai mare dintre acestea este megalopolisul din Ontario, așa-numitul *coridor Québec-Wendozor* (peste 18 milioane de locuitori), care este o continuare a megalopolisului Lacurilor din SUA. Cele mai mari nuclee ale sale sunt orașele mondiale *Toronto* și *Montreal* și aglomerația *Ottawa-Gatineau*.

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. În ceea ce privește dezvoltarea socio-economică, Canada face parte din țările dezvoltate postindustriale de top ale lumii. În sec. al XX-lea țara a trecut cu succes industrializarea

Lumea în spațiu și timp

Canadieni ucraineni renumiți

Emigranții ucraineni participă activ la viața socială și politică a Canadei. Astfel, din 1990, până în 1995, cea mai înaltă poziție a guvernatorului general a fost ocupată de descendentul emigranților ucraineni din Bucovina Rey (Roman), Gnatășin. Etnicii ucraineni au condus guvernele provinciilor Saskacevan (Roi Romaniv) și Alberta (Ed Stelmah).

cu dezvoltarea prioritară a producțiilor moderne din sectorul secundar și a dezvoltat un sector terțiar puternic, acordând o mare atenție problemelor sociale și de mediu.

Un factor important în specializarea internațională a Canadei a fost vecinătatea cu SUA. Dezvoltarea economică intensivă a teritoriului pe ambele părți ale politicilor economice favorabile frontierei, întărite în cadrul NAFTA, au contribuit la atragerea de capital american și formarea unei piețe comune între țări.

SECTORUL TERȚIAR. Acest sector al economiei reprezintă 70% din PIB și mai mult de 79% din populația ocupată. Componentele sale cele mai mari sunt serviciile de retail și de afaceri, în special serviciile financiare.

Cele mai importante centre de **activitate bancară** sunt *Toronto, Montreal* și *Vancouver*. Sistemul bancar canadian este considerat unul dintre cele mai fiabile din lume. Ca și SUA, Canada este un exportator al învățământului superior, universitățile sale fiind populare în rândul studenților străini. Țara dezvoltă în mod activ diferite forme de învățământ la distanță, inclusiv educație online. Direcția prioritară este dezvoltarea **activităților de cercetare și dezvoltare**. Cheltuielile sunt de zeci de miliarde de dolari canadieni anual. Canada are 13 laureați Nobel în fizică, chimie și medicină. CTN canadiene investesc foarte mult în cea mai recentă tehnologie. În Vancouver s-a format un mare centru de dezvoltare software și diferite tipuri de servicii IT. Canada are unul dintre cele mai înalte niveluri de acoperire de internet (94%). O dezvoltare extrem de dinamică o are **turismul**. În Canada există 17 obiecte ale Patrimoniului Mondial UNESCO, în deosebi, cartierele istorice ale *Vechiul Quebec, Dinosaur Provincial Park*, locul vechi de vânatoare de bivoli *HedSmesht-In-Buffalo-Djamppta* și altele. Majoritatea turiștilor sunt primiți în *Toronto, Niagara-Folls, Montreal, Vancouver*.

Des. 143. Centrul de afaceri Toronto – capitala economică a Canadei

Dezvoltarea sistemului de **transport** este cheia eficienței întregii economii din Canada, având în vedere dimensiunea teritoriului, pe distanțe lungi între centrele economice importante și distanța dintre locurile de extragere a resurselor și locurile prelucrării producției, porturile prin care le exportă. Sistemul de transport al Canadei include o rețea de căi ferate, autostrăzi, 10 aeroporturi internaționale și sute interne, 300 porturi maritime de pe coastele a trei oceane. Un rol important îl au legăturile de apă din siste-

mul Marilor Lacuri. Principalele „porți de aer” ale Canadei sunt considerate aeroportul *Toronto-Pearson*. Cel mai mare port maritim de containere este *Vancouver*. Portul *Montreal* se află în adâncurile țării, la o distanță de 1600 km de gura râului Sfântul Lavrentie.

SECTORUL SECUNDAR. Factorii care contribuie la dezvoltarea industriei în Canada sunt baza proprie de materii prime și vecinătatea cu SUA, care este o piață importantă pentru produsele industriale canadiene și o sursă de investiții. Canada se numește „superputerea energetică” pentru resursele energetice naturale puternice. Se situează pe locul șase în lume pentru **producția de energie electrică**, din care 63% sunt generate de CHE, aproximativ 19% – CTE și 17% de CNE. Energia electrică ieftină generează producția cu consum mare de energie (în special, metalurgia neferoasă). O mare parte a energiei electrice este exportată în SUA.

În plasarea industriei în Canada este o caracteristică interesantă: producția, care prelucrează materie primă și este orientată mai ales pentru export (metalurgie neferoasă, prelucrarea lemnului, celulozei și hârtiei), sunt situate în orașele mici, în timp ce cele mai complexe, orientate spre piața internă, sunt concentrate în orașele mari. Aproape 50% din producția industrială este produsă în *provincia Ontario*, 25% în *Quebec*. Cea mai mare concentrație de producție este în sud, în zona dintre lacurile Huron, Erie și Ontario și de-a lungul râului Sf. Lavrentie. Acolo se combină în mod optim factorii de proximitate a materiilor prime, piața de consum mare, marea concentrare de resurse umane, disponibilitatea centrelor de cercetare și educație, și conexiuni convenabile de transport către SUA și piețele globale. Centre industriale majore – *Toronto, Montreal, Hamilton, Londra, Ottawa*. Această zonă este dominată de o specializare diversificată dominată de metalurgie, construcția mașinilor și prelucrarea metalelor. Importante centre industriale sunt *Calgary, Edmonton, Vancouver*.

Specializarea industrială a Canadei în diviziunea internațională a muncii o determină **ingineria mecanică**. Printre fabricanții săi de frunte se numără **construcția automobilelor**. Deși țara nu are propriile mărci auto, există puternice întreprinderi ale producătorilor străini, în principal din SUA și Japonia. O parte din mașinile produse se îndreaptă spre piața internă a Canadei, însă cele mai multe sunt destinate pieței din SUA. De mare importanță este **industria aerospațială**. Companiile canadiene participă la proiecte internaționale pentru producția de echipamente pentru nave spațiale și aeronave. *Compania Bombardier* este un producător binecunoscut al avioanelor de pasageri care concurează cu liderii mondiali – Boeing și Aerobus. Canada are o tradiție puternică în **construcția de nave**: produce nave civile și militare, inclusiv spărgătoare

Record mondial

Parcul provincial Dinosaur – una dintre cele mai mari reuniuni ale resturilor fosile ale dinozaurilor din lume: acolo au fost găsite 50 de specii; peste 500 de exemplare au fost înmânate muzeelor din întreaga lume.

Record mondial

Autostrada Transcanadiană, lungă de 8030 km, este principala autostradă din țară care pătrunde în toate cele zece provincii și care leagă mările Pacificului și Atlanticului; este cea mai lungă autostradă din lume.

de gheață, feriboturi, submarine și altele. Centre importante sunt *Vancouver*, *Halifax*.

Producție a specializării internaționale este **rafinarea petrolului** – chimie organică de sinteză, fabricarea produselor din cauciuc, plastic, farmaceutice (centre – *Calgary*, *Edmonton*, *Vancouver*). Depozitele semnificative de minereuri de metale feroase și neferoase au contribuit la formarea unei **metalurgii** puternice. Centrul de **metalurgie feroasă** a apărut în zona *Lacurilor*. Capitala de prelucrare a oțelului este *Hamilton*, un număr de întreprinderi sunt concentrate în *Toronto*, *Montreal*. Canada ocupă locul al treilea în lume în **producția de aluminiu**, care tinde spre hidroenergie ieftină în Quebec și în Columbia Britanică (materii prime importă din țările bazinului Caraibe). Întinderile mari de taiga a condus la dezvoltarea **industrii prelucrării lemnului, celulozei și hârtiei** (un important centru este *Vancouver*). **Producția alimentară** se dezvoltă în majoritatea orașelor mari. Provinciile de coastă New Brunswick, Prince Edward Island, Noua Scoție se specializează în prelucrarea peștelui și fructelor de mare, provinciile de stepă Alberta, Saskatchewan, Manitoba – în prelucrarea cărnii, culturilor cereale și industriale.

SECTORUL PRIMAR. Pentru multe provincii din Canada, sectorul primar al economiei este principala sursă de venit. Cu o bază de resurse minerale bogate și echipamente de înaltă tehnologie care permite să însușească resurse în condiții climaterice nordice dure, Canada a format o **industrie minieră** puternică. Se extrag minereuri de fier, cupru, plumb, zinc, nichel, molibden, cobalt, titan, aur, argint, platină (*Quebec*, *Ontario*, *Manitoba*, *Alberta*, *Columbia Britanică*, *Teritoriile Nordvestice*, *Yukon*). Petrolul și gazele naturale sunt produse în principal în *provincia Alberta*. Din materiile prime nemetalice valoare de export are extracția azbestului și a sărurilor de potasiu.

Canada ocupă locul trei în lume (după Rusia și Brazilia) la stocurile industriale de lemn. **Silvicultura și exploatarea forestieră** au devenit o parte integrantă a economiei canadiene. Canada – cel mai mare furnizor de hârtie de ziar din lume, la exporturile cherestelei este a doua după SUA. În multe așezări mici, exploatarea forestieră este principala sursă de venit pentru comunități. În zonele de coastă ale țării **pescuitul** e bine dezvoltat. Volumul capturilor industriale de pește se calculează în sute de mii de tone sau miliarde de dolari în echivalent de valoare. Pescuitul joacă un rol deosebit de important în economia provinciilor atlantice, unde este un tip tradițional de ocupare a forței de muncă și o parte a culturii regiunii.

Agricultura reprezintă 1,8% din PIB al Canadei și aproximativ 2% din populația ocupată. Ea face parte din industriile de export: țara ocupă locul al treilea în lume (după SUA și Australia) pentru exportul de grâu, al șaselea – exportul de orz, este un producător și exportator major de carne. În Canada, există două tipuri de agricultură. Provinciile slab populate *Manitoba*, *Saskatchewan* și parțial *Alberta* este o continuare a „centurii de grâu“ a SUA. Acolo cresc cereale și semințe oleaginoase și pe baza lor și a pășunilor, se practică creșterea bovinelor. O mare parte din producție este exportată. Al doilea tip este format în provinciile dens populate din *Ontario*, *Quebec* și *Columbia Britanică*. Are o specializare mai largă, predominând creșterea animalelor și cultivarea legumelor și fructelor, este orientată spre piețele locale ale orașelor mari.

LEGĂTURI ECONOMICE EXTERNE. Rolul principal este jucat de comerțul cu bunuri. Canada are un sold negativ al comerțului exterior. Caracteristica sa pe fundalul celor mai dezvoltate țări ale lumii este o mare parte din materiile prime minerale în structura exporturilor. Principalele obiecte de **export** – automobile, echipamente industriale, aeronave, echipamente de telecomunicații, produse chimice, materiale plastice, îngrășăminte, celuloză și hârtie, lemn, petrol și gaze naturale, cărbune, aluminiu și alte metale neferoase. **Importuri:** automobile și accesorii, produse chimice, produse petroliere, bunuri de consum etc. În cazul în care exporturile și importurile se referă la același grup de produse, aceasta indică un nivel ridicat de integrare a industriilor canadiene în lanțurile tehnologice internaționale, precum și capacitatea pieței canadiene de consum, care se străduiește să-și extindă gama de produse. **Comerțul cu servicii** reprezintă doar 17% din exporturile totale ale țării și 19% din importuri. În principal, este vorba de servicii de afaceri și financiare și de turism. Țara are cele mai strânse legături de investiții cu SUA, țările UE, Japonia și China.

Des. 144. Exploatarea forestieră este specializarea mondială a Canadei

Canada este un important partener economic și politic al *Ucrainei*. Ea a fost printre primele țări care au recunoscut independența Ucrainei în anul 1991. Legăturile bilaterale se datorează în mare parte rolului diasporei ucrainene. Din anul 2017, acordul de liber schimb dintre Ucraina și Canada a intrat în vigoare, ceea ce a avut un impact pozitiv asupra cifrei de afaceri. Canada investește în economia Ucrainei. Congresul canadienilor ucraineni participă activ la implementarea programelor umanitare.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Caracterizați locul Canadei în America și în lume.
 2. Cum sunt afectate procesele migratoare de numărul, compoziția etnică și viața culturală a populației din Canada?
 3. Populația din Canada este concentrată în sudul țării. De ce?
 4. Care sunt caracteristicile sectorului terțiar al economiei canadiene, care sugerează că aceasta este o țară postindustrială foarte dezvoltată?
 5. Care sunt producțiile sectorului secundar care determină specializarea internațională a Canadei?
 6. Arătați pe harta lumii orașele mondiale și marile centre industriale ale țării. Cum este asociată specializarea sectorului primar al economiei Canadei cu particularitățile condițiilor și resurselor sale naturale?
-
- 8*. Imaginați-vă că sunteți un guvernator ucrainean. Cum ați folosi potențialul diasporei ucrainene în reformarea economiei noastre?

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Calculați densitatea medie a populației din Canada. Comparați-o cu densitatea din SUA, Germania, Japonia și Ucraina.

§ 38. BRAZILIA

Republica Federativă Brazilia

Tabelul 39

Brazilia în America Latină și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în subregiune	Locul în lume
Suprafața teritoriului	8,5 mln. km ²	1	5
Populația	208 mln. persoane	1	6
PIB	2,2 trln. dol. SUA	1	8
PIB pe cap de locuitor (PPC)	10,5 mii dol. SUA	1	68
Indicele dezvoltării umane	0,754	1	79

LOCUL ÎN REGIUNE ȘI ÎN LUME. Brazilia – cea mai mare țară a Americii de Sud din punct de vedere al suprafeței și al populației. Țara acoperă aproape jumătate din continent – este atât de mare încât se învecinează cu aproape toate țările sale. Malurile sale sunt spălate de Oceanul Atlantic (coasta – 7500 km).

Înainte de sosirea europenilor, Brazilia a fost locuită de numeroase triburi de popoare indigene. În anul 1500, pe coasta braziliană a ajuns navigatorul portughez **Pedro Alvaris Cabral**, care a anunțat teritoriul descoperit o colonie a Portugaliei. În prezent, Brazilia este cea mai dezvoltată și mai bogată țară din America Latină. Este una dintre fondatorii ONU, MERCOSUR. Există specula-

ții că Brazilia va deveni o nouă superputere globală. Amplasarea în bazinul Amazonului, cu pădurea sa ecuatorială nemărginită, diversitatea ecosistemelor și resursele enorme reprezintă un patrimoniu natural unic care face din Brazilia obiectul unor interese globale semnificative.

Natura acestei țări uriașe este diversă: în nord este *Amazonia* – regatul pădurii ecuatoriale umede, în centru și în est – *Platoul brazilian* cu savană și păduri. Pădurile amazoniene sunt sursa de materii prime valoroase: lemn, suc de gvei, din care se obțin cauciuc natural, nuci, plante medicinale. O altă bogăție este apa. Nu există nici un loc în lume cu o rețea de apă mai densă decât bazinul mării Amazonii!

Brazilia are resurse uriașe forestiere, funciare, acvatică și hidroenergetice. Mai mult de 50 de tipuri de minerale diferite sunt extrase din zăcămintele sale minerale. *Platoul brazilian* este principala regiune minieră în care se găsesc minereuri feroase și neferoase (nichel, aluminiu, polimetalic, niobiu, tantal, beriliu, aur), precum și minerale nemetalice – apatite, fosfați, cărbune, diamante.

POPULAȚIA. Populația în Brazilia este situată foarte neuniform – este concentrată de-a lungul coastei Atlanticului: în banda de lățime oceanică de aproximativ 300 de km se concentrează 90% din totalul locuitorilor și tot atât din potențialul industrial și agricol. Majoritatea populației locuiește în orașe (84%). Cea mai dens populată este regiunea sud-estică a țării. Anume acolo sunt concentrate aglomerările metropolitane importante – *Sao Paulo* (21 milioane), *Rio de Janeiro* (12), *Belo Horizonte* (5 milioane de oameni). Un oraș mare este de asemenea *Brazilia* (aproape 4 milioane de oameni) – capitala Braziliei, construită în centrul geografic al țării. Orașe mondiale sunt *Sao Paulo* – cel mai mare oraș industrial, nu numai din țară, ci și în întreaga America de Sud, și *Rio de Janeiro* – orașul-simbol al Braziliei.

Populația este tânără – mai mult de jumătate din toți brazilienii sunt mai tineri de 20 de ani. Formarea națiunii braziliene este rezultatul amestecării celor trei rase: mongoloidă (populația indiană locală), europoidă și negroidă. Cu toate acestea, cei mai mulți sunt descendenți ai imigranților portughezi, de la primii coloniști (începând din sec. al XVI-lea), până la migranții din ultimul timp (sec. XXI). Semnificativă este partea neagră a populației, provenită din sclavi africani, care au fost aduși în țară începând cu sec. al XVII-lea. Ei în mare măsură s-au confundat cu portughezii, ceea ce a dus la populația modernă mixtă.

Des. 145. Statuia lui Hristos Mântuitorul din Rio de Janeiro – unul dintre cele mai faimoase monumente din lume

Record mondial

Fotbalul brazilian

Brazilia este cunoscută în întreaga lume prin fotbalul său, cel mai popular sport din țară și prin jucătorii săi (Ronaldo, Pele, Romario, Zico, Carlos Alberto, Kaka, Ronaldinho etc.). Echipele naționale braziliană și franceză au devenit campioane mondiale de cinci ori, ceea ce reprezintă un record.

Milioane de oameni din Brazilia au rădăcini în valul masiv al imigrației europene. În prezent, componența etnică a populației este: origine caucaziană (albi) – 48%, mixtă – 42,5%, 8% – africani, 1% – asiaticii, mai puțin de 0,5% – indieni. În Brazilia locuiesc 300 mii de ucraineni. Majoritatea brazilienilor vorbesc portugheza ca limbă de stat. Aceasta este singura țară din America, unde portugheza este limba oficială. După **compoziția religioasă** majoritatea brazilienilor sunt catolici (65%), 22% – protestanți, restul – aderenții altor religii sau ateii. Cultura Braziliei derivă în primul rând din cultura Portugaliei, coloniștii și imigranții au adus nu numai limba portugheză, dar și credința catolică, arhitectura colonială și multe tradiții, care încă mai au un impact semnificativ asupra vieții moderne.

DEZVOLTAREA MODERNĂ A ECONOMIEI. În istoria dezvoltării economiei din Brazilia au fost observate febrele de „zahăr” și apoi de „aur”, iar mai târziu în sec. al XIX-lea – boomul „de cafea” și „cauciuc”. Ulterior, a început boomul „industrial” – dezvoltarea rapidă a sectorului secundar al economiei: metalurgia, ingineria mecanică și industria chimică. Brazilia este acum liderul economic printre țările din America Latină și a opta cea mai mare economie din lume. Acest lucru este facilitat de resurse bogate, condiții naturale favorabile, un număr mare de persoane capabile de muncă.

Prin crearea unei industrii moderne și dezvoltarea agriculturii, Brazilia a devenit un stat industrial și agrar. Cu toate acestea, după o creștere economică rapidă, țara suferă acum de scandaluri de corupție politică și de proteste la nivel național și se confruntă cu recesiuni economice. Particularitățile structurii economice a țării în curs de dezvoltare sunt destul de mari în sectoarele secundar și primar: sectorul terțiar reprezintă 73% din PIB, sectorul secundar este de 21%, iar sectorul primar reprezintă 6%.

SECTORUL PRIMAR. Noua eră a **industriei miniere** braziliene a început cu extracția minereului de fier, care a devenit producția specializării sale internaționale. După extragerea sa, țara ocupă locul doi în lume (după Australia). În *ștatul Minas Gerais*, numele căruia este tradus ca „mine principale”, se extrage aproximativ 75% din minereul de fier brazilian. Sunt, de asemenea, exploatate depozitele de nichel, staniu, cromit, bauxită, cupru, plumb, tungsten, zinc, aur și alte minereuri. Pe șelf, de-a lungul coastelor Atlanticului, sunt deschise depozite de petrol.

Brazilia este o țară a **agriculturii** dezvoltate, care este una dintre fundamentele economiei sale. Nivelul ridicat de mecanizare și de dezvoltare a unor noi terenuri de pășunat oferă cea mai mare rată de creștere în comparație cu alte industrii ale economiei. La dezvoltarea creșterii plantelor contribuie clima ecuatorială și subtropicală și solurile fertile. Pentru nevoi proprii cresc porumb, grâu, fasole, legume, fructe și altele. În același timp, multe plante sunt cultivate special pentru vânzare în alte țări. Dacă anterior cultura principală de export a fost trestia de zahăr, acum este cafeaua, soia, porumbul, cacao, bananele, portocalele, nucile de caju, sisalul. Principalul centru de „cafea” al Braziliei este regiunea sud-estică, unde clima este ideală pentru creșterea copacilor de cafea. Brazilia oferă o treime din toată cafeaua din lume, făcând țara cel mai mare producător din ultimii 150 de ani. Cafeaua, în principal, felul arabica (care domină atât în Brazilia, cât și în lume – 85% din producție) și într-o

Plantații de cafea

Roadele

Boabe de cafea pentru export

Des. 146. Brazilia este cel mai mare producător și consumator de cafea din lume

măsură mai mică – robusta, sunt ocupate de plantații uriașe. Cacaia este, de asemenea, o cultură de export, dar producția sa, treptat, scade. Brazilia este unul dintre cele mai mari „coșuri de pâine“ a planetei: producția de cereale și boabe anual ating volume fără precedent în milioane de tone. Prin colectarea de porumb și soia țara este una dintre cei trei lideri mondiali după SUA și China. Regiunea principală a cultivării lor este sudul țării, cu clima mai favorabilă și solurile fertile. Pe terenurile irigate se cultivă orezul. Brazilia este al treilea producător de fructe din lume după China și India. Producția de fructe și fructe de pădure este uimitoare – sunt zeci de milioane de tone în miliarde de dolari. Uriașă este gama: banane, ananas, portocale, mandarine, lămâi, kiwi, mango, smochine, curmale, nectarine. De asemenea, se recoltează mere, pere, piersici, prune, zmeură, căpșuni, struguri. În regiunea de sud-est este concentrată producția braziliană de legume – roșii, castraveți, ceapă, usturoi, morcovi. Se cultivă pepeni și zămoși. Bogată este și gama de nuci: caju, cocos, braziliene, grecești. Brazilia este, de asemenea, specializată în creșterea de sisal și oferă mai mult de jumătate din exporturile sale mondiale. Mii de ferme cresc flori și plante ornamentale. În regiunea de nord a țării, care se extinde în Amazonia cu pădurile ecuatoriale umede, sunt răspândite plantațiile copacului de cauciuc.

În **creșterea animalelor**, se dezvoltă creșterea cornutelor de pășune. Brazilia are cel mai mare număr de vite din lume (zeci de milioane de capete), iar carnea de vită braziliană a câștigat piețe în Europa, Asia și America. O direcție de export este, de asemenea, creșterea păsărilor. Dezvoltat este **pescuitul** maritim și fluvial.

Jumătate din teritoriul Braziliei este acoperit de păduri, deci este dezvoltată **silvicultura**. Cea mai mare pădure ecuatorială din lume, situată în bazinul Amazonului, oferă țării exporturi de lemn și, de asemenea, o așează, printre primii zece producători globali de celuloză.

SECTORUL SECUNDAR. Brazilia are cea mai avansată industrie de producție din America Latină. Țara produce o varietate de produse industriale. Specializarea sa internațională este determinată de producția de țesături și încălțăminte, produse chimice, cherestea, oțel, aeronave, automobile și echipamente. Companiile braziliene și multinaționale investesc activ în echipamente și tehnologii noi.

Dezvoltarea **industrii energetice** a fost influențată de nivelul ridicat de resurse hidrologice al țării. Brazilia este unul dintre cei mai importanți producători de energie electrică la *CHE*. Aceste centrale generează aproape 60% din toată energia electrică din țară. Una dintre cele mai mari CHE din lume, „**Itaipu**”, a fost construită pe râul Paran, la granița dintre Brazilia și Paraguay. *CTE* produc mai mult de 25% din energie electrică, o parte importantă a energiei electrice este produsă din surse regenerabile (peste 16%).

Depozitele bogate de minereu de fier, mangan și calcar au asigurat dezvoltarea **metalurgiei feroase**. Astăzi, țara a devenit unul dintre cei mai importanți producători și exportatori de oțel din lume. *Ștutul Minas Gerais*, unde se concentrează extracția minereului de fier și producția a aproape 50% din totalul oțelului, se numește „inima de fier a Braziliei”. Complexele de producere a oțelului din *Belo Horizonte*, *Porto Alegre* și *Volta-Redondo* sunt cele mai mari din America Latină. Brazilia dezvoltă **metalurgia neferoasă**, în special producția de aluminiu.

Printre **industriile de inginerie** au câștigat o dezvoltare semnificativă construcția de automobile, nave și avioane. Brazilia este a șaptea în lume după dezvoltarea **construcției automobilelor**. În țară lucrează majoritatea producătorilor mondiali de automobile, cele mai mari *Volkswagen*, *Ford*, *Fiat*, *Renault*, *General Motors*. Se dezvoltă și companiile din Brazilia: *Troller* producător de mașini de teren (centrul – *Belo Horizonte*); *Marcopolo* – produce jumătate din toate autobuzele din țară și le exportă în mai mult de 60 de țări (*Caxias do Sul*). În țară, de asemenea, se produc tractoare mici, camioane, vehicule militare, motoare, piese auto (*Caxias do Sul*, *Sao Paulo*). În domeniul **construcțiilor navale** companii din Brazilia produc atât nave mari maritime, cât și mici fluviale. Printre ele – de pescuit, de patrulare, de cercetarea științifică și chiar submarine (centrul – *Fortaleza*). S-a dezvoltat și **industria aerospațială**: Brazilia are cel mai modern program spațial din America Latină, cu resurse considerabile pentru a lansa aeronave în spațiu și producție de sateliți. Ea este singura țară din emisfera sudică, unde este o stație spațială internațională. Compania braziliană *Embraer* este al treilea în lume în producția de aeronave, după compania europeană *Airbus* și cea americană *Boeing* (centrul – *Sao Jose dos Campos*, *Sao Paulo*). În ritm rapid de dezvoltare **fabricația de electronice, electrice, instrumente**. Companiile braziliene produc motoare electrice, generatoare, transformatoare (centru – *Yarahua do Sule*); calculatoare și echipamente de telecomunicații (*Sao Paulo*). *Manaus* este specializată în producerea de televizoare și alte produse electronice. Brazilia – singura țară din America Latină, care dezvoltă industria **microelectronică**, companiile sale produc cipuri, carduri inteligente, aplicații de identificare automată a

Des. 147. Autobuz produs de compania braziliană „*Marcopolo*”

animalelor, droguri, vehicule, oameni, etc. (centrul – *Porto Alegre*).

Producție de celuloză și hârtie este bine dezvoltată. Brazilia este printre primii zece producători de **produse chimice** din lume. Produce fibre sintetice, îngrășăminte minerale, pesticide, vopsele, lacuri, produse farmaceutice, diverse detergenți, produse cosmetice (centru – *Salvador*). În Brazilia, gazogol-alcoolul este utilizat pe scară largă, produs din trestia de zahăr și a înlocuit cu succes benzina. Acum, acest combustibil ieftin este alimentat de mai mult de jumătate din toate mașinile din țară.

Producția de țesături (din lână și bumbac) este considerată cea mai veche producție industrială din Brazilia. Acum, țara ocupă locul al doilea în lume în producția de blugi și al treilea la țesături tricotate. Cele mai mari centre sunt *Rio de Janeiro*, *Sao Paulo*. Brazilia – unul dintre cei mai importanți producători de **îmbrăcăminte** și **încălțăminte** din lume (*Fortaleza*). Un nivel ridicat de dezvoltare a dobândit **producția de alimente și băuturi**. Țara nu are pereche în lume pentru producția de cafea instant. Cu toate că, în mare măsură, cafeaua este exportată, țara rămâne cel mai mare consumator de cafea din lume. Ea este, de asemenea, cel mai mare producător și exportator de suc de portocale.

Particularitatea amplasării unor mari **zone industriale** în Brazilia este concentrarea lor în regiunile sud-estice și sudice ale țării și în marile orașe. Cele mai dezvoltate industriale sunt statele *Rio de Janeiro*, *Sao Paulo*, *Rio Grande do Sul*, *Pernambuco*. *Sao Paulo* – cel mai mare megalopolis industrial nu numai în Brazilia, ci în toată emisfera sudică. În același timp, dezvoltarea rețelei de transport, electricitate și comunicații contribuie la deconcentrarea industriei și dezvoltării industriale și a altor regiuni.

SECTORUL TERȚIAR. Brazilia are o componentă industrială puternică, dar acum economia sa este dominată de sectorul terțiar. În domeniul **serviciilor financiare**, principalele centre sunt: *Sao Paulo* (una dintre cele mai mari din lume), *Brazilia*, *Rio de Janeiro*. **Activitățile de cercetare** proeminente sunt susținute de universități, laboratoare, prezența muncitorilor calificați și sprijinul statului, care investește puternic în știință și tehnologie. Brazilia participă la cercetarea spațială, este unică în emisfera sudică, care are o stație spațială internațională și produce aeronave. Țara este un pionier în explorarea petrolului la adâncimi mari. Brazilia este un jucător global în domeniul microelectronicii. *Recife*, *Florianapolis* sunt centre de producție software. *Sao Paulo* – unul dintre cele mai mari centre științifice din America Latină.

Dezvoltarea **rețelei de transport** în Brazilia a început în secolul trecut. Atunci a fost creat un sistem de autostrăzi, care se întind chiar și prin Amazonia inaccesibilă. În prezent, **transportul rutier** joacă un rol major în trans-

Des. 148. Centrul de lansare Alcantara la Agenția Spațială din Brazilia

Lumea în spațiu și timp

Țara Sao Paulo

Sao Paulo este cel mai dens populat și mai bogat oraș din Brazilia. Acolo locuiesc 60% din toți milionarii din țară (30 mii!). Este denumită figurativ „capitalul financiar al Braziliei”, deoarece există sedii ale mai mult de jumătate din toate CTN, bănci și instituții financiare. Are un impact asupra comerțului internațional, finanțelor, artelor, distracțiilor. Dacă Sao Paulo era o țară, atunci prin PIB ar fi clasată pe locul 47 în lume, adică mai mare decât Egiptul, egalând aproximativ cu PIB al Noii Zeelande, Israelului sau Ucrainei.

Des. 149 – Sao Paulo – cel mai mare centru industrial, financiar și științific din Brazilia

portul de mărfuri și călători. **Transportul aerian** asigură transportul pasagerilor și al mărfurilor pe distanțe lungi. În Brazilia, există aproximativ 4000 de aeroporturi și de aerodromuri. Prin acest indicator, țara este a doua în lume după SUA. Cel mai mare aeroport este *Guarulhos din Sao Paulo*, care concentrează majoritatea zborurilor internaționale și are legături cu toate orașele mari din întreaga lume. Principalele aeroporturi internaționale sunt de asemenea *Rio de Janeiro* și *Brazilia*. Țara are o **rețea feroviară** extinsă – a zecea după mărime din lume. Aceasta asigură în cea mai mare parte transportul de mărfuri, liniile de pasageri sunt puține. Brazilia este o mare țară marină. **Transportul maritim** servește comerțul internațional al țării: aproape 75% de mărfuri sunt transportate pe mare (zahăr, soia, cafea, porumb, grâu, sare, citrice, suc de portocale, dar și hârtie, automobile, echipamente). Brazilia are cele mai încărcate porturi maritime din America Latină. Porturi sunt aproape în toate orașele mari de-a lungul coastei atlantice. Cele mai mari sunt *Santos* lângă Sao Paulo, *Paranagua*, *Rio de Janeiro*.

Transportul fluvial – cel mai ieftin

și mai curat, dar în Brazilia este folosit cel mai puțin, în ciuda sistemului fluvial extins și ramificat. Cu toate acestea, există regiuni care depind aproape exclusiv pe acest tip de transport, cum ar fi Amazonia, unde distanțele sunt mari, iar drumuri și căi ferate nu există. Brazilia are aproximativ 50 mii de kilometri de căi fluviale pe care sunt transportate mașini, cereale, minereu de mangan. Cele mai mari porturi fluviale sunt *Manaus* pe râul Riu Negro și *Santarem* pe Amazon. Cel mai mare nucleu de transport este *Sao Paulo*, care intersectează diverse moduri de transport și automagistrale.

Turismul devine un domeniu din ce în ce mai important al economiei. După numărul de turiști internaționali Brazilia este lider în America de Sud, și a doua în America Latină, după Mexic. Destinațiile turistice includ numeroase obiecte istorice, culturale, gastronomice. Dar cele mai populare sunt cele naturale: combinarea ecoturismului cu rutele de aventură. În clasamentul celor mai populare destinații și atracții sunt pădurile ecuatoriale amazoniene, zonele umede Pantanal, plaja oceanică în Santa Catarina, statuia lui Hristos pe vârful vulcanului Corcovado și carnavalul de la Rio de Janeiro.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Până nu demult, baza exporturilor braziliene o formau materiile prime minerale, principalele produse fiind zahărul, cauciucul și aurul. În prezent, 84% este alcătuită din produse finite și produse semifinite: avioane, automobile, inginerie electrică, oțel, țesături, încălțăminte. Brazilia se numără printre primii trei lideri mondiali în exportul de produse agricole. Acesta deține podiumul mondial în exportul de soia, cafea, suc de portocale (80% din lume), zahăr (25%), nuci, pepeni, bovine și carne de vită. O mare parte din exporturi cade pe hârtie și celuloză, fructe. Pe piețele externe oferă, de asemenea, minereu de fier. Principalii parteneri de export sunt China, UE, SUA, Argentina, Japonia. Principalele articole ale **importurilor** braziliene sunt produsele chimice (23%), inclusiv îngrășămintele, mașinile, echipamentele electrice și de transport, petrol, piese auto, electronică. Ucraina dezvoltă legături politice, economice, culturale și umanitare cu Brazilia. Țara noastră exportă îngrășăminte, metale feroase, materiale energetice către Brazilia. În schimb, Ucraina importă carne, tutun, cafea, minereu de fier, feroaliaje.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Evaluați locul Braziliei în lume și în America Latină.
 2. Cum condițiile naturale și disponibilitatea resurselor au influențat dezvoltarea economiei Braziliei?
 3. Cum este așezată populația în țară? Arătați cele mai mari orașe de pe hartă.
 4. Ce tipuri de activități sunt dezvoltate în sectorul terțiar al economiei țării?
 5. Ce tipuri de transport sunt deservite de transportul de pasageri și mărfuri în Brazilia?
 6. Descrieți specializarea producției vegetale braziliene. Prin ce producție vegetală țara este un lider mondial?
 7. Care sunt producțiile sectorului secundar care determină specializarea internațională a țării?
 8. Descrieți legăturile economice externe ale Braziliei.
-
- 9*. Comparați structura sectorială a economiilor din SUA, Canada și Brazilia. Care sunt caracteristicile sale într-o țară în curs de dezvoltare.

LUCRARE PRACTICĂ NR. 6

Caracteristicile comparative ale construcțiilor de mașini din SUA, Canada și Brazilia

1. Aflați care producții constructoare de mașini s-au dezvoltat în SUA, Canada și Brazilia. Care dintre acestea sunt producțiile specializării internaționale a fiecărei țări?
2. Determinați dacă țările au caracteristici similare în structura, dezvoltarea și plasarea construcțiilor de mașini.
3. Care sunt principalele diferențe dintre industriile constructoare de mașini din țările în cauză?

CAPITOLUL V

AFRICA

Tema 1. CARACTERISTICA GENERALĂ A AFRICII

Tema 2. ȚĂRILE AFRICII

Studiind acest capitol:

- **veți obține** o imagine a hărții politice actuale a Africii, a zonelor de conflict armat și a manifestărilor teroriste, dezvoltarea economică inegală a subregiunilor, legăturile Ucrainei cu Africa și perspectivele de extindere a acestora;
- **veți afla** despre zonele miniere, caracteristicile economiei și specializarea internațională a țărilor africane, orașele sale mondiale și regiunile turistice;
- **veți învăța** cum să faceți distincția între formele de guvernare, structura teritorială a țărilor africane, tipurile acestora în termeni de dezvoltare economică, procesele demografice și de urbanizare, componentele sectoarelor terțiar, secundar și primar al economiei, să alcătuiți o caracteristică economică și geografică generală a țării;
- **veți dezvolta** abilitatea de a evalua rolul organizațiilor internaționale în regiune, de a calcula disponibilitatea resurselor, de a trage concluzii cu privire la cauzele unei dezvoltări economice inegale a țărilor, de a citi hărțile tematice, de a utiliza sursele de internet pentru a găsi informațiile necesare;
- **veți dobândi competențe** în științele naturii și științele sociale, ale informării și implicării digitale, ale implicării civice, educației ecologice și conștientizării în domeniul culturii, veți dezvolta capacitatea de a organiza și evalua activitățile voastre educaționale și cognitive.

§ 39. SUBREGIUNILE AFRICII ȘI CARACTERISTICILE SALE POLITICO-GEOGRAFICE

- Amintiți-vă, ce zone naturale s-au format în Africa.
- Ce probleme globale ale omenirii au apărut în țările din Africa?

AȘEZAREA GEOGRAFICĂ ȘI COMPONENTA REGIUNII. Africa este a doua după populație (după Asia) și cea de-a treia regiune din lume după suprafață (după Asia și America). Are o singură legătură terestră cu Asia în *Peninsula Sinai*, legând-o cu *Peninsula Arabică*. Vecin apropiat este și Europa, ele sunt separate de îngusta *strâmtoare Gibraltar* și *Marea Mediterană*. Aproape la mijloc Africa este înconjurată de ecuator, care are o influență decisivă asupra formării condițiilor sale naturale.

Țări de coastă sunt aproximativ douăzeci, iar insulare – 10. În special, *Madagascar* este cel mai mare stat din lume dintre acele ce acoperă o insulă. În același timp, în nicio altă regiune a lumii nu există așa un număr mare de țări fără ieșire la mare. Cele mai multe dintre ele aparțin celor mai sărace din lume. Unele țări africane sunt comparabile cu cele europene, însă cele mai multe le depășesc în mod semnificativ.

Pe baza caracteristicilor istorice, socio-economice, culturale și naturale comune din Africa, există mai multe subregiuni care acoperă statele suverane și o serie de teritorii dependente și entități de stat nerecunoscute (tab. 39).

HARTA POLITICĂ ACTUALĂ. Primele state – Egiptul Antic, Regatul Etiopian – au apărut pe teritoriul Africii încă în milenii VI-V î.e.n. În trecut, pe teritoriul său au existat până la 10 mii de formațiuni diferite de stat și triburi autonome cu limbile, obiceiurile și cultura lor. Colonizarea activă

Tabelul 39

Componenta regională a Africii

Subregiunea	Țările și teritoriile dependente
Africa de Nord	Algeria, Egipt, Libia, Maroc, Tunisia, Sudan și altele.
Africa de Vest	Benin, Ghana, Guinea, Côte d'Ivoire, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone și altele.
Africa de Est	Etiopia, Kenya, Madagascar, Mozambic, Sudanul de Sud, Insulele Seišel, Rwanda, Somalia, Tanzania, Zambia, Zimbabwe și altele.
Africa Centrală	Angola, Camerun, Republica Democrată Congo (RD Congo), Republica Congo, Guinea Ecuatorială, Gabon, Republica Centrafricană (CAR), Ciad și altele.
Africa de Sud	Namibia, Republica Africană de Sud (Africa de Sud), Botswana, Lesotho, Swaziland, Madagascar și altele.

Record mondial

Cea mai mare țară din Africa este Algeria, suprafața sa este de 2,4 milioane km², care este de aproape 4 ori mai mare decât Ucraina. Cel mai mic stat continental este Gambia (10,7 mii km²), care este mai mică decât regiunea Transcarpatia din Ucraina.

Lumea în spațiu și timp

Insulele Canare

Destinația turistică renumită a Insulelor Canare situată în Oceanul Atlantic aproape de coasta de nord-vest a Africii, la 100 km de Maroc, nu este legată politic de Africa. Este una dintre cele 17 comunități autonome din Spania, cea mai sudică regiune a acesteia.

a continentului de către europeni a început în sec. al XIX-lea. Acest proces a ajuns de o asemenea amploare, încât a fost numit „curse pentru Africa”. Apoi, întreaga regiune a fost împărțită între mai multe state europene importante – Franța, Marea Britanie, Portugalia, Germania, Belgia, Spania, Italia. Independente au rămas numai *Etiopia și Liberia*.

Procesul de eliberare a țărilor africane a început după primul război mondial. În 1922, *Egiptul* a ieșit de sub protectoratul Marii Britanii. Un impuls suplimentar pentru suveranitatea țărilor a dat sfârșitul celui de-al doilea război

mondial. Anul 1960 a devenit numit în istorie „anul Africii”, pentru că este anul când 17 țări și-au pierdut dependența colonială.

Lumea în spațiu și timp

Pe teritoriul unui stat – Somalia există mai multe formațiuni statale și autonomii autoprocimate: Somaliland și-a declarat independența în a.1991; Puntland autonomă din a. 1998; Gallumudug a apărut în 2006; Northland a existat în perioada 2008-2009. Somaliland optează pentru independența deplină, iar celelalte entități sunt gata să se alăture Somaliei în calitate de subiecte ale federației. ONU le recunoaște pe toate ca teritorii autonome ale Somaliei.

Astăzi, practic toate țările africane sunt state tinere care au câștigat independența în a doua jumătate a sec. al XX-lea. Pe harta politică actuală acestea sunt 54, mai multe decât în orice altă regiune a lumii. Aproape toate țările africane sunt membre ale *ONU* și ale *Uniunii Africane*. Dependente, sub controlul puterilor europene, au rămas doar teritorii minuscule pe continent și unele insule (de exemplu, *Reunion* și *Mayotte* în Oceanul Indian – regiunile de peste mări ale Franței). Există, de asemenea, câteva formațiuni de stat

autoprocimate și nerecunoscute. Astfel, rămâne neresoluționată problema *Saharei de Vest* – o zonă de 1000 de km de-a lungul coastei atlantice a Africii de Nord, care odată a fost zonă de influență a Spaniei. După ce spaniolii au părăsit-o în 1975, teritoriul a fost ocupat de statul vecin *Maroc*. În schimb, mișcarea locală de independență s-a opus ocupației și a anunțat crearea Republicii Democratice Arabe Sahara, ceea ce a condus la un război civil prelungit (de 16 ani). Aceasta este în prezent o zonă controversată.

Din nefericire, trecutul colonial al continentului este simțit nu numai acolo. Frontiere artificiale, cu o singură față aruncate în timpul colonialismului, specializarea economiei, dependența de capitalul străin și de piețele externe – nu este o listă completă a problemelor pe care încearcă să le rezolve țările africane. Adesea sunt încurcați de instabilitate, corupție, violență și autoritarism. În multe țări au loc loviturile de stat, în rezultatul cărora la putere ajung dictaturi militare. Pentru câștigul politic, sunt provocate conflictele etnice și religioase care dau naștere unor conflicte armate sângeroase. Prin urmare, în Africa, există în mod constant „puncte fierbinți”. Cel mai îndelungat conflict (din a. 1956) sunt războaiele civile din Sudan, care se bazează pe ură etnică între vorbitorii de limbă arabă din nordul musulman al țării și oamenii din sud, care aderă la credințele tradiționale sau creștinism. În războaie deja au fost uciși aproximativ 2 milioane de civili, iar mai mult de 4 milioane, din cauza secetei periodice, foametei, încălcărilor drepturilor omului, au fost for-

țați să își părăsească locuințele și să fugă în țările vecine. Rezultat al confruntării a fost separarea *Sudanului de Sud* și proclamarea ca stat suveran în a. 2011. Cu toate acestea, și acum relațiile dintre țările care au dispute teritoriale și economice (rezerve semnificative de petrol în zonele de frontieră disputate) rămân extrem de tensionate, iar conflictele violente pot să degenereze într-un alt război civil. Riscul de izbucnire a unui război civil există în *Republica Centrafricană*, în care comunitatea internațională nu a reușit să restabilească ordinea și să pună capăt instabilității cauzate de răsturnarea președintelui încă din a. 2013. În *Republica Democrată Congo* s-au menținut tensiunile asociate cu existența diferitelor grupuri armate și corupția pe scară largă; în *Nigeria* și vecinii *Ciad*, *Niger*, *Camerun* – între diferite curente ale islamului, care conduc activități teroriste. *Liberia*, la intersecția sec. XX-XXI a supraviețuit unei lovituri de stat, o perioadă de dictatură militară și două războaie civile, care au adus mii de victime și au consecințe catastrofale pentru economie. În *Mali* răscoala tuaregilor și lovitura de stat a dus la crearea unor grupuri extremiste. Din păcate, această listă de conflicte nu este definitivă.

În același timp, problemele globale ale sărăciei, foametei și ocrotirii sănătății caracteristice pentru Africa, au scăzut considerabil în ultimii ani, datorită răspândirii educației și progresului economic.

STRUCTURA DE STAT A ȚĂRILOR. Majoritatea statelor africane au avut din cele mai vechi timpuri conducere autoritară și, în consecință, cel mai scăzut indice de democrație din lume (aici mișcările democratice s-au răspândit de la sfârșitul sec. XX). În prezent, după forma guvernării, aproape toate statele din Africa sunt republici (parlamentare și prezidențiale). Există doar trei monarhii – *Maroc*, *Lesotho* și *Swaziland*.

Cele mai multe țări africane au o structură unitară, federale sunt *Niger*, *Etiopia*, *Somalia*, *Sudanul*, *Sudanul de Sud*, *Uniunea Insulelor Comore*.

În ceea ce privește dezvoltarea economică, țările din Africa fac parte din tipurile de țări în curs de dezvoltare. Numai una – *Republica sud-africană* este dezvoltată economic.

Lumea în spațiu și timp

„Punctele fierbinți” din Africa

În anii 1960-1980, în Africa s-au produs peste 70 de lovituri de stat și 13 omoruri prezidențiale. Numeroase dispute de frontieră și teritoriale au fost soluționate prin conflicte armate. Un eveniment tragic a fost genocidul din Rwanda din 1994, care a ucis 800 de mii de persoane. Cel mai devastator a fost cel de-al doilea război din Congo (1998-2008), care a dus la decesul a aproximativ 5,5 milioane de persoane.

Des. 150. Numeroase conflicte din țările africane se transformă adesea în confruntări armate

CONDIȚIILE ȘI RESURSELE NATURALE. Africa are o mare întindere din nord spre sud și de la vest la est. Datorită locației sale pe ambele părți ale ecuatorului, și formei sale compacte, 75% din suprafața sa este situată între tropice – în centurile ecuatorială, subecuatorială și tropicală. De aceea, aici s-a format cea mai fierbinte climă de pe Pământ. Pe ambele părți ale tropicilor au apărut zone aride uriașe: *Sahara* – cel mai mare deșert din lume, care acoperă o suprafață mai mare decât întregul teritoriu continental al SUA, și *semideșertul Kalahari*, care s-a răspândit ca urmare a deșertificării. La sud de Sahara se află *Sahel* – zona de tranziție între regiunile de deșert aride și savane, suprafețele cărora în Africa sunt enorme. Pe suprafețele lor trăiesc o mulțime de animale sălbatice terestre, așa-numitul marele cinci: elefanți, bivoli, lei, rinoceri, leopardzi.

Particularitatea topografiei Africii este cea dominată de câmpii înalte – dealuri, șesuri, platouri montane. În special, Africa de Est este remarcabil de înaltă. Pe acolo trece imensul sistem al *Rifturilor Africii de Est* de-a lungul căruia s-au format munți vulcanici și au loc cutremure. Cele mai înalte puncte ale continentului – *Muntele Kilimanjaro* (5895 m) și *Muntele Kenya* (5199 m) sunt situați la o altitudine mare (peste 5000 m) a *Platoului Estafrican*. Munții ocu-

Des. 151. Oaza în Sahara, cel mai mare deșert din lume, Egipt

Des. 152. Savana – peisaj african răspândit, Tanzania

pă o mică parte a teritoriului (*zonele muntoase Etiopiene, Rwenzori, Atlas, Dragoni Cape*). Pe teritoriul Africii curg, unele dintre cele mai lungi și mai bogate în apă, râuri din lume – *Nil, Congo, Niger*. Lacurile sale *Victoria, Tanganyika, Nyasa* se numără printre primele zece lacuri cele mai mari și mai adânci din lume. Africa Centrală și Africa de Vest sunt acoperite de păduri ecuatoriale: *bazinul Congo* este a doua zonă de pădure după mărime din lume după Amazon. Cea mai mare parte din ele aparțin Fondului mondial pentru natură.

Resursele funciare ale Africii sunt enorme. Dar calitatea solului african este diferită. Unele dintre speciile lui se epuizează foarte repede și își pierd fertilitatea naturală, sunt sărate și suferă eroziune din cauza prelucrării greșite. Acest fenomen negativ a devenit catastrofal în Africa.

Pădurile ocupă aproximativ 10% din suprafața totală a continentului. Aproape 90% din pădurile neatinsse primare au fost distruse datorită tăierii necontrolate. Despădurirea în Africa este de două ori mai mare decât me-

dia din lume: în fiecare an, continentul pierde mii de hectare de pădure, iar 19% din ele sunt degradate.

Africa este bogată în **resurse minerale** diverse. Aceasta reprezintă aproximativ 70% din mineralele lumii din toate categoriile cunoscute. Regiunea se situează pe primul loc în lume în ceea ce privește rezervele de platină (aproape 70% din lume), cobalt (60%), diamante (56%). Depozite semnificative de petrol, mangan, cromit, fosforit, aur, uraniu.

Depozitele de petrol și gaze naturale sunt deschise atât pe continent, cât și pe raftul maritim. Țările principale în extracția lor sunt *Nigeria, Angola, Algeria, Libia, Egipt*. *Africa de Sud* este unul dintre primii zece producători de cărbune din lume. În mod similar, *RSA* este un producător de clasă mondială de minereu de fier și mangan (împreună cu *Gabon și Ghana*). O valoare importantă au diferitele minereuri de metale neferoase, mai ales că ele sunt epuizate în alte regiuni ale lumii. Lideri mondiali în producția de platină sunt *Africa de Sud* (primul loc în lume) și *Zimbabwe* (al treilea). *Guinea* deține mai mult de 20% din rezervele de bauxită din lume și ocupă locul trei în lume pentru extracția lor.

Așa-numita centură de cupru se extinde în *Republica Democratică Congo* și *Zambia*, iar de staniu – de asemenea în *RD Congo* și *Rwanda*; aceste țări sunt cei mai mari producători din lume. Lideri în extracția aurului în lume și în Africa sunt – *Ghana, Africa de Sud, Mali, Burkina Faso, Guineea*. Aproape pe toate pozițiile ale primilor zece lideri mondiali în minerit de diamante sunt situate țări africane – *Botswana* (al doilea loc în lume, după Rusia), *Republica Democrată Congo, Angola, Africa de Sud, Zimbabwe, Namibia, Sierra Leone*. Printre primii zece producători mondiali de uraniu sunt *Niger, Namibia, Africa de Sud*. De asemenea, în Africa, există depozite semnificative de minereu de zinc, titan, vanadiu, nichel, bismut, litiu, beriliu, tantal, niobiu, wolfram, pietre prețioase și semiprețioase. Materiile prime minerale din Africa sunt de înaltă calitate și, în multe cazuri, sunt extrase în mod deschis.

Des. 153. Extracția platinei, Zimbabwe

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Folosind harta, numiți țările intracontinate și cele insulare din Africa. Dați exemple de țări care au acces la mări și oceane. Cum aceste caracteristici ale locației influențează dezvoltarea economiei în țară?
2. Ce subregiuni se disting în Africa? Arătați-le pe hartă.
3. Ce forme de stat (formă de guvernare și organizare teritorială) predomină în Africa? Dați exemple de monarhii, republici, federații.
4. Unde sunt zone de conflict armat în Africa? Care sunt cauzele lor și care sunt consecințele?
5. După rezervele căror resurse țările Africii intră în primii zece lideri mondiali?
6. Care este importanța resurselor regiunii pentru dezvoltarea economică a țărilor din Africa?
- 7*. Gândiți-vă, de ce Africa este împânzită cu „puncte fierbinți”. Care sunt cauzele declanșării conflictelor?

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Comparați suprafața teritoriului celei mai mari țări din Africa cu Ucraina. Calculați de câte ori o țară este mai mare decât cealaltă.

CĂUTAȚI PE INTERNET

Știți care din țările africane a recunoscut pentru prima dată independența Ucrainei în 1991? Aflați, cine a numit-o pentru prima dată „Muntele Leului”; colonie a cărui stat a fost în trecut; când a câștigat independența; ce nivel de dezvoltare economică este astăzi (https://en.wikipedia.org/wiki/Sierra_Leone).

PETRECEȚI UN STUDIU (LA ALEGERE)

1. Frontierele pe harta politică a Africii: trăsături de delimitare și demarcare.
2. Angola: o dezvoltare reușită după război.

§ 40. POPULAȚIA ȘI AȘEZAREA SA

- Amintiți-vă, în care dintre regiunile lumii studiate deja este cea mai mare densitate a populației.
- Cum răspândirea conflictelor și războaielor în Africa se reflectă asupra migrației populației sale?

PROCESE DEMOGRAFICE. Populația Africii este de aproximativ 1,3 miliarde de oameni – 17% din numărul total de pământeni (a. 2018). În ultima jumătate de secol a crescut de peste 3,5 ori: de la 366,5 milioane de oameni în a. 1970 la 1,288 milioane în a. 2018. Aceasta este o adevărată explozie demografică! Populația Africii a început să crească într-un ritm rapid de la mijlocul sec. al XX-lea și, potrivit ONU, până în 2050 numărul său ar putea ajunge la 2,5 miliarde de persoane și va reprezenta aproximativ 26% din numărul total al oamenilor de pe Pământ!

Regiunea deține primul loc mondial după nivelurile de natalitate și mortalitate: dintre primele 20 de țări cu cea mai mare rată a natalității din lume, 19 sunt din Africa (rata maximă în *Niger* și *Angola* – peste 44 ‰); dintre cele 20 de țări cu cele mai ridicate rate de mortalitate, jumătate sunt africane (cea mai gravă situație în *Lesotho*, *Ciad* – peste 13 ‰) (a. 2017). Rata ridicată de naștere se datorează tradițiilor străvechi ale căsătoriei timpurii și a familiilor mari, dar și dorinței părinților de a avea mai mulți copii, având în vedere mortalitatea infantilă foarte mare, și, în același timp, un mijloc de asigurare a gospodăriei cu un număr mare de muncitori. De asemenea, influențează și viziunea religioasă, și întârzierea socio-economică. În același timp, mortalitatea, dimpotrivă, a scăzut semnificativ și speranța generală de viață a crescut odată cu creșterea nivelului de asistență medicală în ultimele decenii. În combinație cu ratele ridicate ale natalității, aceasta a devenit principala cauză a exploziei demografice pe continent.

Deși mortalitatea continuă să rămână ridicată, Africa înregistrează o rată anuală de creștere a populației record de 2,5% (sau 25 de persoane la 1000 de locuitori). Creșterea extremă în regiune este asigurată de Africa de Est, Centrală și de Vest, unde numărul de locuitori în viitor poate crește de cinci ori. Populația continuă să fie în cea de-a doua fază a tranziției demografice, ceea ce duce la o creștere rapidă a numărului populației.

Explozia demografică din Africa amenință să distrugă dezvoltarea infrastructurii și să agraveze dezvoltarea economică. Politicile demografice care vizează reducerea creșterii populației și promovarea planificării familiale se desfășoară numai în unele țări (în special în *Kenya*, *Zambia*, *Tunisia*, *Egipt*, *Maroc*, *Algeria* și altele).

Africa – „leagănul omenirii”

Africa este numită casa strămoșilor omenirii, pentru că tocmai de acolo, conform oamenilor de știință, au apărut străvechii *Homo sapiens* – strămoșii comuni ai oamenilor. În 1974, în Etiopia, a fost găsit un schelet de creatură umanoidă, care a trăit cu aproximativ 3,2 milioane de ani în urmă. Ulterior, în Tanzania au fost găsite amprentele antice ale omului. Aceste descoperiri au devenit dovezi incontestabile că omenirea a provenit din Africa de Nord-Est.

Record mondial

Țara cu cea mai mare populație din Africa este Nigeria, aici locuiesc 196 de milioane de oameni (a. 2018). Cea mai mare rată de creștere a populației este în Sudanul de Sud de 38 ‰ (a. 2017).

Record mondial

Niger are cea mai tânără populație de pe planetă – vârsta medie este de numai 15 ani, iar în Mali, Uganda, Angola – cam 16 ani (a.2017)!

COMPONENTA DE VÂRSTĂ ȘI GEN ȘI RESURSELE DE MUNCĂ.

Creșterea rapidă a populației Africii a dus la cea mai mică medie a vârstei de 19 ani, în timp ce în lume această cifră este de 34. În multe țări africane, jumătate din populație nu are mai mult de 25 de ani. Speranța de viață estimată în Africa este cea mai mică din lume – 50-60 de ani.

Resursele de muncă din regiune în general au un nivel scăzut de educație și calificare. Peste 65% din populația activă din punct de vedere economic din Africa este angajată în agricultură.

În același timp, într-o explozie demografică, numărul populației active din punct de vedere economic ajunge la sute de milioane de oameni, pe care țările africane nu le pot amplasa în producția publică, astfel încât șomajul din Africa acoperă o treime din populația aptă. În ultimii ani, migrația din Africa a crescut puternic (650 de milioane de persoane în fiecare an).

SISTEMUL DE POPULARE. Până nu demult, densitatea medie a populației din Africa era una dintre cele mai mici pe planetă, acum este de 43 de persoane/km². Acum, după acest indicator, regiunea este pe locul doi în lume (după Asia – 146 persoane/km²), în fața Europei (34 persoane/km²). Diferențele teritoriale în ceea ce privește densitatea populației sunt prezentate în tab. 40. Populația este cunoscută ca fiind afectată de condițiile naturale: cea mai mică densitate este în deșerturi, savanele uscate, pădurile ecuatoriale. Populate dens sunt zonele cu condiții favorabile agriculturii: valea Nilului, coasta mediteraneană a **Africii de Nord**, coasta de nord a Golfului Guineea zonele muntoase din Etiopia, zonele Marilor Lacuri și zonele industriale. Cea mai mare densitate a populației au țările din **Africa de Est** – *Mauritius, Rwanda, Burundi* (430 persoane/km²), cea mai mică – *Namibia, Mauritania, Libia* (3-4 persoane/km²).

Africa este o regiune rurală. După nivelul urbanizării, care este în medie de 40%, se află în mod semnificativ în urma altor regiuni ale lumii. Populația rurală predomină în majoritatea țărilor africane. Cel mai puțin urbanizate rămân

Tabelul 40

Diferențe teritoriale privind indicatorii de populație (a. 2018)

Subregiunea	Numărul populației mln. oameni	Vârsta medie, ani	Densitatea populației, persoane/km ²	Gradul de urbanizare (orășenesc), %
Africa de Nord	238	25	31	50
Africa de Vest	382	18	63	47
Africa de Est	433	18	65	27
Africa Centrală	168	17	26	42
Africa de Sud	66	26	25	60

țările din **Africa de Est** – *Burundi, Uganda*, în care mai mult de 80% din populație trăiește în sate. În același timp, începând cu sec. al XX-lea gradul de urbanizare în multe țări africane este în creștere, în special în sud de Sahara. Dacă în a. 1957 orășeni erau doar 15% dintre locuitorii Africii, în a. 2000 această cifră a crescut la 37%, iar până în 2030 se prezice că va fi mai mult de 45%. Astfel de rate de creștere ridicate ale populației urbane indică spre o „explozie urbană”. Acum, la un nivel ridicat de urbanizare au ajuns țările din **Africa de Nord** – *Libia (80%), Algeria (70%)*.

Cel mai mare oraș din Africa este *Cairo*, capitala Egiptului: peste 20 de milioane de oameni trăiesc în acest megalopolis. Grupul de megalopolisuri majore din lume include și orașele *Lagos*, capitala *Nigeriei* și *Kinshasa*, capitala *RD Congo* (16 milioane de persoane). Aceste orașe africane sunt mai mari decât Parisul și Londra!

COMPONENTA ETNICĂ. Compoziția etnică a populației din Africa este extrem de variată. Etnografiile numără până la 3000 de grupuri etnice diferite în regiune. Unele dintre ele, în special în Africa de Nord, s-au format în națiuni mari, dar cele mai multe se află la nivel tribal și național. Numai în *Nigeria* există mai mult de 370 de triburi!

Record mondial

Cea mai mare densitate a populației din țările africane are *Mauritius*-ul insular – 625 de persoane / km².

Record mondial

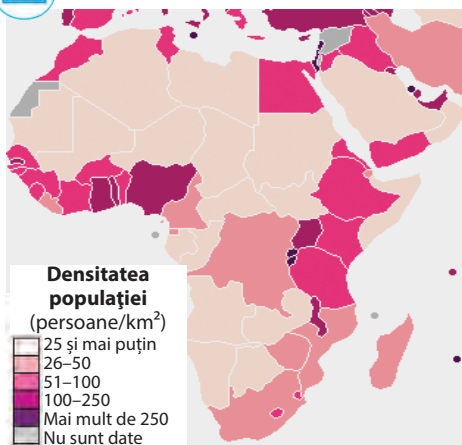
Cea mai urbanizată din Africa este zona dispută a Saharei Occidentale – aproape 95% (a. 2018).

Des. 154. Lagos – marele megalopol al lumii, Nigeria

LUCRUL CU HARTA

1. Cum este plasată populația pe teritoriul Africii?
2. În ce regiuni ale Africii au apărut centre cu cea mai mare densitate a populației?
3. Unde sunt teritoriile cu cea mai scăzută densitate a populației?
Care este legătura cu condițiile naturale?
4. Cum considerați, de ce cea mai mare densitate a populației este în Africa de Est.

Des. 155. Densitatea populației în Africa (a. 2017)

Des. 156. Berberi – oameni indigeni din Africa de Nord

Des. 157. Fete etiopiene – reprezentanți ai rasei de tranziție, Africa de Est

Populația Africii aparține tuturor raselor importante. Africa de Nord este populată de popoarele din rasa europeană (25% din numărul total de locuitori din subregiune). Formarea națiunilor algeriană, marocană, tunisiană, egipteană, sudaneză este rezultatul interacțiunii vechilor etnici locali cu lumea europeană și cea arabă. Partea vestică a subregiunii din cele mai vechi timpuri este locuită de berberi, în timp ce în est încă î.e.n. au sosit arabii din Asia de Sud-Vest și au răspândit cultura musulmană. Aceste popoare au format o singură populație și s-au contopit în societatea arabă. De atunci, arabizarea și islamizarea au identificat trăsăturile culturale ale acestei subregiuni. Sahara servește drept graniță geografică dintre araba Africa de Nord și regiunile de mai la sud, cu populație predominant negroidă.

În **Africa de Est**, ca urmare a dezvoltării proprii a popoarelor locale și a interacțiunii lor cu arabii și popoarele din zona Sahel, s-au format națiunile etiopiene și somaleze care au trăsături tranzitorii ale raselor europeană și negroidă. În sudul Saharei există mai mult de 800 de grupări etnice, dar predomină popoarele din **rasa negroidă** (50% din populația totală a subregiunii).

Popoare indigene sunt puține: pigmeii care trăiesc în pădurile ecuatoriale din **Africa Centrală** și bushmani și hottentoti – locuitorii **Africii de Sud**. Populația din **Madagascar** – malagașii – este un reprezentant al **rasei** predominant **mongoloide**. Africanii albi – descendenți ai coloniștilor aparținând rasei europene, rămân o minoritate importantă în multe state africane. Cea mai mare parte a acestora este în RSA. Diaspora olandeză și cea britanică sunt acum cele mai mari grupuri de descendenți europeni din Africa. Colonizarea europeană a adus pe continent, de asemenea, grupuri asiatice semnificative, în special din India, precum și colonii britanice (în **Africa de Sud**, **Kenya**, **Tanzania** etc.). Comunități mici, dar importante din punct de vedere economic, libaneze și chineze sunt concentrate în orașele de coastă din Africa de Vest și de Est.

Popoarele africane vorbesc multe limbi care aparțin diverselor familii lingvistice. Cea mai răspândită în regiune este araba cu diferite dialecte (mai ales în Africa de Nord). Limbile bantu sunt vorbite de mai mult de 30% din africanii din partea de sud a Saharei. Suahili, care aparține limbilor bantu, este maternă popoarelor din cea mai mare parte a Africii de Est. Din vremurile coloniale un rol important în comunicare au jucat limbile europene: engleza, portugheza și

Des. 158. Pigmei – reprezentanți ai rasei negroide, Africa Centrală

Des. 159. Bușmeni – reprezentanți ai rasei negroide, Africa de Sud

franceza, sub influența cărora s-au format limbi de tip mixt, de exemplu, africană – una dintre limbile oficiale ale *RSA*, *Namibiei* și altele. Ea a apărut pe baza dialectelor străvechi olandeze vorbite de buri – descendenții coloniștilor olandezi.

În **compoziția religioasă** a populației din Africa, majoritatea sunt musulmani (45%). Islamul este dominant în Africa de Nord și se răspândește rapid la populația țărilor situate în sudul Saharei. Împreună cu creștinismul, aceste două religii acoperă 85% din populația regiunii. Restul de 15% sunt reprezentanți ai credințelor tradiționale africane (fetișismul, închinarea la spirite), hinduismului, budismului și altele. Există un număr mic de atei.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Dovediți, că situația demografică din Africa este o explozie demografică.
2. După ce indicatori demografici Africa deține primul loc mondial?
3. De ce populația africană este cea mai tânără din lume?
4. Explicați, de ce situația cu urbanizarea din Africa se numește „explozie urbană”.
5. Cum s-au manifestat procesele de urbanizare din Africa? Care dintre ele are nivelul cel mai înalt?
6. Care sunt caracteristicile etnice ale populației africane?
- 7*. Populația din Africa de Nord și cultura sa sunt mai strâns legate de Europa și Asia de Sud-Vest decât de alte subregiuni din Africa. Gândiți-vă de ce.

PROBLEMĂ GEOGRAFICĂ

Utilizați resursele de internet World Count Meter (<http://www.worldometers.info/world-population/#region>) și determinați cât de mare este populația africană în acest moment. Având în vedere rata de creștere de 2,5%, calculați:

- a) cu cât se schimbă numărul de persoane în fiecare an;
- b) care va fi numărul său peste 20 de ani.

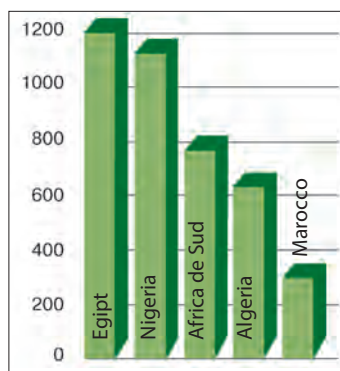

§ 40. CARACTERISTICILE ECONOMIEI

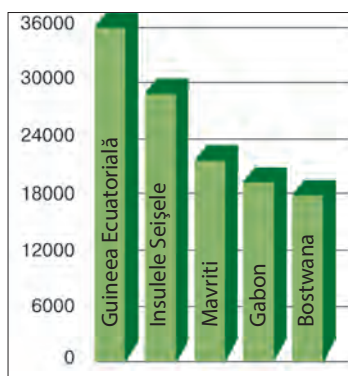

- Amintiți-vă, în ce resurse minerale sunt bogate pământurile Africii.
- În ce industrii și activități sunt specializate țările africane?

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. În ciuda bogăției de resurse naturale, Africa este cea mai săracă și mai puțin dezvoltată regiune din lume. Degradarea socio-economică a regiunii a fost moștenită din trecutul colonial. Odată cu apariția independenței, ei încearcă să o depășească. Cu toate acestea, o creștere ridicată a populației, ce în cele mai multe dintre ele întrece creșterea PIB nu este favorabilă pentru dezvoltarea economică. PIB total al țărilor din regiune este mai mic de 3% din cel mondial (a. 2016). Rolul lor în economia mondială este mic, cu excepția câtorva economii (des. 177). PIB pe cap de locuitor în ultima jumătate de secol a crescut cu 4%, dar rămâne cel mai mic din lume. Africa are cel mai mare număr de țări sărace: dintre primele 25 de țări cele mai sărace din lume, 20 sunt africane. În același timp, unele țări se află pe polii opuși: pe de o parte, cele mai sărace din lume – *RCA, RD Congo, Burundi* și altele cu PIB pe cap de locuitor de la 680 la 860 dol. SUA, pe de altă parte, țările care au înregistrat succese remarcabile în dezvoltarea economică – *Guinea Ecuatorială, Insulele Seizele, Mauritius*, unde pe o persoană revine 20 mii de dol. SUA (des. 161).

Des. 160. Cele mai mari economii ale Africii după PIB (PPC), miliarde de dolari SUA (conform FMI), a. 2017

Des. 161. Cele mai bogate țări africane după PIB (PPC) pe cap de locuitor, dol. SUA (conform FMI), a. 2017

În ultimii ani, Africa prezintă cea mai mare rată de creștere economică din lume – 3,4% pe an (des. 179.), iar *Libia* este un lider mondial în creșterea PIB real, – mai mult de 55%! În același timp, regiunea ocupă ultimul loc din lume în ceea ce privește industrializarea, randamentul culturilor și dezvoltarea rețelei de transport. Dezvoltarea economică a multor țări este împiedicată de: guvernele corupte care recurg adesea la încălcări grave ale drepturilor omului; confruntările politice, etnice și religioase și războaiele civile; instabilitatea socială (sărăcia, analfabetismul, malnutriția, deficitul de apă, igiena slabă și sănătatea care afectează o mare parte a africanilor).

Toate statele din Africa aparțin grupului mare de țări în curs de dezvoltare, dar pentru ele este caracteristică o stratificare însemnată. Da, există multe țări agricole înapoiate, în

care producția agricolă rămâne de vârf în economie. Ponderea acesteia în structura PIB este foarte mare – peste 60% (*Somalia, Camerun, Eritreea* etc.), și mai mare este partea ocupării forței de muncă în sectorul agricol – 70% (*Niger, Sudan, Mali, Etiopia*). Cu toate acestea, majoritatea țărilor sunt agroindustriale. În primul rând, țările din Africa de Nord: ponderea agriculturii în structura PIB aici nu depășește 20%, iar industria variază de la 20-30%. Sectorul secundar al economiei africane nu este suficient dezvoltat. Cele mai importante sunt producția de prelucrare primară a materiilor prime, atât minerale, cât și agricole și forestiere. În același timp, sectorul terțiar se dezvoltă rapid. În *RSA*, de exemplu, cota sa este mai mare de 70%, în *Nigeria* – 60%.

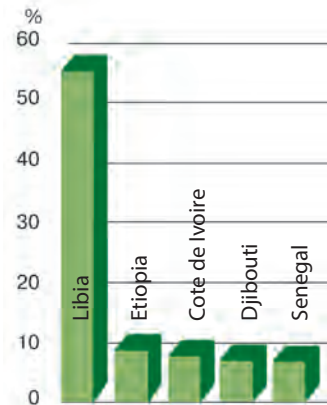
Rolul Africii în diviziunea internațională a muncii s-a schimbat puțin pe parcursul veacurilor. Regiunea a fost și rămâne periferia agrară și materia primă a economiei mondiale, furnizor de producție de plante tropicale și materii prime minerale pe piața mondială.

SECTORUL PRIMAR. Dezvoltarea sectorului primar în Africa are adesea o tendință monoculturativă, adică o specializare îngustă în producția a unui sau a două tipuri de culturi agricole sau a materiilor prime minerale destinate exportului. Produsele specializării monoculturale pentru unele țări sunt cacao, cafea, ceai, arahide, bumbac, petrol, bauxită, minereu de fier, cupru, uraniu, diamante etc.

Agricultura, în special producția de *plante tropicale și subtropicale*, determină locul Africii în economia globală. În multe țări există o distincție clară între industriile de mare valoare care lucrează pentru export și cele naturale primitive destinate nevoilor populației locale. Prin urmare, sunt separate culturile de export (cacao, cafea, ceai, de arahide, ulei de măsline, ulei de palmier, bumbac, sisal, trestie de zahăr, portocale, mandarine, lămâi, banane, ananas, vanilie, ulei de susan, acaju, etc.) și cele de pe piața internă (grâu, porumb, orez, mei, sorg, fasole, mazăre, manioc, igrane, cartofii dulci, etc.).

Rolul Africii în producția mondială a anumitor tipuri de produse agricole este deosebit de semnificativ (tab. 41).

Majoritatea fermierilor din țările africane folosesc pământuri rele și obțin roade scăzute. Aceștia sunt forțați să distrugă pădurile pentru a crește terenurile agricole, ceea ce duce la degradarea mediului și schimbări climatice.

Des. 162. Țările din Africa după rata de creștere a PIB, %, a. 2017

Record mondial

Cea mai bogată țară din Africa este **Guinea Ecuatorială**. Are cel mai mare PIB pe cap de locuitor după PPC – 36.017 dol. SUA, clasat pe locul 35 în lume. Acesta este un nivel al țărilor europene și mai mare decât în Cehia, Portugalia sau Rusia! (a.2017). Țara primește profituri profunde din vânzările de petrol. Cu toate acestea, acest lucru nu înseamnă că populația a devenit bogată, iar economia este stabilă și eficientă. Ca și în multe alte țări africane, bogăția este împărțită între elita dominantă, în timp ce cea mai mare parte a populației trăiește în sărăcie. Corupția în țară a ajuns la o scară fără precedent!

Tabelul 41

**Producția de produse agricole
în țările africane**

Produsul	Cota de producție mondială,%	Principalele țări producătoare
Cacao	60	Côte d'Ivoire (30% din producția din lume), Ghana, Camerun, Nigeria
Cafea	50	Etiopia, Uganda, Côte d'Ivoire
Finic	50	Egipt, Algeria, Sudan
Cocos	30	Nigeria, RD Congo, Benin
Nuci caju	30	Mozambic, Kenya, Tanzania
Arahide	25	Nigeria, Sudan, Senegal
Sisal	40	Tanzania, Kenya
Bumbac	17	Burkina Faso, Mali, Benin
Vanilie	45	Madagascar (cel mai mare producător din lume)

Plantațiile de cultură, care sunt răspândite în Africa au, de asemenea, efecte negative. De exemplu, bumbacul reduce puternic fertilitatea solului.

Creșterea animalelor în Africa are caracter extensiv și o productivitate scăzută. Este răspândită creșterea zebu (tip de bovine domestice), bivoli, măgari. În Sahara și în savană, sunt comune obiceiurile nomade de pășunat cămile, capre, oi și bovine, cu migrații sezoniere ale animalelor și oamenilor în căutarea pășunilor și a apei. Pădurile ecuatoriale, cu clima lor fierbinte și umedă, și insectele dăunătoare, nu sunt favorabile pentru creșterea animalelor, ci doar pentru creșterea păsărilor. Creșterea animalelor joacă un rol important în agricultura din *RSA, Etiopia, Somalia, Sudan.*

Secetele îndelungate care au loc în Sahel duc la foamete și moarte în masă a oamenilor. Prin urmare, dezvoltarea agriculturii este vitală pentru Africa. Accelerarea sa se poate îndeplini prin atragerea investițiilor, introducerea tehnologiilor moderne de creștere și stocare a produselor, irigarea terenurilor.

Industria extractivă din Africa este una dintre cele mai puternice din lume. Pentru multe țări africane, mineritul, prelucrarea primară și exportul de materii prime minerale constituie fundamentul economiei și cheia creșterii sale. Regiunea deține poziții de lider în lume pentru producția de minereu de cupru, fier, mangan, polimetalice, cobalt, bauxită, aur, diamante, uraniu, fosforite. **Regiunea minieră nord-africană (Sakhar)** unde se extrage petrol, gaze naturale, argint, fosforite, are importanță mondială. Ea cuprinde *Sahara Occidentală, Maroc, Algeria, Tunisia, Libia și Egiptul.* Pe **coasta Golfului Guineea**, se extrage petrol, aur, mangan, bauxită, uraniu, fosforit (*Ghana, Nigeria, Camerun, Guineea Ecuatorială, Gabon*). S-a format o puternică „**centură de cupru**” cu depozite mari de minereu de cupru în *RD Congo și Zambia* incluse în primii zece producători mondiali de cupru. **Witwatersrand** – una dintre cele mai mari zone miniere diversificate din lume care au apărut pe teritoriul *RSA* pe baza extracției diferitelor materii prime (fier, mangan, cărbune, diamante, aur, platină, cromit, minereu de nichel, grafit, uraniu, fosfat).

Silvicultura furnizează lemn pe piața mondială, recoltat în țările de coastă din Africa de Vest și Centrală – *Cote d'Ivoire, Camerun, Gabon, Republica*

Centrafricană, Angola și altele. În cele mai multe cazuri, silvicultura satisface nevoile locale, în principal în combustibil. Despădurirea, deșertul ofensator, epuizarea florei și a faunei au devenit periculoase pentru Africa.

SECTORUL SECUNDAR. Africa este bine echipată cu resurse minerale, geotermale, solare și hidraulice pentru **energie electrică**. Cu toate acestea, din cauza lipsei de dezvoltare, acest potențial este slab utilizat. **Metalurgia neagră și neferoasă** se dezvoltă în *RSA* pe baza prelucrării diferitelor materii prime de minereu de la *Witwatersrand* (un mare centru industrial – *Pretoria*). *RD Congo* și *Zambia* se specializează în topirea cuprului, cobaltului, zincului, plumbului (centrele – *Ndoli, Lubumbași, Likasi*). **Construcția de mașini** este reprezentată de uzinele de asamblare din *Algeria* (centrul – *Algeria*), *Maroc* (*Casablanca*), *Nigeria* (*Lagos*). În **industria chimică**, rafinarea petrolului la nivel mondial este în *Algeria* și *Libia* și producția de îngrășăminte minerale în *Maroc*. **Producția textilă** a *Egiptului* (centru – *Mahalla al-Kubra*) satisface nevoile majorității țărilor africane în țesături. În *Kenya* s-a creat o producție competitivă de **produse lactate**.

Pe harta economică a Africii există doar câteva ramificații ale producției industriale. Cele mai multe întreprinderi sunt situate în capitale și în orașele mari de pe coastă. Acest lucru contribuie la formarea complexelor portuar-industriale, din care cele mai mari sunt *Alexandria* (Egipt), *Casablanca* (Maroc), *Forcados – Port-Harcourt* (Nigeria), *Durban – Richards Bay* (RSA). Acolo se află întreprinderile de prelucrare a petrolului, a metalelor, întreprinderile de construcții mecanice de asamblare, fabrici de textile și îmbrăcăminte, producțiile de alimente. Principalele centre industriale și regiuni sunt formate în țările din Africa de Nord, pe coastă în capitalele acestora – *Cairo, Rabat, Alger, Tunis, Tripoli*. Cele mai puternice centre industriale sunt în RSA – *Johannesburg* și *Cape Town*, au diverse specializări industriale.

Noi centre industriale sunt create în teritoriile dezvoltate deja din punct de vedere industrial. Pe termen lung, zonele industriale ale dezvoltării vechi vor juca rolul de „magneți” care vor atrage noi întreprinderi.

SECTORUL TERȚIAR. Africa este o regiune periferică pentru dezvoltarea sectorului terțiar. Cu toate acestea, unele dintre ele (serviciile bancare, infrastructura de telecomunicații) înregistrează o creștere record, în special datorită inovațiilor tehnologice. Orașele lumii din Africa sunt *Johannesburg, Cape Town, Cairo, Dakar, Lagos, Nairobi*.

Nivelurile scăzute ale dezvoltării socio-economice, condițiile naturale complexe și conflictele interetnice împiedică dezvoltarea **turismului** în multe țări. În același timp, *RSA, Egipt, Tunisia, Maroc* și *Zimbabwe* demonstrează exemple de intrare cu succes pe piața turistică mondială. În prezent, turismul este, de asemenea, o parte importantă a economiei din *Kenya, Tanzania, Insulele Seșele*.

Sferele precum **educația** și **ocrotirea sănătății** necesită dezvoltate. Mai mult de 30% din populația adultă din Africa nu are studii medii. Regiunea este centrul de răspândire a bolilor periculoase (hepatită, HIV/SIDA, febra Ebola etc.).

Toate tipurile de **transport** moderne din Africa nu sunt suficient de dezvoltate. Dezvoltarea lor este frânată atât de factorii naturali, cât și de cei politici

și economici: zone mari de deșert și de pădure ecuatorială, fărâmițarea politică a teritoriului și slăbiciunea economică a fiecărui stat, în parte. Africa de Sud, de Vest și de Est au cea mai densă rețea de **șosele**. Lungimea **căilor ferate** este mică. Un rol important este jucat de căile ferate din Africa de Sud. **Transportul fluvial** are doar o semnificație locală. Un obstacol în calea lui este caracterul sezonier al nutriției râurilor și numeroasele trepte și cascade pe ele. Pe râurile *Congo*, *Nil* și *Niger* sunt sisteme combinate de transport feroviar și acvatic, ocolind treptele. Țările africane au acces la oceane, iar legăturile lor cu lumea exterioară se înfăptuiește prin **transportul maritim**. Printre cele mai importante porturi sunt *Casablanca*, *Dakar*, *Cape Town*, *Durban*, *Mombasa*, *Port Said*, *Alexandria*, *Lagos*, *Dar es Salaam*. Majoritatea mărfurilor din Africa și în Africa sunt transportate de nave străine. Imensa flotă marină din Liberia este, de fapt, deținută de proprietarii navelor din SUA, Grecia și alte țări europene, care folosesc steagul „ieftin“ liberian. Multe state africane au **transport aerian**, însă pasagerii sunt, de asemenea, deserviți în cea mai mare parte de aeronave străine. Aeroporturile internaționale sunt *Casablanca*, *Dakar*, *Tripoli*, *Kinshasa*, *Cairo*, *Nairobi*, *Johannesburg*.

În consecință, trăsăturile caracteristice ale economiei majorității țărilor din Africa sunt: 1) întârzierea tehnologică; 2) dezvoltarea unilaterală a materialului brut-agrar, care are deseori un caracter monocultural; 3) dominanța în export a materiilor prime minerale și agricole, precum și a produselor industriale și a produselor alimentare finalizate în import; 4) dependența de piața externă; 5) un sistem de transport puțin dezvoltat; 6) rolul excesiv al capitalului străin în industriile de vârf ale economiei.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A SUBREGIUNILOR. Subregiunile din Africa sunt dezvoltate neuniform. Africa de Nord și de Sud au un nivel mai ridicat de dezvoltare socio-economică și o structură economică mai extinsă, în timp ce Africa de Est, Centrală și de Vest sunt la cea mai înapoiată parte a economiei mondiale, unde agricultura continuă să fie principala producție (tab. 42). Țara cea mai dezvoltată din punct de vedere economic este *RSA*.

LEGĂTURILE ECONOMICE EXTERNE. Relațiile economice externe ale țărilor din Africa includ comerțul internațional, relațiile monetare și financiare cu alte țări, mișcările internaționale de capital, comerțul cu servicii, cooperarea științifică și tehnică. **Exportul** țărilor africane, bazat pe resurse minerale (petrolul și produsele petroliere reprezintă mai mult de 40% din volumul total) și producția de plante tropicale depind de fluctuațiile prețurilor de pe piața externă. Aceasta sporește sensibilitatea regiunii la șocurile externe și dictează nevoia de ramificare. Astfel, exportul de produse finite s-a extins considerabil: metale neferoase rafinate, diamante prelucrate, ciocolată, țesături și confecții.

Comerțul cu servicii, în special financiar și de călătorie, este în creștere, ceea ce pune accentul pe potențialul regiunii în domeniul turismului.

Principalele articole de **import** sunt produse finite, în primul rând, echipamente miniere, echipamente electrice, mijloace de transport, medicamente, produse alimentare etc. Principalii parteneri comerciali ai Africii sunt China, India, țările UE, SUA. Relațiile comerciale cu *Ucraina* se extind, de asemenea.

Tabelul 42

Indicatorii economici ai subregiunilor Africii (a. 2016)

Subregiunea	Cota în structura PIB al Africii, %	PIB pe cap de locuitor*	Producțiile și activitățile de specializare internațională pe sectoare
Africa de Nord	32,7	1,7	Primar: agricultură – citrice, finic, bumbac; creșterea peștelui; extras – petrol gaz natural, fosforit. Secundar: produse petrochimice și chimice (inclusiv îngrășăminte), electrotehnică, țesături, îmbrăcăminte, produse alimentare. Terțiar: turism, transport (<i>Canalul Suez</i>).
Africa de Vest	26,5	0,9	Primar: agricultură – cafea, cacao, fructe, bumbac, arahide; creșterea peștelui; silvicultură și exploatare forestieră; extrase – petrol, gaze naturale, minereuri de fier, mangan, bauxite, aur, diamante, uraniu, rutil, fosforit. Secundar: metalurgia neagră și neferoasă (producția de aluminiu), producția de produse petroliere, cauciuc.
Africa de Est	15	0,5	Primar: agricultură – cafea, ceai, legume, fructe, bumbac, arahide, semințe de susan, nuci de caju, vanilie, flori; creșterea peștelui; minerit – aur, platină, staniu, minereuri de cupru, cromite, pietre prețioase, petrol. Secundar: energie electrică, metalurgie neferoasă (cupru, cobalt, nichel, feroalaje), rafinarea petrolului, producția de țesături, îmbrăcăminte, carne, zahăr.
Africa Centrală	10,5	0,8	Primar: agricultură – cafea, cacao, bumbac, sisal; creșterea peștelui; silvicultură și exploatare forestieră; extrase – petrol, diamante, aur, mangan, uraniu. Secundar: metalurgia neferoasă (aluminiu, cupru, cobalt), producția de produse petroliere, cherestea, zahăr, produse din pește.
Africa de Sud	15,3	2,9	Primar: agricultură – creșterea oilor; creșterea peștelui; extracție – diamante, aur, platină, uraniu. Secundar: metalurgie neferoasă (cupru, nichel, zinc, plumb), construcții de mașini, producție chimică, țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, carne de vită.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Care sunt particularitățile economiilor din Africa?
 2. Explicați ce este o tendință monoculturativă pentru producția sectorului primar.
 3. Ce culturi agricole din Africa sunt de export și care sunt cultivate pentru piața internă? Care este diferența în cultivarea lor?
 4. Ce industrii extractive aparțin specializării internaționale a țărilor africane? Arătați pe hartă principalele regiuni miniere din regiune.
 5. Descrieți evoluția sectorului secundar al economiei Africii. Unde au apărut cele mai mari centre industriale?
 6. Ce nivel de dezvoltare are sectorul terțiar al economiei? Arătați pe harta țărilor unde se dezvoltă turismul.
-
7. Folosind tabelul 42, evaluați dezvoltarea economică a subregiunilor din Africa. Comparați specializarea lor internațională.

LUCRARE PRACTICĂ NR.7

Zonele de extracție a petrolului, minereuri de metale neferoase, centre de reciclare, autostrăzi și porturi din Africa

1. Indicați pe harta de contur din Africa principalele zone ale minereurilor de petrol, fier, cupru și aluminiu, și centrele lor de prelucrare (îmbogățire).
2. Marcați pe harta de contur principalele rute de transport și porturile de export de materii prime.

PETRECEȚI UN STUDIU (LA ALEGERE)

Angola: o dezvoltare reușită după război

Influența trecutului colonial asupra specializării internaționale moderne și asupra structurii spațiale a economiei țărilor din Africa tropicală.

§ 42. EGIPTUL

Poziție geografică
Țară transcontinentală din Africa de Nord, în nord-estul continentului și în Peninsula Sinai din Asia.

Economia
Țară agrar-industrială. Prima din Africa după PIB (1,2 trilioane de dolari) și a 21 în lume.

Sistemul de stat
Republică prezidențială. Sistem unitar

Sectorul terțiar
Transportul: rutier, maritim. Turismul.

Condiții și resurse naturale
Clima este tropicală continentală.
Relief – în mare parte plat.
Râuri – Nil.
Resurse minerale: petrol, gaz natural, fosforit, minereu de fier, mangan.

Populația
Locul 3 după numărul de locuitori din Africa.
Populația urbană – 43%.
Cele mai mari orașe sunt Cairo, Alexandria, Giza.

Sectorul secundar
Metalurgie feroasă și neferoasă, produse petrochimice, textile, produse alimentare.

Sectorul primar
Extracția de petrol și gaze.
Agricultura: producție vegetală pe terenuri irigate (bumbac, orez, grâu, sorg, mei, porumb, leguminoase, legume, măsline, citrice, trestie de zahăr, în oaze – palmieri de finic).

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI LUME. Egiptul joacă un rol important în geopolitică, care este asociată cu poziția sa strategică într-o țară transcontinentală cu o „punte politică și economică” între țările din Africa și Asia – *Canalul Suez*, care leagă Marea Mediterană de Marea Roșie și apoi de Oceanul Indian.

Bogăția naturală a scurgerii anuale a Nilului în semiizolarea asigurată de deșerturile din est și vest, au contribuit la apariția cu 10 mii de ani în urmă, în delta sa a uneia dintre cele mai vechi țări din lume – Egipt. Egiptul Antic – o țară-fâșie, care a ocupat teritoriul de-a lungul cursului inferior al Nilului, a fost leagănul civilizațiilor din Marea Mediterană. Acolo s-a născut agricultura, urbanizarea, s-au organizat religia și guvernarea. Egiptenii au inventat scrisul, cerneala și hârtia, 365 de zile calendaristice și 24 de ore pe zi. Cultura egipteană bogată este o parte integrantă a identității naționale a statului, care a fost supusă unor influențe străine, inclusiv

Tabelul 43

Egiptul în regiune și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în Africa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	1 mln. km ²	11	29
Populația	97 mln. locuitori	3	13
PIB (PPC)	237 mlrd. dol. SUA	1	21
PIB pe cap de locuitor (după PPC)	12671 dol. SUA (2018, FMI)	8	100
Indicele dezvoltării umane	0,691	4	111

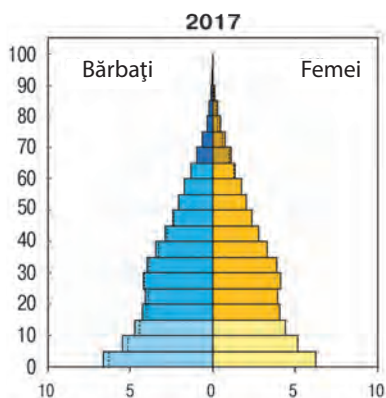
grecești, persane, romane, arabe, otomane și nubiene. Monumentele cunoscute în întreaga lume, cum ar fi complexul piramidei Giza și Sfinxul Mare, ruinele Memphis, Teba, Karnak și Valea Regilor reflectă patrimoniul istoric magnific și încă rămân în centrul de interes științific și turistic.

Egiptul, care a fost o colonie a Marii Britanii, și-a câștigat independența în anul 1952. În același timp, pe parcursul sec. al XX-lea țara a suferit o ostilitate socială și religioasă, instabilitate politică și câteva conflicte armate cu Israelul prin disputa teritorială în *Fâșia Gaza*. În prezent, statul are încă probleme legate de terorism și tulburări politice.

Des. 163. Valea Nilului de lângă Luxor, la care se apropie deșertul

Egiptul se află în zonele agroclimatice subtropicale și tropicale, favorabile cultivării culturilor care iubesc căldura cu o perioadă lungă de vegetație – bumbac, porumb, orez, citrice, palmieri de finic. La fel ca în toată Africa de Nord, apa este o resursă rară. Cea mai importantă sursă este *râul Nil* (în Egipt – 1600 km). Suprafața țării este bogată în minereuri, gaze naturale, minereuri de fier și plumb – zinc, mangan, fosfați. Există, de asemenea, depozite de uraniu, minerale nemetalice.

Des. 164. Piramida de vârstă și gen a Egiptului

Aproximativ 94% din teritoriul Egiptului sunt deșerturi (Sahara, Libian, Nubian) – depresiuni pietroase, argiloase și nisipoase și platouri cu oaze împrăștiate. Delta și *valea Nilului* cu soluri fertile aluvionare ocupă doar 4% din suprafața țării. Egiptul are o climă extrem de caldă, însorită și uscată în nord – subtropicală, restul – tropical de deșert. De aceea așezările sunt concentrate de-a lungul îngusteii văi a Nilului, adică 99% din populație folosește doar aproximativ 5% din suprafața totală a țării. În Egipt, din când în când se întâmplă secete, furtuni de nisip, primăvara suflă vânturi calde – khamsinuri.

POPULAȚIA. Egiptul este a treia țară după numărul populației din Africa după Nigeria și Etiopia. Și numărul egiptenilor crește constant. Durata estimată a vieții lor este de 73 de ani. Compoziția etnică a populației este omogenă: 91% sunt egipteni arabi, restul sunt turci, greci, nubieni, berberi și alții. Egiptul are un număr mare de refugiați sirieni (peste 117 mii de persoane), sudanezi. Limba oficială din țară este araba. Principalele religii: islamul (predomină musulmanii-suniți) – 90%, creștinismul – 10%.

Densitatea populației în țară este de 92 persoane/km². În teritoriu este așezată extrem de neuniform: 99% este concentrată în valea îngustă a Nilului, delta și în apropierea canalului Suez. Pe restul teritoriului de deșert – mai puțin de 1 persoană/km². Egiptenii sunt împărțiți în locuitori din mediul urban și felași – agricultorii care trăiesc în sate. Gradul de urbanizare este scăzut – 43%. Cele mai mari orașe sunt *Cairo* (20 milioane de persoane), *Alexandria* (5 milioane), *Giza* (4 milioane).

CARACTERISTICILE DEZVOLTĂRII MODERNE. Egiptul este o țară agrară și industrială a cărei guvernare implementează reforme ale pieței pentru a atrage capital străin. Sectorul privat acoperă cea mai mare parte din producția agricolă, întreprinderile mici asociate cu sectoarele comerțului și serviciilor, ateliere meșteșugărești mici care produc țesături, produse alimentare, mobilier, articole de mercerie și altele. Întreprinderile industriale mari rămân în proprietatea statului, unde se produce peste 65% din totalul producției industriale și unde sunt angajați aproape jumătate din salariați.

În structura sectorială a PIB al Egiptului domină sectorul terțiar (50%), celui secundar îi revine 30%, celui primar – 20%. Economia este specializată în agricultură, extragerea de petrol și gaze naturale, turism.

SECTORUL TERȚIAR. Din ce în ce mai mult, **serviciile financiare** câștigă teren în țară. Este creat un climat favorabil pentru investiții. Zone economice libere au fost deschise în *Port Said* și *Al-Amri* lângă Alexandria, unde se efectuează operațiuni de comerț en gros și păstrarea mărfurilor. Se dezvoltă rapid **tehnologiile informaționale și externalizarea**.

Turismul este principala sursă de intrare a monedei în trezoreria statului. Această zonă are un sprijin larg guvernamental. Statul dezvoltă infrastructura în zonele turistice, construiește autostrăzi moderne, îmbunătățește legăturile feroviare cu trenuri confortabile de mare viteză și transport maritim. Prin urmare, industria turismului se dezvoltă foarte repede. În fiecare an, turiștii vin din ce în ce mai mulți. Pe lângă monumente istorice, mai mult de 3 mii de kilometri de plaje sunt întinse pe *Marea Mediterană* și *Marea Roșie*.

Des. 165. Cairo – capitala Egiptului, cel mai mare oraș din Africa

Des. 166. Orașul-milionar Giza și piramidele din împrejurimile sale

Des. 167. Canalul Suez

Stațiuni celebre sunt *Hurghada*, *Șarm-el-Șeih*, *Luxor*.

Caracterul de șes al reliefului egiptean și concentrarea populației numai în valea și delta Nilului au făcut posibilă rezolvarea relativ ușoară a **conexiunii de transport**. Rețelele de transport sunt concentrate în *Cairo* și urmează așezărilor de-a lungul Nilului. Egiptul are cea mai veche **cale ferată** din Africa, care acoperă valea Nilului, malurile mărilor și *Sinai*. Pe

calea ferată sunt transportați pasagerii și milioane de tone de marfă. Cea mai mare parte a transportului de marfă este asigurată de **transportul rutier**, utilizând rețeaua de drumuri transafricane, începând din *Cairo*, internațională de coastă care leagă Egiptul cu Asia, și de-a lungul Nilului. Interesant este, că pavate sunt doar aproximativ 30% dintre autostrăzi, iar în zonele cu climă caldă se poate menține rețeaua de drumuri fără alte costuri. **Conductele** transportă petrolul egiptean, produsele petroliere și gazele naturale. **Transportul aerian** servește atât traficul internațional, cât și cel național. Aeroporturile internaționale sunt *Cairo* și *Luxor*. Este important și **transportul fluvial** ce folosește râul Nil și canalele principale cu o lungime totală de 3500 km. Egiptul are o coastă suficient de lungă, dar practic nu există locații convenabile pentru porturile maritime. Unele adâncituri are Marea Roșie, dar fundul său este acoperit cu recifuri de corali, care complică foarte mult **navigația maritimă**. Principalele porturi sunt *Alexandria*, *Port Said* și *Suez*. *Port Said* și *Suez* sunt interconectate de *Canalul Suez*, care este una dintre principalele căi navigabile internaționale. Efectuarea de lucrări privind extinderea și aprofundarea canalului l-au făcut accesibil și supertrailerilor.

SECTORUL SECUNDAR. Printre producțiile industriale s-au dezvoltat **metalurgia fieroasă și neferoasă**, dar țara nu dispune de cărbune de cocs pentru funcționarea lor, de aceea este obligată să-l importe. **Ingineria mecanică** este specializată în producția de nave și repararea acestora, ingineria automobilelor, producția de motorete, biciclete și echipamente de transport. Principalele centre sunt *Cairo*, *Alexandria*.

Un loc important îl ocupă **rafinarea petrolului și producția de chimie anorganică**, producând îngrășăminte azotate și fosfatate. Dezvoltarea chimiei cocsului asigură producerea de acizi și îngrășăminte pe bază de azot. De asemenea, se produce soda caustică, produse farmaceutice, fibre chimice (*Suez*, *Aswan*). **Industria cimentului** (*Alexandria*) este de mare importanță.

În țară s-a format o puternică **producție de textile** – bumbac, mătase, țesături de lână; **îmbrăcăminte și încălțăminte**. În producția de produse alimentare, se prelucrează materii prime agricole. Meșteșugăritul este foarte important: ceramica, țesutul covoarelor, prelucrarea pieilor, țesutul, bijuteriile, producția de suveniruri.

Prima și cea mai mare CTN din Egipt, este *grupul Orascom*, servicii de proiectare și construcție.

SECTORUL PRIMAR. Un loc important în economia țării îl are **producția extractivă**, care include extracția de petrol, gaze naturale, minereuri de fier și cromit, materii prime chimice (fosforite) și ciment.

Agricultura în utilizarea sa are doar 4% din suprafața terenului țării. Înainte de construirea barajului Aswan, Nilul inunda valea în fiecare an, acoperind solul cu un noroi fertil (așa-numitul dar al Nilului). Acest lucru a dat Egiptului recolte permanente mulți ani. Astăzi **creșterea plantelor** se bazează pe irigare pe tot parcursul anului. Principala zonă agricolă este *delta Nilului*, care colectează două sau trei recolte pe an. Cele mai multe suprafețe sunt ocupate de cereale: orez, grâu, sorg, mei, porumb. Se cultivă de asemenea și legume, masline, citrice și trestie de zahar. În oaze, se cultivă palmierul de finic. Cu toate acestea, cu alimente proprii țara este asigurată doar 40%. Cea mai importantă cultură tehnică este bumbacul. Bumbacul cu fibre lungi cultivat în Egipt este considerat a fi de cea mai înaltă calitate din lume.

Creșterea animalelor în Egipt se practică în zonele deșertice, dar este slab dezvoltată, deoarece lipsesc pășunile și furajele. Are un caracter de dezvoltare extensiv și are productivitate scăzută. Egiptenii cresc bovine, bivoli, capre (locul al treilea în lume), oi, camile, magari. Apicultura este avansată.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. În trecut, cel mai important articol de **export** egiptean a fost bumbacul, apoi țigăniul, care își păstrează și astăzi rolul de lider. Țara exportă, de asemenea, gaze naturale, îmbrăcăminte, țesături de bumbac, produse petrochimice și medicale, citrice, orez, legume și, mai recent, ciment, oțel și ceramică. Italia și SUA sunt principalele piețe de export pentru bunurile și serviciile egiptene.

Importul țării cuprinde medicamente, grâu, porumb, alimente, mașini și piese auto, echipamente. Principalii furnizori sunt SUA, Germania și China. În mod tradițional, Egiptul susține relații de comerț cu *Ucraina*. Cota sa reprezintă peste 33% din exporturile ucrainene spre țările africane.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. După harta politică a lumii, descrieți poziția economică, politică și geografică a Egiptului. Numiți vecinii săi.
 2. Evaluați asigurarea Egiptului cu resurse minerale. Ce producții se dezvoltă pe baza lor?
 3. Ce factori au influențat localizarea populației din Egipt?
 4. Comparați dezvoltarea sectorului terțiar al economiei Egiptului cu cea a țărilor europene din G-7. Care sunt diferențele?
 5. Care este producția sectorului secundar care determină specializarea Egiptului?
 6. Cum specializarea creșterii plantelor în Egipt a influențat dezvoltarea producției alimentare?
-
- 7*. Folosind tabelul de referință de la începutul paragrafului, faceți o descriere economică geografică cuprinzătoare a Egiptului.

§ 43. REPUBLICA AFRICANĂ DE SUD

Poziție geografică
Situată în Africa de Sud, la sudul extrem, este spălată de oceanele Indian și Atlantic.

Sistemul de stat
Republică parlamentară.
Sistem unitar.

Condiții naturale
Clima este tropicală și subtropică.
Relieful: de câmpie, Munții Dragonului, Cape.
Râuri: Orange, Limpopo.
Resurse minerale: cărbune, mineruri de metale feroase și neferoase, aur, diamante, fosfați.

Populația
Locul 5 după numărul său în Africa.
Populația urbană – 65%.
Cele mai mari orașe sunt Cape Town, Johannesburg, Pretoria.

 56 mln. locuitori

Pretoria (administrativă);
Bloemfontein (Mangaung) (judiciară)
Cape Town (legislativă)

Economia
Țară agrar-industrială.
A treia din Africa după PIB (\$757 mlrd. de dolari) și a 31 în lume.

Sectorul terțiar
Transportul.
Turismul.

Sectorul secundar
Metalurgie feroasă și neferoasă, construcție de mașini, produse chimice, textile, produse alimentare.

Sectorul primar
Extractivă.
Agricoltura: creșterea plantelor (porumb, grâu, sorg, legume, citrice, arahide, struguri, trestie de zahăr), creșterea animalelor (creșterea bovinelor, creșterea păsărilor, creșterea oilor).
Piscicultura.

Tabelul 44

RSA în regiune și în lume

Indicii	Valoarea	Locul în Africa	Locul în lume
Suprafața teritoriului	1,221 mln. km ²	8	24
Populația	56 mln. Locuitori (a.2016)	5	25
PIB	326,5 mlrd. dol. SUA	1	31
PIB pe cap de locuitor (după PPC)	13,6 mii dol. SUA (FMI)	6	90
Indicele dezvoltării umane	0,666	4	119

LOCUL ȚĂRII ÎN REGIUNE ȘI LUME. Între țările Africii așezate la sud de Sahara, Republica Sud-Africană sau Africa de Sud, este singurul stat suficient de dezvoltat din regiune. Conform multor indicatori ai dezvoltării socio-economice, ea deține unul dintre locurile principale din Africa. Cota Africii de Sud, care ocupă doar 5% din teritoriul Africii, reprezintă 40% din producția sectorului secundar al economiei. În general, situația socio-economică din țară nu este stabilă. Numai 15% din populație are bogății mari, în timp ce jumătate din populație trăiește într-o sărăcie incredibilă, generând tensiuni în societate. Problemă dureroasă este răspândirea masivă a SIDA.

Până în 1994, Africa de Sud a fost federație, acum este un stat unitar al cărui teritoriu a fost reîmpărțit în 9 provincii.

Africa de Sud are o lungă linie de coastă. Țara cuprinde o varietate de zone naturale, de la *deșertul uscat Namib* până la subtropicile din est și coasta Oceanului Indian. În est, se află *Munții Dragonului* care trec pe platoul interior mare – *Veld*. Acolo sunt răspândite savanele, spre sud – păduri subtropice și arbuști. Regiunile interioare sunt ocupate de *Savana Kalahari*.

POPULAȚIA. Populația țării crește în mod constant. Pentru Africa de Sud sunt caracteristice rate ridicate de circulație naturală a populației, sporul natural este de 3 ‰.

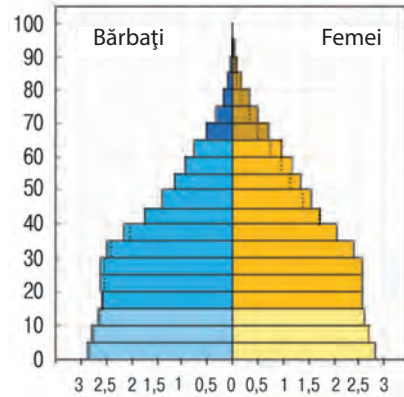
Densitatea populației țării – 45 de persoane/km². Nivelul de urbanizare – 65%. Cele mai mari orașe sunt *Johannesburg*, *Cape Town*, *Durban*, *Pretoria*, *Port-Elizabeth*.

Prin combinarea diferitelor culturi și diversitatea etnică, Africa de Sud este numită „țara curcubeului”. În structura etnică predomină populația negroidă – 80% (popoarele bantu, zulu, cosa, swazi, tsonga, tswana, ndebele), 10% – populația albă, 8% - asiatici, hinduși – 2%. După India și Bolivia, Africa de Sud este a treia țară din lume, după numărul de limbi oficiale – 11.

Același divertisment este valabil și pentru compoziția religioasă a populației. Principala credință este creștinismul – 80%, islamul – 1,5%.

SECTORUL TERȚIAR. În acest sector, care creează 65% din PIB, lucrează cea mai mare parte a populației active din punct de vedere economic. Una dintre cele mai bune realizări ale economiei Africii de Sud este dezvoltarea **serviciilor bancare** de înaltă tehnologie, ceea ce face ca țara să devină lider financiar în Africa.

Africa de Sud are un **sistem de transport** dezvoltat: căi ferate, autostrăzi, primele conducte pe continent. Relațiile economice internaționale externe asigură transportul aerian și maritim, majoritatea navelor plutesc sub steagurile altor țări. Poziția geografică permite țării să controleze rutele de transport maritim din jurul Africii. Cele mai mari porturi maritime – *Durban*, *Cape Town*, *Port Elizabeth* sunt lideri în Africa în ceea ce privește traficul de marfă. În țară sunt sute de aeroporturi (locul 11 în lume). Este dezvoltat transportul feroviar.

Des. 168. Piramida de vârstă și gen a RSA (a. 2017)

Des. 169. Durban – cel mai mare port din Africa

Des. 170. Perana Z-One – un simbol al industriei de mașini din Africa de Sud

Africa de Sud – una dintre cele mai atractive pentru dezvoltarea **turismului** și vizitarea țărilor din Africa. Această dezvoltare geoturistică are următoarele caracteristici: coasta de sud îmbină apele a două oceane; floră și faună deosebite; coloritul african și influența europeană au format un spațiu cultural unic. Singura problemă – o distanță semnificativă de principalele piețe de consum turistic. În ciuda acestui fapt, milioane de turiști vin în țară, care aduc miliarde de euro în economie în fiecare an.

Cape Town, parcurile naturale naționale sunt printre cele mai populare destinații internaționale nu numai din Africa de Sud, ci și din întreaga Africă.

SECTORUL SECUNDAR. Principalele producții ale sectorului secundar sunt metalurgia, ingineria mecanică, chimică, rafinarea petrolului și cimentul.

Un loc important în economie îl ocupă metalurgia feroasă. Cea mai mare parte a fierului și a oțelului este produsă la fabricile de oțel ale companiei „ISKOR” din orașele *Pretoria*, *Newcastle*. Valoare de export are producția de ferocrom și feromangan. În metalurgia neferoasă, funcționează uzine de topire a cuprului, aluminului primar (*Richards-Bei*), zinc (*Springs*) și cel mai mare centru de topire a aurului din lume în orașul *Jermiston*.

Echipamentele miniere pentru centrale electrice, echipamente tehnologice pentru industria chimică și petrochimică sunt produse la întreprinderile de **inginerie** grea. Africa de Sud este, în mod tradițional, un lider în industria automobilelor din Africa. Întreprinderile produc automobile de mărci străine: *BMW*, *Chrysler*, *General Motors*, *Fiat Automobiles*, *Ford Motor Company*, *Nissan*, *Toyota* și *Volkswagen*. Producția motoarelor, locomotivelor, autoturismelor este în curs de dezvoltare.

Cel mai mare producător de **produse chimice** din țară este compania „AEKI”, ale cărei uzine se află în apropiere de *Johannesburg*, *Cape Town*, *Durban*; ele produc îngrășăminte minerale, materiale plastice, rășini sintetice, produse farmaceutice și altele. Rafinările de petrol lucrează cu petrol importat (*Durban*, *Cape Town*).

Des. 171. Johannesburg – capitala economică a Africii de Sud

Producția de țesături este specializată în producția de bumbac, țesături din lână și sintetice, păături și tricotaaje. De export este producția de produse alimentare – conserve de legume și fructe, gem, zahăr din trestie, conserve de pește. Africa de Sud este centrul vinificației, inițiat de coloniștii francezi și germani în sec. al XVII-lea. În plus față de vinurile de înaltă calitate, se produc și sucuri de fructe de calitate.

SECTORUL PRIMAR. Producția principală a sectorului primar este cea **extractivă**: în țară sunt extrase mai mult de 40 de tipuri de materii prime minerale. Africa de Sud este unul dintre cei mai mari producători de platină, aur, crom, uraniu, cărbune, plumb, zirconiu. În țară pe o scară largă se extrag, de asemenea, minereuri de fier, cupru, cobalt și polimetal, azbest, mica, fosfați, fluorit. Africa de Sud satisface pe deplin nevoile proprii în multe tipuri de materii prime minerale și este un exportator major al acestora. În ceea ce privește exploatarea cărbunelui, țara este a cincea în lume și cea de-a treia după mărime din punct de vedere al exporturilor către Europa și Asia.

Agricultura este reîmpărțită în două părți opuse în ceea ce privește dezvoltarea, valoarea și structura de producție. Pe de o parte, ferme agricole moderne deținute de populația albă ce se specializează în culturile în creștere, care sunt dominate de grâu și porumb (locul 9 în lume în recoltările brute), floarea soarelui (locul 8), trestie de zahăr (locul 13), cartofi, bumbac, fructe subtropicale și struguri. Pe de altă parte, există ferme tradiționale din Africa în care predomină sorgul. Fermierii sunt ocupați cu creșterea animalelor: carnea de vită, miel, pasăre, produsele lactate, lâna sunt vândute atât pe piețele interne, cât și externe. După bovine Africa de Sud încheie al doilea zece a producătorilor mondiali, iar prin creșterea oilor se află printre primele zece țări.

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE. Principalele produse de **export** din Africa de Sud sunt aurul, diamantele, platina, alte metale și materii prime minerale, livrate în 80 de țări ale lumii, mașini și echipamente, produse agricole. Principalii parteneri comerciali ai Africii de Sud sunt China, SUA și Germania.

Pe piața externă, țara achiziționează mașini și echipamente, produse petroliere, produse chimice, vehicule, utilaje, produse alimentare.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. După harta politică a lumii, descrieți poziția economică și geografică a Africii de Sud.
 2. Evaluați condițiile naturale ale RSA și asigurarea sa cu resurse minerale.
 3. Comparați densitatea populației și particularitățile urbanizării din Africa de Sud și Ucraina.
 4. Comparați dezvoltarea sectorului terțiar al economiei sud-africane și a Canadei. Care sunt diferențele?
 5. Ce producții ale sectorului secundar determină specializarea RSA?
 6. Cum specializarea creșterii animalelor și plantelor din Africa de Sud se reflectă asupra producției produselor alimentare?
-
- 7*. Folosind tabelul de referință de la începutul paragrafului, faceți o descriere economico-geografică cuprinzătoare a Republicii sud-africane.

PETRECEȚI UN STUDIU (LA ALEGERE)

1. Africa de Sud printre țările din Africa.
2. Africa de Sud: un stat – trei capitale.

§ 44. LOCUL UCRAINEI PE HARTA GEOPOLITICĂ MODERNĂ A LUMII

- Amintiți-vă ce este geopolitica.
- Ce semnificație pentru o țară are așezarea sa geografică?

Călătorie în cuvânt

Harta geopolitică a lumii este o mulțime de regiuni geopolitice, fiecare dintre ele fiind un sistem teritorial-politic, în care, sub influența condițiilor civilizației, istorice și culturale, economice, politice și geografice, s-au format legături stabile, socio-culturale, politice și economice.

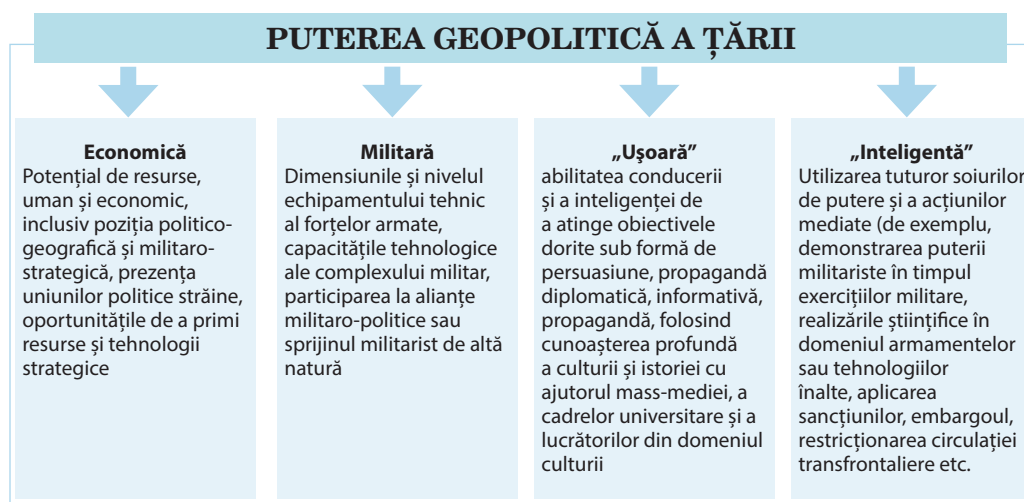

Călătorie în cuvânt

Putere geopolitică – în sensul „ceea ce face, provoacă să acționezi într-un fel sau altul”.

STRUCTURA GEOPOLITICĂ A LUMII MODERNE. Harta geopolitică modernă a lumii, ce reflectă regiunile geopolitice, a apărut în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Elementele principale ale regiunilor sunt statele independente, ale căror combinații au apărut în contextul vecinătății din o zonă geografică sau alta; caracterul comun al proceselor istorice; asemănare culturală, religioasă și lingvistică. Relațiile și interacțiunea dintre ele sunt situaționale, în funcție de modul în care se formează forța geopolitică. În geopolitică – aceasta este capacitatea statului de a-și proteja sau realiza interesele naționale. Se disting mai multe tipuri de putere geopolitică a statului: economică, militară, „ușoară”, „inteligentă” (des.189).

În prezent, în același timp cu statele acționează în mod activ și noi „ac-

Des. 172. Tipurile puterilor geopolitice ale statului

tori”: CTN, băncile, organizațiile internaționale economice, financiare, mafioate, iar actele de constrângere sunt în majoritate prin forțe non-militare. Structura geopolitică a lumii este complicată, au apărut noi centre de putere pe scena politică, iar raportul „greutății” regiunilor geopolitice s-a schimbat. Globalizarea face ca economia lumii să fie omogenă, dar, în același timp, diferențele de civilizație și culturală sunt evidente, mișcările separatiste se intensifică. În cursul schimbărilor în tipurile de sisteme internaționale (unipolară → multipolară → bipolară) după prăbușirea URSS, domină de SUA. Cu toate acestea, acum se produce formarea unui sistem multipolar și formarea de noi relații de forță pe harta geopolitică a lumii.

În sec. XXI s-au format diferite regiuni geopolitice. **Regiunile puterii**, care concentrează statele – „centrele puterii lumii”, greutatea economică și politică a țărilor de frunte ale regiunii, ca și a regiunii în ansamblu, determină echilibrul forțelor și vectorilor dezvoltării sistemului mondial. Printre acestea se numără subregiunea occidentală de putere – **Europa de Vest**, în care rolul de conducere aparține *Germaniei, Franței și Marii Britanii*; **Anglo-America** cu cel mai puternic centru mondial – SUA; în **Emisfera sudică** – *Australia*. Subregiuni cu putere crescândă sunt **Asia de Est** cu *China*, a cărei economie este dinamică și economia constantă a *Japoniei*; **Asia de Sud**, în care *India* are un mare potențial. Subregiunea puterii ale cărei poziții se slăbesc este *Rusia*.

Regiunile geopolitice de intersecție (acestea sunt de asemenea numite „regiuni de poartă”, „zone tampon” etc.). Acestea sunt teritoriile, situate la intersecția civilizațiilor și centre puternice ale puterii marilor imperii, în principal, la intersecția celor mai importante căi comerciale internaționale: **Subregiunea Mării Baltice și Negre** – țările din Europa Centrală, inclusiv *Ucraina*; țările **Orientului Mijlociu** – „răscruce mondială”, unde se deosebesc la conducerea regională *Turcia, Iranul și Arabia Saudită* – centrul religios și politic al lumii musulmane; **Mediterraneană** (*Europa de Sud și Africa de Nord*); **America Centrală și bazinul Caraibe**, unde centrul puterii este *Mexic*, a cărui economie prin NAFTA se integrează cu Anglo-America.

Regiuni geopolitice marginale care acoperă **Africa subsahariană**, unde ca centru de putere regional se distinge de *RSA*; **Asia de Sud-Est**, cu un rol proeminent jucat de *Singapore, Indonezia, Malaezia*; **Asia Centrală**; **America de Sud** cu centrele de putere *Brazilia și Argentina*.

LOCUL UCRAINEI PE HARTA GEOPOLITICĂ MONDIALĂ. Pe harta geopolitică modernă a lumii Ucraina este una dintre principalele țări a regiunii geopolitice de intersecție a Europei Centrale. O trăsătură geopolitică a teritoriului, unde s-a format, a crescut și s-a stabilit Ucraina este aceea că ea se află la intersecția axelor geopolitice ale Eurasiei. De-a lungul istoriei, aceasta a fost o suprafață geospațială deschisă, în care erau mișcări ale popoarelor, interacțiunea și confruntarea lor. Axa meridională a părții europene a continentului face legătura dintre țările bazinelor mărilor Neagră și Baltică, acolo trece o rută comercială importantă „de la vikingi la greci”, în același timp este și un câmp de confruntare strategică ale țărilor din Vestul și Estul Europei, unde s-au desfășurat războaie sângeroase. În direcția latitudinii anume prin stepele sudice ale acestui spațiu geografic au avut loc în comunicațiile Europei și Asiei Centrale (și accesul la rețeaua de drumuri a Marii șosele de mătase, și invazia hoardelor

mongole etc.). Amplasarea în inima Europei a avut și are asupra țărilor și popoarelor efecte atât pozitive, cât și negative – în funcție de ce procese predomină în regiune – cooperare sau confruntare. Cu toate acestea, terenurile fertile de la Carpați și până la câmpiile Niprului pentru mai multe milenii au dimensiuni constante ale populației: aici au existat oameni încă din cultura tripoliană, apoi triburile anților și a altor slavi au pus bazele Rusiei Kievene, apoi popoarele de stepă Pontici și din sud-estul Europei în special sciții, khazari și alții, au contribuit la dezvoltarea acestui spațiu.

Odată cu formarea economiei mondiale partea centrală a Europei, în special Ucraina, s-au întâmplat în mod repetat, la intersecția intereselor marilor puteri. Pe parcursul istoriei moderne Ucraina a fost strânsă în triumphiul politic între Rusia (*Imperiul Rus, URSS*), țările Europei (*Germania, Austro-Ungaria și Polonia*) și lumea musulmană (*Imperiul Otoman*), iar la intersecția sec. XX și XXI – între *Rusia, UE* și țările lumii musulmane. După căpătarea independenței și punerea în aplicare a primilor pași vitali pentru crearea unui nou stat, alegerea strategică importantă și dureroasă a națiunii ucrainene s-a confruntat cu problema determinării intereselor naționale geopolitice și de poziționare geopolitică a statului pe harta lumii.

Poporul Ucrainei este european, al cărui pământ natal “... de la San la Don ...” a devenit un leagăn al statului lor. Oamenii sunt talentați și robuști, ce se atestă prin exemple de practică mondială, capabili să stăpânească și să creeze cultura și gândirea științifică modernă. **Cultura** și **limba** poporului ucrainean sunt înrădăcinate din punct de vedere etnic și lingvistic în originea și dezvoltarea civilizației europene. **Teritoriul** Ucrainei – mai mult de 9/10 din teritoriul geospațial în frontierele de stat moderne este o zonă de populare a națiunii etnice ucrainene. Solurile fertile, clima favorabilă, zăcăminte cu o varietate de resurse minerale sunt condiții prestabilite ale resurselor naturale de dezvoltare a complexului teritorial și economic pe teritoriul care are o poziție economică, politică și geografică favorabilă.

În ciuda peripețiilor complicate ale istoriei turbulente a Ucrainei, poporul său și-a păstrat cultura națională originală și bogată, limba ucraineană expresivă și conștiința identității naționale. În epoca modernă de independență, Ucraina suverană continuă să formeze cercul intereselor sale naționale (condițiile prealabile sunt și ele s-au format de-a lungul secolelor), și, prin urmare, interesele strategice geopolitice ale statului. Acestea determină necesitatea de a păstra suveranitatea și de a asigura supremația teritorială, susținută de dezvoltare socio-economică și politică. Prioritatea acestor interese geopolitice este cauzată de mai mulți factori: a) formarea incompletă a sistemului politic al statului tânăr; b) prezența unei crize demografice profunde, a tendințelor negative de dezvoltare și a disproporțiilor regionale ale economiei sale; c) lipsa conectivității sociale și culturale și diferita orientare politico-regională a regiunilor.

Astăzi, a devenit evident pentru marea parte a populației Ucrainei că: 1) identitatea sovietică și identitatea națională a Ucrainei suverane sunt incompatibile; 2) cursul neliniștit al conflictelor interne legate de definirea alegerii politice a poporului statului („*Revoluția portocalie*”, „*Revoluția demnității*”) au întărit bazele unității națiunii ucrainene; 3) la începutul sec. XXI Ucraina a

optat pentru valori democratice mondiale, alegând calea de consolidare a cooperării cu UE.

Proclamarea independenței Ucrainei a creat o nouă situație teritorială și politică în Europa Centrală și de Est. Principalele forțe politice ale Ucrainei, au anunțat imediat recunoașterea inviolabilității frontierelor și absența pretențiilor teritoriale față de vecinii săi și a început construirea relațiilor de parteneriat prietenos cu țările lumii. În practica mondială a relațiilor internaționale este un fapt acceptat că statul nou creat apare în limitele teritoriale, în care a fost în ziua proclamării independenței. Actul recunoscut al noului stat de alte state suverane, care devine un subiect de drept internațional, înseamnă o recunoaștere a frontierelor sale. Legea internațională condamnă cu fermitate confiscarea terenurilor străine sau atacurile pe teritoriul altui stat. Statul împotriva căruia se comite agresiune obține sprijin internațional și dreptul la apărare a teritoriului său.

VECTORII GEOPOLITICII UCRAINESE MODERNE. Importanți vectori geopolitici ai Ucrainei sunt relațiile cu Rusia – în est, cu țările UE – în vest, cu țările Mării Negre și țările lumii musulmane – în sud.

Vectorul geopolitic de est – în est centrală în geopoliticii pentru Ucraina a fost, este și va fi Rusia. Caracteristica vecinătății a două state se află atât în lungimea frontierei comune, cât și în „transparența” spațiului geografic adânc la vest și la est de la linia de delimitare. Pe de o parte, avem potențialul de cooperare, pe de altă parte – există pericolul de confruntare, care a apărut în ultimii ani. Fenomenul teritorial al geospațiului Rusiei este completat cu următoarele elemente de rezistență geopolitică ca potențialul economic și militar (inclusiv arme nucleare), folosirea intenționată a forțelor „ușoare” și „intelectuale” (inclusiv ideologia de stat înrădăcinată în mentalitatea națională a poporului rus). De la proclamarea independenței, ucrainenii au înțeles și au văzut că anume din Rusia vin principalele amenințări ale independenței și integrității Ucrainei (iar în primii ani de independență în doctrina militară de bază a statului n-a fost nici o prevedere pentru dușmani externi!). Ideea statalității ucrainene a fost întotdeauna contrară mitologiei imperiale a istoriei și politicii ruse („trei popoare slave fraterne” etc.). La începutul sec. XXI, în același timp cu o presiune ideologică și economică totală asupra caracterului sistemului de stat suveran, caracter sistematic a dobândit și o presiune geopolitică asupra Ucrainei în sferele externe și economice, iar apoi folosind puterea directă de provocare (anexarea Crimeei, sprijinirea separatistilor în Donbas etc.). Nodul de contradicții geopolitice între Ucraina și Rusia din ce în ce mai mult se întinde și ar trebui să se caute o cale de ieșire din situația ce s-a creat. Pentru Ucraina, aceasta este posibilitatea de ieșire treptată din domeniul de influență al Rusiei (politic, economic, cultural și de informare) și activarea dezvoltării economiei; posibilități de realizare a globalizării – extinderea legăturilor politice, economice și culturale cuprinzătoare cu țările și popoarele lumii. Pentru Rusia, acest lucru este recunoașterea Ucrainei ca stat partener egal.

Vectorul geopolitic occidental este legat de obiectivul geopolitic al Ucrainei – dezvoltarea multilaterală a relațiilor cu Europa, în special cu țările învecinate. Ideea Europei ca „putere moale” a apărut în sec. al XX-lea. Mijloacele de influență ale acesteia sunt exemplul cultural al civilizației europene, al

standardelor sociale și al proceselor democratice. Integrarea europeană implică crearea unui sistem de stabilitate, atât în UE, cât și în țările vecine din regiune, prin „exportul democrației” și aderarea la o zonă de bunăstare economică și socială. Accesul la piețele europene, inclusiv piața muncii, este oferit țărilor periferice din regiune ca o recompensă pentru depășirea problemelor interne și implementarea normelor democratice care sunt în conformitate cu standardele europene. UE a dezvoltat un cadru de cooperare cu țările de-a lungul granițelor sale perimetrice, în care profunzimea interacțiunii cu economiile Europei variază de la furnizarea unor regimuri comerciale favorabile, la perspectiva aderării la UE. Folosind perspectivele de aderare la spațiul european ca stimul, UE urmărește să extindă controlul asupra sistemelor politice și juridice ale vecinilor săi. Atractivitatea participării la procesele de integrare a uneia dintre cele mai importante regiuni ale puterii lumii moderne a contribuit la continuarea extinderii integrării de la 6 țări în anul de început al UE (a. 1957) la 28 de țări (a. 2013).

Vectorul geopolitic sudic al Ucrainei este legat de perspectivele de dezvoltare a relațiilor cu țările din Marea Neagră și Caucaz, în primul rând, cu Turcia, cel mai apropiat vecin de peste hotare și un important partener economic străin în Asia și cu țările lumii musulmane din Orientul Mijlociu, Asia Centrală și Africa de Nord.

Dimensiunea globală a Ucrainei este încă în curs de dezvoltare. Tendințele moderne ale globalizării și dezvoltarea societății informaționale creează condiții favorabile pentru Ucraina. Societatea ucraineană și statul au toate premisele necesare dezvoltării și aderării cu succes la viața politică, economică și socio-culturală a lumii ca pe un subiect egal al relațiilor. Acesta este talentul poporului ucrainean, cultura sa, care are rădăcini profunde civilizatoare, resursele și posibilități geospațiale ale pământurilor existenței sale etc. În același timp, pentru a profita de oportunitățile lumii dinamice moderne, Ucraina ar trebui să fie deschisă să perceapă realitățile sale.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Cum înțelegeți conceptul de „hartă geopolitică a lumii”?
 2. Ce tipuri de putere geopolitică a statului se cunosc? În ce constau ele?
 3. Numiți regiunile geopolitice, formate pe harta geopolitică a lumii în sec. XXI. De care aparține Ucraina?
 4. Descrieți particularitățile situației geopolitice a Ucrainei.
 5. Care sunt interesele geopolitice ale Ucrainei? Ce factori le-au cauzat?
 6. Descrieți vectorii principali ai geopoliticii ucrainene moderne.
-
- 7*. Încercați să prognozați scenariul, privind viitorul geopolitic al Ucrainei.

§ 45. RELAȚIILE ECONOMICE INTERNAȚIONALE ALE UCRAINEI

- Amintiți-vă ce CTN lucrează în Ucraina.
- În ce constă conceptul de dezvoltare durabilă?

RELAȚIILE ECONOMICE INTERNAȚIONALE ALE UCRAINEI. Formarea economiei mondiale ca un sistem economic întreg de state suverane și entități nonstatale (CTN, sisteme de integrare regională, organizațiile economice internaționale, orașe mondiale etc.) are loc în condițiile comerțului dezvoltat și fluxului de capital, diviziunii internaționale extensive și cooperării muncii, sistemelor formate ale infrastructurii globale (telecomunicații, transport, comunicare). Astăzi, sistemul mondial este caracterizat de unitatea economică mondială, formată în condițiile revoluției științifico-tehnologice și tehnologico-informaționale. Aceste schimbări revoluționare au adus schimbări cardinale în tehnologia și organizarea producției moderne, care se caracterizează printr-o largă intelectualizare (așa-numita economie de cunoștințe), însoțite de sale de calculatoare, robotică, informatizare, dezvoltarea biotehnologiei și altele. În sec. XXI se formează societatea postindustrială, în activitatea economică sunt din ce în ce mai importante activitățile de tehnologie a informației și a sectorului financiar internațional. Economia postindustrială presupune continuitate și legătura cu etapa anterioară de dezvoltare a civilizației mondiale și, în același timp, este o etapă calitativ nouă de dezvoltare a societății.

Călătorie în cuvânt

Dezvoltarea postindustrială a economiei și a societății mondiale constă în îmbunătățirea tehnologiilor, schimbările în structura economiei, consolidarea rolului sectorului terțiar, schimbările revoluționare în tehnologiile informației și comunicațiilor și, în final, importanța tot mai mare a structurilor rețelei în comunicarea publică și organizarea economiei.

Caracteristica definitorie a economiei postindustriale este posesia de cunoștințe, care, timp de secole, a fost importantă pentru dezvoltarea societății. În vremuri de revoluție informațional-tehnologică se formează economia bazată pe cunoaștere, capitalul intelectual este pe picior de egalitate cu alți factori de bază ai economiei – resurse naturale, de muncă, de capital, managementul. În sistemul mondial modern s-a stabilit o legătură și interacțiune între economiile unor țări și cea mondială, ca un sistem calitativ nou. În activitatea economică a unor țări, factorii determinanți sunt cei care se formează sub influența proceselor economice mondiale. Economia globală formată acoperă următoarele componente:

- sfera tehnologică internațională;
- un sistem de producție internațională, care combină economiile țărilor individuale cu sistemele economice ale CTN;
- sistemul monetar și financiar internațional;
- piața mondială și relațiile economice mondiale.

SFERA ȘTIINȚIFICO-TEHNOLOGICĂ INTERNAȚIONALĂ. Sfera științifică și tehnologică este principalul creator al fundamentelor tehnologice ale domeniului informațional al planetei. Relațiile științifice și tehnice internaționale sunt cele mai concentrate în modelarea pieței mondiale a tehnologiilor, brevetelor, licențelor, inovațiilor, ingineriei și serviciilor de informare. În condițiile moderne, importanța componentelor high-tech ale dezvoltării economice este în creștere bruscă. Se prezice că, în viitor, sectorul informaticii și tehnologiei va ocupa 20% din populația activă din punct de vedere economic al planetei. În prezent, un astfel de indicator are SUA, care deține poziții de lider în acest domeniu. Ei îi urmează Japonia, Germania, Franța, Marea Britanie, Rusia, crește importanța Chinei și a Indiei.

În ciuda situației economice și politice dificile ce s-a creat acum în Ucraina, știința și tehnologia își păstrează potențialul său. Există mai mult de 600 de instituții de învățământ superior din țară, în care studiază mai mult de 1,6 milioane de studenți. Cercetarea științifică se desfășoară în 200 de institute de cercetare. Oamenii de știință ucraineni în fiecare an studiază sute de teme științifice, participă la conferințe internaționale și congrese, stagii și cercetare comună în instituțiile academice din străinătate. O realizare creativă semnificativă au școlile ucrainene de importanță globală – de sudare electrică și producția de metale ultra-pure, științei despre materiale (în special compoziționale, de pulbere, materiale extradure și semiconductori), tehnologia spațială și de rachete, informatică și software, medicină și biotehnologie, științe agricole și altele. Din păcate, tendințele globale de migrație pe piața globală a forței de muncă calificată nu au înconjurat Ucraina – economia statului suferă de „exodul creierelor”.

În perspectivă, poziția Ucrainei în economia globală bazată pe cunoaștere pare destul de stabilă. Evaluarea unui anumit stat este determinată de o combinație de indicatori de favorizare a politicii publice, calitatea sistemului de învățământ științific, eficiența inovației și sofisticarea infrastructurii de informare și de comunicare. Ca și în alte țări postsovietice, în Ucraina este un nivel extrem de scăzut de asistență economică de stat și regimul instituțional și, la același timp, un nivel suficient de ridicat de educație, (nvelurile tehnologiilor de inovare, informare și comunicare a economiei – suficiente). Prin urmare, reformarea tuturor sectoarelor economiei este urgentă pentru Ucraina. Este important să înțelegem că viitorul statului are loc în auditoriile și laboratoarele științifice ale universităților sale.

SISTEME GLOBALE DE FABRICARE ȘI SERVICII. Sistemele de sectoare secundare și terțiare se formează pe baza interacțiunii proceselor economiei postindustriale. În ea, sub influența globalizării, se combină forme de management naționale și internaționale. Cea mai strălucită formare a sistemelor de producție și servicii mondiale se regăsește în activitățile CTN și BTN (băncile transnaționale), în întreprinderile comune, în activitățile antreprenoriale din zonele economice libere și așa mai departe. În lume există mai mult de 70 de mii de CTN, volumul vânzărilor de bunuri sau serviciile cărora depășește volumul exporturilor lor mondiale.

CTN sunt nucleul economiei mondiale. În lume operează și corporații gigantice (primele 60 din clasament au profituri anuale de peste 100 mlrd. dol.

SUA fiecare, 500 – mai mult de 20 de miliarde de euro), iar mini-CTN cu profituri relativ mici (cum ar fi cele mai mari corporații din Ucraina). Rețelele de întreprinderi de producție și de vânzări ale sale sunt împrăștiate în întreaga lume sau au caracter internațional. Acestea formează baza economică a globalizării și un sistem unic al economiei mondiale.

Globalizarea a început de atunci, de când au fost descoperite toate continentele planetei (acum 300-400 de ani). După crearea unei singure piețe mondiale (sfârșitul sec. al XIX-lea), economia mondială a început să apară și în a doua jumătate a secolului al XX-lea s-a dezvoltat ca un sistem. Actuala revoluție tehnologică și informațională conferă acestui sistem (mondial) o nouă calitate.

Miezul economiei mondiale este structura funcțională și teritorială formată, cărora le sunt inerente următoarele legi:

- în structura funcțională (pe sectoare): în toate sectoarele economiei mondiale au apărut sute de companii multinaționale puternice. CTN (în special a complexului petrolier și gaze) și industria minieră domină în sectorul primar. Multe țări au corporații mari din domeniul agrobusinessului și al industriei alimentare. În sectorul secundar sunt lideri CTN de inginerie electronică și high-tech, inginerie de transport, minerit și complexe metalurgice și chimice. În sectorul terțiar domină CTN ale sistemului financiar-bancar, CTN de transport și telecomunicații și-au răspândit rețeaua lor în întreaga lume, se mărește rolul

Tabelul 45

Cele mai mari CTN din lume*

		Sectorul primar		Sectorul secundar			Sectorul terțiar		
		Industria minieră și industriile conexe	Agricultura și agrobusiness	Industria metalurgică și chimică	Ingineria mecanică de transport	Electronică și tehnologii avansate	Transport și comunicații	Sistem financiar și bancar	Comerț en-gros și la bucată, turism
Europa	Rusia	Δ						I	
	Marea Britannie	●	I	I	Δ	I	Δ	Δ	I
	Franța	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	●	Δ
	Germania	●	I	●	●	Δ	Δ	●	Δ
	Italia	Δ	I	I	I	I	I	Δ	Δ
	Olanda	Δ	Δ	I	I	I	I	Δ	Δ
	Elveția	I	Δ	I		I		Δ	I
Asia	China	■	Δ	●	●	●	●	■	Δ
	Japonia	●	I	●	●	●	Δ	●	Δ
	India	Δ		I	I		I	I	
	Corea de Sud	Δ		Δ	Δ	Δ		Δ	
America	SUA	■	■	■	●	■	●	■	■
	Canada	Δ	I	I	I	I	I	Δ	I
	Brazilia	Δ	Δ	I				Δ	
	Australia	Δ	Δ				I	I	

* Sistematizat după datele Fortune a. 2016

I – 1; Δ – 2-4; ● – 5-9; ■ – 10 și mai mult

afacerilor în furnizarea de servicii, în special în domeniul comerțului (lanțuri de supermarket-uri la nivel mondial) și turismului („lanțuri hoteliere“ la nivel mondial).

În structura teritorială: a) în toate sectoarele domină CTN din SUA; b) în Europa activează structuri corporatiste atât în țările mari (*Germania, Franța, Marea Britanie, Italia*), cât și în țările mici (*Olanda, Elveția*) unele structuri corporative mari au *Spania, Suedia, Norvegia și Luxemburg*. c) în Asia – la CTN din *Japonia*, care de mult timp funcționează în toate sectoarele economiei, s-au adăugat CTN din *China* (de asemenea, în toate sectoarele), s-au remarcat corporațiile din *India, Coreea, Singapore, Taiwan, Arabia Saudită*; d) între țările postsocialiste, doar *Rusia* are CTN puternice în sectorul de petrol și gaze.

Și în Ucraina au apărut grupuri economice puternice care, prin natura organizării muncii, sunt transnaționale. Cele mai mari sunt *Metinvest, Megapolis-Ucraina, Arcelor Mittal, Motor Sici, Nibulon, Kargil-Ucraina, ATB-market, Ukrtatnafta, Kernel, WOG*. În producția de alimente și băuturi, funcționează o serie de CTN – suedeza *Nestle Ucraina*, americane *Mondelis Ucraina și Coca-Cola*, franceze *Lactalis, Bel, Danone*.

Având în vedere revoluția tehnologică și informațională, societatea postindustrială și globalizarea, a apărut nevoia de dezvoltare durabilă (echilibrată) în organizarea economiei țărilor și regiunilor. Știți deja, că și în Ucraina a fost răspândit conceptul de dezvoltare echilibrată pe o bază integrată la nivel de sistem.

SISTEMUL FINANCIAR INTERNAȚIONAL DE VALUTARE. Această sferă de activitate seamănă cu circulația sângelui și, în același timp, cu sistemul nervos al economiei mondiale. Funcționarea sa este asigurată de o rețea de centre financiare internaționale care operează cu resurse financiare globale și o rețea globală de comunicații care o integrează într-un tot. Funcția sa principală este de a crea condiții favorabile pentru dezvoltarea relațiilor economice internaționale, diviziunea socială a muncii și întreținerea de rutină a mijloacelor de trai. Procesele în relațiile monetare și financiare internaționale, care determină cursul vieții economice a lumii, se dezvoltă ciclic, contradictoriu, și sunt însoțite de crize profunde. Dacă în producția sectorului secundar al economiei mondiale de astăzi descoperirile revoluționare sunt generate de revoluția tehnologiei informației, atunci, în cel terțiar, procesele inovatoare au fost evidente în activitățile sistemului financiar. Creșterea rolului BTN, dezvoltarea pieței comune a UE, Europa Centrală și de Est s-a mutat la o economie de piață, în multe țări din Asia (*Japonia, China, Coreea, Singapore, Malaezia etc*) și America (*Mexic, Brazilia*), economia a devenit mai deschisă (zone economice libere, asociații în participațiune etc.). Rețeaua globală de comerț pe internet și plăți au transformat piața mondială de titluri de valori (activitatea burselor de valori) și piața de capital într-un spațiu financiar unic. Acum, când sistemul financiar mondial a apărut ca o unitate a piețelor de valute, titluri de valoare, credite, asigurări, etc., statele (chiar și cu o economie foarte puternică), sunt lipsite de puterea de acțiune de unul singur în mediul global.

În țările din Europa, Asia de Est și America de Nord, câteva CTN financiare naționale sunt în același timp cele mai mari rețele bancare din lume, care

Tabelul 45

Comerțul exterior cu servicii în Ucraina
(a. 2017)

Servicii	Export, %	Import, %
De transport	54,7	22,2
De telecomunicații, informaționale	16,4	7,7
Financiare	0,7	7,8
De stat	0,0	19,3
De afaceri	8,6	15,1
Turism	2,3	14,5
De asigurare	0,4	2,3
Diverse	16,9	11,1
În total export = 9351 mln. dol. SUA import = 5144 mln. dol. SUA		

formează baza sistemului financiar mondial. Pentru Ucraina este vital să se alăture sistemului financiar-bancar mondial și să atragă capital străin pentru dezvoltarea economiei naționale. Este important că activitatea sistemului financiar național a fost deja susținută de un număr de BTN globale, care dețin sute de miliarde de dolari în capital.

UCRAINA PE PIETELE INTERNAȚIONALE DE BUNURI ȘI SERVICII.

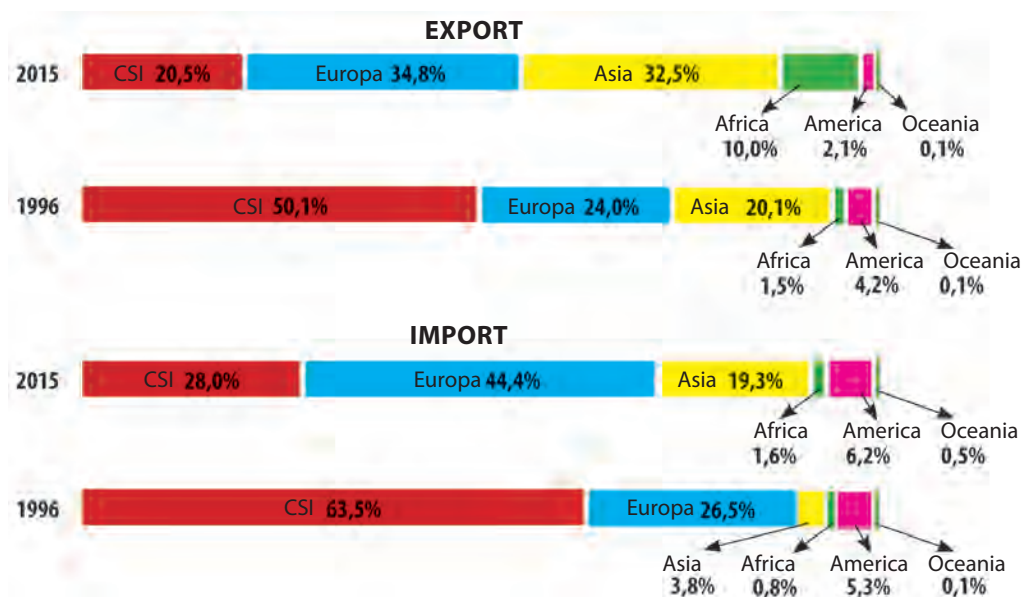
Pe piețele mondiale de bunuri și servicii, Ucraina pare modestă – 0,4% din exporturile mondiale și 0,5% din importurile mondiale (a. 2015).

În ultimul sfert de secol, structura activității economice externe a statului s-a schimbat radical. Dacă în primii ani de independență mai mult de jumătate din vânzările în comerțul exterior au fost atribuite produselor metalurgice miniere, apoi la începutul sec. XXI 75% din venituri provin din agricultură, metale și produse metalice. Poziția a treia – mașini, echipamente, mijloace de transport. Trebuie să admitem că vânzarea acestor produse pe piețele externe este mai mică decât potențialul industriei constructoare de mașini a statului. În import, locul principal îl ocupă achiziționarea de mașini, echipamente, mijloace de transport (mai mult de un sfert din cost), petrol, gaze și produse petroliere, produse chimice.

Tabelul 46

Comerțul exterior cu bunuri în Ucraina
(a. 2016)

Grupuri de produse	Export		Import	
	mln. \$	%	mln. \$	%
Total	33 571	100	38 875	100
Produse alimentare și materii prime agricole	15 753	45,4	3862	9,6
Produse minerale	2390	7,1	8064	20,0
Produse din industria chimică și industriile conexe	1833	5,5	8294	20,5
Lemn și articole din lemn	1511	4,5	1033	2,6
Produse industriale	463	1,4	1957	4,8
Metale și produse metalice	8099	24,1	2190	5,4
Mașini, echipamente, mijloace de transport	2748	8,2	10 353	25,6
Diverse	1274	3,8	4611	11,5

Des. 173. Structura comerțului exterior cu mărfuri din Ucraina și direcția sa

Au avut loc schimbări importante și au loc și în prezent în geografia comerțului exterior. Dacă în anii 1990 comerțul exterior al Ucrainei s-a orientat complet spre piețele țărilor CSI (50% din exporturi și aproape 65% din importuri), în primul rând *Rusia*, geografia relațiilor economice externe s-a extins considerabil și acoperă țările din Europa, Asia, Africa și Australia.

În comerțul exterior de servicii predomină transportul (în special transportul prin conducte), rapid se dezvoltă turismul. *Rusia* și *țările UE* sunt principalii parteneri ai Ucrainei în ce privește exportul, iar la import – *țările din Europa* și *Asia*.

ÎNTREBĂRI ȘI ÎNSĂRCINĂRI

1. Numiți trăsăturile definerii ale economiei postindustriale.
 2. Care este semnificația sferei științifice și tehnologice pentru dezvoltarea economiei moderne? Evaluați dezvoltarea acestei sfere în Ucraina.
 3. În ce constă formarea de sisteme și servicii de producție la nivel mondial?
 4. Dați exemple de CTN care operează în Ucraina. Care sunt produsele sale?
 5. Descrieți structura exporturilor de bunuri și servicii în Ucraina. Care țări sunt principalii parteneri comerciali ai Ucrainei?
-
- 6*. Aflați care bănci, cu atracția capitalului străin, și din care țări funcționează în Ucraina.
 - 7* Propuneți metode posibile de optimizare a activității economice externe a Ucrainei, în contextul dezvoltării durabile.

CUPRINS

INTRODUCERE	3
§ 1. Ce și cum studiază cursul „Geografie: regiuni și țări”.....	3
§ 2. Harta politică modernă a lumii	7
CAPITOLUL I. EUROPA	12
Tema 1. Caracteristica generală a Europei	13
§ 3. Subregiunile Europei și caracteristicile politico-geografice ale lor	13
§ 4. Procesele de integrare și organizațiile internaționale.....	19
§ 5. Condițiile naturale și resursele	24
§ 6. Populația și așezările sale.....	29
§ 7. Particularitățile economiei țărilor. Sectorul primar al economiei	36
§ 8. Sectorul secundar al economiei.....	42
§ 9. Sectorul terțiar al economiei.....	48
Tema 2. Țările Europei	54
§ 10. Germania	54
§ 11. Germania (<i>continuare</i>)	57
§ 12. Franța.....	63
§ 13. Marea Britanie	70
§ 14. Italia	77
§ 15. Polonia	84
§ 16. Belarus.....	90
§ 17. Rusia	96
§ 18. Rusia (<i>continuare</i>)	102
CAPITOLUL II. ASIA	108
Tema 1. Caracteristica generală a Asiei	109
§ 19. Așezarea economico-geografică a Asiei.....	109
§ 20. Caracteristicile politico-geografice ale subregiunilor	114
§ 21. Condițiile și resursele naturale ale Asiei	119
§ 22. Populația și plasarea sa	123
§ 23. Particularitățile economiei	127
Tema 2. Țările Asiei	132
§ 24. Japonia.....	132
§ 25. Japonia (<i>continuare</i>)	137
§ 26. China	141
§ 27. China (<i>continuare</i>)	145
§ 28. India	149
CAPITOLUL III. OCEANIA	154
Tema 1. Australia	154
§ 29. Uniunea australiană	155
§ 30. Uniunea australiană (<i>continuare</i>)	159
Tema 2. Micronezia, Melanezia, Polinezia	164
§ 31. Micronezia, Melanezia, Polinezia	164
CAPITOLUL IV. AMERICA	170
Tema 1. Caracteristica generală a Americii	171
§ 32. Subregiunile Americii și trăsăturile politico-geografice ale lor	171
§ 33. Populația și așezarea ei.....	176
§ 34. Caracteristicile economiei.....	181
Tema 2. Țările Americii	188
§ 35. SUA.....	188
§ 36. SUA (<i>continuare</i>)	193
§ 37. Canada	201
§ 38. Brazilia.....	208

CAPITOLUL V. AFRICA	216
Tema 1. Caracteristica generală a Africii	217
§ 39. Subregiunile Africii și caracteristicile lor politice și geografice.	217
§ 40. Populația și așezarea sa	223
§ 41. Caracteristicile economiei	228
Tema 2. Țări Africii	235
§ 42. Egiptul	235
§ 43. Republica Africană de Sud	240
CAPITOLUL VI. UCRAINA ÎN SPAȚIUL INTERNAȚIONAL	
Tema 1. Ucraina în dimensiunea geopolitică	244
§ 44. Locul Ucrainei pe harta geopolitică modernă a lumii	244
Tema 2. Ucraina în sistemul relațiilor economice globale	249
§ 45. Relațiile economice internaționale ale Ucrainei	249

Навчальне видання

Бойко Валентина Михайлівна
Брайчевський Юліан Сергійович
Яценко Борис Павлович

Географія **(рівень стандарту)**

**Підручник для 10 класу закладів загальної
середньої освіти з навчанням румунською/молдовською мовами**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Переклад з української
Перекладач *Г. Г. Гологан*

Румунською / молдовською мовами

Редактор *О. Г. Анетрі*
Художнє оформлення обкладинки *Т. В. Бусела*
Розробка дизайну й художнє оформлення верстки *Т. В. Бусела, В. І. Перекреста*
Технічний редактор *С. М. Максимець*
Комп'ютерна верстка *М. М. Токарюк*

*Ілюстративний матеріал до підручника надано авторами
з доступних інформаційних джерел*

Формат 70×100/16. Ум. друк. арк. 20,74. Обл.-вид. арк. 21,90.
Тираж 1282 прим. Зам. № 1351.

Видавець і виготовлювач видавничий дім „Букрек”
вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000
www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.